

UNIVERZITA KARLOVA, PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**NÁPISY V TRIFORIU KATEDRÁLY SV. VÍTA NA
PRAŽSKÉM HRADĚ**

autorka diplomové práce: Šárka Lenochová, český jazyk - dějepis
vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Milena Bartlová, CSc.

2005

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s použitím uvedených pramenů a literatury vypracovala samostatně.

A handwritten signature in dark ink, consisting of several loops and a long horizontal stroke at the bottom.

V Praze dne 18. prosince 2005

Chtěla bych poděkovat všem, kdo mi byli při psaní této práce nápomocni dobrou radou a nezištným poskytnutím pomoci. Ráda bych poděkovala jmenovitě paní PhDr. Janě Keparťové a paní PhDr. Zuzaně Silagiové za odbornou pomoc při překladu latinských nápisů, panu Prof. PhDr. Petru Čornejovi, DrSc. za kontrolu transkripce a překladu latinských nápisů a mnohou dobrou radu. Z oddělení Památkové péče Kanceláře prezidenta republiky mé díky patří zejména panu Ing. arch. Petru Chotěborovi, CSc. za to, že mi umožnil návštěvu triforia za účelem fotodokumentace současného stavu nápisů. Autorem fotodokumentace je můj přítel, pan Mgr. Jiří Koťátko, jemuž tímto rovněž děkuji. V neposlední řadě jsem zavázána panu restaurátorovi Tomáši Bergerovi, akademickému malíři, za poskytnutí cenných rad ohledně restaurátorských zásahů týkajících se nápisů, a paní Zdeně Zubíkové, za jazykovou korekci.

Mé hlavní poděkování ovšem náleží paní Doc. PhDr. Mileně Bartlové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce.

OBSAH

1. Úvod.....	7
1.1. Cíl práce.....	7
1.2. Prameny a literatura.....	8
1.3. Členění a metoda práce.....	11
2. Kulturně historické dějiny katedrály sv. Víta.....	13
3. Výjimečnost a smysl triforiové portrétní galerie...	40
4. Osudy nápisů v triforiu - historie problematiky a bádání o nápisech.....	54
5. Ověření věrohodnosti výpovědi jednotlivých nápisů.....	65
5.1. Václav z Radče.....	65
5.2. Matyáš z Arrasu.....	69
5.3. Petr Parlář.....	77
5.4. Ondřej Kotlík.....	101
5.5. Beneš Krabice z Weitmile.....	102
5.6. Václav, vévoda Lucemburský.....	105
5.7. Jan Jindřich.....	108
5.8. Blanka z Valois.....	111
5.9. Anna Falcká.....	118
5.10. Anna Svidnická.....	122
5.11. Alžběta Pomořanská.....	125
5.12. Karel IV.....	128
5.13. Jan Lucemburský.....	142
5.14. Eliška Přemyslovna.....	149
5.15. Václav IV.....	152
5.16. Johanna Bavorská.....	156
5.17. Arnošt z Pardubic.....	159
5.18. Jan Očko z Vlašimě.....	165
5.19. Jan z Jenštejna.....	170
5.20. Mikuláš Holubec.....	174
5.21. Bušek Leonardův.....	176

6. Srovnání nápisů.....	180
7. Závěr.....	185
8. Prameny.....	189
8.1. Edice pramenů.....	189
8.2. Archivní materiál.....	192
9. Použitá literatura.....	194
10. Přílohy.....	207

1. Úvod

1.1. Cíl práce

Základní téma, kterým se tato práce zabývá, jsou latinské nápisy nacházející se na triforiu Svatovítské katedrály na Pražském hradě. Tyto nápisy tvoří spolu s jednotlivými polychromovanými bystami, nad nimiž jsou umístěné, jedinečnou portrétní galerii, která nemá nikde jinde v Evropě obdoby. Každý z jedenadvaceti nápisů podává stručné životopisné údaje o jednom z příslušníků lucemburské dynastie nebo o osobnosti z okruhu dvora Karla IV., která se svou činností zasloužila o výstavbu Svatovítské katedrály. Podle doposud mezi historiky převládajícího názoru pocházejí nápisy z doby působení pátého ředitele stavby, kanovníka Václava z Radče, nejpozději však z roku 1392. Toto tvrzení však zpochybňují mnohé aspekty, jako chybné faktografické údaje, nepřesná datace, nevyvážený obsah a v neposlední řadě i způsob, jakým byly nápisy vyhotoveny. Použitá barva a technika neodpovídá plně svému významu a poslání.

Cílem práce je proto ověřit věrohodnost výpovědí jednotlivých nápisů srovnáním jejich obsahu s jinými, nezávislými zprávami. Součástí dané analýzy je také ověření pravosti dnešního stavu nápisů za pomoci zjištění, která přinesly dosavadní odborné restaurátorské průzkumy.

Vzhledem k tomu, že tématem věrohodnosti a pravosti nápisů se zabývala již nejedna generace historiků, si práce klade za cíl také utřídění a zpřehlednění poznatků o nápisech získaných více jak dvoustetletým bádáním.

Práce by měla ve svém závěru přinést pravděpodobná řešení problematiky datace nápisů a nastínit další možné cesty zkoumání v dané oblasti.

1.2. Prameny a literatura

Jelikož z doby, do které je vznik nápisů pokládán, se nám nedochovaly žádné jejich přepisy ani záznamy o nich, jsme odkázáni na jiné nezávislé prameny, prameny z pozdější doby či odborné restaurátorské průzkumy a posudky.

Primární zdroje informací pro mou práci představovaly především edice pramenů. Tyto prameny, nezávislé na obsahu nápisů, mi poskytly cenné poznatky týkající se především faktografických údajů obsažených v jednotlivých textech. Jednalo se například o přímé zásluhy o stavbu Svatovítské katedrály, ověření fundátorských počínů a zásluh či datací úmrtí některých osobností.

Mezi hlavní použité edice pramenů patří řada *Fontes rerum Bohemicarum*, ze které jsem čerpala informace především z děl kronikářů doby Karla IV., *Vita Caroli* a Zbraslavské kroniky. Mnohé cenné informace, obsažené zejména v poznámkovém aparátu, mi poskytlo samostatné ediční vydání *Kroniky Františka Pražského* od Jany Zachové. Tyto ediční řady tvoří základ pro stěžejní kapitulu **Ověření věrohodnosti výpovědí jednotlivých nápisů**, která postupně rozebírá obsahy jednotlivých nápisů a snaží se pro ně vyhledat jiný nezávislý pramen. V téže kapitole byl *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* potřebným pramenem pro ověření zakladatelské

činnosti nejen představitelů vládnoucí přemyslovsko-lucemburské dynastie, ale také pražských arcibiskupů.

Vedle edičně vydaných pramenů jsem využila i některé archivní materiály, a to zejména pro kapitolu **Osudy nápisů v triforiu** rozebírající historii bádání vdané problematice, které se rozhořelo zejména v 18. a 19. století. Cenným archivním materiálem byly rukopisné poznámky Josefa Dobrovského, které jsou uloženy v rukopisném fondu Památníku národního písemnictví na Strahově. Díky nim jsem mohla porovnat současný stav se stavem na počátku 19. století. Souhrnně vydaná korespondence Sulpize Boisserée a Josefa Dobrovského je dobrým pramenem pro počátky odborného zájmu o nápisy právě na počátku 19. století. Pro stejnou kapitolu jsem využila i mnohem starší rukopis Hilaria z Litoměřic, který má k dispozici Archiv metropolitní kapituly u sv. Víta, ale momentálně jej spravuje Archiv Pražského hradu. Zpráva Hilaria z Litoměřic z 15. století se zmiňuje o stavu nápisů v době života svého autora.

Pro souhrnné informace ohledně bádání o nápisech jsem využila stať Viktora Kotrby Kdy přišel Petra Parlěr do Prahy a rovněž článek Franze Bocka pojednávající o situaci byst a nápisů na triforiu v 50. letech 19. století. Cenným zdrojem poznatků pro tuto kapitolu mi byla také zpráva Vlastimila a Aleny Bergerových zrestaurování nápisů v triforiu, která je dnes uložena v Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu v Paláci šlechticů.

Kulturně historické dějiny katedrály sv. Víta se v minulosti staly předmětem zájmu nejednoho historika umění a zabývala se jimi nejedna publikace. Z tohoto nepřehledného počtu prací věnovaných stavebnímu vývoji katedrály, způsobům provádění stavebních prací či plastické výzdobě jsem se opírala jak o díla badatelů německých, tak

českých. Z děl dříve publikovaných to byly především práce Legise-Glückseliga, Augusta Ambrose, Franze Bocka, Otto Kletzla a Josefa Neuwirtha, z českých pak Vojtěcha Birnbauma, Karla Chytila, Antonína Podlahy a Kamila Hilberta, Václava Vladivoje Tomka či Karla Václava Zapa. Důležité informace, které přineslo nejnovější bádání, jsem našla v podrobných kolektivních pracích jako jsou Katedrála sv. Víta od Ivo Hlobila, Petra Chotěbora a Zdeňka Mahlera, nebo Petr Parlér (Svatovítská katedrála 1356-1399), kterou sestavil kolektiv Chotěbor, Benešovská, Hlobil, Bravermanová a Kostílková. Důležitou syntézu poznatků představuje i publikace edičně vedená Anežkou Merhautovou, která byla vydaná k výročí 650 let od založení Svatovítské katedrály. Přehledným vodítkem pro jednotlivá stavební období byl i podrobný průvodce od Petra Chotěbora.

Výjimečnost a smysl triforiové portrétní galerie je obsahem třetí kapitoly, která v sobě slučuje poznatky několika základních děl. Jedná se především o článek Jaromíra Homolky Ikonografie katedrály sv. Víta v Praze, o Burianovu knihu Katedrála sv. Víta a dále o Schwarzův článek Felix Bohemia Sedes Imperii. Der Prager Veitsdom als Grabkirche Kaiser Karls IV., který rozvíjí teorii smyslu triforia jako memorie za zemřelé, jež měla sloužit k uchování jejich památky.

Hodnotné informace přináší i komplexní pojednání o Svatovítské katedrále z pera kolektivu autorů publikované pod názvem Svatovítská katedrála 1356 – 1399, zejména kapitoly Ivo Hlobila, které se zabývají vnějším, ale i vnitřním triforiem, jejich dispozicí a vzájemným vztahem. K řazení byst a pravděpodobným změnám původního plánu se více vyjadřuje i Antonín Kotal v Českém gotickém sochařství 1350 – 1450. Dataci vzniku portrétní galerie se věnuje stejnojmenný článek Vojtěcha Birnbauma, který vyšel v Listech z dějin umění v roce 1947.

Smyslem triforiové portrétní galerie se zabývají i vybrané kapitoly z monografie Františka Kavky o Karlu IV.

Veškerá další použitá sekundární literatura a prameny, které se problematiky nápisů týkají, jsou součástí přehledu použité literatury, k němuž se také vztahuje poznámkový aparát.

1.3. Členění a metoda práce

Specifičnost problematiky triforiových nápisů předpokládá, že dané téma bude zkoumáno jak z pohledu kulturní historie, tak z pohledu historie samé. Tomuto dvojímu úhlu zkoumání také odpovídají jednotlivé kapitoly a jejich členění.

Úvodní kapitolou mé práce jsou **Kulturně historické dějiny katedrál sv. Víta**, které poskytují stručný výklad stavební a kulturní historie od románské rotundy sv. Víta, přes románskou Svytlahňevovu baziliku, Karlovu gotickou katedrálu, přes následné pokusy o její dostavbu, až po dnešní stav, jakožto výsledek dostavby poslední.

Kapitola nesoucí název **Výjimečnost a smysl triforiové portrétní galerie** se zabývá jednou z obtížně zodpověditelných otázek, které ale nemohou být vynechány. To, jak zapadá triforiová portrétní galerie do Karlovy celkové církevně-politické koncepce budování impéria, jehož centrem měly být právě země Koruny české, je jedna z hlavních otázek této části. S větší či menší pravděpodobností se můžeme přiblížit tomu, co zamýšlel Karel IV., když svou ideu nechal převést do reálné podoby.

Od svého vzniku prodělaly nápisy spolu s katedrálou pohnutou historií a není divu, že se dějinné události podepsaly jak na jejich

vzhledu, tak na jejich obsahu. **Osudy nápisů v triforiu** se zabývají historií zkoumání nápisů od nejstarších dochovaných záznamů o nich, přes zvýšený zájem o ně v 19. století, až po moderní bádání a restaurátorské průzkumy ve 20. století.

Hlavní část mé práce představuje **Ověření věrohodnosti výpovědí nápisů**, které je rozděleno do jedenadvaceti podkapitol a spočívá v systematickém postupu po jednotlivých nápisech. Každý z nápisů obsahuje biografické údaje, popisující život a zásluhy osoby, kterou představuje. Obsah každého textu je za pomoci transliterace, transkripce a překladu dále porovnáván s různými výpověďmi pocházejícími z jiných pramenů. Tímto způsobem je možné konstatovat jasné nesrovnalosti v nápisech a faktografické chyby a na základě dostupných informací je vysvětlit.

Srovnání nápisů přináší poznání, jak jsou některé nápisy po obsahové stránce nevyvážené, v případě Václava IV. a Václava z Radče až nesmyslně nedostatečné. Jednotlivé osobnosti jsou rozděleny do 4 skupin podle svého tehdejšího společenského postavení a funkce ve společnosti. Následně jsou údaje o osobnostech v rámci jednotlivých skupin zkoumány a porovnávány. Předpokládáme-li, že Karlova koncepce triforiové galerie měla svou jednotící ideu, pak by se zde rovněž mělo ukázat, že současný stav nápisů neodpovídá svým nevyváženým obsahem této ideji. Podkapitola **Možná řešení původu nápisů** vede ke konstatování, že s největší mírou pravděpodobnosti dochované nápisy nejsou z doby parléřovské huti. Vzhledem k tomu, že na základě dosavadního bádání není možné dát jednoznačnou odpověď na otázku, kdy nápisy vznikly, snažila jsem se nalézt alespoň nejpravděpodobnější řešení.

Možnosti dalšího bádání ukazují, co by se v dané problematice autentičnosti nápisů dalo na poli vědy ještě udělat, abychom se dobrali k jasnému rozřešení problematiky. Vzhledem k současnému žalostnému stavu, v jakém se nápisy nacházejí, můžeme počítat s tím, že v dohledné době dojde k jejich restauraci. Potřeba nápisy restaurovat předpokládá zároveň jejich nové prozkoumání, a to za pomoci nejmodernějších mikroskopů a metod, které současná věda má k dispozici.

4. Kulturně historické dějiny katedrály sv. Víta

Historie Pražského hradu sahá daleko do 9. století. Nejnovější archeologické výzkumy a zprávy z nejstarších písemných pramenů pokládají jeho založení do doby kolem roku 880¹ a za jeho zakladatele můžeme považovat prvního doloženého přemyslovského knížete Bořivoje. Zpočátku se jednalo spíš o hradiště obehnané valem a příkopem, které ve svém středu vytvářelo vyvýšený příhodný prostor pro další stavby. Obytné stavby světského rázu byly v té době ještě roubené ze dřeva, ale již kolem roku 882² máme doloženou první stavbu z kamene. Byl jí románský kostelík Panny Marie, jehož základy byly nalezeny až roku 1950³ archeologem Ivanem Borkovským díky systematickému archeologickému průzkumu Hradu, který byl prováděn už od 20. let 20. století.

¹ Chotěbor 1994, s. 7.

² Čornej – Bělina – Kučera – Mikulec – Státníková – Vlk 1997, s. 43.

³ Karel IV. Lucemburský 1970, s. 77.

Jak známo druhým kostelem na Pražském hradě byl kostel sv. Jiří, který byl založen knížetem Vratislavem kolem roku 920 a nacházel se na místě dnešní baziliky sv. Jiří. Při tomto kostele pak zásluhou abatyše Mlady, sestry knížete Boleslava II., bylo roku 973 zřízeno pražské biskupství a zároveň první klášter na našem území.

Až teprve třetí v pořadí byla kolem roku 925 budována rotunda sv. Víta. Ostatky saského patrona sv. Víta údajně získal pro tuto sakrální stavbu kníže Václav od Jindřicha I. Ptáčníka. V této rotundě také kníže Václav tři roky po svém zavraždění roku 938 našel hrob, jenž byl při všech dalších přestavbách respektován s posvátnou úctou.

Vzhledem k narůstajícímu počtu věřících byla v polovině 11. století za vlády Svatopluka II. rotunda zbořena a nahrazena stavbou mnohem monumentálnější. Jednalo se o trojlodní dvouchórovou románskou baziliku, která byla dokončena až za knížete Břetislava II. roku 1096, kdy byla slavnostně vysvěcena. Mezitím se roku 1085 stala dějištěm události vsutku slavnostní. Byl zde korunován první český král Vratislav II. To už ale královskou, resp. knížecí rezidencí nebyl ostroh Pražského hradu, ale legendární Vyšehrad, který díky tomu až do 40. let 12. století zaznamenal značný stavební rozvoj.

Nově postavená bazilika nesla trojí zasvěcení, odpovídající třem vzácným relikviím – ráme sv. Víta, hrobu sv. Václava, hlavního českého světce, a hrobu biskupa sv. Vojtěcha, jehož ostatky ukořistil v Hnězdně kníže Břetislav roku 1039. Ostatky posledního světce byly po svém přivezení zpět do Čech pohřbeny ještě v západní věžovité přístavbě k rotundě sv. Víta. Záměr knížete Břetislava byl však nejspíš hlubší než jen navrácení českého světce jeho zemi. Bohužel čas tomu ještě nedozrál a jeho pokus o založení pražského arcibiskupství právě nad hrobem sv. Vojtěcha vyšel prozatím naprázdno.

Krátké období rozkvětu Českého království za vlády Přemysla Otakara II. a Václava I. se však příliš neodrazilo na podobě Pražského hradu. Mnohem hůř se na jeho stavu podepsaly přírodní pohromy a katastrofy ve druhé polovině 13. století, které způsobily poškození Hradu a sesuvy půdy. Dílo zkázy dovršil rozsáhlý požár královského paláce, který propukl roku 1303.

V době, kdy získal Pražský hrad král Jan Lucemburský, se už rozhodně nejednalo o sídlo hodné nového českého krále příštího z mnohem kultivovanějšího francouzského prostředí. Vzhledem k charakteru Janovy vlády ani není divu, že o své sídlo příliš nedbal. Na to, v jak žalostném stavu musel být Pražský hrad kolem roku 1333, kdy se vrátil do Čech, vzpomíná Karel IV. ve slavné pasáži z jeho Vita Caroli:

„Toto království jsme našli tak zpuštěné, že jsme našli jediný hrad svobodný, který by nebyl zastaven se všemi královskými statky, takže jsme neměli, kde bychom přebývali, leč v měšťanských domech jako jiný měšťan. Pražský hrad byl zcela opuštěn, pobořen a zničen, neboť od časů krále Otakara II. byl celý ztroskotán až k zemi. Na tom místě jsme dali vystavět nově veliký a krásný palác s velikým nákladem, jak je dnes patrné kolemjdoucím.“⁴

Kde skutečně pobýval kralevic Karel po svém návratu do rodné země, není dodnes zcela jasné. Historikové považují za možné dvě lokality na Starém Městě pražském – dům čp. 647 ve Štupartské ulici, nebo dům U kamenného zvonu čp. 605, který dodnes stojí na Staroměstském náměstí.⁵

Jak jednoznačně dokládá následná stavební konjunktura na Pražském hradě, byl si Karel velmi dobře vědom důležitosti tohoto

⁴ Tamtéž, s. 77.

⁵ Čornej – Bělina – Kučera – Mikulec – Státníková – Vlček 1997, s. 182.

místa pro budoucího panovníka českých zemí. S tímto vědomím také přistupoval k jeho obnově, resp. nové velkorysé výstavbě, která se dotkla jak staveb světského rázu, tak samozřejmě i staveb sakrálních.

I když se ve všech fundačních a zakladatelských listinách z pochopitelných důvodů objevuje jméno krále Jana, je jasné, že za ideou vybudování nového metropolitního chrámu a tím i osamostatnění české církve stál od samého počátku především Karel, jakožto inspirátor a tvůrce celého základního ikonografického programu katedrály i všech jeho obměn, které šly ruku v ruce s proměnami jeho vlastních panovnických představ a záměrů.⁶

O přestavbě staré románské baziliky sv. Víta, Václava a Vojtěcha se uvažovalo již kolem roku 1341, ale k položení základního kamene došlo až 21. listopadu 1344, o čemž nás zpravuje kronikář Beneš Krabice z Weitmile následovně:

„Na této slavnosti položili český král Jan, moravský markrabí Karel, první pražský arcibiskup Arnošt a Jan, syn krále Jana, před časem vyhnaný z Tyrol, základy a první kámen nového Pražského kostela, který byl spomocí boží postupem času vybudován jako neobyčejně nádherné dílo.“⁷

Založení Svatovítské katedrály bylo doprovázeno další pro České království velice významnou událostí – povýšením pražského biskupství na arcibiskupství, spolu spředáním pallia, vnějšího odznaku arcibiskupské moci, Arnoštu z Pardubic. Stalo se tak bulou papeže Klimenta VI., která byla vydána 30. dubna 1344.⁸ Tímto se česká církevní správa vymanila z područí mohučské arcidiecéze. Právě vybudování nového chrámu, který by byl sídlem pražské arcidiecéze,

⁶ Homolka 1984.

⁷ Kroniky doby Karla IV. 1884, s. 511.

⁸ CDM VII., s. 392-394.

mělo zajistit Českému království rovnoprávné postavení vedle ostatních vyspělých evropských států.

Vzor pro tuto velkolepou novostavbu hledal Karel pochopitelně v kolébce gotických katedrál ve Francii. Zde za svého pobytu na pařížském dvoře jistě blíže poznal sakrální symboliku a politicko-ideový význam francouzských katedrál. Podobně velká stavba doposud nebyla v Čechách realizována, i když se stavěly velké kláštery, hrady nebo městské hradby, což rovněž vyžadovalo velké množství specializovaných a zkušených pracovníků. Proto si prvního stavitele katedrály Karel IV. přivedl z papežského Avignonu, kde byl Matyáš jedním z mistrů místní katedrální huti.

Zkušenosti měl jistě pro tak náročný podnik dostatečné, vždyť v prostředí jižní Francie byly v té době v provozu tři katedrální huti, které využívaly těch nejmodernějších pracovních postupů. Jednalo se o hut' v Narbonne, Toulouse a Rodez.⁹ Dokladem Matyášovy znalosti těchto staveb jsou jisté konstrukční prvky a slohové inovace, které se uplatnily i při stavbě Svatovítské katedrály v Praze. Hned po svém příchodu zřídil hut', která pochopitelně brzy přilákala větší množství pracovníků potřebných pro její provoz, kteří přicházeli i ze vzdálenějších hutí.

Pražská svatovítská hut' zahájila dle jeho plánů, nákresů a pokynů výstavbu chórem s pětibokým závěrem, spolu s ochozem věččitých pětibokých kaplí. Do své smrti roku 1352 stačil mistr Matyáš z Arrasu dokončit polygonální chórové kaple a ochoz. Přesně se jednalo o devět pilířů arkád vnitřního chórového závěru a jim odpovídající část ochozu s kaplemi, tedy pět radiálních kaplí, dvě boční na jižní straně a první boční na severní před dnešní starou sakristií. Samotné zdivo stavby

⁹ Benešová 1999, s. 9.

bylo za oněch osm let vyhnáno až do výše římsy pod triforiem. Práce byly v závěrečné fázi i u jednotlivých kaplí a klenby ochozu chóru.

Po jeho smrti byla stavba na nějaký čas bez mistra, jen pod vedením neznámého parléře – políra. Z dnešního pohledu se nám může zdát nemyslitelné, že by tak rozsáhlá stavba mohla být jen pár let pokračovat bez mistra. Avšak podíváme-li se blíže na způsob práce středověkých stavebních hutí, poznáme, že to nebyla velká překážka, ba ani nic neobvyklého.

Středověké stavební hutě se sice od sebe lišily, ale na druhé straně měly mnoho společného. Po odborné stránce byly řízeny mistrem, tedy magistrem operis a polírem, resp. parlérem. Veškeré finanční prostředky, které plynuly na stavbu kostela, byly spravovány ředitelem stavby, tzv. directorem fabricae, jakýmsi zástupcem objednavatele stavby. Jednalo se zejména o finance, které poskytoval stavebník. V případě katedrály jím byla kapitula v čele s děkanem, arcibiskup a především český a římský král Karel IV. Bylo by ovšem nespravedlivé, kdybychom vtéto souvislosti nezmínili, že král Jan přispěl významným dílem do pomyslného měšce kapituly Pražského kostela, když už roku 1341, kdy se objevily první úvahy o přestavbě staré baziliky, určil desátek z urbury dolů v Kutné Hoře, Březnici a ostatních stříbrných dolech v Čechách, v nichž se těžilo nebo se s těžbou mělo teprve započít. Kapitula měla peníze využít na novou výzdobu hrobu sv. Václava, sv. Vojtěcha a na stavbu nového Pražského kostela. Tím fakticky položil základy k výstavbě nové katedrály.¹⁰ Další pravidelné platby plynuly z církevních majetků, z pokut za prohřešky kléru, ze sbírek mezi věřícími a z darů od

¹⁰ Regesta IV 1892, s. 411.

církevních nebo světských osob. Tímto způsobem si mohly koupit právo na pohřbení v katedrále.

V moderním slova smyslu byla hlavní pracovní náplní *directora fabricae* správa svěřených finančních prostředků, dohled na jejich hospodárné a účelné vynakládání a s tím související tvorba rozpočtu, dále pak pravidelné předkládání účtů stavebníkovi. Veškeré účty byly zaznamenávány do účetních knih. Do dnešní doby se nám dochovaly pouze Týdenní stavební účty z let 1372 – 1378. Tyto stavební účty byly vydány Josefem Neuwirthem roku 1890 a jsou vzácným pramenem pro poznání činnosti stavební huti při katedrále sv. Víta.¹¹

Stavebníkem vybraný *magister operis* vypracoval určitý plán, který mu musel stavebník schválit. Víme, že stavebník Karla IV. se sám také podílel na výsledném modelu stavby a na její koncepci, ale do jaké míry a hloubky, to se můžeme pouze dohadovat a s větší či menší pravděpodobností usuzovat z kusých pramenů. Ve chvíli, kdy stavebník návrh schválil, byla práce zadána do realizace stavební huti. Jak uvidíme na příkladu Petra Parléře, nebylo žádnou výjimkou, že daný architekt, resp. *magister operis* stavbu nejen navrhl a řídil její realizaci, ale sám na ní také pracoval třeba jako kameník, sochař či řezbář.¹² Jednotlivé šablony různých profilů, které pak přitesávali kameníci, zhotovoval zejména u složitějších konstrukčních a ozdobných prvků sám mistr nebo u těch běžných a jednodušších jeho polír. Přítomnost mistra si vyžadovaly i další obtížné a riskantní fáze stavby, jako třeba uzavření velkého triumfálního oblouku.

Materiál potřebný pro stavbu byl do huti dopravován již jako prefabrikát v podobě kusů kamene různé velikosti dle požadavku

¹¹ Neuwirth 1890.

¹² Chotěbor 1999, s. 7.

mistra, který jej pro důležitější díly zajišťoval osobně. Kameníci pak z těchto kusů otesávaly kvádry nebo různě profilované díly. Kameníci byli nejpočetnějšími pracovníky ve stavební huti, ale jejich počet do značné míry závisel na aktuálním objemu práce a na roční době. Obtížnější tvary a kusy sochařské povahy byly pochopitelně svěřovány těm nejzkušenějším kameníkům.

Aby se vyloučilo případné poškození právě obtížnějších kusů, byly takové díly jen hrubě opracovány (tzv. bosa) a jemnější sochařská práce byla dokončena až po osazení na místo určení. Běžné profily kameníci dokončovali už na zemi. Na hotové kusy vyráželi kameníci jak konstrukční značky, které sloužily ke správnému sestavení dílů, tak své osobní značky, které byly naopak důležité pro výpočet mzdy u těch kameníků, kteří byli placeni od kusu.

Kromě nejpočetnějších kameníků, pracovali na stavbě každé katedrály všemožné další profese, jako například zedníci, osazovači, truhláři a tesaři. Nezbytní byli i malíři, míchači malty, pokrývači, sklenáři, řezbáři nebo třeba i provazník. K těm stálým zaměstnancům, kteří tolik nepodléhali změnám sezón, patřili právě kameníci, kteří pracovali po celý rok, tedy i v zimě, kdy se počet řemeslníků vždy snížil na minimum. Pomocné práce vykonávali přidavači nebo nekvalifikovaní pracovníci, kteří byli najímáni podle potřeby a placeni byli většinou denní mzdou.

V průběhu 11. až 14. století se v hutích značně zefektivnila práce. Postupně se zdokonalil způsob opracování stavebního kamene, způsob zdění, specializovala se užitá řemesla a jednotlivé pracovní úkony byly lépe rozděleny. S tím šlo ruku v ruce vylepšování nejen pracovních nástrojů, ale především různých mechanických strojů, které usnadňovaly dopravu materiálu na stavbu a po stavbě samotné.

Důležitý krok pro urychlení a zjednodušení práce v hutích znamenala i prefabrikace, tedy jakási předpříprava stavebních prvků. Tyto polotovary byly zhotovovány do zásoby ve vyhřívaných stavebních dílnách přes zimu, kdy ostatní stavební práce musely být zastaveny. K racionalizaci stavby přispěla i nová technika stavby zdí, kdy se nejdříve postavily nosné vertikální konstrukční prvky, až pak se vyzdívaly výplně zdí.

Racionalizace stavby ale předpokládala i pokrok v projektování. Dříve musel být mistr neustále přítomen na stavbě, aby zde v měřítku 1:1 rýsoval šablony pro jednotlivé prvky nebo dřevěné modely, které pak používali kameníci pro zhotovování jednotlivých kusů. Od 30. let 13. století se postupně začínala rozvíjet metoda rysů, jakýchsi stříhů ve zmenšeném měřítku, které mohl mistr, resp. architekt, pohodlně kreslit u stolu. Rysy dostal od mistra kdalsímu zpracování polír, což byl zpravidla jeden z nejschopnějších kameníků, který tyto zmenšené rysy překresloval na stavbě do jejich životní velikosti buď na sádrové desky nebo na jakékoli rovné a hladké plochy, např. zdi nebo podlahy. Z nich pak byly už vytvářeny potřebné šablony pro kamenickou práci.

To vše znamenalo velkou výhodu pro mistra stavby. Stal se zněj umělecký ředitel stavby, který nemusel vykonávat přímý dohled nad činností samotné huti, to bylo úkolem políra, ale mohl řídit současně i několik staveb najednou. Tyto stavby nemusely být ani blízko sebe. Důležité bylo pouze, aby u každé stavby byly připravené plány a rysy dostatečně dopředu. Podle nich se často stavělo i dlouho po smrti samotného mistra stavby.

Nejinak tomu bylo i v případě Matyášovy huti, kde se uplatnila již od počátku předvýroba a tzv. skládaná technika. O tom svědčí skladby přípor a aparát zdiva v kaplích Matyáše z Arrasu.

Racionalizace stavby se projevila i využití jednotných okenních kružeb v jednotlivých ochozových kaplích.¹³

Právě rysy a modely připravené do zásoby umožnily po Matyášově smrti, aby svatovítská huť mohla další čtyři roky pokračovat ve stavbě bez mistra jen pod vedením zkušeného políra. Svou roli tu jistě sehrál i fakt, že se stavělo především ve spodních částech katedrály. V každém případě ale takový stav nebyl dlouhodobě udržitelný a příznivý jak pro další vývoj, tak pro samotnou disciplínu sboru řemeslníků. Jistě to nebyl důvod rozhodující, ale je také nutné jej brát v úvahu, protože se týkal každodenní praxe stavební huti. Můžeme tak usuzovat analogicky podle situace, kterou máme doloženou v dochovaných chrámových stavebních účtech pro léta 1372 – 1378.¹⁴ Tématice datace příchodu Petra Parlěře do Čech se budeme věnovat v kapitole zabývající se ověřením věrohodnosti nápisu nad jeho bystou.

Bohužel pokud jde o stavební huť Matyáše z Arrasu, žádné takové doklady typu Týdenních stavebních účtů z let 1372 – 1378 nemáme k dispozici. Podle počtu kamenických značek můžeme alespoň usuzovat na přítomnost asi padesáti kameníků. Vzhledem k minimálnímu počtu architektonických detailů, které se na stavbě dochovaly, můžeme o prvním mistru stavby mluvit jako o architektu-geometrovi. Dodnes se soudí, že Matyášovo dílo se vyznačuje jasně definovaným až strohým rukopisem, důsledným vertikálním pohybem, odhmotněnými tvary a elegantními štíhlými proporcemi. Tímto se Matyáš z Arrasu především liší od svého nástupce Petra Parlěře a dalších mistrů z jeho rodiny, kteří byli všestrannými a tvůrčími umělci,

¹³ Benešovská 1999, s. 10.

¹⁴ Birnbaum 1929, s. 52.

kteří svá díla modelovali téměř sochařsky.¹⁵ Jejich dílo je plné dynamiky a vnitřního napětí, nečekaných konfliktů a zvrátů. To dokládá jak návrat k oběm „klasicizujícím“ tvarům přípor s kalichovými hlavicemi, tak odvážná a originální konstrukce kleneb s visutými svorníky ve Staré sakristii, pozoruhodná kupolová klenba s rotujícími kříži ve Svatováclavské kapli či síťová klenba chóru. Za ocenění stojí i jižní otevřené vřetenové schodiště, které ve svém průběhu mění směr otáčení.

Na druhou stranu někteří badatelé zastávají názor, který dílo Matyáše z Arrasu posuzuje poněkud velkoryseji. Tím, že známe z pozdější doby významný koncepční a ideový podíl stavebníka, od roku 1346 českého a římského krále Karla, nelze stavět Matyáše jako pouhého představitele konzervativizmu proti novátorovi Petru Parlěrovi. Způsob, kterým Matyáš založil chór, totiž nevyklučoval, ale zároveň ani nepodmiňoval pozdější uspořádání stavby Parlěrovy.¹⁶

Posledním dílem Matyášovy huti bylo jedno pole rozestavěné dvoupatrové sakristie na severní straně a na jižní straně rozestavěná kaple sv. Šimona a Judy, dnešní kaple sv. Kříže.

Petr Parlěř nastoupil jako mistr katedrální huti v roce 1356 ve věku pouhých 23 let. Z dnešního pohledu se může zdát zvláštní až nezodpovědné svěřit tak důležitou stavbu mladému člověku. Uvědomíme-li si ale, že panovníci také nenastupovali na trůn ve zralém věku, nemůžeme považovat za podivné mládí Petra Parlěře.

Petr nejdříve dokončil rozestavěnou dvoupatrovou sakristii na severu, pak pokračoval na jihu kaplí sv. Kříže, resp. sv. Šimona a Judy, kterou Matyáš z Arrasu začal jako polygonální a Petr Parlěř

¹⁵ Benešová 1999, s. 10.

¹⁶ Burian 1975, s. 8.

dokončil jako pravoúhlu. Ostatní stavební počiny byly již čistě prováděny podle jeho stavebních plánů a projektů, které ovšem musely být vždy v souladu s představami stavebníků. Schopnost vést tak rozsáhlé a důležité stavby nebyla ničím, co by bylo rodině Parlérů cizí. Jindřich Parlér, otec Petra Parlěře, v té době řídil stavbu kostela sv. Kříže ve Švábském Gmündu. Další z Parlérů, Johann z Gmündu, což byl strýc z otcovy strany, vedl v letech 1356 až 1363 stavbu dómu v Basileji a o tři roky nato stavbu münsteru v Freiburgu im Breisgau.¹⁷ Do Čech nepřišel mladý Petr zcela sám, ale vzhledem k dalším pracovním příležitostem se zde brzy usídlil celý rodinný klan Parlérovců. Tak například pro cisterciáky ve Zlaté koruně pracoval kolem roku 1359 Michal Parlér, starší bratr Petra. Dokonce i ve svatovítské huti pracovali dva Petrovi synovci – Nicolaus a Jacob, synové Petrovi blíže neznámé sestry. K otázce rodinných poměrů Petra Parlěře se vrátíme v kapitole zabývající se ověřením údajů o jeho osobě.¹⁸

Práce v katedrále postupovaly tak, že koncem 60. let byl již hotov celý věnec chórových kaplí vedoucí až k triumfálnímu oblouku, neboť roku 1369 byly sneseny poslední části románské baziliky. Roku 1365 byl svěcen oltář sv. Víta ve východní a oltář Panny Marie v západní části chóru. Svatováclavská kaple mohla být slavnostně vysvěcena 30. listopadu 1367.¹⁹ Hotové byly i jižní předsíně propojené s kaplí sv. Václava. Následovalo svěcení jižní předsíně 9. července 1368²⁰ a kaple Nejsvětější Trojice v závěru chóru. Mozaikový obraz Posledního soudu byl z příkazu císaře osazen na jižním průčelí nad Zlatou branou

¹⁷ Hlobil 1999, s. 11.

¹⁸ Tamtéž, s. 11.

¹⁹ FRB IV., s. 534, 535.

²⁰ Tamtéž, s. 538.

mezi lety 1370 – 1371.²¹ Předpokládá se, že Karel IV. získal inspiraci pro toto dílo v monumentální italské mozaice a že si k jejímu vyhotovení přivezl umělce z Benátek. Jen sklo bylo vyrobeno v českých sklárnách a nemělo to správné složení, což vedlo k brzkému slepnutí barev mozaiky. 700

Roku 1372 byly obloženy stěny Svatováclavské kaple drahokamy a vyzdobeny nástěnnými malbami. V té době už zahájila parlérovská huť práce na vysokém chóru a vnějším opěrném systému, takže roku 1373 mohlo dojít za osobní účasti Petra Parléře k slavnostnímu, technicky náročnému uzavření triumfálního oblouku. Podle týdenního vyúčtování peněz na stavbu se v letech 1374 až 1375 budovalo dolní triforium,²² do roku 1376 stály okenní stěny a byly ukončeny práce na 11 oknech vysokého chóru. Pokračovalo se na opěrném systému. Všechny tyto přesné údaje známe právě díky dochovaným Týdenním stavebním účtům z let 1372 – 1378.²³

Do 70. let 14. století spadá i realizace císařova programu memorie a historického odkazu k předkům z přemyslovského rodu ve sv. Vítu. Proto sem byly z románské baziliky už roku 1373 přeneseny pozůstatky přemyslovských knížat a králů. Těla byla umístěna do závěrových kaplí chóru a pro šest z nich byly zhotoveny figurální náhrobky v životní velikosti. Do kaple sv. Jana Křtitele, která se nám dodnes jako jediná nedochovala v originální gotické podobě, byly přeneseny pozůstatky Břetislava II., který je znázorněn v rytířské zbroji, a Bořivoje II, který je oděn jen v plášť. Obě postavy jsou oproti ostatním tesány v poněkud menším měřítku. Nejvýznamnějšími památkami v kapli Císařské, dnešní kapli Panny Marie, jsou náhrobky

²¹ Tamtéž, s. 541, 544.

²² Neuwirth 1890.

²³ Neuwirth 1890.

knížete Břetislava I. rovněž v rytířské zbroji a knížete Spytihněva II. opět v dlouhém plášti. Oba náhrobky zhotovila parléřovská huť z opuky. Tělesné pozůstatky Přemysla Otakara I. a Přemysla Otakara II. spočinuly při bočních stěnách Saské kaple. Postava Přemysla Otakara I. je přímým dílem Petra Parléře. Přemysl Otakar II. je oděn jako *král železný a zlatý* ve válečném odění, ve kterém padl v bitvě na Moravském poli roku 1278.

Nad tyto náhrobky do nadpraží průchodů vnitřního triforia byly osazeny portrétní bysty Karla IV., členů jeho rodiny a důležitých osob, které se zasloužily o stavbu katedrály sv. Víta. Tato triforiová portrétní galerie, jejíž ideji se budeme blíže věnovat v následující kapitole, tvořila jeden kompoziční celek spolu s vnějším triforiem, kam byly umístěny podobizny Ježíše Krista, Panny Marie, českých světců a patronů Václava, Ludmily, Vojtěcha, Prokopa, Víta, Zikmunda, Metoděje a Cyrila. Tuto skupinu ještě doplňovala bájná či symbolická zvířata a maskarony.²⁴

Práce postupovaly zdárně a rychle, takže již 12. července 1385 huť dokončila klenbu vysokého chóru. Vysoký chór byl vysvěcen ke cti Panny Marie a sv. Víta 1. října téhož roku. Tento údaj známe díky pamětnímu nápisu, který byl roku 1396 osazen na jižním průčelí katedrály.²⁵ Tohoto závěrečného aktu, který doprovázelo slavnostní celebrování mše, se však císař Karel IV. nedožil. Zemřel roku 1378. Mimo jiné díky nápisu nad bystou Petra Parléře víme, že 1386 byly dokončeny chórové lavice. Roku 1392 položil král Václav IV. s arcibiskupem Janem z Jenštejna základní kámen ktrojlodí a už roku 1396 byly do jeho osy mezi první čtyři piliře přeneseny ostatky sv. Vojtěcha.

²⁴ Chotěbor 1994, s. 7.

²⁵ Glückselig 1855, s. 23-24.; k tématu viz též Kostílková 1999a, s. 150.

V parléřovské huti se vyškolila řada schopných kameníků a budoucích mistrů huti, kteří pak mohli nastoupit na místo Petra Parlěře a pokračovat v jeho díle a rozvíjet jeho styl a ideje. Tím vstoupila česká gotika do svého pozdního období. Petr Parlěř zemřel 13. července roku 1399, jak nás o tom zpravuje nápis na jeho náhrobním kamenu.²⁶

Už před rokem 1397 předal mistr Petr Parlěř vedení svatovítské huti svému synu Václavovi, který zde však působil jen krátce. Roku 1398 odešel do svatoštěpánské huti a jeho místo obsadil další z Parlěřových synů Jan.²⁷ Po Janově smrti roku 1406 vedl huť mistr Petrlík a dovedl ji až do husitských válek.²⁸ Ve funkci mistra huti jej prameny uvádějí ještě ve 30. a 40. letech 15. století. Patrně i mistr Petrlík patřil do rozvětvené parléřovské rodiny. Tito tři mistři pokračovali postupně ve stavbě trojlodí a dostavbě Velké jižní věže, která byla založena ještě za vedení Petra Parlěře roku 1396.

Činnost huti byla násilně přerušena husitskými válkami a po jejich utišení se už naplno nikdy neobnovila. Probíhaly jen dílčí dokončovací práce. Jak známo i cenné a bohaté vybavení katedrály, které představovalo desítky soch a obrazů, bylo postiženo husitskými obrazoboreckými vášněmi, které otřásaly Prahou v letech 1419 až 1421. Obracely se zejména proti církevní nádheře, jejíž stavby tzv. očišťovaly od vnějškové okázalosti a nádhery. Biblická idea ikonoklasmu, tedy představa, že pravý křesťan má Boha ve svém srdci, a tudíž nemá zapotřebí ho zobrazovat. Totéž se týkalo i světců. Mnozí z prostých věřících z řad obyčejných lidí ale tuto myšlenku stěží chápali a umělecká díla ničili proto, že jim nerozuměli nebo jen

²⁶ Bravermanová 1999, s. 146.

²⁷ Tomek 1871, s. 112.

²⁸ Tomek 1871, s. 116.

pro pouhou zábavu zničení. Naštěstí pražské obrazoborectví nebylo provedeno s takovou důsledností, jako tomu bylo například v Táboře. Brzdou tohoto hnutí byl jak jistý ohled na tradici a nezaslepenost některých husitských vůdců, kteří dokázali ocenit umělecká díla, tak přítomnost některých umělců, kteří v té vyhrocené době Prahu neopustili.²⁹

Dodnes jsou dokladem tohoto obrazoborectví ve Svatovítské katedrále otlučené bysty v portrétní galerii dolního triforia, kterým chybějí různé obličejové části, zejména nosy. U členů královské rodiny jsou pak zuraženy výběžky korun, které byly ještě v pozdější době v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí osekány do naprosté roviny, takže dnes připomínají spíš jakési ploché kloboučky.³⁰

Opravy katedrály řídil v letech 1448 – 1457 magister fabrice kanovník Martin z Lomnice, avšak na pokračování stavby scházely finance i v následujících desetiletích.³¹ Teprve až za vlády Vladislava Jagellonského, který se snažil po dlouhé odmlce navázat na myšlenkové dědictví Karla IV., došlo k jednomu z pokusů o dostavbu katedrály, která byla dokončena jen z poloviny, a o rekonstrukci výzdoby interiéru a doplnění jeho mobiliáře, který díky husitské revoluci doznal velké újmy. Započalo se se stavbou severní věže, s níž pravděpodobně ani Parlérův plán nepočítal. V chórové kapli byla zřízena královská oratoř, byly položeny základy k dalším pilířům trojlodí a Svatováclavská kaple získala novou výzdobu v podobě nástěnných maleb s výjevy ze života sv. Václava.

²⁹ Čornej – Bělina – Kučera – Mikulec – Státníková – Vlček 1997, s. 265.

³⁰ Adamec - Adamcová 1974.

³¹ Podlaha 1912.

Stavbu vedl Benedikt Ried, další zkušený architekt. Bohužel nadějně započaté dílo dostavby katedrály brzy zastavily nedostatečné finanční prostředky. Nepříznivě na vývoj stavebního úsilí nejen v huti sv. Víta, ale i na celém Pražském hradě působila nepřítomnost krále Vladislava v českých zemích. Ten roku 1490 přijal uherskou korunu. Podmínkou jejího přijetí bylo i přenesení královského sídla do Budína.

Díky popisu škod, které způsobil velký ničivý požár 2. června 1541, máme z pera Václava Hájka z Libočan alespoň částečnou představu o stavu katedrály:

„Krov také na věži kostelní, kterýž byl šindelný, když se zapálil velmi vzhuoru hořal a oheň padal doluov na podlahy mezi zvony... a zvonové se všickni ztlaukli a rozpustili... od té věže padal oheň okny na krovky nové, kterýmiž byl přikryt kostel veliký tu, kdež se obecně káže nad hrobem Svatého Vojtěcha a ten kostel všecken z gruntu vyhořel...“³²

Chór byl provizorně uzavřen zdí se vstupy v přízemí, aby v něm probíhající obřady nerušila pokračující stavba trojlodí. Jižní věž byla dostavěna zhruba do výšky 55 metrů, kde měl její hranol přecházet v oktagon. Nad jižní Zlatou bránou se tyčilo otevřené průčelní okno příčné lodi, završené baldachýnovým štítem trojlodí, pokračující za křížení v rozsahu šesti pilířů, provizorně zastřešovaly dřevěné krovky pokryté šindelem. Zmíněný požár z roku 1541, kterým vzplála celá Malá Strana, Hradčany i Pražský Hrad, vnikl dřevěnými krovky do celého interiéru katedrály, zničil většinu zařízení a narušil statiku severní věže i torza trojlodí. Další náprava rozsáhlých škod na celém Pražském hradě byla nákladná a dlouhodobá.

³² Václav Hájek z Libočan, sg. 54 I 1484.

Nová stavební aktivita se rozhořela roku 1556 s příchodem nového královského architekta Bonifáce Wolmuta. Mezi mnohé významné stavby, které realizoval, patří hudební kruchta v katedrále, poslední patro a střecha svatovítské jižní věže, která byla dokončena a zastřešena v letech 1560 až 1563. Jiný architekt, Ulrico Avostalis, navrhl centrální kapli sv. Vojtěcha, která vyrostla přímo před nedokončeným západním průčelím katedrály sv. Víta.

Ve druhé polovině 17. století prosadil tehdejší arcibiskup Matouš Ferdinand Sobek z Bílenberka skapitulním děkanem Tomášem Pešinou z Čechorodu položení základního kamene západní části katedrály, kterého se účastnil i císař Leopold I. Myšlenka znovu ožila ještě v době příprav kanonizace Jana Nepomuckého v první třetině 18. století. Plány gotizující přístavby, které v té době zhotovil zemský inženýr Johann Ferdinand Schor, byly k dispozici ještě v 19. století. Jako vždy realizaci plánů stál v cestě nedostatek peněz.³³

Jak známo z tvorby romantických malířů a grafiků, gotické torzo katedrály bylo lákavou inspirací počátku 19. století. K nejvýraznějším osobnostem české umělecké scény, které tato stavba uchvátila, byl Ludvík Kohl, který gotickou část stavby zaměřil, zachytil na olejomalbách její vnitřní atmosféru a dokonce veřejnosti předložil svůj návrh dostavby katedrály. Dva pohledy na dokončenou katedrálu jsou součástí sbírek Národní galerie v Praze.³⁴

Všechny gotizující návrhy na dostavbu chrámu sv. Víta ovlivňoval současný romantický obdiv ke středověké tvorbě a snaha na ni v její nejslavnější a nejvelkolepější etapě v české minulosti navázat. Dobový vkus, který se orientoval na hledání vzorů ve

³³ Kostílková – Petrasová 1999, s. 5.

³⁴ Kostílková – Petrasová 1999, s. 5.

středověkém, zvláště gotickém umění, nebyl ale nějakým českým specifikem, projevoval se v celé kulturní Evropě.

Pro zrod nové myšlenky dostavby katedrály hrála důležitou roli osoba vlastence a obdivovatele krásy gotických katedrál, kněze Tomáše Pešiny z Čechorodu. Jeho idea dostavby katedrály vznikla již roku 1828 a veřejnosti byla představena o rok později v souvislosti se stoletým jubileem svatořečení Jana Nepomuckého.³⁵

Tomáš Pešina z Čechorodu podnikl dokonce studijní cestu po Německu, aby poznal gotickou architekturu. Po svém návratu se snažil pro svou myšlenku dostavby katedrály sv. Víta získat všeobecné pochopení a vlivné osobnosti zejména mezi vlastenecky smýšlející šlechtou a pražskou inteligencí. Snaha to byla téměř beznadějná. Jako lichá se ukázala i naděje spojovaná s korunovací císaře Ferdinanda I. na českého krále jako Ferdinanda V.

Na počátku 40. let 19. století už měl dostatečný počet vlivných přátel na své straně, takže si Pešina mohl dovolit oslovit osobnost z nejvyšších politických kruhů. O spolupráci na svém projektu tehdy požádal českého konzervativního politika Františka hraběte Thun-Hohensteina. Hrabě Thun byl aktivně činný ve Spolku vlasteneckých přátel umění a byl znám svou pročeskou obhajobou na stavovském sněmu roku 1848. Prozatímní výbor Jednoty pro dostavbu měl do svého ustanovení ještě dlouhou cestu boje za uznání své existence.

Roku 1842 požádal Pešina Josefa Ondřeje Krannerera o vyobrazení současného stavu katedrály, o vypracování projektu dostavby a přehledu očekávaných výdajů. Josef Kranner byl skutečně osoba k tomuto úkolu povoláná. Byl nejen stavitelem, kameníkem a zednickým mistrem, ale také znalcem na slovo vzatým pokud šlo o

³⁵ Základní data o Václavu M. Pešinovi z Čechorodu viz Podlaha 1912.

stavbu katedrály. Tuto velkolepou stavbu obdivoval již od dětství, které prožil v blízkosti katedrály, kde také vdílně svého otce získával první odborné zkušenosti. A co víc, studoval na normální škole v Praze u Ludvíka Kohla. Přehled o evropské architektuře nabyt na svých cestách po západní Evropě a své odborné vzdělání si doplnil na akademii výtvarných umění ve Vídni.

Prozatímní výbor Jednoty věděl, že povolení k dostavbě může dát jen panovník, její patron. Pod osmistránkovou supliku, jejímž autorem byl gymnaziální profesor Jan Zimmermann, se na prvním místě podepsal František hrabě Thun-Hohenstein. Krom představitelů z řad šlechty se k žádosti svými podpisy připojili pražští měšťané včetně Josefa Jungmanna. Odpověď císaře Ferdinanda I. přišla záhy roku 1844, kdy císař povolil „na žádost mnoha Pražanů“ založit v Praze spolek pro stavbu katedrály.³⁶

Záhy nato byly v němčině vypracované stanovy spolku. Důležitým předpokladem úspěchu celého projektu bylo rozšíření myšlenky dostavby mezi širokou veřejnost. Za tím účelem byly stanovy přeloženy také do českého jazyka, což provedl český historik a básník Karel Jaromír Erben a historik Václav Vladivoj Tomek. Další činnost prozatímního výboru Jednoty pro dostavbu přerušily události revolučního roku 1848. Představitelé výboru se shodli, že v dalších aktivitách budou pokračovat až v klidnějších a příznivějších časech. Nakonec přeci jen poměrně brzy, 1. srpna roku 1849 měl výbor připraveny tři žádosti, z nichž jedna šla k českému guberniu, druhá k rukám císaře a třetí k vídeňskému ministerstvu vyučování a věcí církevních. Ministerstvo vydalo dne 19. ledna 1850 pod č. 178 rozhodnutí, že Jednota může být ustanovena podle předložených

³⁶ Kostílková – Petrasová 1999, s. 7.

podkladů. Doba však nebyla zcela příznivá. Nový kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg se na arcibiskupském stolci ještě dostatečně pevně „neusadil“ a pražská Jednota katolíků sbírala peníze na výstavbu kostela sv. Cyrila a Metoděje na předměstí Karlína.

Padesátá léta, která byla ve znamení nechvalně známé éry ministra vnitra Alexandra Bacha, rovněž utlumila činnost prozatímního výboru. Navíc roku 1852 vešel v Rakousku v platnost spolkový zákon, který skoro znemožňoval jakoukoli spolkovou činnost, neboť zakazoval sdružování občanů. Žádost zasláná k rovněž nechvalně známému policejnímu řediteli Leopoldu Sacher-Masochovi, aby mohl být spolek ustanoven, byla sice schválena, ale s nutností odkladu, dokud nebude vytvořen dostatečný peněžní fond pro dostavbu kostela v Karlíně.³⁷

Potřebný obnos byl shromážděn do poloviny roku 1857, takže prozatímní výbor Jednoty pro dostavbu byl vyzván pražským arcibiskupem Bedřichem kardinálem knížetem Schwarzenbergem, aby obnovil svou činnost. Památná ustavující valná hromada Jednoty pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském se sešla ve Staroměstské radnici 22. května 1859.³⁸ Bohužel kanovník Václav Michael Pešina z Čechorodu se tohoto slavnostního okamžiku nedožil. Zemřel náhle v noci ze 6. na 7. května téhož roku. Za předsednictví Františka Thun-Hohenstein a vznikly tři odbory: 1) umělecký (v čele s historikem Karlem V. Zapem), 2) pro vedení obecných záležitostí (v čele se zemským advokátem a jednatelem Jednoty Karlem Helmingerem) a 3) pro správu jmění (v čele s předsedou obchodního představenstva Eduardem Plescherem z Eichtettu).

³⁷ Kostílková – Petrasová 1999, s. 9.

³⁸ Tamtéž, s. 9.

Umělecký odbor byl pověřen zaměřením katedrály, vytvořením plánu a nákresů. Zároveň vybral architekta Ignáce Ulmanna. Podle stanov z roku 1850 bylo hlavním smyslem Jednoty „*pomalou dostavět a uvnitř i vně dokonat kapitulní kostel sv. Víta podle slohu a způsobu prvního jeho založení*“. Znalci katedrály zdůrazňovali, že daleko dříve by bylo potřeba se věnovat opravě středověké části, která byla těžce poškozena požáry, válčením a samozřejmě i zubem času, kterému nebylo kladeno mnoho překážek. Konzervátor arcibiskupského muzea v Kolíně nad Rýnem Franz Bock nazval katedrálu, která je „*matkou všech českých kostelů a jednou z nejpřednějších staveb 14. století*“, „*skvostnou polozříceninou*“.³⁹

Dle zprávy Karla Zapa byla celá stavba katedrály v dost žalostném stavu, neboť dle jeho vyjádření stála jen silou setrvačnosti a při bouři hrozilo nebezpečí, že se zřítí. Kružby a profilace oken byly zvenku tak zvětralé a rozestouplé, že prý povolily pouhým zatlačením ruky atd.⁴⁰

V srpnu 1859 ředitelství Jednoty požádalo místodržitelství, aby opravy poškozených pilířů začaly co nejdříve. Předseda Jednoty František hrabě Thun-Hohenstein zastával názor, že je potřeba, aby konzervace, restaurování a příprava dostavby byla svěřena jen jednomu zkušenému staviteli. Sám navrhoval Josefa Krannerera, jako v Evropě uznávaného odborníka, vlastence a milovníka středověkého umění. Navíc prý pokladnu Jednoty nezatíží víc než jiný stavitel, protože mu nebude vyplácen roční plat, ale pouze finanční odměna odpovídající odvedené práci. Nakonec sohledem na malé příjmy Jednoty Kranner nežádal odměnu, ale pouze si vymohl náhradu výloh za služební cesty a diety za každý den pobytu v Praze nebo jiném

³⁹ Kostílková – Petrasová 1999, s. 11.

⁴⁰ Tamtéž, s. 11.

místě, které při své práci musel navštívit. Teprve když Jednota měla zajištěny dostatečné příjmy, bylo staviteli Josefu Krannerovi roku 1863 vyměřeno roční služné 3 000 zl. ročně.⁴¹

Stavitel musel dohlížet na chod huti a kvalitní a levné provedení všech prací. Při huti byl rovněž zaměstnán účetní, jehož povinností, stejně jako kanovníka ve středověké huti, bylo vedení účtů, kontrola pracovních směn, stavebního materiálu a odvedené práce. Také musel každý týden předat odboru pro správu jmění Jednoty zprávu o stavu účtů a spolu se stavitelem předložit roční vyúčtování. Účetní měl na starosti i vyplácení mezd na základě podkladů, pracovních výkazů, které mu připravoval polír. Samozřejmě i práce účetního byla pod dohledem. Tu kontroloval inspektor stavby, kterého zvolilo ředitelství ze svého středu.

Poté, co bylo Nejvyšším dvorním stavebním úřadem odsouhlaseno zřízení stavební huti v blízkosti katedrály, která pro svou existenci potřebovala dle Krannera nejméně 20 čtverečních sáhů, mohla začít samotná stavební činnost. Huť začala obnovu gotické katedrály sv. Víta 20. září 1861 opravou pilířů ve vysokém chóru.⁴²

Je jisté, že oprava katedrály by nebyla možná bez dostatečného přísunu finančních prostředků. V roce 1861 vykázal pokladník jednoty jmění 23 759 zl. a během následujícího roku se zvýšilo na 34 679 zl. Zakladatelé fondu, kteří přispěli jednorázově nejméně 5 000 zl. nebo alespoň 250 zl. ročně byli především český král Ferdinand V., Jan hrabě Kolovrat-Krakovský z Újezda, Ferdinand kníže Lobkovic, také první pražský kardinál Bedřich kníže Schwarzenberg a probošt metropolitní kapituly u sv. Víta Václav Václaviček. Vlastních členů, kteří přispěli jednorázově příspěvkem nejméně 200 zl nebo ročním

⁴¹ Tamtéž, s. 14.

⁴² Kostílková – Petrasová 1999, s. 13.

vkładem 10 zl. bylo roku 1862 tři sta čtyřicet.⁴³ Dárci byli ze všech sociálních vrstev společnosti, vítáni byli i přispěvatelé, kteří darovali týdně 1 kr. Nové členy Jednoty a jejich příspěvky získávali tzv. jednatelé spolku, kteří působili po celé oblasti pražské arcidiecéze.

Zpočátku se Krannerův přístup ke gotické architektuře katedrály shodoval s běžnou dobovou praxí. Tam, kde byl originál už příliš narušen nebo nevyhovoval stylově, byl nahrazen novým prvkem nebo rovnou novostavbou, jako tomu bylo v případě staticky narušené kaple sv. Jana Křtitele, která byly postavena znovu v letech 1866 – 1867. Jiný příklad představuje triforium katedrály. Zde Josef Kranner projevil nečekanou erudici ve svém přístupu ke gotické architektuře. Při jednání o obnově průchodů horního triforia, které byly tehdy zadržené, prosadil, že jejich znovuvybourání by byl náročný a nebezpečný zákrok. Kranner doporučil obnovit průchody dolního triforia v oblasti varhan, protože to odpovídalo stylovému příkazu gotiky. Naopak v horním triforiu to bylo nejen zbytečné ze stylového hlediska, ale i příliš nebezpečné a finančně nákladné. Způsob použití triforiového ochozu, který je patrný z plánů na dostavbu, vypovídá o charakteristickém Krannerově přístupu i k dalším návrhům ke katedrále. Prvky a řešení gotického originálu, které byly považovány za výtvarně hodnotné, byly přeneseny i na novostavbu, ale poškozené části přitom byly opraveny tak, jak dovoľovala tehdejší technická úroveň stavitelství, např. použití železných krovů či nahrazení chrličů okapovými rourami.⁴⁴

Kranner využil svých znalostí původního gotického tvarosloví nejen pro opravu staré části katedrály, ale i pro novostavbu. Mimo jiné

⁴³ Tamtéž, s.13.

⁴⁴ Více k tématu viz Kostílková – Petrasová 1999, s. 20.

to dokazuje komentář a výklad Krannerových plánů pro dostavbu, který vypracoval předseda uměleckého odboru Jednoty Karel Vladislav Zap. Zap se opíral o stavební historii katedrály, kterou sepsal historik Václav Vladivoj Tomek a posléze publikoval v podobě odborného stanoviska v Památkách archeologických a místopisných pod názvem Stavba kostela sv. Víta za císaře Karla IV. a Václava IV. Hlavní problém, který řešily v 19. století všechny návrhy na dostavbu katedrály sv. Víta, byly dvě dodatečné změny v symetricky jinak vyváženém půdorysu Matyáše z Arrasu, Svatováclavská kaple a jižní věž. První narušovala symetrii příčné lodi z východu, druhá ze západu. Půdorysnou nerovnost vyřešil Matyáš z Arrasu v prvním případě návrhem síňového prostoru v jižním rameni křížové lodi, který byl sklenutý na dva pilíře a jehož čelní stěna i rozestupy klenebních polí respektovaly půdorysné rozvržení Svatováclavské kaple. Naopak v protějším severním rameni křížové lodi to byla šířkově založená kaple, která odpovídala hloubkově orientovanému dvojlodí. Toto dokonale vyvážené řešení, které propojovalo celý vnitřek stavby, doplňovaly i prvky v exteriéru, které opakovaly v novostavbě prvky gotické parlérovské stavby. Jednalo se zejména o západní vstupní předsíň, která byla navržena jako neogotická varianta jižního průčelí katedrály. Západní předsíň byla vyzdobena mozaikou, velkým rozetovým oknem a schodištěm.

Za vrchol Krannerovy práce je považováno provedení jižní věže, kde se stavitel vrátil k parlérovskému slohu použitím kružeb, kterým dle historiků umění sloužil nejspíš za vzor známý relikviář provedený dle vrchní části gotické věže, který se nachází ve Svatováclavské kapli. Jedná se o tzv. svatovítské pastoforium.

Umělecký odbor Jednoty schválil Krannerův návrh na dostavbu, který počítal pouze s jednověžovou variantou. Důvody k tomu nebyly ani umělecké, ani historické, ale čistě prozaické. Jednověžová varianta představovala levnější řešení dostavby.

Pokud šlo o obnovu interiéru, byl sice brán zřetel na rámcový názor stavitele, ale hlavní slovo měl umělecký odbor, který si pro finální řešení zval vždy odborníky. Prvním malířem, kterého si Kranner přizval ke spolupráci, byl Josef Führich, který připravil návrh pro střední okno kaple Nejsvětější Trojice (dnes nahrazeno sklomalbou). V pozdějších letech se umělecký odbor držel více snahy dát prostor k realizaci mladým umělcům a řemeslníkům z domácího prostředí. Jednalo se zejména o absolventy a pedagogy pražské Akademie či jiné umělce působící v Čechách. Jednalo se např. o Josefa Tulku, Františka Ženíška, Josefa Matyáše Trenkwalda či Antonína Lhotu.

Jedním z největších problémů rekonstrukce interiéru byla otázka obnovy nástěnných maleb a polychromie stavebních článků v chóru Svatovítské katedrály. Na jedné straně to byl návrh Antonína Barvitia, který prosazoval bohatou polychromii, na druhé straně pro Kranneru byla základem polychromie přirozená barva kamene. Spory mezi oběma krajními názory uhlazoval Josef Zítek, který byl jak proti bohaté polychromii, tak nesouhlasil s Krannerovou tzv. velkou jednoduchostí. Když se přiblížila realizace úkolu, která odpovídala Krannerově představě, přišel do Prahy telegram se zprávou o Krannerově smrti. Nové vypracování návrhu bylo roku 1872 svěřeno architektu Josefu Schulzovi. Nakonec k rekonstrukci nástěnných maleb v chóru nedošlo.

Základní pohnutkou rekonstrukce katedrály v 19. století byla jistě puristická myšlenka. Ta se nakonec projevila především v požadavku očištění původních forem od pozdějších nepřiměřených přídavků. V případě, že scházel starší vzor či chyběla znalost staré techniky, byly práce vedeny tzv. v duchu původních gotických částí. Objevily se i případy, kdy byla připuštěna odchylka od starých vzorů z praktických důvodů. Tak tomu bylo v případě triforia, které Kranner prosvětлил vybouráním zazdívek v oknech, ale s výjimkou dolního triforia z bezpečnostních důvodů neobnovil průchody mezi nimi, i když středověké plány to jasně dokazovaly.

Umělecký odbor Jednoty si byl vědom toho, že nejde jen o opravu a dostavbu katedrály, ale také o zvelebení řemesla a umění, podobně jako tomu bylo v huti za vlády krále Vladislava II. Jagellonského. Sochařům a kameníkům se tak otevřela nová možnost umělecké realizace a zdokonalení svého umu. Po Josefu Krannerovi se roku 1872 ujal dostavby druhý stavitel katedrály Josef Mocker, který ji řídil až do roku 1899. Třetím stavitelem Jednoty byl Kamil Hilbert, který ji vedl až do roku 1929 a působil v Jednotě ještě později do roku 1933. Namísto radikálního purismu prosazoval princip důkladného poznání památky a jejího vývoje. Dřívější snaha o dostavbu památky v jediném slohu tak byla vystřídána respektem k hodnotám, které se utvářely v průběhu staletí. Dostavba ale již tak pokročila, že nebylo možné ji příliš měnit. Přínos Kamila Hilberta spočíval zejména v pečlivé konzervaci dochovaných hodnot minulosti.⁴⁵

Nakonec přes veškeré pokusy v předcházejících stoletích, byla katedrála dostavěna malou skupinou nadšenců, které podněcoval vlastenecký kanovník Václav Pešina a František hrabě Thun-

⁴⁵ K tématu blíže viz Burian 1971.

Hohenstein. Tak náročný úkol zvládla nejen díky svému společenskému postavení, diplomatickému jednání, ale i díky houževnaté touze založit a udržet v činnosti občanský spolek, který sám sebe nazval Jednotou pro dostavění hlavního chrámu sv. Víta na hradě Pražském. Optimismus, čestná a poctivá činnost bez nároku na vlastní odměnu či zisk slávy dokázaly překonat i všechny nástrahy politicky a hospodářsky nepříznivých podmínek. 28. října 1929 u příležitosti domnělého svatováclavského milénia biskup Antonín Podlaha otevřel a odhalil s velkou slávou západní bronzová vrata katedrály, čímž byla dostavěná katedrála zpřístupněna veřejnosti. Dál pokračovaly práce na úpravách interiéru a výzdobě.⁴⁶

V dubnu roku 1954 byla Jednota pro dostavění chrámu sv. Víta z vyšší moci zrušena a péči o chrám převzala Kancelář prezidenta republiky.

3. Výjimečnost a smysl triforiové portrétní galerie

Mnohá evropská města se pyšní do výšky se tyčící stavbou gotické katedrály. Zejména to platí pro oblasti dnešní Francie, Německa a Anglie. Snad každá z těchto ušlechtilých památek gotické architektury se vyznačuje něčím pozoruhodným, unikátním. Ať už je to nejvyšší chór vrcholné gotiky katedrály v Beauvais, skvostný vstupní portál katedrály v Remeši nebo úctyhodný počet náhrobků a pamětních desek Westminsterské katedrály. Rovněž pražská katedrála sv. Víta má svůj unikát.

⁴⁶ Kostílková 1999, s. 164.

Tímto unikátem je portrétní galerie umístěná na triforiu katedrály. Triforium představuje ochoz v síle zdi, který se táhne ve výšce zhruba 14 metrů nad arkádami mezi hlavní lodí a loděmi bočními a je otevřený do interiéru. Ochozem v gotické části katedrály se původně procházelo průchody v opěrných pilířích, ty se ale Jednota pro dostavění katedrály rozhodla v 19. století ze statických důvodů zazdít. O tom jsme se již blíže zmínili v předchozí kapitole. Nad původními průchody bylo v letech 1374 – 1389 vytesáno 21 portrétních byst některých členů rodiny císaře Karla IV. a osobností, které se různým způsobem významně zasloužili o stavbu katedrály.

Běžně bývá na otázku smyslu ikonografického programu gotické katedrály sv. Víta odpovídáno, že sloužil ke znázornění politických představ Karla IV. Tato interpretace se zcela nemíjí se skutečností, ale přesto se zdá, že přístup k danému paradigmatu, jako ke vzpomínce na mrtvé, je blíže skutečné historické mentalitě. Díky historickým bádáním posledních let se ukazuje jako stále zřetelnější, že opatření pro spásu duše a memorii, byla nejdůležitějším motivem veškerých patronátních založení ve středověku.⁴⁷

Za povšimnutí stojí, že situování portrétní galerie v triforiu, zčásti také její program a rozsah jsou zcela bez předstupňů a že jakožto celek zůstala bez odezvy.⁴⁸ Jistou podobnost v rovině zbožnění osoby císaře a jeho rodiny představovaly malby v kapli sv. Mořice v kostele sv. Sebalda v Norimberku, které však byly zničeny za 2. světové války. Bylo zde v historickém cyklu zvěčněno Václavovo narození a jeho křtíny, ale i Karlovy námluvy u Anny Svídnické. Skutečnost, že osobní momenty ze života císařských manželů zde byly zobrazeny způsobem dosud vyhrazeným v severské malbě jen líčením příběhů ze

⁴⁷ Schwarz 1997, s. 129.

⁴⁸ Homolka 1984, s. 384.

života světců, ukazuje stejně vysoký stupeň zesvětštění dvorského umění doby Karlovy.⁴⁹

Samotná etymologie slova triforium je více než nejasná. Franz Bock uvádí v německy psaném článku o nápisech na triforiu označení *Trisorium*.⁵⁰ Pokud bychom uvažovali o odvození ze slova *Thoroughfarum*, pak by se jednalo o kalkové slovo, které popisuje účel pojmenovávané skutečnosti, tedy *jít skrz, jít z jednoho konce na druhý*. Když si na pomoc vezmeme latinu, mohlo by se jednat o složeninu ze slov *tres a fora*, tedy *tři dveře*. Jinou variantou by byla kombinace slov *tres a forus*, což by znamenalo *tři chodby*. Ani jedna z uvedených možností však nepřiléhá jednoznačně jako vysvětlení původu slova triforium, tudíž budeme jej brát jako terminus technicus.

Ačkoli jako hlavní donátor a zakladatel katedrály figuruje ze zřejmých důvodů v listinách král Jan Lucemburský, za ideou osamostatnění české církve a vybudování nového metropolitního chrámu stál od samého počátku především Karel IV. Ten je také považován za tvůrce celého základního ikonografického programu katedrály i všech jeho obměn, které se daly v souladu s vývojem jeho vlastních panovnických představ a cílů.

Pražskou katedrálu budoval Karel IV. jako korunovační kostel českých králů a nejvyšší symbol českého království. To bylo v podstatě určující také pro její ikonografii. Je možno ji nazvat doslova *Karlovým kostelem*, natolik byla svázaná s jeho koncepcí budování panovnické ideologie v rámci českého království i říše.⁵¹

Hledáme-li smysl triforiové portrétní galerie, musíme se nejdříve zamyslet nad celkovou ikonografií katedrály jako celku, s níž je

⁴⁹ Kavka 2002, s. 230.

⁵⁰ Bock 1857, s. 185.

⁵¹ Homolka 1984, s. 384.

triforium jako jedna významová složka, neodmyslitelně spjata. Stavebníkem prvního kostela na místě dnešní katedrály byl jak známo sv. Václav, jehož kult se po jeho smrti stal hlavní oporou státní ideologie. V románské Spytihněvově bazilice se jeho hrob stal posvátným a uctívaným místem. Důležitost ústředního pražského kostela ještě zvyšoval hrob sv. Vojtěcha, přemyslovských knížat a králů a mariánské patrocinium chóru. Tuto státní a rodovou tradici, vycházející ze spojení kostela svládnoucí dynastií, Karel IV. převzal, zvelebil a ještě rozšířil. Záhy po svém návratu do Čech roku 1333 se hrob sv. Václava dočkal nádherné úpravy náhrobku, navíc ještě doplněného dvanácti stříbrnými a pozlacenými sochami apoštolů. Tento velkorysý čin nevyjadřoval jen úctu ke světcově hrobu a přemyslovské tradici, ale Karel jím na sebe vztáhl i ideovou a dynastickou oporu Přemyslovců, jejíž význam byl zejména v počátcích jeho spoluvlády velmi důležitý. Tuto druhou funkci svatováclavského kultu využil i později po své korunovaci na českého krále roku 1347. Podobně i nová česká královská koruna navázala svým tvarem na starou přemyslovskou korunu. Umístěna na zlatém relikviářovém poprsí sv. Václava se stala korunou svatováclavskou, korunou, která symbolizovala nadosobní státoprávní pojem *corona regni Bohemiae*. Zároveň byla i korunou ostatkovou, christologickou, což její důležitost pozvedalo na nejvyšší úroveň.

V letech 1354 – 1355 podnikl Karel IV. římskou korunovační jízdu, při které shromáždil množství ostatků. Těmi nejcennějšími byly nejspíš ostatky sv. Víta, které získal v Pavii. Svou radost nad tím vyjádřil Karel IV. už v dopise, který poslal do Prahy arcibiskupu Arnoštu z Pardubic. Sám dopis je významným dokladem působení

Karla IV. jako donátora a jeho panovnické ideologie. Dověšením císařské důstojnosti završil a překonal přemyslovskou tradici a její mocenské obzory. Proto také nyní sv. Vít zaujal v Karlově mocenské ideologii vyšší místo než sv. Václav. Nejen ostatky sv. Víta, ale i nádherností a velkolepostí stavby katedrály, překonal Karel sv. Václava jako stavebníka a donátora.⁵²

Na tomto místě se nám však vtírá zcela oprávněná otázka, jak velký byl podíl císaře a krále Karla IV. na charakteru umělecké produkce jeho doby. Doposud zcela převládala romantická představa o Karlovi jako panovníku, který se přímo a s velikým zájmem angažoval na širokém spektru výtvarných počinů své doby. Tato utkvělá představa však není pevným základem pro novodobé umělecko-historické výklady. Bohužel stále chybí ucelená monografie, která by se zabývala výhradně Karlem IV. jako spolutvůrcem dvorského umění jeho doby.

Je nezpochybnitelné, že existovalo Karlovo dvorské umění, které propagovalo jeho ideje a představy, a tak programově podporovalo šíření jeho moci a slávy. Co však nemůžeme s jistotou doložit je, do jaké míry a v jakém smyslu sám Karel určoval a ovlivňoval ikonografický profil Svatovítské katedrály. Ostatně ani jednoznačně doložených případů panovníkovy osobní objednávky je po málu.

Jak již bylo v odborných kruzích řečeno, do „sociologicky orientovaných dějin umění proniká opět modernistická představa tvůrčího jednotlivce, nastupující na místo individuálního umělce, jehož postava se vytrácí mezi dílnou, objednavatelem a konceptorem“.⁵³

⁵² FRB IV, s. 524.

⁵³ Bartlová 2005, s. 185 – 188.

Tento postoj je pochopitelný, uvědomíme-li si, že je to právě postava středověkého panovníka, kterou můžeme nejspíše poznat a uchopit. Na základě dostupných pramenů můžeme zkoumat jeho výchovu a vlivy, které na něj působily. Většinou známe i jeho zájmy, záměry a zkušenosti. Dává nám takovéto poznání právo úzce spojovat panovnickou individualitu s uměleckou tvorbou? Lze si představovat Karla IV., jak ve svém nabitém pracovním programu a při svých častých cestách po celé Evropě ještě nalézá dostatek času, aby osobně vysvětloval architektům a sochařům, jak má vypadat to či ono dílo, jaká je jeho představa o ztvárnění a ideji katedrály?

V tomto směru jsme nuceni se namísto romantické představy opřít o představu reálnější. Neberme Karlovi zcela jeho gloriolu tvůrčího jednotlivce, avšak předpokládejme, že byl jen jedním z více ideových zdrojů tehdejší umělecké tvorby. Mezi ně jistě patřil okruh jeho osobních rádců, dvorských úředníků a samozřejmě i samotných umělců, jakými byl rodinný klan Parlérů.

Karel IV. se ještě na sklonku života sám postaral o to, aby byla jeho památka trvale připomínána potomstvu. Stalo se tak ve dvou monumentálních projektech, které se uskutečnily až krátce po jeho smrti. Jednalo se o vytvoření pohřebiště přemyslovských knížat a králů v novostavbě katedrály a realizaci portrétní galerie na triforiu.

První ze zmíněných událostí upoutala pozornost pražského dvora v prosinci 1373. Z panovníkova rozkazu byly do tří středních kaplí katedrály přeneseny pozůstatky přemyslovských knížat a králů pochovaných v chrámu a zřízeny pro ně nové náhrobky. V centrální kapli, tzv. Císařské (dnešní kaple Panny Marie), založené Karlem IV., byly na severní stěně uloženy náhrobky Svytlahněva II., na jižní stěně náhrobky Břetislava I. s manželkou Jitkou. V severní kapli, založené

Arnoštem z Pardubic (dnešní kaple sv. Jana Křtitele), našly své místo náhrobky Břetislava II. při jižní stěně a Bořivoje II. při severní stěně. V jižní kapli, zvané Saská podle fundace Rudolfa I. Saského (též nazývaná kaple sv. Ostatků) se nacházely náhrobky králů Přemysla Otakara I. u jižní stěny a Přemysla Otakara II. u stěny severní. V kapli Vlašimské (dnešní kaple sv. Jana Nepomuckého) byl při západní stěně umístěn náhrobek druhého pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě.⁵⁴

Rozmístění náhrobků nebylo náhodné. Přemyslovské náhrobky a podobizny představují jakýsi zkrácený rodokmen, podřízený chronologické následnosti. Nejvýznamnější osobnosti byly uloženy k věčnému odpočinku na jižní straně katedrály při jižní stěně Císařské kaple. Zde se nacházela komora s korunními klenoty, Zlatá brána a hlavně kaple sv. Václava. Sem byl uložen náhrobek nejstaršího z Přemyslovců pochovaného v katedrále, Břetislava I. Chronologie takto postupuje na severní straně, ale na jižní je porušena prohozením umístění tumb Přemysla Otakara I. a Přemysla Otakara II., kdy Přemysl Otakar II. dostal hierarchickou přednost, protože jeho důležitost jako *krále železného a zlatého* či *krále rytíře* převážila důležitost *kněžského krále* Přemysla Otakara I.

Tato dislokace náhrobků souvisela s rozmístěním byst v pozdějším vnitřním i vnějším triforiu. Náhrobky tří nejvýznamnějších Přemyslovců odpovídaly v triforiu bustě Karla IV. (nad náhrobkem Břetislava I.), Jana Lucemburského (nad náhrobkem Přemysla Otakara II.) a Elišky Přemyslovny (nad náhrobkem Přemysla Otakara I.), zakladatelů přemyslovsko-lucemburské dynastie. V kapli Šimona a Judy (dnešní kaple sv. Kříže), nacházející se rovněž na jižní

⁵⁴ K danému tématu více viz Hlobil 1999a, s. 83 – 94.

straně chrámu, avšak už mimo ochoz, byly pohřbeny ostatky tří Habsburků. Při východní stěně byl pohřbena choť Václava II. Guta, avšak náhrobek byl bohužel roku 1421 zničen. Při západní stěně spočinuly ve společném hrobě ostatky jejího bratra Rudolfa a českého krále Rudolfa I. zvaného Kaše.⁵⁵

Petr Parlér je patrně autorem náhrobků obou přemyslovských králů, které byly osazeny o několik let později. Přenášení hrobů, které jistě skončilo do Vánoc, vzbudilo velký zájem, jak o tom svědčí i podrobný popis kronikáře Beneše Krabice z Weitmile v jeho Kronice Pražského kostela.⁵⁶ Je zřejmé, že se zde rodila koncepce katedrály odpovídající Karlově panovnické ideologii. Ovšem, zda bylo všech šest náhrobků zcela dokončeno v době úmrtí Karla IV., je stále otázkou.

Druhý monumentální projekt se zrodil z nového pojetí Svatovítské katedrály, založeného na výtvarném kontrastu zešeřelého přízemí chórových kaplí s přemyslovskými tumbami a prosvětleného vysokého chóru. Pokud se domníváme správně, třístupňovému ikonografickému schématu, na jehož symboliku poprvé upozornil K. M. Swoboda,⁵⁷ odpovídalo přízemí katedrály, které symbolizovalo přemyslovskou minulost, vnitřní triforium a pozdější vzosná klenba s prosvětleným chórem představovaly lucemburskou přítomnost a budoucnost, která se opírala o spojení se světem nebeských ochránců. Sotva lze pochybovat o tom, že autorem této myšlenky byl sám Karel a Petr Parlér pro ni našel odpovídající výraz architektonický a sochařský.

⁵⁵ Kavka 1998, s. 298.

⁵⁶ Kroniky doby Karla IV. 1987, s. 246.

⁵⁷ Swoboda 1940, s. 26, 31-32, 36-37.

Jestliže až dosud panovníkovy obrazy svým počtem zaujímaly dominantní postavení a bylo jich sotva méně než zobrazení Kristových, nyní šlo o dotvoření královského mýtu, o zbožštění císařovo a o další glorifikaci rodu jiným, závažnějším způsobem. Stalo se tak neobvyklým umístěním lucemburské rodiny v doprovodu mužů, kteří se zasloužili o novostavbu dómu, do vnitřního triforia chórového polygonu, tedy na nejposvátnější místo chrámu. Tím byli zároveň uvedeni do symbolicko-alegorického vztahu k bystám zemských patronů v čele s Ježíšem Kristem a Pannou Marií na vnějším triforiu. Šlo tu o jakousi inkarnaci ideje spojení církve vítězné se členy panovnické rodiny. Tím se vyjadřoval vztah Karla IV. k přemyslovskému rodu a následnost Lucemburků (tedy myšlenka, která hrála důležitou roli v Karlově panovnické ideologii a ikonografii dvorského umění), i idea dovršení přemyslovského odkazu a posvátné nadřazenosti panujícího českého krále a jeho nástupce. Představovaly tak vnitřní triforium církev bojující, řada tumb v ochozových kaplích nejvýznamnějších přemyslovských knížat a králů symbolizovala církev trpící.

Vyjádření Karlova pojetí panovníka jako Kristova zástupce na zemi a jeho připodobnění ke Kristu se projevilo na novém náhrobku sv. Václava. Karel zde byl prezentován jako spojující článek mezi sférou pozemskou a nebeskou, jako hlava pozemské hierarchie, která zároveň svým úřadem a titulem participuje na věčném království. Jedná se o myšlenku jdoucí napříč všemi většími programy karlovského dvorského umění. Tento fakt dokládá i ztvárnění tympanonu kostela Panny Marie Sněžné v Praze, který vzniknul ještě před smrtí Jana Lucemburského. Tympanon má stejné zasvěcení jako ústřední kaple chóru katedrály sv. Víta, sv. Trojici. Zde je Karel

zobrazen hned vedle Krista, tedy na nejvýznamnější straně reliéfu, zatímco králi českému, Janu Lucemburskému přísluší místo hierarchicky nižší po boku Panny Marie. V této době byl Karel ještě markrabím moravským, což dokládá Karlův přímý vliv na podobu reliéfu a zároveň vyjadřuje lucemburské dvouvládí, kdy došlo k vyrovnání mezi otcem a synem.⁵⁸

Na triforium byly však začleněny také bysty tří prvních pražských arcibiskupů a pěti kanovníků-ředitelů stavby, mezi nimi i kronikáře Beneše Krabice, což svědčí o důležité roli pražských ředitelů stavby. Ba co víc, své místo v galerii našly i bysty obou stavitelů chrámu – Matyáše z Arrasu a jeho následovníka Petra Parléře.⁵⁹ Toto umístění osob neurozeného původu na tak čestném místě bylo v neitalské části Evropy ojedinělým uznáním tvůrčího génia.

Je zřejmé, že bysty v portrétní galerii nejsou umístěny náhodně, ale že jsou seřazeny podle určitého programu, který odpovídá středověké společenské hierarchii. To bylo akcentováno také v souvislosti s poprsími vnějšího, horního triforia. Ta jsou umístěna rovněž pouze na polygonu a zobrazují kompletní řadu českých zemských patronů. Ve středu na nejdůležitějším místě se nacházejí Ježíš Kristus a Panna Marie, jimž odpovídá ve vnitřním polygonu bysta Karla IV. a Alžběty Pomořanské.⁶⁰

Je zjevné, že samotný střed polygonu byl chápán jako místo nejvýznamnější, nejčestnější a stal se rovněž centrem ikonografického programu. Ten je odtud odstupňován do všech stran, takže vedle výškového stupňování tu existuje také hierarchie, podle níž je

⁵⁸ Homolka 1978, s. 574.

⁵⁹ Benešová 1994, s. 26.

⁶⁰ K tématu vnitřního triforia viz Hlobil 1999b, s. 94 – 102.

důležitost odstupňována vzdáleností od středu. Je to idea, se kterou je spjata tzv. obrácená perspektiva, kdy velikost odpovídá důležitosti a se vzdáleností od středu se také velikost zmenšuje. Dokladem je i mozaika Posledního soudu na Zlaté bráně jižního portálu.

V tzv. vnějším triforiu se obracela do nádvoří kolem katedrály galerie světců. Podle již uvedeného hierarchického systému za sebou následovaly bysty sv. Václava, sv. Ludmily, sv. Vojtěcha a sv. Prokopa na straně severní. Na straně jižní to byly od středu hned za bystou Ježíše Krista sv. Vít, sv. Zikmund, sv. Metoděj a sv. Cyril.⁶¹

Tato hierarchie obecně platí i pro dovnitř obrácené triforium. Za císařskou rodinou jsou umístěny bysty arcibiskupů v jižním křídle triforia, dále ředitelů stavby na základě jejich hodnosti jako církevních prelátů a teprve na nejzápadnějším konci bysty obou stavitelů.

Jmenovitě na nejčestnějším místě, tedy na ose katedrály, se nachází portrétní bysty Karla IV. a Alžběty Pomořanské. Na ně po obou stranách navazují poprsí Jana Lucemburského, Elišky Přemyslovny, Václava IV. a Johany Bavorské. Z panovnických párů vždy zaujímá důležitější místo blíže středu král, přičemž Jan Lucemburský, jako zakladatel dynastie, má přednost před Václavem IV. Zbylé tři Karlovy manželky jdou v posloupnosti, která odpovídá pořadí jejich manželství - Blanka z Valois, Anna Falcká a Anna Svídnická.

Poprsí pražských arcibiskupů Arnošta z Pardubic, Jana Očka z Vlašimě a Jana z Jenštejna pokračují na jižní straně v historické časové posloupnosti. Za Janem z Jenštejna je však druhý ředitel stavby Mikuláš Holubec a za ním teprve první ředitel stavby kanovník Bušek Leonard. Naproti tomu na severní straně následuje logicky po třetím

⁶¹ K tématu vnějšího triforia viz Hlobil 1999c, s. 103 – 109.

řediteli stavby Benešovi Krabice z Weitmile čtvrtý Ondřej Kotlík. Pak je ale chronologická řada opět porušena, když bysta Petra Parláře předchází bystě Matyáše z Arrasu.

Bysty císařské rodiny v polygonu závěru vznikly někdy mezi lety 1373 – 1375. Bysta Václava Lucemburského byla osazena později, nejspíš 1378 nebo 1379. Ostatní bysty na severní a jižní straně pocházejí z let 1378 – 1380.⁶²

Albert Kutal vyslovil názor, zda Karlova idea nepočítala pouze s podobiznami císařské rodiny, a zda k rozšíření do současné podoby nedošlo až po jeho smrti roku 1378. To nelze jednoznačně vyloučit vzhledem k přemyslovským náhrobkům a bystám světců na vnějším triforiu. Ovšem vzhledem k tomu, že se zdá, že v triforiu byly do nadpraží průchodů osazeny kamenné boky, z nichž byly tesány podobizny přímo na místě, bude asi pravděpodobnější, že už i Karlova koncepce počítala s dvaceti podobiznami. Měly však asi ideálnější časové a hierarchické řazení.⁶³

Nakonec přichází bysta posledního z kanovníků, Václava z Radče. Zvláštní umístění sochy Václava z Radče vyplynulo nejspíš z faktu, že se stal ředitelem stavby až po dokončení portrétní galerie a jeho bysta sem musela být umístěna dodatečně až někdy po zaklenutí chóru roku 1385. Bysta je také na rozdíl od ostatních tesána z vápence a zasazena do pískovcového kvádrů.⁶⁴

Z Karlovy rodiny jsou na triforiu přítomny pouze ty osoby, které měly nějaký vztah k českému království. Jde tedy o spojení vládnoucí dynastie a české koruny. Z tohoto důvodu tam také nejspíš není

⁶² Merhautová 1994, s. 262.

⁶³ K řazení byst a pravděpodobným změnám původního plánu viz Kutal 1962, s. 47-48.; Birnbaum 1947, s. 120-145.

⁶⁴ Kotíková 1940, s. 25.

umístěna bysta Beatrice Bourbonské, která nikdy nenalezla vztah k českému prostředí a které ji také nepřijalo za svou. Nabízí se i otázka, proč nejsou na triforiu bysta Zikmunda Lucemburského a Jana Zhořeleckého a jim odpovídající nápisy. Vysvětlení je možné hledat v podobě bysty Václava IV., která jej zpodobuje v dětském věku. Vznikla-li bysta někdy záhy po roce 1374, pak by chlapecká tvář Václava IV. odpovídala zhruba jeho 13 letům života, v té době byl však už dávno králem českým a budoucím následníkem trůnu. Nápis nad bystou musel být vyhotoven nejdříve po roce 1376, neboť Václava IV. popisuje nejen jako krále českého, ale i jako krále římského, kterým se stal právě roku 1376. Zikmund Lucemburský byl o sedm let mladší než bratr Václav a hlavně nebyl jako prvorozený určen pro následnictví. Ještě hůře co do důležitosti postavení na tom byl Jan Zhořelecký, který se narodil až roku 1370. Oba dva jsou ale zmíněni v nápisu nad bystou Alžběty Pomořanské, jako její synové. Nápisy však pocházejí z mnohem pozdější doby než bysty. Byly napsány někdy mezi lety 1389 – 1392,⁶⁵ v případě nápisu Alžběty Pomořanské to muselo být až po roce 1387, neboť její syn Zikmund Lucemburský je v něm jmenován králem uherským.

Můžeme směle konstatovat, že plastiky, které zde vytvořili umělci z parléřovské huti, jsou mimořádně umělecky působivé a ve své době neměly v Evropě obdoby. Dodnes se vědci přou o to, do jaké míry se jedná o bysty se skutečnými portrétními rysy, které by věrně zachycovaly podobu svých vzorů, a do jaké míry jde o ve středověku běžné, typizované a idealizované portrétování, které svou živoucí předlohu nekopíruje.

⁶⁵ Merhautová 1994, s. 263.

Na jedné straně panuje názor, že portréty pražského triforia dalece překračují rámec pouhého donátorského připomenutí zásluh. To spočívá ve snaze o individuální charakteristiku jednotlivých osob, ať bezprostředních současníků či imaginárních portrétů osob v době, kdy galérie vznikala, již zemřelých. V zájmu nejen o konkrétní sdělení podoby, ale i o postižení vlastností psychických, překračuje Parlérovo triforium hranice 15. století.⁶⁶

Na druhé straně se objevují stále častěji názory, že bysty nebyly vytvořeny jako realistické portréty. Jako důkaz bývá uváděno srovnání bysty Jana Očka z Vlašimě a jeho portrétu na náhrobku, které se navzájem značně liší.

Podobně Karlova bysta abstrahuje od skutečné podoby stáří, a přidržujíc se jeho dřívějších portrétů, stylizuje panovníka do idealizované podoby muže, jehož lehký úsměv vyjadřuje povznesenost nad vše pozemské.⁶⁷

Všeobecně napříč vědeckými polemikami je uznáváno, že v bystách je míra portrétnosti zastoupena různě. Ta se stupňuje až k bystě Václava z Radče. Za bysty výrazné umělecké hodnoty jsou považovány zejména bysty Elišky Přemyslovny, Petra Parlěře, Anny Svídnické, Václava z Radče a Mikuláše Holubce.⁶⁸

Touto velkolepou galerií vyvrcholilo portrétní umění, jež se na dvoře Karlově rozvíjelo již od 50. let. Vzpomeňme například Lucemburský rodokmen na Karlštejně z let 1355 – 57. Množství vybraných ukázek se dodnes dochovalo v malbě nástěnné, deskové, knižní i v dílech užitého umění.

⁶⁶ Burian 1971, s. 22–23.

⁶⁷ Kavka 1998, s. 12.

⁶⁸ Kotíková 1940, s. 27.

Sochařská výzdoba středověkých katedrál včetně pražské, která jejich vývoj uzavírá, nebyla určena pouze pro nazírání. Právě triforium patří mezi díla, jejichž smysl byl dán pouze spojením se sakrální stavbou, bez vztahu k pozemskému publiku. Triforiové busty v katedrále sv. Víta jsou běžně nedostupné. Doprovodné nápisy nad nimi, které byly zhotoveny mnohem později a u nichž bylo historickým bádáním dokázáno, že jsou mnohdy chybné, nicméně svědčí o memoriální intenci. Vzhledem k tomu, že nápisy jsou dodatečné, nemusí odrážet význam této skryté galerie v původním ikonografickém programu Karla IV.⁶⁹

4. Osudy nápísů na triforiu - historie problematiky a bádání o nápisech

Triforiové nápisy, ústřední téma této práce, patří mezi kulturně-historické památky vysoké hodnoty. Ať již odrážejí význam skryté galerie v původním ikonografickém programu Karla IV. či nikoli, mnohdy obsahují naprosto jedinečné informace, které bychom v jiných dostupných pramenech těžko hledali a které nám tak přinášejí hlubší poznání nebo naopak stávající poznání znejasňují. Posláním nápísů bylo bezesporu zachování dobré a věčné paměti na jména a skutky osobností, které jsou zpodobeny jedenadvaceti bystami a které se zasloužily o stavbu katedrály či byly blízké osobě Karla IV.

Tak jako jsou dějiny středověké vrcholné gotiky nerozlučně spjaty s působením mistrů z rodu Parlérů, tak i problematika bádání o nápisech velice úzce souvisí s parléřovskou problematikou, která je

⁶⁹ Východiskem úvah názor K. M. Swobody, viz pozn. 11; Merhautová 1994, s. 85.

jakýmsi jeho středobodem. Pokud jde o poznatky o nápisech samotných, v mnohém vděčíme právě badatelskému zájmu o osobu Petra Parlěře. Díky dochovaným památkám na činnost Petra Parlěře, jeho následovníků i celé svatovítské hutě, mělo historické a uměleckohistorické bádání vždy těžiště v Praze. Úsilí a zájem četných badatelů 19. století o tuto problematiku evropské gotiky, přivedl vědecké poznatky k hlubšímu poznání. Jmenujme za mnohé především Bernharda Gruebera, Legise Glückseliga, Ferdinanda Břetislava Mikovce, Karla Václava Zapa, Josefa Neuwirtha, Karla Chytila a samozřejmě Václava Vladivoje Tomka.

První světová válka vnesla diskontinuitu do tohoto bádání, avšak poválečná generace badatelů se vrhla s novým neúnavným až překvapivým zájmem na otázku původu, působení a vlivu Petra Parlěře, jeho rodu a tzv. Junkerů pražských, Parlěřových nástupců. Koncem dvacátých a ve třicátých letech se touto tematikou zabývalo několik důležitých prací, zejména z pera Otto Kletzla⁷⁰ a Vojtěcha Birnbauma.⁷¹ Díky práci obou badatelů došlo k objasnění některých sporných bodů a zdálo se, že v otázce počátků působení Petra Parlěř mají vědci už jasno. Vývody Vojtěcha Birnbauma, že Petra Parlěř nenastoupil do svatovítské huti roku 1356, ale už 1353, tedy rok po smrti mistra Matyáše z Arrasu, přesvědčily celý odborný svět a byly vzaty jako východisko dalších bádání.

Vlivem tohoto stavu, ale i jiných okolností došlo k tomu, že po druhé světové válce nedosáhlo u nás parlěřovské bádání svého někdejšího záběru a další vědecké úsilí se soustředilo spíše na ikonografickou a slohovou problematiku. Daleko aktivněji se parlěřovské bádání rozvíjelo v jihoněmecké oblasti, zejména na

⁷⁰ Obsáhlé heslo „Mathias von Arras“ od O. Kletzla viz Allgemeines Lexikon 1932, s. 242.

⁷¹ Birnbaum 1930.

univerzitě ve Freiburgu.⁷² Práce z této oblasti mají spíš monografický charakter, ale přinášejí nové poznatky o rodině jihoněmeckých Parlěřovců, zejména pak o díle mistra Jindřicha Parlěře, otce Petra Parlěře, a činnost huti ve Švábském Gmündu, která je také považována za kolébkou parlěřovského stylu.⁷³ Bádání jihoněmeckých historiků a historiků umění ukázalo, že ani základní otázky chronologie a vzájemných památek na parlěřovské hutě, nebyly jednou a provždy vyřešeny Kletzlovými a Birnbaumovými poznatky.

Dlouhou dobu převládal mezi historickou veřejností názor, že nápisy jsou středověkého původu, a jako takové byly považovány za důvěryhodný pramen k poznání našich dějin od samého počátku českého dějepisectví. Doba jejich vzniku byla nejčastěji kladena do rozmezí let 1389 až 1392.⁷⁴ Je to období působení Václava z Radče, pátého ředitele stavby, jenž převzal svůj úřad po Ondřeji Kotlíkovi roku 1380. Druhé hraniční datum je dáno faktem, že žádný z nápisů neobsahuje informaci o položení základního kamene západní části katedrály.

O tomto tak důležitém kroku pro dějiny katedrály nás ovšem informuje jiný nápis. Tento pamětní nápis tesaný gotickou minuskulou do mramorové desky se nachází na jižním průčelí katedrály vlevo od Zlaté brány. Podnět k vyhotovení takového nápisu, který by informoval o stavbě katedrály v letech 1344 až 1396, vydal pravděpodobně Václav z Radče roku 1396. O položení základního kamene západní části katedrály roku 1392 se zde dočteme:

⁷² Birnbaum 1929.

⁷³ Jedná se např. o práci Heinke Creutzfeldové *Das Langhaus des Heilig – Kreuz – Münsters zu Schwäbisch Gmünd*, disertace fil. university ve Freiburgu im Breisgau, 1957, neotištěná; a Günthera Brautigama *Gmünd – Prag – Nürnberg – die Nürnberger Frauenkirche und der Prager Parlerstil vor 1360*, *Jahrbuch der Berliner Museen*, III, Berlin 1961, s. 38 – 73.

⁷⁴ Lobil 1994, s. 82.

„Těž léta Páně 1392 o svátku Svatodušním o nešporách položen byl první kámen základu svatého Pražského kostela nejjasnějšími knížaty panem Václavem, prvním králem římským a králem Čech, a panem Janem, zhořeleckým vévodou, markrabětem braniborským, syny nejjasnějšího knížete pana Karla, římského císaře, obzvláštního dobrodince kostela Pražského a také nejctihodnějším panem Janem, arcibiskupem pražským třetím, s některými jinými otci pány biskupy a preláty a také v zastoupení a jménem nejjasnějšího knížete pana Zikmunda, krále Uher a Dalmácie atd., syna pana císaře dříve zmíněného, a také v zastoupení a jménem nejjasnější kněžen a paní Elišky, římské císařovny, Anny, královny Anglie, Markéty, manželky pana purkrabího norimberského, dcer dříve zmíněného pana císaře, k počtě Navštívení svaté Marie a svatých Václava, Víta, Vojtěcha, Zikmunda a jiných patronů Čech, za ředitele Pražské huti Václav z Radče, kanovníka pražského, a Petra z Gmündu, mistra dříve zmíněné huti.“⁷⁵

Nápisy, tak jak je můžeme nalézt dnes, byly napsány rumělkovou temperovou barvou na okrovém podkladu přímo na pískovcové kvádry nadpraží bývalých průchodů na triforiovém ochozu. Bohužel nápisy musely po staletí odolávat všem pohromám, které provázely samu katedrálu. Svou měrou přispěl i špatný technický stav památky, který způsobil, že nápisy byly po staletí poškozovány protékající vodou, která vnikala do chóru rozbitými okny a špatnou střešní krytinou. V důsledku toho je písmo, gotická minuskula, na mnoha místech velmi poškozené a nečitelné.

Kolem poloviny 15. století nacházíme ve zprávě pražského děkana Hilaria z Litoměřic, který dával dohromady nápis na hrob

⁷⁵ Kostílková 1999a, s. 151.

prvního arcibiskupa, informaci, že nápisy jsou stářím zkomolené.⁷⁶ J. T. Berghauer, vyšehradský děkan, roku 1736 zveřejnil výsledky svého bádání o událostech předcházejících možnému svatořečení Jana Nepomuckého. Mimo jiné zde popisuje triforiové nápisy těmito slovy: „*scriptura vetus saeculi decim quarti flavo seu aureo caractere exarata*“.⁷⁷ Můžeme předpokládat, že nápisů si později povšimli i další historiografové, avšak knaší škodě byl nápis Petra Parlěře, který je jedním z nejproblematictějších, zaznamenán až poměrně pozdě. Roku 1781 si jej spolu s nápisem nad bystou Matyáše z Arrasu, zapsal František Martin Pelcl a uvedl jej ve svém druhém svazku životopisu císaře Karla IV.⁷⁸

I přes již zmíněný respekt k nápisům, který mu projevovali jak čeští, tak němečtí historikové, se vyskytli pochybovači, kterým byly leckteré nepřesnosti a chyby podezřelé. Mezi ně patřil i Josef Dobrovský. Toho požádal v dopise z 19. 10. 1817 německý kolega Sulpiz Boisserée, historik na univerzitě v Heidelbergu, zda by neprověřil nápisy na triforiu pro jeho zamýšlenou knihu o Petru Parlěřovi a dómu v Kolíně nad Rýnem. Dobrovský podnět přijal vážně jako výzvu hodnou odborného zájmu. Boisserée ve svém úvodním dopise píše: „*Za tímto posledním účelem (napsání knihy, pozn. autora) bylo by mi nanejvýš žádoucí a důležité, zda nápis nad bystou mistra Petra Arlera z Boloně v Pražském kostele je bližze zachovanou zprávou.*“⁷⁹ Dále Boisserée vysvětluje, že zmíněný text nápisu zná z Pelclova životopisu císaře Karla IV. a že nemá žádné srovnání, zda

⁷⁶ Hilarius z Litoměřic, který zemřel 1468, se zabíral nápisy nad bystami Arnošta z Pardubic a Jana Očka z Vlašimě, k nimž na závěr podotýká, že jsou „*vetustae iacera inscriptionis*“. Jen o rukopis *Series Archiepiscopum Pragensem (1344-1420)* je uchován v Archivu Metropolitní kapituly u sv. Víta, APH (fol. 456) Sig. cod. XXV, mikrofilm č. 89; chart., saec. XV., ff. 162, 215x16 cm, involv e fragmento cuiusadm antiphonarii saec. XIII. connectum.

⁷⁷ Kotrba, s. 112.

⁷⁸ Pelzel 1781, s. 533.

⁷⁹ Kletzl 1928, s. 231 – 232.

je nápis správný. Pokračuje: „*Moje pochybnosti, které vůči tomu chovám, jsou následující: Zaprvé jméno Arler nezdá se nijak pocházet z italštiny, nýbrž se zdá čistě německého původu. Zadruhé architekti, kteří pěstovali tzv. staroněmecký nebo gotický styl, neputovali z Itálie, ale naopak z Německa do Itálie....Moje domněnka proto směřuje k tomu, zda snad při přepisu onoho nápisu, na místě Bolonia nemělo stát Colonia. Jestli díky zvětrání kamene, ukvapení, nebo neznalosti opisovačů nebyla neogotická majuskule C zaměněna za B nebo b.*“⁸⁰

Dobrovský, kterému bylo tehdy asi šedesát čtyři let, vystoupil na triforium, kde si pořizoval opisy a poznámky k nápisům, které tehdy byly ještě zřetelné, i když už špatně čitelné. Podíváme-li se dnes na Dobrovského rukopisné záznamy a opisy, jež jsou uloženy v Literárním archivu Památníku národního písemnictví, je víc než jasné, že byly vícekrát poopravovány a že se k nim několikrát vracel. Jak sám Josef Dobrovský napsal v jednom ze svých dopisů Boisserému, nápisy rozluštil, ale „*nonnisi cum difficultate maxima*“.⁸¹ Kritické místo u nápisu Petra Parlěře rozluštil jednoznačně jako „*ganz deutlich polonia*“.⁸² Neznámý malíř, nejspíš František Horčíčka, prozkoumal nápisy po stránce technologické.⁸³

Rukopisné poznámky Josefa Dobrovského jsou dodnes cenným archivním materiálem, neboť patří mezi jedny z úplně nejstarších přepisů nápisů v triforiu. Blíže se jim budeme věnovat v kapitolách zaměřených na jednotlivé nápisy.

Bohužel měl jeden zvoník ze sv. Víta nešťastný nápad na vlastní pěst všechny latinské minuskulní nápisy, které se během dlouhého času staly nečitelnými, přemalovat černou, patrně křídlovou, barvou.

⁸⁰ Tamtéž, s. 232.

⁸¹ Hlobil 1995, s. 56.

⁸² Kletzl 1928, s. 233.

⁸³ Kotrba 1971, s. 112.

Na tomto základním barevném podkladu pak křídou v češtině připsal jména jednotlivých osob. Roku 1853 při své návštěvě v Praze, si nápisy v takovémto zuboženém stavu prohlédl Carl Schnaase.⁸⁴

Franz Bock, kustod dómu v Kolíně nad Rýnem, se roku 1857, krátce před založením Jednoty pro dostavění chrámu sv. Víta, zdržoval v Praze. Když zjistil, v jakém stavu jsou nápisy ve sv. Vítu, dožadoval se odstranění přemalby. Nakonec při příležitosti identifikace a detailního popisu bohatého svatovítského pokladu, který byl proveden na objednávku C. K. centrální komise, byl černý povlak, na kterém se nacházel v bílé křídě nápis Peter Arler, pečlivě odejmout. Jak se Franz Bock 15. června 1857 zmiňuje ve své zprávě pro redakci „Mittheilungen“,⁸⁵ odporný černý povlak byl pouze vodovou barvou, která se dala odstranit, aniž by byl minuskulní nápis, provedený červenou temperovou barvou, jakkoli dotčen. Při úplném očištění se ukázalo, jak také naznačil český křídový nápis, že krásná busta s mužskými ušlechtilými tahy představuje portrét člena tehdy známé švábské rodiny stavitelů Arlera z Gmündu. Bock nápis dále charakterizuje jako obsáhlý a mimořádně pozoruhodný, s četnými zkratkami a několika malými ortografickými chybami, které se dle jeho mínění mohly vplížit, protože malíř nemusel být v latině příliš zkušený.

Bock si pospíšil sdělit výsledky odkrytí kardinálu arcibiskupovi knížeti Bedřichu Schwarzenbergovi a žádal ho o povolení, aby směl opatrně odstranit černý povlak také na ostatních nápisech. Kardinál Schwarzenberg uvědomil o tomto přání svatovítskou kapitolu, která poskytla potřebné finanční prostředky. Aby se tyto nápisy, mimořádně cenné pro stavební historii sv. Víta, uchránily a mohly být

⁸⁴ Schnaase 1874, s. 267.

⁸⁵ Bock 1857, s. 185.

zaznamenány, byly napuštěny neznámou chemickou látkou za účelem dočasného oživení. Originály nápisů pak Bock nechal cvičenou rukou okopírovat na průsvitný papír. Zároveň přislíbil, že kopie budou s originálem pečlivě porovnány, přesně přeneseny na větší arch papíru a v takovém stavu budou deponovány v archivu svatovítského dómu. Ve zmenšené reprodukci byly později Bockovy obtahy nápisů publikovány roku 1906 v Podlahově a Hilbertově svazku Soupisu památek historických a uměleckých.⁸⁶

Roku 1858 se August Ambros zmiňuje ve svém díle o pražské svatovítské katedrále, že pískovec, na kterém jsou nápisy napsány, byl údajně napuštěn černou začouzenou fermežovou barvou:

„K završení celého neštěstí, přetáhnul nějaký podřízený služebník kostela nápisy nějakou velmi tmavou, začazenou fermeží. Tento nešikovný restaurátorský pokus měl za následek, že člověk nad bystami neviděl více, než úplně černou plochu, kde byly kdysi nápisy. Pouze za pomoci činidel bylo možné nápisy znovu na chvíli objevit. Tyto důležité nápisy byly až dosud pouze ve velmi nedokonalém a neúplném, z části nesprávném opisu známy – člověk se musí dokonce spokojit s tím, co o tom Schaller, Berghauer a další jim podobní objevili.“⁸⁷

Dále Ambros rekapituluje počínání Franze Bocka z roku 1857.

Aby dílo zkázy bylo dokonáno, ošetřil roku 1878 Bernhard Grueber nápis nad bystou Petra Parlěře „*destilovanou vodou s několika kapkami kyseliny sírové*“, aby si ověřil znění nápisu pro svou studii „*Peter von Gmünd, genannt Parler*“.⁸⁸

⁸⁶ Podlaha – Hilbert 1906, s. 102-125.

⁸⁷ Ambros 1858, s. 208.

⁸⁸ Kotrba 1971, s. 112.

Je velké štěstí, že těchto neodborných zásahů nebylo více, neboť bychom dnes nebyli nejspíš schopni přečíst některé nápisy vůbec. Vzhledem ke stavu, v jakém se nápisy nacházely, byli na počátku sedmdesátých let 20. století požádáni jedni z našich nejlepších restaurátorů, Alena a Vlastimil Bergrovi, o průzkum, restaurování a konzervaci napsů v triforiu. Úkol to byl mimořádně složitý, třeba už proto, že nápisy nesly stále výrazné stopy zatření hustou černou barvou neznámého složení. Pokusy předchůdců ji odstranit skončily vždy ne zcela úspěšně. První etapa restaurátorských prací manželů Bergerových byla ukončena odbornou zprávou z listopadu 1972. Úkolem první etapy prací na triforiu byl průzkum napsivých ploch nad bystami. Zpráva dále říká:

„V dnešní době jsou všechny nápisy překryty tmavě hnědým nátěrem. Přemalování napsů bylo provedeno pravděpodobně v minulém století – důvody tohoto činu nejsou zatím objasněny. Průzkum ukázal, že gotické písmo latinských textů prosvítá plasticky více či méně na všech napsivých plochách. Mezi řádky textů je patrné linkování. Zkoušky různými rozpouštědly potvrdily, že překrývající nápisy jsou mastného charakteru. Lze je, i když obtížně a zdlouhavě, odstranit a odkrýt nápisy, resp. jejich fragmenty. V provedených sondách se ukázalo, že původní písmo má červenavý tón. Je možné, že původně bylo zlaté a dnešní červená barva je vlastně polimentový podklad pod zlato. V sondách ani na mikrořezech barevnými a podkladovými vrstvami se však prozatím žádné stopy zlata nenašly. Zkoumány byly však pouze dva znápisů. Písmo je psáno na tmavě okrové (hnědé) barevné vrstvě, která přechází i na bezprostřední okolí napsivých ploch, i na plastiku a pozadí za ní. Tento poznatek byl pozorován na bystě Matyáše z Arrasu a nabízí se domněnka, že

hnědavý nátěr byl podkladovou vrstvou i pod polychromii plastiky. Zmíněná podkladová vrstva je zjištělná i u dalších plastik a nápisů.⁸⁹

Závěrem zprávy oba restaurátoři konstatovaly velmi špatný stav nápisů, který vyžadoval okamžitý zpevňující zásah. Výsledek průzkumu v roce 1972 ukázal, že pod přemalbami nápisy jsou a že je lze odkrýt, vyčistit a zakonzervovat.

Další navazující technologické průzkumy, snímkování a restaurování probíhalo až do roku 1976. V této druhé etapě se prokázalo, že nejde o původní gotické nápisy, jak se do té doby předpokládalo, ale o precizně provedené nápisy nové. Ty byly namalovány na zbroušené nápisy staré, po nichž ale zůstaly drobné stopy – zbytky stříbra a zlata v pórech pískovce. Nápis u Karla IV. má patrné zlomky stříbrných písem ve spodní vrstvě. Staré nápisy byly tedy podle všeho původně napsány stříbrem a z části také zlatem.⁹⁰

Ve stejné době probíhal historický a paleografický průzkum doktorky Marie Kostílkové, jímž se snažila prokázat, že s nápisy bylo pravděpodobně kdysi manipulováno. Její poznatky byly mnohem později prezentovány veřejnosti. Byl jim věnován jeden díl z cyklu Lapidárium, který pod názvem „*Příběh falešných nápisů*“ s podtitulem „*O historických padělcích objevených v chrámu sv. Víta*“ proběhl 22. září 1995 na programu ČT 2.⁹¹

Pořad jakoby zcela poprvé uveřejnil naprosto senzační nález, že triforiové nápisy jsou dosud neobjevené padělky nechvalně proslulých padělatelů tzv. rukopisů, tedy Václava Hanky a malíře Františka Horčičky. Nápisy, jak známo, obsahují řadu závažných chyb a omylů,

⁸⁹ Berger -Bergerová 1972.

⁹⁰ Neumann 2001, s. 123.

⁹¹ Hlobil 1995, s. 56.

které lze z části vysvětlit nesprávným čtením těžce poškozených nápisů starších nebo také skutečnými chybami nápisů původních. Bádání doktorky Kostílkové se však snažilo dokázat, že šlo o záměrnou záměnu. Podívejme se tedy na jednotlivé nápisy a jejich problematiku blíže.

5. Ověření věrohodnosti výpovědí jednotlivých nápisů

5.1. Václav z Radče

Bysta Václava z Radče se nachází na severní straně triforiového ochozu jako zcela první v pořadí. Nápis namalovaný nad ní se nám dochoval v čitelném, ale ne zcela nejlepším stavu. Nápisová plocha je na několika místech poškozena zvětráváním, zpráškovatěním, ale i prasklinou mezi jednotlivými pískovcovými kvádry (viz Příloha č. 1, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 1, obr. 2)²²:

- 1) Wenczeslaus de rade cz Can(oni)cus
- 2) p(ra)g(e)n(sis) et decan(us) ecc(lesi)e s(anc)ti appolin(aris)
- 3) p(ra)g(e)n(sis) dir<e>c<t>or fabr ice qui(n)tus
- 4) qui totu(m) Chorum pragen(sem)
- 5) testudinari procuravit de
- 6) pecuniis fabr ice

Transkripce:

- 1) Wenczeslaus de Rade cz, canonicus
- 2) Pragensis et decanus ecclesie sancti Appolinaris
- 3) Pragensis, director fabr ice quintus,
- 4) qui totum chorum Pragensem
- 5) testudinari procuravit de
- 6) pecuniis fabr ice.

Překlad:

- 1) Václav z Radče, kanovník
- 2) pražský a děkan kostela svatého Apolináře
- 3) pražského, ředitel stavby pátý,
- 4) který celý chór pražský
- 5) opatřil klenbou z
- 6) peněz stavby.

Triforiová bysta Václav z Radče má na triforiu zvláštní umístění. I když chronologicky navazuje na řadu svých předchůdců Beneše Krabice a Ondřeje Kotlíka, jsou mezi nimi umístěny ještě bysty obou stavitelů katedrály. Toto zvláštní, asymetrické umístění vyplynulo z faktu, že po dokončení portrétní galerie roku 1380, se stal pátým ředitelem stavby kanovník Václav z Radče a jeho bysta sem musela být tedy umístěna dodatečně, někdy po zaklenutí chóru roku 1385.⁹² Bysta na rozdíl od ostatních, které jsou pískovcové, je vytesána z vápence a zasazena až dodatečně do pískovcového kvádru. Postava je oděna do kabátce dopnutého až ke krku a pláště vpředu na zapínání. Obličej bysty je bohužel značně poškozený.

Jak už bylo jednou řečeno, míra portrétnosti je u jednotlivých byst zastoupena různou měrou. Více ji můžeme očekávat u byst, které vznikaly ještě za života svých vzorů. Za jeden z nejrealističtějších portrétů je pokládána právě bysta Václava z Radče, díky čemuž se také řadí mezi práce výrazné umělecké hodnoty.

⁹²Doslovné znění nápisů nad bystami v galerii triforia dále podávají Ambros 1958, s. 214 a dále.;

Tomek 1871, s. 105 a dále; Grueber 1873-74, s. 47 a dále.

⁹³Kotíková 1940, s. 25.

Šestiřádkový nápis s údaji o Václavu z Radče, bychom mohli považovat přímo za autobiografický. Sděluje nám, že pátý ředitel stavby, byl nejen kanovník pražský, jako už tradičně všichni ředitelé stavby katedrály, ale i děkan kostela sv. Apolináře v Praze. Ze zásluh o stavbu Svatovítské katedrály je však jmenována jen jedna, a to, že z peněz určených na stavbu nechal zaklenout chór katedrály. Pokud předpokládáme, že údaj o zaklenutí chóru k roku 1385, jak jej uvádí nápis na kamenné pamětní desce vedle jižního portálu katedrály, je správný, pak nápis věnovaný Václavu z Radče mohl vzniknout až po jejím zaklenutí. Nejdříve však po osazení všech byst roku 1389.

Josef Dobrovský, který zachytil podobu nápisu kolem roku 1817, četl *de pecuniis* (z peněz), zaznamenané na průkresech z roku 1857, jako *de peculios* (z úspor, majetku). Ve své podstatě to je odchylka nepatrná jak po stránce grafické, tak po stránce významové (viz Příloha č. 1, obr. 3).

Václav z Radče byl jmenován ředitelem stavby katedrály roku 1380 hned po smrti svého předchůdce v úřadu, kanovníka Ondřeje Kotlíka. Kanonikát byl Václavovi z Radče udělen papežem Urbanem VI. v listině z května 1378 a do pražské kapituly byl uveden následujícího roku. Mimo to byl i kanovníkem ve Vratislavi a ředitelem kaple sv. Anny v Olomouci. Úřad děkana kapituly kostela sv. Apolináře, o kterém nás zpravuje triforiový nápis, zastával od roku 1385 do roku 1409⁹⁴, ale měl také řadu dalších prebend, ze kterých mu plynuly prostředky třeba na podporování umění.⁹⁵ Text u Václav z Radče je delší než u jiných ředitelů stavby, což by odpovídalo domněnce, že také byl autorem nebo alespoň schvalovatelem či zadavatelem nápisů. Václav z Radče zemřel až po roce 1418, neboť

⁹⁴ Spěváček 1979, s. 692.

⁹⁵ Kostílková 1999b, s. 157.

ještě 22. května tohoto roku je zmiňován slovy: „*Wenceslaus de Radez, custodis et canonici Pragensis, et Alberti de Radez instituere et confirmare deberet.*”⁹⁶

Marie Kostílková, která se ve své publikované části bádání o triforiových nápisech zabývá i Václavem z Radče, zdůrazňuje jeho vzdělání a poctivé mravy. Dle jejích slov o tom máme důkaz i v zásluze o stavbu klenby chóru, na kterou byl hrdý, a proto svůj čin dal zapsat do svého nápisu. Pak se ale nabízí otázka, zda byl natolik skromný, že nevyužil možnosti lépe zvěčnit své dílo a jmenovat více zásluh. Jediná uvedená zásluha, zaklnutí chóru zpeněz stavby, není zas takové dobrodiní. Kdyby v textu stálo, že peníze, nebo alespoň jejich část, daroval ze svého soukromého majetku, jistě by to vyznělo lépe v jeho prospěch. Srovnáme-li tento text s ostatními, kde je zmiňována nějaká fundátorská nebo donační činnost, pak se nikde nemluví o penězích na to vynaložených ani o tom, odkud je donátor vzal.

Je tedy možné, že Václav z Radče je skutečně autorem či zadavatelem nápisů. Jeho vlastní nápis však rovněž přispívá k představě, že ty, které dnes vidíme na triforiu, už nejsou z doby jeho působení v úřadu, ale z doby pozdější, která zásluhy o stavbu neposuzovala tak osobně, jak by to jistě učinil on sám a právem.

⁹⁶ Mikovec-Zap 1865, s. 96 umístí smrt Václava z Radče k roku 1416. Přesto 22. května 1418 nastala ještě jedna confirmace za přítomnosti Václava z Radče. Srov. Libri confirmationum VII, s. 261.

5.2. Matyáš z Arrasu

Bysta Matyáše z Arrasu se nachází na severní straně triforiového ochozu, druhá v pořadí po bystě Václava z Radče. Osmiřádkový nápis nad ní patří k těm z nejlépe zachovalých, a tudíž také nejlépe čitelných (viz Příloha č. 2, obr. 1). Ovšem i zde se projevilo zvětrávání a zpráškovatění nápisové plochy, které místy poškodilo nápis.⁹⁷

Transliterace (viz Příloha č. 2, obr. 2):

- 1) Mathias natus de arras civitate
- 2) fra(n)cie p(rimus) m(a)g(iste)r fab(r)ice h(uius) ecc(l)e(sie)
que(m) karo
- 3) lus IIII p(ro) t(un)c marchio morauie cu(m)
- 4) el(e)ct<u>s fu(er)at i(n) rége(m) ro(ma)nor(u)m i(n) avinione
- 5) abi(n)de adduxiit ad fab(ri)ca(n)du(m) ecc(lesi)am
- 6) ista(m) qua(m) a fu(n)d<ament>o i(n)cepit an(n)o d(omini) M
- 7) CCC XLII et rexit us(que) ad a(n)nu(m) LII in
- 8) quo obiit

Transkripce:

- 1) Mathias, natus de Arras civitate
- 2) Francie, primus magister fabrice huius ecclesie quem Karo-
- 3) lus IIII. pro tunc marchio Moravie cum
- 4) electus fuerat in regem Romanorum in Avinione
- 5) abinde adduxit ad fabricandam ecclesiam
- 6) istam, quam a fundamento incepit anno domini M
- 7) CCC XLII. Et rexit usque ad annum LII in

⁹⁷ Berger – Bergerová 1972.

8) quo obiit.

Překlad:

- 1) Matyáš, narozený ve městě Arrasu
- 2) ve Francii, první mistr huti tohoto kostela, kterého Ka-
- 3) rel IV., tehdy markrabě moravský, když
- 4) byl zvolen římským králem v Avignonu,
- 5) odtud přivedl, aby postavil kostel
- 6) tento, který od základů začal léta Páně
- 7) 1342 a řídil až do roku 52, ve
- 8) kterém zemřel.

O osobě prvního stavitele katedrály sv. Víta, Matyáš z Arrasu, nemáme příliš mnoho pramenů. Ty písemné záznamy, které máme k dispozici, představuje hlavně nápis nad jeho bystou na triforiu katedrály a krátký pamětní nápis na Matyášově náhrobním kameni. Ani v archiváliích francouzské provenience nebyly zatím žádné prameny k Matyášovi z Arrasu zjištěny.⁹⁸

Triforiová bysta znázorňuje Matyáše jako staršího muže v řádovém šatě s kápí, který na hrudi nese znakový štít s trojúhelným klínem tvořeným dvěma zužujícími se čarami vedenými shora z rohů štítu dolů do jednoho bodu ve středu dolní hrany štítu.⁹⁹ Znakový štít nese stopy červené polychromie. Uprostřed štítu je znak kružidla. Pracovní šat, do kterého je postava oděna, připomíná svým tvarem kutnu. Podobný šat se stal v pražské huti tradicí a nosili ho i Matyášovi nástupci včetně Petra Parlěře.

⁹⁸ Obsáhlé heslo „Matyáš z Arrasu“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 412.
⁹⁹ Buben 1994, s. 174.

V letech 1342 - 1352 byl Matyáš mistrem stavební huti Svatovítské katedrály a jako takový byl jak zaměstnancem svatovítské kapituly, tak dvorským architektem Lucemburků, neboť jeho nástup do Prahy byl zajištěn králem Janem a markrabětem Karlem. Triforiový nápis zdůrazňuje hlavně Karlův podíl, což plyne z faktu, že zakladatel katedrály král Jan byl již od roku 1337 slepý. hycen

Z nápisu nad Matyášovou bystou víme, že pocházel ze severofrancouzského města Arrasu, z hrabství Artois u hranic Flander a Henegavska. Zkušenosti měl jistě nemalé, neboť v té době byly ve Francii v provozu tři velké moderní katedrální huti, a to v Narbonne, Toulouse a Rodez. Pražská katedrála sv. Víta je jasným důkazem, že se s těmito francouzskými katedrálami seznámil detailněji.¹⁰⁰ [100]

Protože Jan Lucemburský a Karel byli členy pařížského královského dvora, nelze vyloučit, že Matyáš byl synem některého arraského kameníka, který pracoval v Paříži. Mezi ně patřil třeba kameník Pierre z Arrasu doložený v letech 1292 – 1297 nebo Jean z Arrasu zemřelý před rokem 1307.¹⁰¹

Jak a kdy přišel Matyáš z Arrasu do Prahy? Jeho vyslání do Prahy mohlo buď souviset s předchozími misemi francouzských stavitelů do Sedlce (Petr Delphin) a Roudnice (Vilém z Avignonu),¹⁰² nebo pokud nenavazovalo na dřívější mise francouzských stavitelů, lze je spojovat s cestami Lucemburků do Francie v letech 1342 a 1344. To by odpovídalo výroku triforiového nápisu. Za činitele, který se na Matyášově vyslání do Prahy podílel, bývá považován francouzský dvorský politik Pierre de Rosières, benediktin, který byl v letech 1328

¹⁰⁰ Spěváček 1979, s. 403.

¹⁰¹ Obsáhlé heslo „Matyáš z Arrasu“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 412.

¹⁰² Tamtéž, s. 412.

-- 1329 vychovatelem Karla IV. a v letech 1342 – 1352 byl papežem Klimentem VI.

Podle nápisu Karel přivedl Matyáše, budoucího stavitele pražské Svatovítské katedrály, v době, kdy byl ještě jako markrabě moravský zvolen římským králem v Avignonu. Triforiový nápis vsobě nese značný rozpor, neboť Karel nebyl „zvolen“ římským králem v Avignonu, ale pouze zde kandidaturu na římského krále přijal.

Hned na začátku svého pontifikátu učinil Kliment VI. jedním ze svých prvořadých politických úkolů ukončení sporu církve s exkomunikovaným císařem Ludvíkem Bavořem. Při výběru vhodného protikandidáta se Kliment VI. přiklonil k lucemburské dynastii. Neměl ovšem na mysli v té době již politicky a zdravotně handicapovaného krále Jana, ale jeho syna Karla, který se v evropské politice již dokázal prosadit. Víme, že v červnu 1342 zahájil papež Kliment VI. s Janem Lucemburským v Avignonu jednání o společném politickém programu, zatímco Jan již 23. října 1341¹⁰³ v Praze rozhodl o novostavbě katedrály. Za tím účelem, jak již bylo řečeno, určil desátek z urbury dolů v Kutné Hoře, Březnici a ostatních stříbrných dolech v Čechách. Podmínkou bylo, že obnoví náhrobky sv. Václava a sv. Vojtěcha.

V dubnu 1344 papež Jana a Karla v Avignonu přesvědčil, aby společně přenesli císařství z Ludvíka Bavora na Karla. Spodzimem 1344 se otec i syn vrátili do Prahy. Uvítání v Praze bylo radostné a navazovala na ně řada slavností. Promítaly se do něj cenné výsledky dosažené v Avignonu, mezi něž patřilo i odevzdání pallia Arnoštovi z Pardubic 21. listopadu 1344. Zároveň vratislavský biskup Přeclav provedl Arnoštovu konsekraci.¹⁰⁴

¹⁰³ Regesta IV, s. 411.

¹⁰⁴ Kavka 1998, s. 107.

V tomto poselstvu z Avignonu se nemohl nacházet Matyáš z Arrasu a nápis ani přímo nedokládá, že byl odtud přivezen. Příslušnou část nápisu totiž nelze doslovně vykládat tak, že mistra Matyáše „*Karel IV., tehdy markrabě moravský, když byl zvolen za římského krále v Avignonu, odtud přivedl k dobudování toho chrámu*“, protože nápis sám klade Matyášův příchod již do roku 1342. Je víc než pravděpodobné, že Matyáš přijel do Prahy již dříve než roku 1344, kdy Karel přijal kandidaturu v Avignonu. Nejspíš se tak stalo skutečně roku 1342, jak uvádí triforiový nápis.

Můžeme sice souhlasit s konstatováním Ivo Hlobila,¹⁰⁵ že údaj o příchodu Matyáše z Arrasu do Prahy k roku 1342 není zdůvodnitelný na základě jiných pramenů, avšak to nás ještě neopravňuje předpokládat rok 1344 za správný, i když jej uvádí Pelcl souhlasně se založením katedrály.¹⁰⁶ Bylo totiž zapotřebí, aby si architekt nejprve prohlédl staveniště, vypracoval potřebné plány a na základě nich byly zahájeny všechny přípravné práce včetně výkopu základové jámy. Samo rozpracování celého projektu katedrály muselo roku 1344 pokročit už natolik, že králi Janovi umožnilo položit 21. listopadu 1344 základní kámen, jak nás o tom ostatně zpravuje kronikář Beneš Krabice z Weitmile.¹⁰⁷

Pokud se podíváme na rukopisné poznámky Josefa Dobrovského z roku 1817 shledáme, že text nápisu mnohokrát opravoval, škrtnal v něm a různě jej přepisoval. To se týká i roku příchodu Matyáše z Arrasu do Prahy. Z poznámek jasně vysvítá, že Dobrovský zprvu rok přečetl jako 1344 a až teprve později si jej přeškrtnutím římské číslice čtyři a nadepsáním číslice dva upravil na rok 1342 (viz Příloha č. 2,

¹⁰⁵ Hlobil 1995.

¹⁰⁶ Pelzel 1780, s. 129.

¹⁰⁷ FRB IV, s. 511.

obr. 3). Můžeme se domnívat, že rok 1344 Dobrovský předpokládal, když se snažil nápis rozluštit. Mohl vycházet z data, kdy byla katedrála založena, nebo z Pelclova přepisu nápisu, které také uvádí rok 1344.¹⁰⁸ Avšak poté, co se mu podařilo nápis přečíst lépe, musel si datum poopravit na 1342.¹⁰⁹ Ostatně i rozložení grafémů a mezer v nápisu na sedmém řádku by jen stěží umožňovalo užití římské číslice III., která by se do dané mezery nevešla. Navíc sám nápis po restaurátorském zásahu jasně dokládá římskou číslici M CCC XLII nikoli M CCC XLIII. (viz Příloha č. 2, obr. 1)

Nápis vypovídá chybně o skutečné volbě Karla římským králem, protože k ní nedošlo v Avignonu, ani v první polovině 40. let.¹¹⁰ Tyto výrazné rozpory se snaží vysvětlit Jakub Vítovský tím, že výraz *abinde* za těchto okolností nepoukazuje na Avignon jako na Matyášovo východisko, nýbrž na celé *cum electus fuerat in regem Romanorum in Avinione* i na předchozí *pro tunc* a určuje jediné dobu (od těch časů). Ani v rejstřících avignonských obyvatel se Matyáš neobjevuje. Také výraz *adduxit* nelze brát doslova, protože přivedení stavitele z míst vzdálených několik set kilometrů bývalo zpravidla vícestupňovým aktem, který se uskutečňoval především korespondencí a posly.¹¹¹

Ani tato manipulace s překladem textu nemůže zastřít nejzásadnější chybu v nápisu nad Matyášovou bystou. Nápis se mýlí v tom, že směšuje Karlovu volbu římským králem s jeho přijetím

¹⁰⁸ Pelzel 1780, s. 129.

¹⁰⁹ Fond J. Dobrovský.

¹¹⁰ Sám kronikář František Pražský, když píše o Karlově volbě římským králem, chybuje, když směšuje Karlovu volbu a korunovaci a obojí klade na 26. listopadu 1346. K samotné volbě došlo v úterý 11. července 1346 v Rhense na levém břehu Rýna, nikoli v Avignonu. Sešii se k ní arcibiskupové Baldwin trevírský, Gerlach mohužský a Walram kolínský, ze čtyř světských kurfiřtů pouze český král Jan a saský vévoda Rudolf; chyběl pochopitelně císařův syn, braniborský markrabě Ludvík, a rýnský falckrabě Ruprecht, který se rozhodl zůstat z rodových zájmů na straně císaře Ludvíka. Korunovační slavnost se konala 26. listopadu 1346 v Bonnu, neboť Čáchy ani Kolín si netroufaly se znepřátelit s císařem Ludvíkem poskytnutím pohostinství jeho soupeři.

kandidatury a oboje omylem vztahuje k příchodu Matyáše do Prahy roku 1342. Karel přijal říšskou kandidaturu v Avignonu teprve roku 1344 a zvolen byl v Rhense o dva roky později, tedy až roku 1346.

K pevnému stanovení data úmrtí Matyáše z Arrasu pomohl nejen nápis nad jeho bystou na triforiu katedrály sv. Víta, ale také nález jeho náhrobní desky, který datum úmrtí k roku 1352 potvrdil (viz obr. 4). Je pravděpodobné, že stavitel byl brzy po své smrti pohřben na severní straně chórového ochozu přímo před jižní stěnu původní sakristie, kterou sám ještě rozestavěl.¹¹² Místo odpočinku prvního stavitele nebylo zřejmě po staletí měněno. Poloha hrobu možná určila umístění bysty, které byla vytesány nad průchodem v triforiu. Hrob se totiž nalézal téměř přímo pod Matyášovou bystou.

Hrob Matyáše z Arrasu byl nalezen spolu s hrobem Petra Parlěře zcela náhodou v létě roku 1928, kdy byla stará barokní zpovědnice stojící poblíž vchodu do Staré sakristie stěhována stavebními dělníky. Zakrývala jej náhrobní deska o rozměrech 240 x 115 cm¹¹³ se zbytkem vyrytého reliéfu celé stojící postavy zemřelého a s nápisem. Rovněž náhrobní deska zobrazuje Matyáše jako muže v pokročilém věku v plášti s kápí. Postava také drží v levé ruce úhelník. Náhrobní deska je zhruba v jedné třetině šířky znatelně obroušená. Bylo to dáno tím, že na místo posledního odpočinku prvního stavitele se po čase zapomnělo. Někdy po roce 1690 byla náhrobní deska Matyáše z Arrasu spolu s deskou Petra Parlěře částečně překryta zpovědnicí, takže se část, která nebyla schována pod zpovědnicí, ochodila. Obě desky jsou dodnes vystavené v kapli Máří Magdalény, resp. v kapli Valdštejnské.

¹¹¹ Obsáhlé heslo „Matyáš z Arrasu“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 412.

¹¹² Chotěbor 1994, s. 62.

¹¹³ Bravermanová 1999, s. 143.

Fragment nápisu na Matyášově desce zní: „(*...anno domini MCCC)LII obiit discretus vir Mathias de Arras de Francia magister ope(ris)...*“.¹¹⁴ V rumišti pod deskou vhloubce necelého metru byly nalezeny pozůstatky muže a dítěte. Mužská kostra byla po odkrytí hrobu antropologicky identifikována jako kostra stařecká, což znamená že Matyáš zemřel v pokročilém věku. Podle tohoto pokročilého věku se odhaduje, že se narodil nejspíš v letech 1385 - 1395. Pod hlavou zemřelého byly posbírány zbytky pohřební látky vyšívané zlatem.¹¹⁵ Dětské pozůstatky uložené do hrobu až dodatečně neměly s Matyášem zřejmě nic společného. Pravděpodobně jde o pozůstatky Pavla, syna Petra Parlěře a Elizabeth de Burr.¹¹⁶ Hrob kromě fragmentů textilií neobsahoval žádnou nápisovou destičku ani další předmět.

Matyáš nezanechal po sobě v Praze žádnou vlastní nemovitost ani potomky, kteří by mohli být případnými dědici či následovníky v jeho díle. V knihách Hradčan a Starého Města, které byly založeny roku 1351 ještě za Matyášova života, nenacházíme žádný záznam o Matyášově pozůstalosti. Musíme se proto domnívat, že Matyáš užíval v Praze pouze služební dům u katedrály (čp. 39c nebo 34), kde se asi usadil až po vypracování plánů na stavbu katedrály. Po Matyášově smrti pokračovala v díle jeho huť až do příchodu nového stavitele, Petra Parlěře roku 1356.

Shrňme tedy naše poznatky o nápise. Lokalizaci Matyášova původu do města Arrasu můžeme doložit jen ze dvou zmíněných nápisů. Tento fakt můžeme podpořit i výskytem stejných rodových jmen, která se vyskytují mezi kameníky u pařížského dvora a mezi

¹¹⁴ Obsáhlé heslo „Matyáš z Arrasu“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 412.

¹¹⁵ Detailní popis obsahu hrobu Matyáše z Arrasu viz Bravermanová 1999, s. 143 – 148.

¹¹⁶ Obsáhlé heslo „Matyáš z Arrasu“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 412.

nimiž bychom mohli hledat i Matyášova předka. Jistě není pochyb o tom, že Matyáš byl prvním mistrem svatovítské huti. Započetí stavby již roku 1342 je více než pravděpodobné vzhledem k tomu, že základní kámen katedrály byl položen roku 1344, a tudíž musely být veškeré přípravné práce včetně vykopání základové jámy zahájeny v dostatečném předstihu. Nejhrubší chybou v nápisu je jistě výrok o Karlově volbě římským králem v Avignonu. Karel v Avignonu pouze přijal kandidaturu na římský trůn, avšak stalo se tak až roku 1344, což mohlo být druhým matoucím důvodem pro spekulace týkající se data Matyášova příchodu do Prahy roku 1342. Karel byl zvolen římským králem v Rhense o dva roky později. Chyba tudíž není v dataci příchodu mistra Matyáše do Prahy roku 1342, ani v tom, odkud ho Karel přivedl.

5.3. Petr Parlér

Bysta Petra Parléře je umístěna rovněž na severní straně triforiového ochozu, třetí v pořadí po bystě Václava z Radče a Matyáše z Arrasu. Nápis nad ní, čítající dlouhých osm řádků, patří naopak k těm obtížněji čitelným a především vykazuje nejvíce faktických chyb a nesrovnalostí v textu (viz Příloha č. 3, obr. 1). Zpráškovatění nápisové plochy není tak výrazné, avšak zvětrávání se projevilo i zde.¹¹⁷

Transliterace (viz Příloha č. 3, obr. 2):

1) Petrus henrici <p>arleri de polonia m(a)g(ist)ri de gem

¹¹⁷ Beiger – Bergerová 1972.

- 2) unde(n) in suevia secu(n)dus m(a)g(iste)r hui(us) fabrice que(m)
impera
- 3) tor karolus IIII adduxit de dicta civitate et fecit eu(m) ma
- 4) gistr(um) h(uius) eccle(sie) et c(cum) t(tempore) fu(er)at
an<n>or(u)m XXIII et i(n)cepit rege(re) A(n)no do(min)i
- 5) M CCC LVI et p<er>fecit chor(u)m istu(m) a(n)no do(min)i
M CCC LXXXVI qu(o)
- 6) a(n)no i(n)cepit sedilia chori illi(us) et infra t(em)p(us)
p(re)script(u)m etia(m) i(n)cepit
- 7) et p(er)fecit cho(u)m om(n)i(u)m s(anc)tor(u)m et rexit
po(n)tem m(u)ltauie et i(n)cepit a
- 8) fu(n)do chor(u)m i(n) Colonya circa albiam

Transkripcie:

- 1) Petrus, Henrici parleri de Polonia, magistri de Gem
- 2) unden in Suevia, secundus magister huius fabrice, quem impera
- 3) tor Karolus IIII. adduxit de dicta civitate et fecit eum ma
- 4) gistrum huius ecclesie, et cum tempore fuerat annorum XXIII et
inceptit regere anno domini
- 5) M CCC LVI et perfecit chorum istum anno domini
M CCC LXXXVI , quo
- 6) anno inceptit sedilia chori illius et infra tempus prescriptum
etiam inceptit
- 7) et perfecit chorum Omnium sanctorum, et rexit pontem
Multauie, et inceptit a
- 8) fundo chorum in Colonya circa Albiam.

Překlad:

- 1) Petr, [syn] Jindřicha parléře z Polska, mistr z Gmün-
- 2) du ve Švábsku, druhý mistr této huti, kterého cí-
- 3) sař Karel IV. přivedl z řečeného města a učinil jej mis-
- 4) trem tohoto kostela. A tehdy mu bylo dvacet tři let a začal řídit
[stavbu] roku
- 5) 1356, a dokončil tento chór léta Páně 1386, kteréhožto
- 6) roku začal [zhotovovat] stolice onoho chóru, a v napřed
napsaném čase také začal
- 7) a dokončil chór Všech svatých a řídil [stavbu] vltavského mostu
a začal od
- 8) základu chór v Kolíně nad Labem.

Rovněž o osobě druhého stavitele Svatovítské katedrály, Petru Parlěrovi, máme písemných pramenů jen poskrovnu. Údaje o Petrově původu a díle se opírají především o pískovcový nápis nad jeho poprsím v triforiu katedrály, nápis z kostela sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem a krátký pamětní nápis na Petrově náhrobním kameni. Petra Parlěře zmiňuje i pamětní kamenná deska zasazená do západního průčelí Zlaté brány, která připomíná mimo jiné některá hlavní data výstavby a vysvěcení jednotlivých částí katedrály. Kromě toho Petra Parlěře dvakrát výslovně uvádějí i Týdenní stavební účty z let 1372 – 1378¹¹⁸, které jsou dnes uchované v Kapitulním archivu. Další poznatky o Petrově původu, spletitých příbuzenských vazbách a cestách můžeme rekonstruovat jen na základě pramenných zpráv o jeho rozvětvené umělecké rodině a na základě slohové analýzy staveb, které jsou Petrovi nebo jeho rodině připisovány.

¹¹⁸ Neuwirth 1918.

Triforiová portrétní bysta zachycuje Petra Parlěře ve zralém mužném věku, taktéž v typizované pracovní kutně, ve které byl spodobněn i Petrův předchůdce Matyáš z Arrasu. Bysta Petra Parlěře nese na rozdíl od zdůrazněné mohutnosti bysty Matyášovy jasné znaky oduševnělosti. Podle posledního vědeckého názoru je bysta Petra Parlěře „první monumentální autoportrét v sochařství pozdní gotiky“.¹¹⁹ Bysta Petra Parlěře má na hrudi rovněž umístěný znakový štít, tentokrát se jedná o zalomený kůl, resp. dvakrát zalomenou kamenickou úhelnici. Triforiový nápis tvoří spolu se štítem s mistrovou značkou základní východisko pro studium celé parlěrovské rodové tematiky, zejména ve vztahu k architektonickému dílu nejen Petra Parlěře, ale i jiných mistrů jeho rodu.

Jméno Parlěř je dnes považováno za novodobé označení kamenického, sochařského a stavitelského rodu. Jindřich starší z Gmündu je pokládán za zakladatele tohoto rodu, u nějž literatura uvádí jméno Parlěř za dědičné příjmení. Přízvisko Parlěř však nebylo u mistrů „z Freiburgu a z Gmündu“, ani u dalších nositelů zmíněného znaku se zalomeným kůlem dědičným příjmením. Ačkoli se u některých členů rodu vyskytovalo, nebylo u nich užíváno dlouhodobě, spíše odpovídalo dočasnému výkonu funkce parlěře jako normální kamenický titul. Vývoj této zkreslené ideje o mistrech „se zalomeným kůlem“ jako o rodu s dědičným příjmením Parlěř můžeme sledovat od prací Václava Vladivoje Tomka, Antonína Bauma a Josefa Neuwirtha, kteří jako první začali psát o Petru Parlěřovi. V tomto duchu pokračoval i parlěrovský badatel Otto Kletzl, který psal dokonce o *rodině Parlěřů*. Avšak fakticky jen dědičný erb se zalomeným kůlem a

¹¹⁹ Hlobil 1994, s. 83.

přídomky z *Freiburgu*, z *Gmündu* byly společným jmenovatelem tohoto rodinného klanu.¹²⁰

Petr Parlér je považován za zakladatele pražské větve tohoto rodu. Podíváme-li se na jeho titulaci v písemných pramenech, shledáme, že také potvrzuje předchozí teorii. Petr je do roku 1362 uváděn jako *Parlerz* nebo *dictus Parlerz*, ovšem roku 1372 už *olim Parlerius*, tedy *dříve parlér*. Po tomto datu už vždy bez parlérského titulu. Můžeme tedy konstatovat, že Parlér bylo „jen“ profesním označením, nikoli tedy dědičným rodovým příjmením. Další pojmenování Petra Parléra nacházíme v pramenech ve tvarech „*Petrus, Petrus Heinrici, Petir de Castro, Pessek, Petrus de Gemunden, Petrus de Gmynda, Petrus de Castro Pragensis*“.¹²¹

Triforiový nápis přináší údaje o životě Petra Parléra, které nejsou obsaženy v žádných jiných pramenech, ale také několik nepřesností a chyb. Z tohoto hlediska patří k těm obsahově nejproblematictějším. Již v prvním řádku nápisu nacházíme dvě zásadní chyby. Nápis sděluje, že otcem Petra byl Jindřich Arler z Polska. Nepřesnost ve výrazu *Arleri* a chyba v *de Polonia*, komplikovaly značně parlérovské bádání v minulosti a leckde jej přivedly i na scestí.

Již Josef Dobrovský, když roku 1817 zkoumal triforiové nápisy na přání Sulpize Boisserého, četl v nápise jasně *Arleri*, aniž by o podobě s počátečním *A* jakkoli pochyboval, neboť tak jako na jiných místech, zde není nijak přepisováno a opravováno (viz Příloha č. 3, obr. 3).¹²² Ze vzájemné korespondence Dobrovského a Boisserého vyplývá, že ani jeden neřešili problematiku neobvyklého jména *Arler*,

¹²⁰ K tématu dále obsáhlé heslo „Parlér“ od J. Vítovského viz Encyklopedie 2004, s. 472.; dále Baum 1874, s. 243 – 244.; o rodině Parlérů O. Kletzl v hesle „Parler“ viz Allgemeines Lexikon 1932, s. 242.

¹²¹ Obsáhlé heslo „Petr Parlér“ podává J. Vítovský viz Encyklopedie 2004, s. 478.

¹²² Fond J. Dobrovský.

jako spíš otázku původu tohoto jména a v souvislosti s tím i Petra Parléře.¹²³ Jako předlohu měli oba tehdy přepis nápisu od Pelcla, který zněl „*Petrus Henrici Arleri de Bolonia*“.¹²⁴ Blíže viz kapitola Osudy nápisů na triforiu.

Podobu genitivu singuláru jména *Arlei* namísto *Parleri* vysvětluje už Franz Bock jako jednu z ortografických chyb, které mohly vzniknout z písarovy nedostatečné znalosti jazyka.¹²⁵ O několik let později rozebírá stejnou otázku Antonín Baum, který se opírá o fakt, že *Arleri* se nikde jinde v dochovaných pramenech nevyskytuje a že „*Arleri z nerozumu povstalo, protože písar, české řeči neschopný, formu Parlerz za genitiv, a P. za zkrácením slova Petr pokládal. Není potřebí upamatovati, že...slova Parler, Parlirer, podnes palír, znamená zástupce mistra, a že vždy v huti stavební první místo po mistrovi zaujímal...*“¹²⁶ Příjmení *Parlér* je natolik doloženo jinými autentickými a věrohodnými prameny, že forma *Arlerius* zůstala zcela ojedinelou.

Mnohem rozsáhlejší a problematičtější diskuze, mnohdy přerůstající až v nacionální spory, se rozvinula nad konstatováním Parlérova, resp. Jindřichova, původu z Polska, které je v nápisu uvedeno slovy *de Polonia*. Můžeme směle konstatovat, že spor o pravost triforiových nápisů se rozhořel právě nad tímto *de Polonia* a to již v době, kdy na toto téma korespondovali Sulpiz Boisserée a Josef Dobrovský koncem roku 1817. Boissereého znepokojoval údaj „*de Bolonia*“ v Parlérově nápisu, který znal z Pelclova životopisu císaře Karla IV.¹²⁷ Z Dobrovského rukopisných poznámek je opět jasné, že si

¹²³ Kletzl 1928, s. 231-232.

¹²⁴ Pelzel 1781, s. 533.

¹²⁵ Bock 1857, s. 185.

¹²⁶ Baum 1874, s. 244.; k témuž viz Mikovec – Zap 1865a, s. 216-218.

¹²⁷ Pelzel 1781, s. 533.

původně poznamenané *de Bolonia* musel po vystoupení na triforium poopravit na *de Polonia* (viz Příloha č. 3, obr. 3).¹²⁸ Boisserée k tomu píše Dobrovskému: „Moje domněnka proto směřuje k tomu, zda snad při přepisu onoho nápisu, na místě *Bolonia* nemělo stát *Colonia*. Jestli díky zvětrání kamene, ukvapení, nebo neznalosti opisovačů nebyla neogotická majuskule C zaměněna za B nebo b.“¹²⁹ Dobrovský odpovídá: „Byl skutečně Jindřich Parlér z Boloně, tak jak to přečetl Pelcl? To ovšem na druhou stranu vyvolalo pochybnost. A tak já, hrabě Šternberk a jeden umělec, kterého jsme přizvali, abychom se ujistili, že nad bystou Petra Parlěře, která je třetí zleva, nestojí *de Bolonia*. Ale ani *Colonia*, jak jsme se domnívali, nýbrž zcela zřetelně *polonia* s malým *p*.“¹³⁰ Dobrovský se dále snaží vysvětlit důvod, proč Pelcl v nápise četl *Bolonia*, zcela originálním, avšak těžko ověřitelným či vyvratitelným způsobem: „Stín, který od železné tyče na *polonia* a přímo na *po* padal, mohl Pelcla ošálit, takže četl *Bolonia*. František a další naši kronikáři nenazývali toto město *Bolonia*, avšak *Bononia*. Nicméně o *Bolonia* už není důvod více uvažovat.“¹³¹

Jednoznačné znění původu Petrova otce Jindřicha „de Polonia“ vedlo německého parléřovského badatele Otto Kletzla v roce 1928 k tomu, že se snažil poměrně obsírně dovodit falzifikátorský zásah, který připisoval Václavu Hankovi.¹³² Otto Kletz, který se při svém bádání opíral nejen o korespondenci Sulpize Boisseréeho a Josefa Dobrovského, ale také o korespondenci Václava Hanky a Legise-Glückseliga, se snažil dokázat, že šlo o vědomou falzifikaci, která časově zapadá do doby probuzeneckého romantizmu. Opíral se při tom

¹²⁸ Fond J. Dobrovského.

¹²⁹ Kletzl 1928, s. 232.

¹³⁰ Tamtéž 1928, s. 233.

¹³¹ Tamtéž 1928, s. 233.

¹³² Tamtéž 1928.

o doloženou prohlídku nápisu Václavem Hankou a snažil se dokázat, že to mohl být Hanka osobně, kdo nápisy padělal. Romanticko-vlastenecké představy jej dle Kletzla dovedly až k tomu, že padělal zásadní informace o Petru Parlěřovi – jeho jméno a původ. Z korespondence Josefa Dobrovského se Sulpizem Boisseréem vyplývá, že při jedné jejich návštěvě na triforiu na podzim roku 1817 byl přítomen spolu s Josefem Dobrovským a Kašparem hrabětem Šternbergem i „jeden umělec“.¹³³ Mohl to být Hankův důvěrný přítel a spolupadělatel Rukopisů, malíř František Horčíčka. Václav Hanka navíc měl roku 1858 v Královské české společnosti nauk přednášku nazvanou „Über 21 Inschriften aus dem 14. Jhrdte, welche auf der Galerie der Prager Domkirche...angebracht sind“.¹³⁴ Přednáška, na které bylo přítomno 6 posluchačů, mimo jiné i V. V. Tomek, nebyla bohužel publikována, pouze zanesena do Zpráv o zasedání společnosti (Der Abhandlungen V. Folge, Band 10, s. 68).¹³⁵ Hanka dal zjevně přednost rozšiřování svých poznatků skrze publikační činnost Legise-Glückseliga, Tomka a Bocka. Kletzlovy závěry však nikdy nebyly jednoznačně přijaty.

Viktor Kotrba zcela správně poukázal na fakt, že tyto spekulace pokulhávají za skutečností, že chybné znění nápisu se objevuje už roku 1781 u F. M. Pelcla. V této době ještě Václav Hanka nebyl na světě a Františku Horčíčkovi bylo pět let.¹³⁶ Na tento logický argument navázal Ivo Hlobil hypotézou, že Hanka s Horčíčkou mohli nápisy padělat podle chybného Pelclova znění a jeho „Petrus Henrici Arleri

¹³³ Kletzl 1928, s. 233.

¹³⁴ Tamtéž 1928, s. 238.

¹³⁵ Tamtéž 1928, s. 238.

¹³⁶ Kotrba 1971, s. 114.

de Bolognia“ jen aktuálně přepsat na „Petrus Henrici Arleri de Polonia“.¹³⁷

Jak již bylo řečeno, paralelně s technologickým zkoumáním a restaurátorským zásahem, který probíhal v 70. letech 20. století, prováděla historický a paleografický průzkum i Marie Kostílková. Svým bádáním úzce navázala na Kletzlovu teorii o padělání nápisů Hankou a Horčičkou.

Do povědomí širší veřejnosti se problematika nápisů dostala prostřednictvím krátkého populárně-vědeckého pořadu na ČT 2 dne 22. září 1995. Pod názvem „*Příběh falešných nápisů*“ s podtitulem „*O historických padělcích objevených v chrámu sv. Víta*“, zde bylo publikováno rádoby senzační zjištění, že nápisy představují nové, doposud neodhalené padělky Václava Hanky a Františka Horčičky.¹³⁸

Kostílková si kladla otázku, jak je možné, že de Colonia má v nápise dnes podobu de Polonia. Studium literatury také zjistila, že v roce 1858 měl slavista Václav Hanka přednášku v Královské české společnosti nauk o nápisech nad bustami triforia. Navíc falšování Rukopisů královédvorského a zelenohorského spadalo přesně do doby, kdy se Sulpiz Boisserée zajímal o texty v triforiu, tedy do roku 1817. Václav Hanka nápisy, tak jak on je znal a jak se dočkaly i naší současnosti, dokonce publikoval. Dobrovský prý přímo požádal Hanku po první návštěvě triforia o pomoc při čtení špatně čitelných nápisů. Ovšem dle Kostílkové Dobrovský začal cosi tušit a nemohl Hankovi postupně přijít na jméno, a proto Hanka vydal své přednášky až po Dobrovského smrti roku 1858, pouze pod monogramem V. H.¹³⁹

¹³⁷ Hlobil 1995, s. 56.

¹³⁸ Hlobil 1995, s. 56. Přesný přepis komentáře pořadu viz Nesměrák 1997, s. 45-50.

¹³⁹ Nesměrák 1997, s. 45-50.

Kostílková dosvědčovala Hankovy dobré vztahy s vynikajícím restaurátorem a malířem Františkem Horčíčkou i tím, že Horčíčka byl Hankovi za svědka ve Svatováclavské kapli. Kostílková se dále domnívala, že je docela pravděpodobné, že onen neznámý malíř, kterého si na triforium přizval Josef Dobrovský, když se zajímal o nápisy, byl právě Horčíčka.

Pro potřeby natáčení pořadu zopakoval Tomáš Berger, syn manželů Bergerových, průzkum svých rodičů, prováděný před více než dvaceti roky. V roce 1995 však měl k dispozici jeden z nejkvalitnějších mikroskopů na světě, japonský Olympus, který, mimo jiných předností, umožňuje zaznamenávat viděné. Dle komentáře k pořadu *„prohlídka nových vzorků znovu prokázala, že pod vrstvou barvy jsou nahodile, nelogicky, ve spodu rozptýleny zbytky zlata a stříbra. Navíc se nikde nepodařilo prokázat, že by nápisy byly seškrábány nebo jinak upravovány. Celé jsou napsány jednou rukou a stejnou barvou.“*¹⁴⁰

Z přepisu již zmiňované televizní diskuse lze lehce nabýt mylného dojmu, že s novou technikou bylo prokázáno, že nápisy nebyly nikde seškrábány nebo jinak upravovány a že jsou celé tedy napsány jednou rukou, stejnou barvou a musely tudíž vzniknout v jedné době.

Leč přes tyto proklamované vize o úžasných objevech, zůstává problematika stále nerozuzlena. V 90. letech byly během natáčení pouze manifestovány nové možnosti moderní doby, ale k ničemu zásadnímu nedošlo, protože Pražský hrad nakonec neobjednal průzkumy nápisů přímo na místě. Zkoumány byly pouze staré vzorky, které měli restaurátoři Bergerovi doma, a žádná nová zpráva nebyla

¹⁴⁰ Nesměrák 1997, s. 45-50.

psána, protože ta měla být až výsledkem průzkumu. Z neznámých důvodů však k dalšímu průzkumu nedošlo.¹⁴¹

Kostílková na základě těchto zjištění předpokládala, že nápisy nemohou být středověké, ale musejí pocházet z doby pozdější. Stopy zlata a stříbra přítomné v pórech pískovce skutečně svědčí pro to, že původní, snad středověký, nápis byl zbroušen a napsán znovu. Za autora tohoto údajného padělku považuje Kostílková právě Václava Hanku, filologa, knihovníka Národního muzea a přední osobnost národního obrození. Doktorka Kostílková se dokonce domnívá, že Hanka upravil i gotický pamětní nápis umístěný na jižní stěně chrámu svatého Víta. Pořad se snažil dokázat i to, že bez malíře Františka Horčičky by sám Hanka nejspíš nesvedl nic: *„Geniální Horčička dokázal třeba namalovat italský gotický obraz tak dokonale, že mu téměř sedli na lep i současní uměnovědci a restaurátoři. Horčička byl mimo jiné správce Colloredo-Mansfeldské obrazárny na Opočně. Postupně tady upravoval, bez vědomí majitelů, zámecké obrazy a vzápětí i měnil jejich zařazení v katalogu. Tak se třeba z neznámého malíře stal starý český mistr. Sbírku obohacoval i svými obrazy, které vydával za kulturní poklady minulosti. Jindy zase druhořadá plátna přemaloval na vrcholná díla. Ale všechna čest. Uměl. Jeho technologické znalosti byly známé po celé Evropě. A co ho spojovalo s Hankou? Proč tolik talentu a energie na tohle vyplývali? Máme jediné vysvětlení: chtěli národu nabídnout doklady o jeho výjimečných kvalitách, bohužel ale za každou cenu.“*¹⁴²

Pořad skončil výzvou k další diskusi o této problematice. Na tuto výzvu reagoval Ivo Hlobil, který upozornil na nedostatečnost řešení

¹⁴¹ Uvedené informace pocházejí ze soukromé korespondence autorky diplomové práce s restaurátorem panem Tomášem Bergerem.

¹⁴² Nesměrák 1997, s. 45-50.

nakupených sporů vysvětlením o falzifikátorském zásahu Hanky a Horčičky.¹⁴³ Je skutečně jen těžko představitelné a málo pravděpodobné, že by Hanka spolu s Horčičkou důsledně odstranili všech 21 víceřádkových nápisů a na jejich místě napsali nápisy nové. Byl by to úkol nejen odborně a technicky obtížný, ale i časově náročný. Vzhledem k tomu, že nápisy se nacházejí nad bystami (a ne pod nimi, jak mylně uvádějí někteří autoři¹⁴⁴) zhruba ve výšce tří metrů, bylo by nezbytně nutné pro jejich odstranění používat i jednodušší lešení. Manipulace sním na velice stísněném prostoru triforia by jistě musela vzbudit pozornost, a to i kdyby probíhala v nočních hodinách. sám Dobrovský si roku 1817 žádného obnovovacího zásahu přímo na triforiu nevšiml.

Podle osobního sdělení Ivo Hlobila vypracovala hradní archivářka Marie Kostílková studii prokazující středověký původ nápisů.¹⁴⁵ Později, v roce 1999, publikovala pouze zlomek svých zjištění v knize zvané Petr Parlér.¹⁴⁶ V kapitole Nápis nad bystami ve vnitřním triforiu chrámu sv. Víta se zabývá nápisy nad bystou Petra Parléře, ale i Karla IV., Arnošta z Pardubic a Václava z Radče. Bohužel již tato publikovaná část v sobě nese rozporná tvrzení. Na jedné straně autorka píše, že „*historikové nepochybují o jejich středověkém původu, ovšem poukazují na nevyváženost jejich obsahu i na řadu omylů v datech a po několik desetiletí zvažují jejich autorství a dobu vzniku.*“¹⁴⁷ Dále uvádí, že nápisy byly napsány před rokem 1392, protože žádný z nich neobsahuje údaj o položení základního kamene západní části katedrály a že „*z charakteru písma však můžeme usuzovat, že je v poměrně*

¹⁴³ Hlobil 1995, s. 56-57.

¹⁴⁴ Neumann 2001, s. 124.

¹⁴⁵ Bartlová 2005.

¹⁴⁶ Kostílková 1999b.

¹⁴⁷ Tamtéž 1999b, s. 152.

*krátké době napsala jedna ruka*¹⁴⁸. V části věnované přímo Petru Parlérovi však tvrdí, že „*polský původ Petrova otce Jindřicha je prokazatelným falzem 19. století.*“¹⁴⁹

Lze si jen těžko představit, že nápisy byly napsány jednou rukou před rokem 1392, tedy ještě za Petrova života a zároveň obsahují prokazatelná falza z 19. století. K rozpornosti těchto tvrzení přispívá i závěr restaurátorského průzkum, který uvádí, že i přes mnoho sporných míst nebylo stextem manipulováno a že v něm nebylo nic následně vyškrábáno a dopsáno. Písmo je na první pohled různě poškozené, zničené, ale přesto jakékoliv přepisování nebo doplňování nikde není.

Rozluštění záhady *de polonia* zůstává úkolem dalšího podrobného vědeckého zkoumání textu, avšak výsledky tohoto průzkumu budou moci sotva co změnit na dnes již známých historických skutečnostech o původu Petrova otce. Položme si však i otázku zcela základní, byl Jindřich Parlér otcem Petra Parlěře a pracoval jako mistr v Gmündu ve Švábsku?

Triforiový nápis jako jediná písemná památka konstatuje Jindřichovo otcovství za pomoci genitivu singuláru *henrici* <p>*arleri*, ostatní můžeme vyvozovat jen z časových a místních souvislostí. Datum narození Jindřicha Parlěře neznáme, ale narodil-li se Petr Parlér roku 1332 nebo 1333, pak se jeho otec musel teoreticky narodit někdy mezi lety 1300 – 1315 někde v oblasti Horního Porýní, nejspíš ve Freiburgu in Breisgau. Byl významným členem rodiny stavitelů a sochařů, která užívala erb se zalomeným kulem. V nápise nad Petrovou bystou je Jindřich jmenován jako *magistri de Gemunden in Suevia*. Není zde jmenován přímo jako Jindřich z Gmündu, mohl se

¹⁴⁸ Tamtéž 1999b, s. 152.

¹⁴⁹ Tamtéž 1999b, s. 153.

tedy klidně narodit ve Freiburgu. Mohl zde pracovat nejdříve jako obyčejný mistr na freiburském Münsteru a na lodi chrámu sv. Kříže v Gmündu, jejíž stavba byla zahájena přibližně roku 1320.¹⁵⁰

Viktor Kotrba se však domnívá, že Jindřich Parlěř se musel narodit ještě dříve. Zahájil-li stavbu síňového trojlodí v Gmündu kolem roku 1320 a pracoval-li předtím v Kolíně nad Rýnem, bylo by třeba datovat jeho narození ještě před rok 1300, nejspíš v 90. letech.¹⁵¹ Anniversaria z roku 1520, která se nacházejí v Gmündu, uvádějí v chrámu sv. Kříže k 16. říjnu náhrobní desku a výročí úmrtí „des erstes Baumeisters der Kirche Heinrich“¹⁵² Jindřich Parlěř zemřel tedy 16. října nejspíš roku 1386.¹⁵³ Jindřich se stal také ve Freiburgu nebo v Gmündu někdy mezi lety 1320-1341 otcem Michala Parlěře, Petrova bratra. Kolem roku 1341, kdy začalo zastřešování lodě chrámu sv. Kříže, postoupil Jindřich na post parlěře v Kolíně nad Rýnem, jak ostatně dokládá ve zkomolené podobě triforiový nápis „Henrici Parleri de Polonia (Colonia). Historikové umění navíc dokládají vliv gmündské stavby na kolínskou.¹⁵⁴ Po svém kolínském projektu byl už Jindřich uznávaným architektem a roku 1351 rozestavěl v Gmündu nový chór.

S tím úzce souvisí otázka, kdy přišel Petr Parlěř do Prahy a kolik mu bylo tehdy let. Nápis nad jeho bystou udává, že mu bylo 23 let a stavbu katedrály začal řídit roku 1356. Petr Parlěř se musel narodit někdy roku 1330. Rok 1356 byl ještě v 19. století přijímán většinou badatelů jako správný (K. Chytil, B. Grueber, A. Ambros či F. Bock). Snad jen Václav Hanka na své přednášce v Královské české

¹⁵⁰ Vlček 2004, s. 474.

¹⁵¹ Kotrba 1971, s. 110.

¹⁵² Vlček 2004, s. 474.

¹⁵³ Tamtéž, s. 473.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 474.

společnosti nauk roku 1858 zastával názor, že letopočet by měl být správně 1353. Do konce 19. století se za toto znění připojily i další hlasy historiků. Josef Neuwirth, který sice nepochyboval o čtení nápisu s rokem 1356, přesto pokládal rok 1353 ve skutečnosti za pravděpodobnější. Svůj názor podporuje tvrzením, že nápis obsahuje další řadu závažných chyb a že pražská svatovítská huť se jistě snažila nového stavitele získat co nejdříve po Matyášově smrti. Karel IV. roku 1353 pobýval ve Švábsku. Mimo jiné i to, že Karel IV. uložil Gmündu placení říšské daně, mu mohlo umožnit styk s gmündskou hutí a povolání syna Jinřicha Parlěře do Prahy. Tento jinak kritický badatel nakonec ve snaze dokázat správnost svého tvrzení přichází s nepodloženou konstrukcí. Podle něj byl poškozený nápis opraven tak, že původní římská číslice III byla špatně přepsána na VI.¹⁵⁵

Vojtěch Birnbaum navázal na Neuwirthovu hypotézu a přesvědčil celý odborný svět, že Petr Parlěř nepřišel do Prahy roku 1356, ale už rok po smrti Matyáše z Arrasu, tedy roku 1353. Analogicky poukázal na jiné nesprávné letopočty v nápisech – například u kanovníků Leonarda Buška a Mikuláše Holubce. Podle Birnbauma se těchto chyb mohl dokonce dopustit sám autor nápisu nebo spíš jeho malíř, který nápisy přepisoval podle předlohy.

Vojtěch Birnbaum také pochyboval o tom, že by tak rozsáhlá stavba mohla pokračovat po dobu plných 4 let bez mistra. Byl si vědom i toho, že tento argument má svou váhu, ale není nezvratný. Sám přiznává, že zanechal-li mistr základní plán a dostatečný počet kamenických rysů, šablon nebo modelů, mohlo se pokračovat dál jen pod vedením zkušeného políra. Týdenní účty stavby Svatovítské

¹⁵⁵ Neuwirth 1891, s. 14-16.

katedrály z let 1372-1378,¹⁵⁶ přináší četné doklady o středověké dělbě práce mezi mistrem a jeho polírem. Historické prameny přináší zprávy i o tom, že vedoucí mistr dojížděl na koni na kontrolu jednotlivých jemu svěřených staveb, které byly často od sebe velmi vzdálené. Situace byla o to jednodušší, že se stále ještě stavělo ve spodních částech katedrály. Naopak vše nasvědčuje tomu, že vysoce urozený patron stavby, Karel IV. si dával záležet s výběrem druhého mistra. Pro své náročné představy zřejmě nemohl potřebovat přímého odchovance francouzské katedrální gotiky, ale hledal odvážného inovátora, který by dokázal jeho představy převést do skutečnosti.

Birnbaum však jako závažnější důkaz pro příchod Petra Parlěře roku 1353 uvádí blíže nedatovanou listinu, která je obsažena ve formuláři arcibiskupa Arnošta z Pardubic.¹⁵⁷ Listina byla vystavena pražskému kanovníku a scholastikovi Zdeslavu ze Staňkova a potvrzuje se v ní, že Zdeslav smí s arcibiskupovým souhlasem zřídit v novém chóru katedrály na vlastní náklady jednu kapli (dnešní kaple Martinická). Mimo to se mu povoluje, aby dal do této kaple ze staré baziliky přenést tělo biskupa Jana IV. z Dražic a aby ostatky sv. Silvestra byly po čase umístěny do nového oltáře budoucí kaple. Z této zprávy však dochází Birnbaum kvývodům, se kterými nelze plně souhlasit. Birnbaum vychází z předpokladu, že chtěl-li Zdeslav přenést do kaple zmíněný hrob a oltář, pak to nemohl být nikdo jiný než on, kdo to po dokončení kaple také udělal. Z toho vyvozuje, že kaple musela být za jeho života také dokončena. Martinická kaple přiléhá k východní straně kaple Svatováclavské a obě kaple vykazují prostorové řešení i slohové tvarosloví Parlěřovy huti. Zdeslav ze

¹⁵⁶ Neuwirth 1890.

¹⁵⁷ Tadra 1880, s. 508.

Staňkova podle Birnbaumových zjištění zemřel 3. února 1356.¹⁵⁸ Navíc vzhledem k tomu, že den úmrtí spadá do zimního období, kdy se jak známo na stavbě nepokračovalo, položil Birnbaum datum dokončení kaple někdy do podzimních měsíců roku 1355. O toto zjištění pak opírá své tvrzení, že Petr Parlér musel přijít do Prahy již před rokem 1356, a tudíž už roku 1353. Je až překvapující, že tato argumentace přesvědčila ve 30. letech 20. století odbornou veřejnost a nevyvolala oprávněnou kritiku. Lze jen stěží tvrdit, že záměry fundátora kaple musely být nutně realizovány za jeho života. Nebyl přeci důvod, proč by kaple nemohla být dokončena podle Zdeslavova přání až po jeho smrti, zvláště zanechal-li dostatek finančních prostředků jako zbožný dar člověka, který skládá své pozemské účty.¹⁵⁹

Zbývá ještě třetí argument, který používal už Neuwirth, a to itinerář Karla IV. při jeho cestě do Švábska. Touto otázkou se dopodrobna zabývá Viktor Kotrba v práci nazvané *Kdy přišel Petr Parlér do Prahy?*¹⁶⁰ Kotrba se domnívá, že pravdivost triforiového nápisu nebyla v tomto bodě doposud vyvrácena a že Petr Parlér skutečně ve svých třidvaceti letech přišel roku 1356 do Prahy. Svou argumentaci, na rozdíl od Neuwirtha a Birnbauma, staví na širších základech. Nejdříve svůj předpoklad podrobuje ikonografickému rozboru, díky kterému konstatuje Karlův ideologický podíl na finální podobě díla Petra Parléra, a to vztahuje ke Karlovu itineráři. Z toho také vychází základní Kotrbova otázka, *„Kdy měl císař dosti časových možností, aby mladého mistra uvedl do svých spekulativních idejí a*

¹⁵⁸ K dataci úmrtí Zdeslava viz Staňkova více viz Birnbaum 1931, s. 425-435.

¹⁵⁹ K problematice Birnbaumovy argumentace blíže viz Kotrba 1971, s. 114-129.

¹⁶⁰ Kotrba 1971, s. 122-129.

zhlédl a schvaloval jeho návrhy?¹⁶¹ Zcela nové kritérium pro posouzení itineráře Karle IV. představuje nalezení přiměřeně dlouhé doby, kdy císař pobýval v Praze a která zároveň navazuje na příchod Petra Parlěře. V tomto světle nepřichází v úvahu doba Karlovy cesty do Švábska roku 1353 jako čas příchodu Petra Parlěře do Prahy. Je třeba si uvědomit, že císař Karel IV., aby zajistil chod celé své rozsáhlé říše, musel být neustále na cestách a delší časový úsek, kdy pobýval v Čechách, či přímo v Praze, hledáme jen těžko. Každopádně díky oněm cestám po říši měl Karel možnost seznámit se s mnohými stavbami gmündské hutě Jindřicha Parlěře.

Po obsáhlé analýze Karlova itineráře mezi lety 1353 a 1356 dochází Kotrba k jedinému možnému období. Po návratu z Norimberku, kde Karel strávil také Vánoce roku 1355, vydává pak 2. února 1356 v Praze první listinu a zůstává v Čechách až do srpna 1356. Sedm měsíců je dostatečně dlouhá doba na to, aby mohl mladého mistra zasvětit do své představy o změnách koncepce stavby katedrály a konzultovat se svým mistrem předkládaná řešení. Své zjištění podporuje Kotrba i sledem doložených historických zpráv o Petru Parlěřovi. Zatímco z let 1353-1355 není známa ani jedna, začíná rokem 1357 jejich souvislý sled: „1357 zahajuje stavbu Karlova mostu v Praze, roku 1359 je zapsána koupě jeho domu na Hradčanech a současně se děje zmínka o jeho manželce Gertrudě i jeho bratru kameníku Michaelovi, pracujícím tehdy ve Zlaté Koruně. O rok později se připomíná jako konšel v radě města Hradčan a téhož roku 1360 začíná od jara stavět nový katedrální chór městského kostela sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem.“¹⁶² Sled historických zpráv o Petru Parlěřovi vrcholí datem jeho úmrtí, které je vytesáno na náhrobním

¹⁶¹ Tamtéž 1971, s. 126.

kameni a jehož text zní: „*Anno. d. M. CCC. LXXXVIII. die sancte margarethe v...*“¹⁶³

Jak již bylo řečeno, po smrti prvního mistra svatovítské huti Matyáše z Arrasu roku 1352, pokračovala stavba další čtyři roky bez mistra jen pod vedením zkušeného políra. Jakub Vítofský se sice snažil vyplnit období nepřítomnosti mistra na stavbě Svatovítské katedrály umělou konstrukcí o přítomnosti ještě druhého Janova a Karlova stavitele, mistra Ulricha, který měl údajně zemřít až kolem roku 1360. Vzhledem k tomu, že je to údaj, který nacházíme jen u Vítofského, a že ten jej ani nedokládá na základě pramenů, nelze tuto informaci brát v potaz.¹⁶⁴ Daleko více pravděpodobné je, že huť byla skutečně schopna fungovat sama na základě jisté setrvačnosti, která plynula z dlouhodobě připraveného projektu, na který mohl dohlížet skutečně jen zkušenější polír. Můžeme se proto právem domnívat, že v tomto případě uvádí triforiiový nápis Petra Parlěře správně jako druhého mistra svatovítské huti, kterého si Karel IV. přivedl. Dokonce ani onen výraz *adduxit* (přivedl) nelze brát doslovně.

Zajímavější otázku představuje rok 1386, k němuž triforiiový nápis přisuzuje Petru Parlěrovi několik dalších prací. Podle něj měl roku 1386 dokončit chór Svatovítské katedrály, začít zhotovovat stolice tohoto chóru, zahájit a dokončit chór kostela Všech svatých a řídit stavbu Karlova mostu. Avšak i tento výčet obsahuje více či méně patrné nesrovnalosti.

Jiný písemný pramen, který můžeme použít pro ověření datace v nápisu nad Petrovou bystou, je pamětní deska s nápisem o stavbě katedrály v letech 1344-1396. Jejím posláním bylo jistě zachovat

¹⁶² Kotrba 1971, s. 128.

¹⁶³ Bravermanová 1999, s. 145.

¹⁶⁴ Vlček 2004, s. 412.

památku na slavnostní položení základního kamene roku 1344, dokončení klenby katedrály a její vysvěcení roku 1385 a položení prvního základního kamene k západní části katedrály roku 1392. Nápis, podobně jako triforiové nápisy, jmenuje významné osobnosti, které se o stavbu katedrály zasloužily. Podnět k vytesání nápisu na kamennou desku dal pravděpodobně tehdejší kanovník Václav z Radče roku 1396.¹⁶⁵

Co se týče dokončení klenby a jejího vysvěcení můžeme z pamětní desky citovat v překladu toto: „*Těž léta Páně 1385 v předvečer sv. Markéty, podle orloje o 12. hodině, dokončena byla klenba chóru Pražského za slavnostních mší. Těž léta Páně 1385 o svátku sv. Remigia vysvěcen byl Pražský chór ke cti blahoslavené Marie a sv. Víta ctihodným otcem panem Janem, arcibiskupem pražským třetím, legátem apoštolské stolice druhým, kdysi míšeňským biskupem.*“¹⁶⁶

Dnes je mezi vědci obecně uznáváno datum, které uvádí pamětní deska - uzavření klenby k 12. červenci 1385 a její slavnostní vysvěcení k 1. říjnu téhož roku.¹⁶⁷ Avšak i do textu nápisu na pamětní desce se vloudily chyby, které pro období let 1385-1392 nemáme možnost ověřit z jiných pramenů, proto nám nezbývá než důvěřovat pamětníku všech zmíněných slavnostních okamžiků, Václavovi z Radče.

Triforiový nápis rovněž dokládá Petra Parlěře jako řezbáře. Právě k roku 1386 je uváděno, že započal práci na chórových lavicích, které se však do dnešní doby nedochovaly. Shořely spolu s dalším vybavením katedrály při velikém požáru roku 1541, který zachvátil nejen Pražský hrad a Hradčany, ale také Malou Stranu, kde ostatně

¹⁶⁵ Kostílková 1999a, s. 149.

¹⁶⁶ Celé znění nápisu viz Kostílková 1999a, s. 150-151.

¹⁶⁷ Kotrba 1970, s. 79. Benešovská 1994, s. 50. Kostílková 1999, s. 162.

požár vzniknul. Jiné další informace týkající chórových lavic ani jiného řezbářského umění Petra Parlěře nemáme, ale vzhledem k tomu, že máme doložené jeho sochařské umění, není mnoho důvodů pochybovat, že Petr Parlěr se jako mistr podílel na výrobě chórových lavic.

Bohužel v pramenech nemůžeme ověřit další informaci, a to že Petr Parlěr roku 1386 započal a také dokončil stavbu chóru Všech svatých. Po kunsthistorické stránce je doložení této stavby rovněž problematické.¹⁶⁸ Při velkém požáru roku 1541 kostel Všech svatých lehl popelem. Budoucí kostel, třebaže měl čestný titul královské kaple, byl sídlem samostatné církevní instituce a nebyl soukromou panovníkovou kaplí. Jak ostatně dokládá nápis nad bystou Karla IV., založil tuto kolegiální kapitulou ještě jako markrabě moravský roku 1341. Roku 1366 byla kaple přivtělena ke Karlově univerzitní koleji.¹⁶⁹

Srovnávání architektonické koncepce kaple Všech svatých s pařížskou Ste Chapelle a dalšími jejími francouzskými variacemi ze 14. století nemá v současné době již význam. Kaple totiž představuje chór původního projektu celého kostela. Tento fakt dokazuje i text nápisu nad Parlěřovou bystou „*inceptit et perfecit chorum omnium sanctorum*“. Podle Mileny Bartlové to „*jednoznačně dokazují objevené části základového zdiva s profilovaným soklem, zjejichž existence vyplývá, že se plánovala pravoúhlá, snad čtvercová loď, takže celek by se byl mohl podobat např. Frauenkirche v Norimberku. Jinou otázkou je, že kaple v této podobě pravděpodobně nebyla nikdy dokončena, jak dokazuje umístění zdi královského paláce.*“¹⁷⁰

¹⁶⁸ K Parlěřovu kostelu Všech svatých na Pražském hradě blíže viz Sokol 1969.

¹⁶⁹ Kotrba 1970, s. 83

¹⁷⁰ Bartlová 2005.

Stavebníkem chóru byl arcibiskup Jan Očko z Vlašimě. Vzhledem k tomu, že Jan Očko byl arcibiskupem v letech 1364-1380, zdá se být pravděpodobné, že hlavní práce probíhaly právě v tomto časovém rozmezí. Dnešní podoba je z roku 1580 a z dochovaných zbytků, patrných na dnešním kostele, můžeme jen opatrně usuzovat na autorství Petra Parlěře. V každém případě se jednalo o významnou stavbu, která musela být rovněž svěřena zkušenému architektu.

Dne 9. července 1357 položil Karel IV. slavnostně základy nového kamenného mostu přes Vltavu, který měl nahradit dřívější most Juditin, který se zřítíl při povodni 1. února 1342.¹⁷¹ Nápis na triforiu hlásá, že stavbu tohoto mostu řídil také Petr Parlěř. To vedlo mnohé badatele k přesvědčení, že architektem Karlova mostu¹⁷² byl Petr Parlěř. V tomto duchu píše o Karlově mostě už František Pubička roku 1793: "*Peter Arler war der Baumeister, wie es die Inschrift unter seinem Bildnisse bezeuget.*"¹⁷³

Narozdíl od ostatních staveb, které Petr Parlěř sám začal a které jsou tudíž uváděny slovíčkem *inceptit*, pražský kamenný most tímto slovíčkem uveden není. Jakub Vítovský se proto domnívá, že nápis pouze dokládá skutečnost, že Petr Parlěř po určitou dobu mostní hut' řídil, avšak neupřesňuje jak dlouho. Tím pádem nemůže být sám o sobě brán jako důkaz Petrovy účasti na projektování mostu či jeho založení a vedení stavby v nejdůležitější fázi jejího počátku.¹⁷⁴

Podle Vítovského analýzy dosud zčásti neznámých a zčásti špatně interpretovaných pramenů, byl autorem stavby kameník Oto, zvaný také Otlín, mistr pražského mostu. Josef Neuwirth, jako jeden z mála,

¹⁷¹ FRB IV, s. 526. Tomek 1892, s. 41.

¹⁷² Název Karlův most užíván až od roku 1870, do té doby nazýván buď Pražský nebo Kamenný, bližší k tématu viz Blažíček 1954.

¹⁷³ Pubička 1793, s. 479.

¹⁷⁴ Otázku skutečného projektanta Karlova mostu detailně rozebírá Vítovský 1994, s. 1-6.

uvedl správně Otu jako stavitele mostu, ale pouze po boku Petra Parlěře, protože Otu znal pouze z jedné zmínky z roku 1372, která nerozlišovala funkční období obou mistrů.¹⁷⁵ Pod správným jménem jej uvádí i Tomek, ale považuje jej pouze za stavebního úředníka.¹⁷⁶ Vítovský shrnuje všechna doložená fakta tím, „že Oto byl domácím stavitelem způsobilým ke stavbě mohutného mostu, že jako stavitel a kameník patřil od počátku k nejváženějším občanům Malé Strany, kde nejvýznamnější stavební huť působila při nově přestavované biskupské rezidenci, a že v roce 1351 je znám i ze Starého Města, kde pod biskupským patronátem vyrůstal chrám sv. Jiljí, docházíme k pravděpodobnému závěru, že Oto, vyučený někdy v prvních desetiletích 14. století a činný již kolem roku 1330 v Čechách, získal zkušenosti potřebné ke stavbě mostů jako stavitel Jana IV. z Dražic a v roudnické huti Viléma z Avignonu, později pokračoval ve své činnosti jako biskupský umělec v Praze a nakonec své technické znalosti získané v mládí využil na neméně významném místě verkmistra pražské mostní hutě.“¹⁷⁷

Mistrem Karlova mostu byl od jeho založení až do 70. let. Datum jeho úmrtí stanovil Vítovský poměrně přesně: „*Podle soudních knih Starého Města byla mostmistrovi ještě 20. ledna 1375 přiřčena jakási pohledávka, ale již 7. června téhož roku vydali johanité listinu, v níž se o Otovi hovoří v minulém čase. Z toho plyne, že zemřel někdy na jaře roku 1375.*“¹⁷⁸

Po mistru Otovi pokračoval v řízení mostu Petr Parlěř a po něm ještě další stavitelé, jejichž jména neznáme, stejně jako datum

¹⁷⁵ Neuwirth 1893, s. 320.

¹⁷⁶ Tomek 1892, s. 290.

¹⁷⁷ Vítovský 1994, s. 2.

¹⁷⁸ Tamtéž 1994, s. 3.

dokončení mostu. Víme pouze, že v roce 1378 musel být už funkční, protože po něm přešel pohřební průvod Karla IV.

Triforiový nápis dokládá také jednu zmimopražských staveb Petra Parléře. Chór děkanského chrámu sv. Bartoloměje v Kolíně nad Labem. Triforiový nápis klade zahájení stavby vysokého chóru k roku 1368, avšak stavební nápis z kostela sv. Bartoloměje, který je vtesaný do kvádrů sakristie, zní takto: „*Incepta est haec structura chori sublimis anno domini MCCCLX. XIII. calendas Februarii temporibus serenissimi principis domini Caroli Dei gratia imperatoris romanorum et regis Bohemiae per magistrum Petrum de Gemundia lapicidam.*“¹⁷⁹

Víme tedy přesně, že stavba vysokého chóru byla založena 20. ledna 1360¹⁸⁰ a je zde přímo jmenován její mistr Petr z Gmündu. Jedná se tedy o další chybnou dataci uvedenou v triforiovém nápisu nad Petrovou bystou. Kolínský presbytář se budoval převážně v letech 1360-1378. Nebyl však tehdy ještě dokončen.¹⁸¹ Na stavbě se pokračovalo i po vysvěcení chóru roku 1378.

Pokud bychom tedy měli shrnout naše poznatky o nápise nad bystou Petra Parléře, dojdeme ke prostému konstatování, že obsahuje celkem 5 nesrovnalostí a chyb. Lze si proto jen stěží představit, že by text nápisu, tak jak jej známe dnes, byl složen mezi lety 1389 – 1392 Václavem z Radče, tedy ještě za života Petra Parléře. Zdá se, že ani senzační hypotéza o padělání nápisů Hankou a Horčičkou, jak jsme se snažili dokázat, nestojí na pevných základech. Tento nápis ze všech nejlépe nasvědčuje tomu, že nápisy, které známe dnes, nejsou ani původní z doby parléřovské huti, ale ani padělané v duchu

¹⁷⁹ Netranskribované znění nápisu viz Kotrba 1970, s. 83.

¹⁸⁰ Fridrich 1997, s. 111.

¹⁸¹ Libal 1984, s. 347.

slavjanofilských tendencí. Zůstává otázkou, kdy došlo k jejich obnově, jejíž výsledek se nám v žalostné podobě dochoval do dnešní doby.

5.4. Ondřej Kotlík

Bysta Ondřeje Kotlíka je umístěna jako čtvrtá v pořadí na severní straně triforia. Čitelnost čtyřřádkového biografického nápisu pokrývající plochu nad ní je ztížena v místech hrubých spárů mezi kvádry pískovce, ale i zvětráním podkladu (viz Příloha č. 4, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 4, obr. 2):

- 1) Andreas, dictus kotlik canonic(us)
- 2) et altarista sancti dionis[ii] in ecc(lesi)a
- 3) pragen(si) director fabrice IIII. obiit
- 4) Anno d(o)m(ini) M CCC LXXX

Transkripce:

- 1) Andreas, dictus Kotlik, canonicus
- 2) et altarista sancti Dionisii in ecclesia
- 3) Pragensi, director fabrice IIII. Obiit
- 4) Anno domini M CCC LXXX.

Překlad:

- 1) Ondřej, řečený Kotlík, kanovník
- 2) a oltářník svatého Diviše v kostele
- 3) pražském, ředitel stavby IV. Zemřel
- 4) léta Páně 1380.

Bysta, která rovněž pochází někdy z období let 1378-1380¹⁸², je výjimečně jen málo poškozená. Tvář vyzařuje znaky až antické ušlechtilosti a oduševnělosti, která dává možnost věřit v alespoň částečnou osobitost některých podobizen.¹⁸³ Postava je oděná do jednoduchého pláště a haleny s náznakem zapínání.

Nápis sám o sobě nepřináší žádné nové nebo rozporuplné informace o osobě kanovníka a čtvrtého ředitele stavby, Ondřeji Kotlíkovi. Shodně s dnešním zněním nápisu jej zaznamenal i Josef Dobrovský (viz Příloha č. 4, obr. 3). Ondřej Kotlík nejdříve zastával úřad notaria¹⁸⁴ a po smrti Beneše Krabice z Weitmile roku 1375 převzal úřad ředitele stavby, který zastával až od roku 1380, ve kterém sám zemřel.¹⁸⁵ O roce úmrtí Ondřeje Kotlíka nemáme jiné další doklady než triforiový nápis, ale vzhledem k tomu, že téhož roku po něm převzal úřad Václav z Radče, můžeme tomuto údaji důvěřovat.

Ondřej Kotlík byl mimo jiné i autorem dodnes vzácně dochovaných Týdenních stavebních účtů z let 1372-1378, které vydal s kritickým komentářem Josef Neuwirth roku 1890.¹⁸⁶

5.5. Beneš Krabice z Weitmile

Bysta Beneše Krabice z Weitmile se nachází na severní straně triforiového ochozu hned jako pátá po bystě Ondřeje Kotlíka. Pětirádkový nápis nad ní je velmi sešlý a dnes jen obtížně čitelný. Tuto špatnou čitelnost místy ještě ztěžují zvětralé pruhy nápisové plochy pískovce (viz Příloha č. 5, obr. 1).

¹⁸² Šroněk 1994, s. 262-263.

¹⁸³ Matějček 1954, s. 11.

¹⁸⁴ Hlobil 1994a, s. 52.

¹⁸⁵ Kotíková 1940, s. 24. Neuwirth 1890, s. 389.

¹⁸⁶ Neuwirth 1890.

Transliterace (viz Příloha č. 5, č. 2):

- 1) Benesius dictus crabiczie
- 2) canonicus pragen(sis) studiosus
- 3) director fabrice tercius obiit
- 4) anno d(o)m(ini) M CCC LXXV die
- 5) XXVII mensis Julii

Transkripce:

- 1) Benesius, dictus Crabiczie,
- 2) canonicus Pragensis studiosus
- 3) director fabrice tercius. Obiit
- 4) anno domini M CCC LXXV, die
- 5) XXVII mensis Julii.

Překlad:

- 1) Beneš, řečený Krabice,
- 2) učený kanovník pražský,
- 3) ředitel stavby třetí. Zemřel
- 4) léta Páně 1375, dne
- 5) 27. měsíce července.

Tato bysta vznikla spolu s ostatními na severním a jižním konci triforiového ochozu v rozmezí let 1378 – 1380, tedy také po smrti svého vzoru.¹⁸⁷ Podle Jaroslava Homolky „vděčí za svůj nevídaný realismus poučení na římských bystách z císařovy sbírky (vytvářena během obou římských jízd).“¹⁸⁸ Své tvrzení dále dokládá zjištěním, že

¹⁸⁷ Šroněk 1994, s. 262-263.

¹⁸⁸ Stejskal 1984, s. 457.

římskými bystami se inspiroval také kameník Parlěřovy huti, který vytesal podobizny Václava IV. a jeho choti na konzolách kolegiátního kostela v Glówku v opolském knížectví ve Slezsku. Postava je oděna do jednoduchého pláště a haleny, na hlavě má bired.

Jakési úsilí o portrét připisuje této bystě i Matějček, který, i přes jistý formalismus spojující ji s bystami arcibiskupa Arnošta z Pardubic a Jana Očka z Vlašimě, jí přiznává známky pokusu o zpodobení ředitele stavby, který zemřel teprve roku 1375.¹⁸⁹ Tato bysta byla také první, kterou byli ředitelé stavby začleněni do programu memoriální intence triforiové galerie.

Nápis nad Benešovou bystou také nevykazuje žádné známky nesrovnalostí s historickou skutečností ani jiných pochybení. Přepis nápisu Beneše Krabice se nám bohužel nedochoval v rukopisných poznámkách Josefa Dobrovského. Že ani zde nebylo jeho čtení snadné, víme z předmluvy Dobrovského a Pelcla k prvnímu vydání Benešovy Kroniky v *Scriptores rerum Bohemicarum II*, která zní:

De Benessio eiusque Chronico

Inscripto vero, quae supra simulacrum in pariete penicillo exarata fuit integra, exesis iam vetustate et oblitteratis characteribus, legi non potest. Posset tamen ex hiis, quae supersunt, facile restitui. Ita autem habent quae non nisi cum difficultate maxima exsculpsimus:

Benesius dictus Krabicie

Canonicus Pragen...

...fabrice...

anno Dni MCCCLXXV. die

¹⁸⁹ Matějček 1954, s. 10.

...mensis...¹⁹⁰

Studiosus director, dodnes obecně známý jako jeden z kronikářů Karla IV., který napsal Kroniku Pražského kostela a který se podle svého vlastního vyjádření ve svém kronikářském spisování řídil záměry samotného císaře.¹⁹¹

Na místo třetího ředitele stavby nastoupil nejdříve roku 1359, tedy až po smrti Mikuláše Holubce. Svůj úřad vykonával do roku 1375, během nějž také 27. července zemřel.¹⁹²

5.6. Václav, vévoda Lucemburský

Bysta Václava, vévody Lucemburského, je první bysta z okruhu královské rodiny, která následuje jako šestá v pořadí na severní straně triforia hned za bystami kanovníků a stavitelů katedrály. Nápis obsahuje pět řádků, které jsou čitelné jen z části. Zejména třetí, čtvrtý a pátý řádek je poškozen, jak zvětráním ve spárech pískovce, tak zpráškovatěním. Díky tomu je obtížně čitelný i letopočet úmrtí vévody Václava (viz Příloha č. 6, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 6, obr. 2):

- 1) D(omin)us Wenczeslaus dux
- 2) lucemburgen(sis) et brabantie
- 3) fr(ater) karoli et ioh(ann)is marchio(n)is
- 4) moravie hic morit Anno
- 5) d(o)m(ini) M CCC LXXX sepultus

¹⁹⁰ SRB II, s. 25.

¹⁹¹ FRB IV, s. 467.

¹⁹² Neuwirth 1890, s. 389.

Transkripce:

- 1) Dominus Wenczeslaus, dux
- 2) Luczemburgensis et Brabancie,
- 3) frater Karoli et Iohannis marchionis
- 4) Moravie. Hic morit Anno
- 5) domini M CCC LXXX sepultus.

Překlad:

- 1) Pan Václav, vévoda
- 2) lucemburský a brabantský,
- 3) bratr Karla a Jana, markraběte
- 4) moravského. Tento zemřel léta
- 5) Páně 1380 a byl pochován.

Ze všech jedině poprsí vévody Václava prozrazuje stejné výtvarné problémy jako náhrobky od Petra Parléře. Je docela pravděpodobné, že byl také jeho autorem.¹⁹³ Bysta Václava Lucemburského je jako jedna z mála nepoškozena. Na Hlavě má Václav knížecí korunu a je oděn do jednoduchého pláště. Bysta byla osazena později, nejspíš 1378 nebo 1379.¹⁹⁴

Nápis popisuje Václava jako vévodu lucemburského a brabantského, který byl bratrem Karla a Jana, markraběte moravského. Poslední údaj se týká jeho úmrtí roku 1380. Dobrovský zaznamenal nápis roku 1817 ve stejném znění, jaké se nám dochovalo do dnešní doby. Slovo *hic* nemohl patrně rozluštit, proto v jeho textu chybí (viz Příloha č. 6, obr. 3). Pouze v jedné ze svých poznámek nejspíš zaváhal

¹⁹³ Kotíková 1940, s. 26.

¹⁹⁴ Šroněk 1994, s. 262-263.

při čtení slova *dux*, které posléze přepsal na *comes*. Je to další důkaz, že nápis zjevně nebyl dobře čitelný už v té době.

O narození nevlastního bratra Karla IV. a Jana Jindřicha, budoucího vévody Václava nás zpravuje Zbraslavská kronika:

*„Téhož roku (1337, pozn. autorky) dne 25. února porodila královna Beatrix, druhá manželka krále Jana, v Praze svého prvorozeného syna a ten chlapec byl třináctého dne po svém narození pokřtěn na Pražském hradě od pražského biskupa; při křtu dostal jméno Václav. Při narození tohoto chlapce se radovali nemnozí, protože tvrdili, že nevzešel z českého rodu, ale král měl z toho syna převelikou radost.“*¹⁹⁵

Ve své poslední vůli, kterou král Jan Lucemburský zapečetil v polním ležení poblíž mostu u Bouvines 9. září 1340 v předvečer bitvy mezi francouzským a anglickým vojskem ustanovil Karla jako nástupce jeho vlády v Čechách, Budyšínsku, Zhořelecku a ve slezských knížectvích; Morava měla připadnout Janu Jindřichovi. Václavovi odkázal vládu v Lucembursku a nad državami ve Francii. Ovšem po dobu jeho nedospělosti měli poručnictví vykonávat zástupci lucemburské šlechty.

Václav se na přání své matky Beatrice a za pomoci papeže Klimenta VI. roku 1352 výhodně oženil s Janou Brabantskou, dcerou Jana III., vévody brabantského, a dědičkou vévodství. Její sestry, které se provdaly do Flander a do Gelderska, měly být odškodněny finančním odstupným. Bylo však potřeba souhlasu Karla jakožto římského krále. Václav se s žádostí obrátil na svého nevlastního bratra už v prosinci 1353 v Mohuči. Na říšském sněmu, který se konal v Metách, Karel se souhlasem kurfiřtů povýšil Lucembursko na

¹⁹⁵ FRB IV, s. 334.

vévodství, udělil je bratrovi v léno a schválil také dědické brabantské úmluvy.¹⁹⁶

Jako vévodu brabantského a lucemburského uvádí Václava kronikář Karla IV. Beneš Krabice: „*V témže roce (1366, pozn. autorky) a čase pan císař za pobytu v Norimberku ustanovil generálním vikářem svaté říše pro Německo svého bratra Václava, vévodu brabantského a lucemburského.*“¹⁹⁷

Nápis nad Václavovou bystou udává, že vévoda zemřel roku 1380. Spěváček a po něm i další dějepisci uvádějí shodně rok 1383 (8. 12.).¹⁹⁸ I přes značné poškození nápisu se zdá, že Dobrovský či později Franz Bock letopočet přečetli skutečně jako 1380, a tudíž se jedná o další chybný údaj v nápisech.

5.7. Jan Jindřich

Bysta Jana Jindřicha je sedmá v pořadí na severní části triforiového ochozu. Nápis nad ní patří k těm delším a jeho sedm řádků je poměrně dobře čitelných (viz Příloha č. 7, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 7, obr. 2):

- 1) Iohan(n)es fr(ater) karoli marchio
- 2) moravie morit A(nno) D(omini) M CCC
- 3) LXXV die XII me(n)sis nove(m)br(is)
- 4) hic co(n)struxit monasterium
- 5) fratri(m) he<r>mitaru(m) in bru(n)na
- 6) ibidem sepult(us) Ite(m) mo<na>steriu<m>

¹⁹⁶ Kavka 1998, s. 179.

¹⁹⁷ FRB IV, s. 534.

¹⁹⁸ Spěváček 1979, s. 692, Čechura 1996, s. 172.

7) Cartusien(sie) prope brunna

Transkripce:

- 1) Iohannes, frater Karoli, marchio
- 2) Moravie, morit anno domini M CCC
- 3) LXXV die XII mensis Novembris.
- 4) Hic construxit monasterium
- 5) fratrum hermitarum in Brunna
- 6) ibidem sepultus. Item monasterium
- 7) Cartusiensie prope Brunna.

Překlad:

- 1) Jan, bratr Karla, markrabě
- 2) moravský, zemřel léta Páně 1375
- 3) dne 12. měsíce listopadu.
- 4) Tento sestavil klášter
- 5) bratrů poustevníků v Brně,
- 6) tamtéž pohřben. A také klášter
- 7) kartuziánský blízko Brna.

Bysta Jana Jindřicha je pokládána za typově blízkou Parlérově tvorbě, ale nedosahující jeho kvalit, což by nasvědčovalo tomu, že byla provedena rovněž některým z jeho pomocníků.¹⁹⁹ Markrabí moravský je zpodoben v knížecí koruně a jednoduchém plášti. Bysta je bez větších známek poškození a vznikla někdy mezi lety 1373 – 1375.²⁰⁰

¹⁹⁹ Hlobil 1999a, s. 83.

²⁰⁰ Šroněk 1994, s. 262-263.

Triforiový nápis, patřící k Janu Jindřichovi, si poznamenal i Josef Dobrovský, ale s některými chybami. Například místo „*Johannes, frater Karoli, marchio Moravie*“ četl „*Dominus Johannes tiroli marchio morauie*“²⁰¹ Špatně četl i datum úmrtí, kdy místo 12. měsíce listopadu, si poznamenal 15. měsíce listopadu. To by opět nasvědčovalo velmi špatnému stavu nápisu kolem roku 1817, kdy jej Dobrovský přepisoval (Příloha č. 7, obr. 3).

O narození bratra Karla IV. nám zanechala zprávu Zbraslavská kronika: „*Léta Páně 1322 dne 12. února se narodil českému králi Janovi z královny Elišky na Mělníce třetí syn, který byl dovezen do Prahy a po třech měsících v chrámě svatého Víta pokřtěn. Ten chlapec dostal dvě jména, bylot' mu při křtu dáno jméno Jan Jindřich. A tak bylo dáno tomuto dítěti toto jméno, aby v něm zůstala památka na jeho otce a děda.*“²⁰²

Karel IV. udělil Janu Jindřichovi markrabství moravské v léno 26. 12. 1349.²⁰³ Tuto událost zaznamenal i František Pražský, avšak s datem k roku 1348: „*V téže době (1348, pozn. autorky) udělil král v přítomnosti různých knížat svému bratru Janovi šlechetně markrabství moravské.*“²⁰⁴

V době vlády Karla IV. měly důležitou roli kláštery augustiniánů-poustevníků. Takovýto klášter s kostelem sv. Tomáše založil i Jan Jindřich na předměstí severně od jádra Brna, kde byl posléze také pohřben. Toto založení nám potvrzuje i nápis nad bystou Jana Jindřicha. Zakládací listina nese datum 1350, avšak papežský souhlas byl vydán až roku 1356. Olomoucký biskup souhlasil se stavbou

²⁰¹ Fond J. Dobrovský.

²⁰² FRB IV, s. 260.

²⁰³ Palacký Děj. nár. českého II, 2., str. 115.

²⁰⁴ FRB IV, s. 451. O tomtéž hovoří i Beneš Krabice, který událost datuje správně k roku 1349, viz FRB IV, s. 519-520.

kláštera „na místě zvoleném markrabětem“ roku 1357.²⁰⁵ Jan Jindřich zemřel 12. listopadu 1375, tak jak udává triforiový nápis.²⁰⁶

Kromě této fundace připisuje nápis Janu Jindřichovi také založení kláštera kartuziánů poblíž Brna. Dnešní Královo pole je oním místem, kde Jan Jindřich skutečně založil 13. srpna 1375 klášter pro tento řád.²⁰⁷ Klášter byl později za josefínských reforem zrušen.

5.8. Blanka z Valois

Bysta Blanky z Valois se nachází jako osmá vpořadí na severní straně závěru triforiového ochozu. Dlouhý desetiřádkový nápis nad ní je dodnes čitelný, i když na mnoha místech poškozený zejména zpráškovatěním a zvětráním podkladové plochy, zejména ve spárech pískovcových kvádrů (viz Příloha č. 8, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 8, obr. 2):

- 1) Margareta d(i)c(t)a blanczie ro(ma)nor(u)m et
- 2) boemie regina illust(r)i(ss)i(m)a q(ue) co(n)strux(it)
- 3) et dotavit altare s(ancti) Iodovici regi(s) fra(n)cie
- 4) i(n) choro novo s(ancte) M(arie) i(n) ecc(lesi)a p(ra)gen(si)
q(ua)m
- 5) ecia(m) donavit dicte ecc(lesi)e cortinas
- 6) nobilissi(m)as de axemito rubeo et
- 7) albo cu(m) armis div(er)sis auro sut(is)
- 8) et alias strifeas se(r)iceas p(re)ciosas

²⁰⁵ K založení kláštera blíže viz Samek 1994, s. 193 a Líbal 1984, s. 360.

²⁰⁶ Spěvák 1979, s. 657. K úmrtí Jana Jindřicha blíže viz Bobková 2003, s. 431 a Kavka 1998, s. 303.

9) cu(m) casula bona obiit i(n) die s(ancti) pe<tri>

10) ad vi(n)c(u)la

Transkripce:

- 1) Margareta dicta Blanczie, Romanorum et
- 2) Boemie regina illustrissima, que construxit
- 3) et dotavit altare sancti Ludovici, regis Francie,
- 4) in choro novo sancte Marie in ecclesia Pragensi, quam
- 5) eciam donavit dicte ecclesie cortinas
- 6) nobilissimas de axemito rubeo et
- 7) albo cum armis diversis auro sutis
- 8) et alias strifeas sericeas preciosas
- 9) cum casula bona. Obiit in die sancti Petri
- 10) ad vincula.

Překlad:

- 1) Markéta, řečená Blanka, římská a
- 2) česká královna nejvznešenější, která
- 3) založila oltář svatého Ludvíka, krále Francie
- 4) v novém chóru svaté Marie v Pražském kostele, která
- 5) také darovala řečenému kostelu závěsy
- 6) nejznamenitější z rudého sametu a
- 7) bílého, s různými erby přišitými zlatem
- 8) a jiné pruhované, hedvábné a velice cenné
- 9) s krásnou kasulí. Zemřela na den svatého Petra
- 10) v okovech.

²⁰⁷ CDM X, č. 258, s. 268-271.

Bysty císařské rodiny v polygonu závěru vznikly někdy mezi lety 1373 – 1375.²⁰⁸ Blanka z Valois je jako jediná z Karlových manželek spodobněna s vlasy spletenými a překrytými závojem. Koruna na její hlavě má zcela zurážené královské lilie a byla posléze obroušena do podoby čapky. I Blančin nos byl poškozen. Postava je oděna do šatů s dekoltem. Její bysta je pokládána za typově blízkou Parlěřově tvorbě, ale vzhledem k tomu, že nedosahuje jeho kvalit, je možné, že byla dílem mistrova pomocníka.²⁰⁹

Nápis nad Blančinou bystou nás informuje o její titulaci české a římské královny a dále o jejích zbožných donacích. Mezi nimi je jmenováno založení oltáře sv. Ludvíka v kapli Panny Marie v novém chóru Svatovítské katedrály, darování závěsů a kasule. Uveden je i den smrti Blanky z Valois. Dobrovského přepis nápisu se shoduje s dnešní podobou (viz Příloha č. 8, obr. 3):

První vyhlédnutou nevěstou Karla IV. byla Markéta, běžně však nazývaná Blanka, dcera Karla z Valois z jeho 3. manželství. Triforiový nápis uvádí kromě křestního jména Markéty z Valois, také její přezdívku Blanka. O tom, že jí tak bylo běžně říkáno, máme četné doklady i v pramenech. Sám Karel píše ve Vita Caroli, když popisuje své poslání na výchovu k francouzskému dvoru a získání svého nového jména Karel, svou budoucí manželku oběma jmény: „*I dal mi za manželku dceru Karla, svého strýce, jménem Markéta, zvanou Blanka.*“²¹⁰

Také text papežské listiny Jana XXII. z 5. dubna roku 1323, který uděluje dispens ke sňatku Blanky s Karlem, mluví pouze o Blance a

²⁰⁸ Šroněk 1994, s. 262-263.

²⁰⁹ Hlobil 1999a, s. 83.

²¹⁰ FRB III, s. 339, v poznámce k FRB III, s. 339 uvedeny též další výskyty a podoby jména Blanky: Blanche 1, Blynczyc 3, Blance 4, Blanda 6, Blancha 7.

nepoužívá její křestní jméno Markéta.²¹¹ Při popisu příchodu Blanky do Čech 12. června 1334 užívá Zbraslavská kronika označení Blanka.²¹²

O Blančině titulu české a římské královny také není velkých pochyb. Takto popisuje její korunovaci na českou královnu dne 2. září roku 1347 kronikář František Pražský: „*A tak byl pan král s paní Blankou, svou manželkou, léta Páně 1347, o nejbližší neděli před Narozením blahoslavené Panny Marie vKostele pražském při slavné mši panem arcibiskupem pražským za přispění mnoha biskupů korunován. Přítomno bylo mnoho knížat, velmožů a pánů, kteří přišli na tuto slavnost z různých částí světa a jež pan král poručil obsloužit vším potřebným.*“²¹³

Obřad, u kterého bylo zvykem spojovat ho s hlavními církevními svátky, Vánocemi, Velikonocemi či Svatodušními svátky, nebo s jinými významnými svátky, zejména mariánskými, byl poprvé v českých dějinách vykonán jako hlavním světitelem pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Datum neděle 2. září je neobvyklé, neboť se k němu žádný takový svátek nevztahuje. Novinkou Karlova řádu, vedle jeho známé *královské cesty* v předvečer korunovace na Vyšehrad a zpět, bylo spojení tohoto obřadu se mší. V německých předlohách se pomazání i korunovace odehrávala před mší, jinde však tomu tak nebylo.²¹⁴

O tom, že si Blanka svou vzdálenou vlast připomněla založením oltáře sv. Ludvíka, světce uctívaného zejména rodem Valois, v novém chóru katedrály, nemáme jiné doklady než nápis nad její bystou, zprávu v Kronice Františka Pražského a dvě listiny uvedené u

²¹¹ RBM III, č. 858, s. 341.

²¹² FRB IV, s. 319.

²¹³ FRB IV, s. 448.

Dobnera.²¹⁵ Kronikář píše, že v roce 1353 nařídil Karel IV. postavit v katedrále čtyři oltáře a jeden z nich dal zasvětit k počtě svatého Mikuláše.²¹⁶

Čtyři oltáře, o kterých kronikář hovoří, představovaly oltář sv. Ludvíka, sv. Mikuláše a Mlad'átek, které byly umístěny do dnešní kaple Panny Marie. První oltář byl založen na památku Karlovy první manželky Blanky, druhý na památku Anny Falcké a třetí pro Karlova prvního syna Václava. V nápisu sice stojí, že Blanky „construxit et dotavit altare sancti Ludovici“, ale pak by oltář musel být založen už před rokem 1348, ve kterém Blanky zemřela. Tomek to vysvětluje tak, že nápis v tomto případě nelze brát doslovně a že založení oltáře bylo od královny Blanky zamýšleno, ale teprve roku 1353 bylo Karlem IV. na základě jejího přání realizováno.²¹⁷

Blančino jméno jako dárkyně připomíná kromě nápisu i inventář svatovítského pokladu. Tomu věnovala vzácné tapiserie, původně zdobící komnaty pražského paláce a snad pocházející přímo z výbavy, kterou si přinesla s sebou z Paříže. Podle Františka Kavky byla nejspíš poslední českou královnou, která se věnovala ve volných chvílích vyšívání.²¹⁸

Nástěnné koberce a jiné textilie se nám do dnešní doby nedochovaly, ale známe je alespoň z popisů inventářů svatovítského pokladu:²¹⁹

„Se šlechetným manželem svým závodila v ozdobě chrámu Svatovítského horlivě prvá manželka Karlova, Blanka (1334-1348), která již jako markraběnka moravská darovala pokrývku (dorsale) na

²¹⁴ Pro popis korunovace královny viz Kavka, s. 61-63.

²¹⁵ Dobner 1764-85, č. 349, 350.

²¹⁶ FRB IV, s. 548.

²¹⁷ Tomek 1861, s. 57.

²¹⁸ Kavka 2002, s. 68.

²¹⁹ Podlaha – Šittler 1903, s. 15.

*hrob sv. Václav, dále kasuli z plavého sametu sliliemi a zlatými písmeny²²⁰ a tři přeskvostné čalouny (cultrae=koltry), ozdobené znaky a podšité látkami tak drahocennými, že z těchto podšivek bylo možno zhotovit čtyři čalouny nové.²²¹ Jejím dovedným rukám připisují se i krásné výšivky perlové, dosud vpokladnici chrámové chované, jež bývaly nepochybně ozdobou dalmatik.*²²²

Tyto čtyři perlové výšivky (praetexty) mají obdélníkový tvar, jsou zhruba 39 cm dlouhé a 22 cm vysoké. Skoro celé jsou vyšité malými perličkami, obličej a ruce byly vyšívány bez perliček soustředným stehem, čímž bylo dosaženo plastického výrazu. Vyšívání části byli v době pozdější (asi na počátku 17. století) zakryty kousky hedvábí s nepříliš dovedně namalovanými tvářemi a rukama. Koruny, mitry i pluviály světců byly ozdobeny drahokamy přírodních tvarů, zasazenými do kovových lůžek. Pozadí bylo vyšité zlatou nití a na něm pak v konturách perličkami provedeny listové ornamenty. Obrubu tvoří opět listový ornament z dubových listů. První pretexta představuje žehnajícího Krista, vpravo od něj je sv. Václav a vlevo sv. Vít. Na druhé je Madona s Jezulátkem, vpravo sv. Kateřina a vlevo sv. Anežka. Třetí pretexta představuje opět Krista, jen vpravo od něj stojí sv. Vojtěch a vlevo sv. Prokop nebo Cyril. Na poslední se nachází znovu Madona, vpravo od ní sv. Markéta a vlevo sv. Barbora. Ve 14. století sloužily tyto výšivky jako ozdoba mešních rouch (tzv. parura nebo pretexta humeralů nebo alb).²²³

²²⁰ Viz zápis z Inventáře I, č. 142, tamtéž s. VI: *Casula in flaveo axamito cum liliis et litteris aureis insultis, quam dedit dna Blance marchionissa Moraviae*. A dále zápis z Inventáře II, č. 247, tamtéž s. XIX: *Casula in plano flaveo zameto cum literis aureis et liliis, quam donavit domina Blanceza Rom. et Boem. regina*.

²²¹ Viz zápis z Inventáře I, č. 211, tamtéž s. VII: *Tres cultrae nobilissimae reginae Blanceze cum armis cum diversi pannis subductae; de illis subducturis fecimus quator novas*.

²²² Zmínka o perlových pretextách viz Mádl K. B. 1891, s. 568.

²²³ Pro detailnější popis pretext viz Podlaha – Šittler 1903a, s. 174-175.

Závěsy, které darovala Blanka Svatovítskému chrámu, jsou zapsány i v inventáři z roku 1355: „*Cortinae tres de albo et rubeo zameto, insutae, cum diversis clipeis aureis insultis; donavit dna Blancza, regina Rom. et Boem.*”²²⁴

Uvedená kasule, další Blančin zbožný dar, je evidována v inventáři svatovítského pokladu k roku 1387: „*Casula in plano flaveo zameto cum literis aureis et liliis, quam donavit domina Blancza, Romanorum et Boemie regina.*”²²⁵

Poslední údaj k Blance z Valois se týká úmrtí. Triforiový nápis udává, že zemřela na den sv. Petra v okovech, což podle křesťanského kalendáře připadá na 1. srpna.²²⁶ Datum a rok úmrtí první Karlovy manželky máme hojně potvrzené i od kronikářů. František Pražský sice udává chybně rok úmrtí 1349,²²⁷ ale Beneš Krabice má už údaj zcela správný: „Téhož roku (1348, pozn. autorky), v den svatého Petra v okovech, zemřela královna Blanka, manželka pana Karla, a byla pohřbena v Pražském kostele.”²²⁸ Chybné datum úmrtí se objevuje i později v některých vydáních starých letopisů českých.²²⁹

Bohužel prameny mlčí o příčině smrti mladé královny. Zemřela v jejích nedožitých 32 letech. Úmrtí na morovou nákazu, jak se dříve předpokládalo, se dnes považuje za vyloučené, protože morová epidemie, řádící s katastrofálními důsledky ve Francii a Itálii, postihla Čechy až po dvou letech a s daleko menšími účinky. Bohužel nevíme nic ani o smutečních obřadech. Mrtvá královna byla jako první

²²⁴ Podlaha – Šittler 1903, s. 22.

²²⁵ Tamtéž, s. 15.

²²⁶ Friedrich 1997, s. 188 a 324.

²²⁷ FRB IV, s. 451.

²²⁸ Tamtéž, s. 516.

²²⁹ Čornej 2003, text Q, s. 6, text A, s. 58, text CT2, s. 204.

nic ani o smutečních obřadech. Mrtvá královna byla jako první pohřbena do nové královské hrobky v započatém gotickém chóru Svatovítské katedrály.²³⁰

Tento triforiový nápis neobsahuje žádné zřejmé chyby ani nesrovnalosti.

5.9. Anna Falcká

Bysta Anny Falcké se nachází jako devátá v pořadí na severní straně závěru triforiového ochozu hned po bystě Blanky z Valois. Devítiřádkový nápis nad ní je dnes špatně čitelný, zejména poslední čtyři řádky. Poškození se projevilo zejména ve spárech pískovcových kvádrů (viz Příloha č. 9, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 9, obr. 2):

- 1) Anna ro(ma)nor(u)m et boemie regi(n)a que
- 2) co(n)struxit et dotavit altare s nicolai
- 3) i(n) medio chori s m(arie) i(n) ec(c)l(esi)a p(ra)gen(si)
- 4) q(ua) ecia(m) donavit ec(c)l(es)ie p(re)dicte duas
- 5) casulas cu(m) perlis sole(m)pnisimas
- 6) corona(m)q(ue) sua(m) p<ro> de chore sepulchri
- 7) b(ea)tis<s>imi We(nceslai) imperatoris pie donavit cu(m)
- 8) cortinis came<re> sue obiit in
- 9) pu(r)ificac(i)o(ne) s(an)c(t)e marie

Transkripce:

- 1) Anna Romanorum et Boemie regina, que

²²⁹ Čornej 2003, text Q, s. 6, text A, s. 58, text CT2, s. 204.

- 2) construxit et dotavit altare sancti Nicolai
- 3) in medio chori sancte Marie in ecclesia Pragensi,
- 4) qua eciam donavit ecclesie predictae duas
- 5) casulas cum perlis solempnisimas.
- 6) Coronamque suam pro de chore sepulchri
- 7) beatissimi Wenceslai imperatoris pie donavit cum
- 8) cortinis camere sue. Obiit in
- 9) purificatione sancte Marie.

Překlad:

- 1) Anna, římská a česká královna, která
- 2) založila oltář svatého Mikuláše
- 3) uprostřed chóru svaté Marie v Pražském kostele,
- 4) která také darovala kostelu prve řečenému dvě
- 5) kasule s perlami nejslavnějšími
- 6) a svou korunu na ozdobu hrobu
- 7) blahoslaveného Václava, knížete, zbožně darovala se
- 8) závěsy ze své místnosti. Zemřela na
- 9) den Očišťování svaté P. Marie.

Bysta Anny Falcké v polygonu závěru vznikla také někdy mezi lety 1373 – 1375.²³¹ Anna Falcká má stejně jako ostatní spodobně manželky Karla IV., krom Blanky z Valois, vlasy rozpuštěné a bez jakéhokoli závoje. Koruna na její hlavě má vpředu zurážené královské lilie. I Annin nos byl poškozen. Postava je rovněž oděna do šatů s velkým dekoltem. Její bysta je, podobně jako Bysta Blanky z Valois, pokládána za typově blízkou Parlářově tvorbě, ale nedosahující jeho

²³⁰ Kavka 2002, s. 67.

²³¹ Šroněk 1994, s. 262-263.

kvalit, což by nasvědčovalo tomu, že byla provedena některým z jeho pomocníků.²³²

Nápis nad bystou Anny Falcké nás nejprve informuje o její titulaci české a římské královny a dále o jejích zbožných donacích. Mezi nimi je jmenováno založení oltáře sv. Mikuláše v kapli Panny Marie v novém chóru Svatovítské katedrály, darování kasulí a vlastní koruny na ozdobu hrobu sv. Václava. Darovala dokonce i závěsy, které dříve zdobily její vlastní soukromé prostory. Nápis rovněž uvádí den úmrtí Anny Falcké. Dobrovského přepis nápisu se shoduje s dnešní podobou (viz Příloha č. 9, obr. 3).

Anna Falcká, dcera Wittelsbacha Rudolfa II. Falckého, se stala jako dvacetiletá roku 1349 manželkou českého a římského krále Karla IV. Poté, co Karel dobojoval svůj zápas o římskou korunu a nechal se 25. července 1349 podruhé korunovat v místě tradicí k tomu určeném, v Cáchách. Následujícího dne byla korunována i Anna, kterou sem Karel přivezl. Anna se tehdy nacházela už v sedmém měsíci těhotenství a Karel spěchal, aby ji mohl dát v Praze korunovat i na českou královnu. Slavnostní akt korunovace se odehrál 1. listopadu 1349 už v gotické části katedrály. Obřad pomazání i korunování provedl nový pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic rovněž podle nového korunovačního řádu.²³³

Anna Falcká, podobně jako Blanka z Valois, založila v novém chóru rozestavěné katedrály oltář v kapli Panny Marie, oltář sv. Mikuláše. Dokladem o tomto jejím zbožném činu je nám nápis nad její bystou v triforiu, zprávu v Kronice Františka Pražského a dvě listiny

²³² Hlobil 1999a, s. 83.

²³³ Kavka 2002, s. 75-76.

uvedené u Gelasia Dobnera.²³⁴ Kronikář píše, že v roce 1353 nařídil Karel IV. postavit v katedrále čtyři oltáře a jeden z nich dal zasvětit k počtě sv. Mikuláše.²³⁵

Tyto čtyři již zmiňované oltáře byly sv. Ludvíka, sv. Mikuláše, a Mlád'átek. Oltář sv. Mikuláše nechal Karel postavit na památku své druhé, tehdy již zemřelé, manželky Anny. V nápise sice stojí, že i Anna „*construxit et dotavit altare sancti Nicolai in medio chori sancte Marie*“, ale pak by oltář musel být založen ještě před datem její smrti. Tomek to vysvětluje tak, že nápis v tomto případě nelze brát doslovně a že založení oltáře bylo také od královny Anny zamýšleno, ale teprve roku 1353 to Karlem IV. uskutečnil.²³⁶

Anna Falcká se svými dary také zapsala do inventáře svatovítského pokladu. Svatovítskému chrámu věnovala posmrtně dvě perlové kasule a závěsy zhotovené ze „*šesti kusů paldykynu s různými znaky kolkolem*“.²³⁷ Svou zlatou korunu, která byla údajně ozdobená kamejemi, darovala na okrasu tumbly sv. Václava.²³⁸

Triforiový nápis udává, že druhá manželka Karla IV. zemřela na den Očišťování Panny Marie. Křesťanský kalendář klade den Očišťování Panny Marie na 2. února.²³⁹ Vzhledem ke krátkosti Karlova druhého manželství se na Annu Falckou zachovalo jen málo připomínek. V kronikách nacházíme jen holé údaje o sňatku, korunovaci a také úmrtí.

²³⁴ Dobner 1764-85, č. 349, 350.

²³⁵ FRB IV, s. 548.

²³⁶ Tomek 1861, s. 57.

²³⁷ Podlaha – Šittler 1903, s. 49. Darované závěsy eviduje Inventář I z roku 1354, De cortinis - č. 226, s. 7: Chortina de cendeto viridi et rubeo de tribus frustris, quam dedit dna Agnes, uxor dni Berezae. Item chortina de sex balkinis cum diversis armis circum, quae est data post mortem dominae Annae, reginae Romanorum et Boemiae reginae.

²³⁸ Podlaha – Šittler 1903, s. 49. Inventář I z roku 1354, č. 25, s. 4: Item corona aurea cum gemmis pro decore sepulcri sancti Wencezslai donata, quae fuit reginae Annae.

²³⁹ Friedrich 1997, s. 134 a 321.

Kronikář František Pražský udává chybný letopočet (1352) a ke dni se nevyjadřuje.²⁴⁰

Téhož roku (zde 1352) zemřela česká královna Anna a byla slavně pochována v pražském kostele. Lépe je informován opět Beneš Krabice, který píše: „*Téhož roku, v předvečer Očišťování blahoslavené Panny, zemřela paní Anna, dcera falckrabího rýnského, manželka Karla, a byla pohřbena v Pražském kostele.*“²⁴¹

Tento nápis rovněž neobsahuje zjevné chyby nebo takové omyly, které bychom mohli doložit z jiných pramenů.

5.10. Anna Svídnická

Bysta Anny Svídnické se nachází jako desátá v pořadí v závěru triforiového ochozu. Následuje hned za bystou Anny Falcké. Krátký, čtyřřádkový nápis nad ní je poměrně dobře čitelný. Poškození zpráškovatěním nebo zvětráním nápisové plochy je minimální (viz Příloha č. 10, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 10, obr. 2):

- 1) Anna de bosna de regno
- 2) dalmacie mater domini
- 3) Wenczeslai regis ro(ma)norum
- 4) et boemie

Transkripce:

²⁴⁰ FRB IV, s. 455.

²⁴¹ Tamtéž, s. 521.

- 1) Anna de Bosna de regno
- 2) Dalmacie, mater domini
- 3) Wenczeslai regis Romanorum
- 4) et Boemie.

Překlad:

- 1) Anna z Bosny z království
- 2) dalmatského, matka vládce
- 3) Václava, krále římského
- 4) a českého.

Bysta Anny Svídnické je podle posledních odborných názorů považována za jednu z autorských prací Petra Parléře.²⁴² Jedná se sice také o imaginární portrét, navazující na typ, který byl v huti závazný pro ženské hlavy, přesto je na hlavě patrná umělecká invence, díky které bysta působí dojmem portrétu. Anna má rozpuštěné vlasy, je oděna do stejného typu šatů s dekoltem jako Anna Falcká a její koruna také přišla o své královské lilie. Nos je poškozený z menší části. Vznik bysty je kladen do rozmezí let 1373 – 1375.²⁴³

Triforiový nápis přináležející tomuto sochařskému portrétu je jeden z nejpodivnějších. Sděluje nám, že portrétovaná osoba je Anna, matka českého a římského krále Václava. Problematické je ale určení jejího původu, dle nápisu z Bosny z království dalmatského. Stejně, chybné znění už zaznamenal i Josef Dobrovský roku 1817 (viz Příloha č. 10, obr. 3).

Anna Svídnická byla dcerou svídnického vévody Jindřicha a neteří svídnického a javorského vévody Bolka II. Českou královnou se

²⁴² Homolka 1984, s. 655.

²⁴³ Šroněk 1994, s. 262-263.

stala poté, co byla provdána 27. května 1353 v Budíně za Karla IV. O tom nás ostatně zpravuje kronikář František Pražský:

*„Téhož roku si pan král vzal za manželku dceru bratra vévody svídnického, jménem Annu, a na českou královnu byla korunována téhož roku (1353, pozn. autorky) dne 28. července, při slavné mši. A tato Anna je třetí manželkou pana krále.“*²⁴⁴

Tytéž údaje nám podává i Beneš Krabice.²⁴⁵ Anna byla dědičkou nejen Svídnicka a Javorska, ale protože byla i neteří dosud bezdětného krále Ludvíka Uherského, jehož dosud jediný bratr rovněž neměl děti, byla Anna i potenciální dědičkou uherskou. Anna Svídnická, vyrůstala na uherském dvoře, kde manželkou Ludvíka Uherského byla právě Alžběta Bosenská.²⁴⁶

Kostílková spatřuje v této chybě další důkaz, že nápisy byly padělány Hankou a Horčičkou. Dle jejích slov nebral nikdo v 19. století Dalmácii vážně - kromě Václava Hanky.²⁴⁷ Zůstává sice záhadou, jak se toto místní určení dostalo do textu nápisu, když ve 14. století žádné takové království neexistovalo, přesto nelze jednoznačně říci, že je to výsledkem nějakého falzifikátorského zásahu v 19. století. Byl-li text tohoto nápisu sešlý tak, že nebyl dobře čitelný už ve stoletích předcházejících, pak se tam zmíněná chyba mohla dostat prostou záměnou Anny Svídnické právě s Alžbětou Bosenskou.

Podivovat se můžeme i nad tím, proč nápis neuvádí, že Anna Svídnická byla římskou císařovnou. Na římskou císařovnu byla korunována spolu s Karlem roku 1355. V nápise, který je ve srovnání s nápisy ostatních manželek neobvykle krátký, není ani uvedeno, čím se zasloužila o katedrálu sv. Víta nebo co v její prospěch darovala.

²⁴⁴ FRB IV, s. 456.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 521.

²⁴⁶ Kavka 2002, s. 78-79.

Toto jsou další z faktů, které by nasvědčovaly tomu, že původní středověký nápis se do dnešní doby nedochoval. Současný text by pak byl výsledkem pozdější snahy nahradit poškozený a nečitelný text, leč na základě už neúplných nebo chybných informací o popisovaných osobách.

5.11. Alžběta Pomořanská

Bysta Alžběty Pomořanské se nachází jako jedenáctá v pořadí v závěru triforiového ochozu hned naproti bystě Karla IV. Šestiřádkový nápis nad ní je díky porušení nápisové plochy ve spárech jednotlivých pískovcových bloků místy obtížně čitelný (viz Příloha č. 11, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 11, obr. 2):

- 1) Elizabet de stetina filia ducis
- 2) bohuslai mater sigismundi
- 3) regis ungarie et marchionis
- 4) brandeburgesi Joha(n)nis duc(is)
- 5) Gorliczen(sis) et Anne regine
- 6) anglie

Transkripce:

- 1) Elizabet de Stetina, filia ducis
- 2) Bohuslai, mater Sigismundi,
- 3) regis Ungarie et marchionis
- 4) Brandeburgesi, Johannes ducis
- 5) Gorliczensis et Anne regine

¹⁴⁷ Nesměrák 1997, s. 50.

6) Anglie.

Překlad:

- 1) Alžběta ze Štětína, dcera vévody
- 2) Bohuslava, matka Zikmunda
- 3) krále uherského a markraběte
- 4) braniborského, Jana vévody
- 5) Zhořeleckého a Anny královny
- 6) Anglie.

Poprsí Alžběty Pomořanské patří k jednomu z nejstarších na triforiu. Bylo vytvořeno pravděpodobně někdy mezi lety 1375-1376, v době, kdy bylo budováno triforium. Navíc spolu s poprsím Karla IV. a Václava IV. má rysy vzdálené Parlérovu umění, které více odpovídají tehdejšímu farncouzskému umění.²⁴⁸ Alžběta má stejně jako ostatní spodobněné manželky Karla IV., kromě Blanky z Valois, rozpuštěné vlasy bez závoje. Koruna má zcela zurážené královské lilie a je opracovaná do podoby čapky. I nos byl poškozen. Postava je oděna do šatů s velkým dekoltem.

Alžběta (Eliška) byla skutečně dcerou pomořanského vévody Bohuslava V. (nebo Bogislava) a Alžběty, dcery polského krále Kazimíra Velikého. Sňatek s Karlem IV. byl uzavřen roku 1363 v Krakově.²⁴⁹ To nám potvrzuje i kronikář Beneš Krabice: „*Po její smrti (myšleno Anny Svidnické, pozn. autorky) si císař vzal za manželku Elišku dceru dcery polského krále Kazimíra.*“²⁵⁰

²⁴⁸ Matějček 1954, s. 7.

²⁴⁹ Kavka 1998, s. 235.

²⁵⁰ FRB IV, s. 528.

Roku 1368 se Alžběta stala matkou prvního svého syna, Zikmunda. Tuto radostnou událost neváhal zachytit Beneš Krabice slovy: „*Téhož roku (1368, pozn. autorky) shlédl Bůh na českou zemi, a protože je rozsáhlá a zůstal jí jediný dědic, dal nám i druhého. Patnáctého dne měsíce února²⁵¹ se totiž narodil našemu panu císaři z paní císařovny Elišky, jeho manželky, třetí syn v pořadí, jemuž bylo u křtu dáno jméno Zikmund. I byl po právu nazván tímto jménem, protože oba jeho rodiče, kteří zvláštní úctou ctili svatého Zikmunda odpočívajícího v Pražském kostele, bez veškerých pochyb dostali tohoto syna od boha pro zásluhy a na přímluvu již řečeného svatého mučedníka.*“²⁵²

Nápis uvádí, že se Zikmund stal braniborským markrabětem a králem uherským. Markraběcí titul získal roku 1373 a uherským králem se stal 31. 3. 1378.²⁵³ Uvědomíme-li si, že nápis byl napsán později (mezi lety 1389-1392) než byla osazena bysta Alžběty Pomořanské, jsou tyto údaje v naprostém chronologickém pořádku.

O dva roky později následoval Jan, vévoda Zhořelecký, jehož narození Beneš Krabice také komentuje ve své kronice: „*Téhož roku (1370, pozn. autorky), v sobotu svatého Víta mučedníka, totiž dne 22. měsíce června²⁵⁴, se našemu panu císaři z jeho manželky paní Elišky narodil syn, a to na Pražském hradě v hodině skoro nešporní. Bylo mu při křtu dáno jméno Jan, protože následoval svátek svatého Jana Křtitele, nebo pro ctnosti a památku jeho děda, zesnulého pana Jana,*

²⁵¹ Zikmund se narodil už 14. 2. 1368 v Praze. Beneš Krabice uvádí sice jako den narození 15. 2., ovšem podle tehdejšího chápání, kdy nový den začínal se západem slunce. K tomu blíže viz Čornej 2003, s. 8.

²⁵² FRB IV, s. 536.

²⁵³ Spěvák 1979, s. 696.

²⁵⁴ Čornej 2003, s. 10 k tomu podává vysvětlení: „Beneš Krabice uvádí, že se tak stalo „sabbato sancti Viti martiris, die videlicet XXII mensis Iunii...”, et hoc in castro Pragensi hora diei quasi in vespere, cui nomen impositum est in baptismo Iohannes propter festum beati Iohannis Baptiste, quod sequebatur, vel propter virtutes et memoriam avi sui, olim domini Iohannis, regis

krále českého.“²⁵⁵ Titul vévody zhořeleckého získal Jan už v sedmi letech.²⁵⁶ Nápis zmiňuje i první z Alžbětiných dětí, Annu, která se narodila roku 1366 a roku 1381 se provdala za anglického krále Richarda II.

Nápis nad bystou Alžběty Pomořanské neobsahuje žádné faktické chyby, ale také ani nesděljuje žádné poznatky o tom, jak se Alžběta zasloužila o Svatovítskou katedrálu. Nápis pouze konstatuje, že se jedná o dceru vévody Bohuslava, která se stala matkou dalších tří Karlových dětí, Zikmunda, Jana Zhořeleckého a Anny, a uvádí tituly, kterých dosáhly v době, kdy byly nápisy napsány.

5.12. Karel IV.

Bysta Karla IV. se nachází na nejdůležitějším místě v samotném závěru triforiového ochozu. Nejdelší, čtrnáctiřádkový nápis nad jeho bystou je dobře zřetelný, i když ani jemu se nevyhnulo zvětrávání nápisové plochy, zejména v místech spárů mezi jednotlivými bloky pískovce (viz Příloha č. 12, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 12, obr. 2):

- 1) Karolus III Imp<er>ator ro(ma)noru(m) et
- 2) boemie rex h(ic) fu(n)davit nova(m) p(ra)gen(sem) ecc(les)iam
- 3) de su(m)ptuoso ope<re> ut ap<p>aret ac su(m)ptib(us)
- 4) p(ro)p(r)iis labo(r)avit h(ic) e(ciam) impet(ra)vit a sede
- 5) ap(ostolica) ecc(les)iam p(ra)gen(sem) e(r)igi i(n)
met(ro)politana(m)

Boemorum.“ Památka svatého Víta ovšem připadá na 15. 6., takže z textu vypadlo nejspíše slovo *octava.*“

²⁵⁵ FRB IV, s. 541.

- 6) p(er) cleme(n)te(m) p(a)pa(m) VI et archiep(iscopu)m legatu(m)
ap(ostolice)
- 7) sed(is) fi(eri) p[ro]c[ur]avit p(er) d(o)mi(n)[u]m [Urbanu(m)]
p(a)pam
- 8) Vtu(m) collegiu(m) om(n)i(um) s(an)c(t)orum i(n) castro
- 9) et ma(n)sionarios i(n) ecclesia p(ra)gen(si)
- 10) i(n)stituit et dotavit studiu(m) p(ra)gen(se)
- 11) i(n)stutuit po(n)te(m) novu(m) p(er) multauia(m) laborat[ur]
- 12) p(re)cepit amator cult(us) d(iv)ini et cleri p(re)cipuus
- 13) morit(ur) p(ra)ge A(nno) d(omini) M CCC LXXVIII die
- 14) pe(n)ulti(m)a nove(m)br(is) etat(is) sue an(n)o LXVIII

Transkripce:

- 1) Karolus III, imperator Romanorum et
- 2) Boemie rex, hic fundavit novam Pragensem ecclesiam
- 3) de sumptuoso opere ut apparet ac sumptibus
- 4) propriis laboravit hic eciam impetravit a sede
- 5) apostolica ecclesiam Pragensem erigi in metropolitanam
- 6) per Clementem papam VI, et archiepiscopum legatum
apostolice
- 7) sedis fieri procuravit per dominum Urbanum papam
- 8) Vtum, collegium omnium sanctorum in castro,
- 9) et mansionarios in ecclesia Pragensi
- 10) instituit et dotavit, studium Pragense
- 11) instutuit, pontem novum per Multauiam laborare
- 12) precepit. Amator cultus divini et cleri precipuus.
- 13) Moritur Prage anno domini M CCC LXXVIII die

²⁵⁶ K tématu bliže viz Kavka 2002, s. 158.

14) penultima novembris etatis sue anno LXIII.

Překlad:

- 1) Karel IV., císař římský a
- 2) král Čech, tento založil nový Pražský kostel
- 3) nákladným dílem, jak je zjevné, a nákladem
- 4) vlastním se tento přičinil a dosáhl od apoštolské
- 5) stolice povýšení Pražského kostela na metropolitní
- 6) prostřednictvím papeže Klimenta VI. a arcibiskupa apoštolským legátem
- 7) nechal ustanovit prostřednictvím papeže Urbana
- 8) V., kolej Všech svatých na Hradě
- 9) a sbor mansionářů v kostele Pražském
- 10) zřídil a obdaroval, studium pražské
- 11) zřídil, nový most přes Vltavu budovat
- 12) nařídil. Vynikající ctitel božího kultu a duchovenstva.
- 13) Zemřel v Praze léta Páně 1378
- 14) předposledního dne měsíce listopadu ve věku 64 let.

Karlova bysta patří k těm úplně nejstarším na triforiu. Byla vyhotovena ještě za Karlova života, někdy mezi lety 1375-1376, kdy se pracovalo na triforiu. Má rysy cizí Parléřovu umění, stejně tak jako bysty Václava IV. a Alžběty Pomořanské, které více odpovídají soudobému francouzskému umění. Antonín Matějček zašel v této problematice ještě dál, když se pokusil právě na bystě Karla IV. dokázat příbuznost s hutí ze Saint Denisse. Své tvrzení se snažil dokázat srovnáním triforiových byst s francouzskou náhrobní skulpturou doby Karla IV.²⁵⁷ Naopak Jaromír Homolka považuje i

²⁵⁷ K tématu blíže viz Matějček 1954, s. 7.

bystu Karla IV. za jednu z prací Petra Parlěře.²⁵⁸ Každopádně, pokud srovnáme Karlovy malířské a plastické portréty s triforiovým poprsím, je zřejmé, že mají hodně podobných rysů. Zřejmě zde šlo skutečně o snahu zachytit Karlovu skutečnou podobu. Uplatnil se zde vějířovitý tvar lebky s vysoce vyklenutým čelem, vystouplými lícními kostmi a vyčnělým nosem. Karlova tvář je bez většího poškození. To se ovšem nevyhnulo koruně, která je zurážená a opracovaná do tvaru čapky.

Nápis nad Karlovou bystou si poznamenal také Josef Dobrovský. Jeho znění se shoduje s dnešním až na zmínku o papeži Urbanu V., který povolil ustanovení pražského arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě papežským legátem. Dobrovský chybně četl skloňovanou číslovku *Vtum* jako *VIII*. Je pravda, že takto skloňovaná číslovky se jinde v triforiových nápisech nevyskytuje, a proto ji nejspíš Dobrovský přečetl špatně (viz Příloha č. 12, obr. 3).

Korunovace Karla římským králem předcházela korunovaci na krále českého. V takovém pořadí uvádí obě významné události i Karlova titulace na triforiovém nápisu. Římská královská korunovace se odehrála v úterý 26. listopadu 1346 v Bonnu, protože Cáchy ani Kolín si nechtěly znepřátelit císaře Ludvíka Bavorského tím, že by poskytly pohostinství jeho soupeři.²⁵⁹ Kronikář František Pražský chybuje, když spojuje Karlovu volbu a korunovaci a obě klade k 26. listopadu 1346:²⁶⁰ „*Tedy léta Páně 1346 dne 26. měsíce listopadu šestý den před prosincovými kalendami, to jest nejbližší neděli po svátku blahoslavené panny Kateřiny, byl zvolen a korunován jasný kníže pan Karel, markrabí moravský, na krále římského arcibiskupem kolínským a trevírským ve městě Bonnu, jež je blízko Kolína. I byla*

²⁵⁸ Homolka 1984, s. 402.

²⁵⁹ Spěváček 1979, s. 197.

²⁶⁰ Stejnou chybu v dataci volby římským králem pak uvádějí i všechny edice Starých letopisů českých viz Čornej – Černá – Kłosová 2003.

*přítomna četná knížata jak duchovní, tak světská: arcibiskupové již řečení, dále mohučský a pražský, král český, vévoda saský, falckrabí i jiní volitelé císařské hodnosti a nemálo jiných knížat, pouze s výjimkou braniborského, jenž byl vyloučen, jako by neměl právo volby, když volební právo, které mu náleželo, spadlo na pana papeže nebo na jiné kurfiřty. Pak byl zvolen římským králem se souhlasem a na zvláštní příkaz pana papeže jednohlasně a svorně všemi voliči. Ačkoli sám odmítal a odporoval, přece přemožen prosbami, souhlasil se svou volbou. A to se stalo řečeného roku jedenáctého dne měsíce června, tj. v neděli před svátkem svatého Víta, našeho patrona.*²⁶¹

K samotné volbě Karla římským králem došlo v úterý 11. července 1346 v Rhense na levém břehu Rýna a nikoli v Avignonu, jak uvádí nápis nad bystou Matyáše z Arrasu.²⁶²

Není pochyb o tom, že Karel IV. byl králem českým, jak uvádí nápis nad jeho bystou. Karel byl korunován spolu s manželkou Blankou z Valois poprvé v historii českých zemí českým arcibiskupem Arnoštem z Pardubic dne 2. září roku 1347. Korunovace se odehrála ještě ve staré románské bazilice, neboť stavba nové katedrály byla teprve na začátku. Zprávu o této slavnosti nám přináší i jeden z jeho kronikářů, František Pražský slovy:

*„A tak byl pan král s paní Blankou, svou manželkou, léta Páně 1347, o nejbližší neděli před Narozením blahoslavené Panny Marie v Kostele pražském, při slavné mši panem arcibiskupem pražským za přispění mnoha biskupů korunován. Přítomno bylo mnoho knížat, velmožů a pánů, kteří přišli na tuto slavnost z různých částí světa a jež pan král poručil obsloužit vším potřebným.*²⁶³

²⁶¹ FRB IV, s. 442.

²⁶² K Karlově volbě římským králem blíže viz kapitolu věnovanou osobě Matyáše z Arrasu.

²⁶³ FRB IV, s. 447–448. O této události informuje i Beneš Krabice viz FRB IV, s. 514–515.

Datum neděle 2. září je docela neobvyklé, neboť se k němu neváže žádný svátek. Podobné slavnosti bývali tradičně spojovány s velkými církevními svátky, jako byly Svatodušní svátky, Vánoce či Velikonoce.²⁶⁴ Jistou novinkou Karlova řádu, vedle jeho známé „královské cesty“ v předvečer korunovace na Vyšehrad a zpět, unikát v evropských rádech, bylo spojení tohoto obřadu se mší. V německých předlohách se pomazání i korunovace odehrávala před mší, jinde však tomu tak nebylo.

Triforiový nápis vypovídá, že Karel IV. „založil nový Pražský kostel nákladným dílem, jak je zjevné“. Marie Kostílková považuje tento údaj, spolu se všemi dalšími v tomto nápise, za naprosto věrohodný. Uvádí, že Karel „podle patronátního práva českých knížat a králů k pražskému katedrálnímu kostelu byl jeho předním dobrodincem a významně se podílel vlastní ideovou koncepcí na stavbě a výzdobě nového dómu.“²⁶⁵ S tím, že Karel byl dobrodincem katedrály a že se podílel na její ideové koncepci, musíme souhlasit, ale ten, kdo „založil nový Pražský kostel nákladným dílem, jak je zjevné“ byl už král Jan Lucemburský. Ten roku už roku 1341, kdy se objevily první úvahy o přestavbě staré baziliky, určil desátek z urbury dolů v Kutné Hoře, Březnici a ostatních stříbrných dolech v Čechách, v nichž se těžilo nebo se s těžbou mělo teprve započít. Kapitula měla peníze využít na novou výzdobu hrobu sv. Václava, sv. Vojtěcha a, na stavbu nového Pražského kostela. Tím fakticky rozhodl o výstavbě nové katedrály a položil k ní nejdůležitější základy – základy finanční.²⁶⁶ Opravdu královský dar, který sloužil i k financování mší konaných k datu úmrtí za příslušníky panujícího rodu, převzal 23. října

²⁶⁴ K tématu korunovace blíže viz Kavka 1998, s. 61-62.

²⁶⁵ Kostílková 1999b, s. 154.

²⁶⁶ Regesta IV 1892, s. 411.

1341 za nepřítomnosti biskupa děkan svatovítské kapituly Arnošt z Pardubic.²⁶⁷

Dokonce ani kronikáři doby Karlovy neuvádí, že by Karel byl přímo zakladatelem katedrály, mluví především o instalaci arcibiskupa Arnošta z Pardubic a položení základního kamene, jako v tomto případě Beneš Krabice: „*Tam (v Pražském kostele, poznámka autorky) pan Arnošt, dříve biskup, nyní však arcibiskup pražský, přijal z rukou biskupa pallium a arcibiskupské insignie. Na této slavnosti položili český král Jan, moravský markrabí Karel, první pražský arcibiskup Arnošt a Jan, syn krále Jana, před časem vyhnaný z Tyrol, základy a první kámen nového Pražského kostela, který byl s pomocí boží postupem času vybudován jako neobyčejně nádherné dílo.*“²⁶⁸

František Pražský také mluví o povýšení kostela na metropolitní, vysvěcení arcibiskupa a založení Pražského kostela: „*Neboť jasný kníže pan Karel, markrabí moravský, v touze po vynětí Kostela pražského a rozšíření jeho důstojnosti, dosáhl od pana papeže, že se stal sídlem metropolitním a bezprostředně podléhal římské kurii. Dříve totiž byl podržzen arcibiskupovi mohučskému. Proto, když bylo od řečené kurie přineseno pallium, byl ctihodný otec a pán, pan Arnošt, nejbližší neděli před příchodem Páně (21. listopadu, pozn. autorky) s prevelikou slávou od četných biskupů sousedních zemí v Pražském kostele vysvěcen na pražského arcibiskupa. I byla slavnost prvního vložení neboli přijetí pallia osobou řečeného pana Arnošta. Konečně tento první arcibiskup v Království českém přijav pallium vyšel z chrámu a v přítomnosti krále českého a markrabí moravského a mnoha knížat i jiných biskupů založil nový Pražský kostel a chvalně*

²⁶⁷ Kavka 1998, s. 50.

²⁶⁸ FRB IV, s. 511.

ho stavěl jako umělecké dílo s mistrovskými sochařskými pracemi nikdy v tomto království nevidanými.²⁶⁹

O povýšení Pražského kostela na metropolitní papežem Klimentem VI.²⁷⁰ hovoří kromě Františka Pražského i kronikář Beneš Krabice, který to klade za zásluhu nejen Karlovi, ale i Janu Lucemburskému a novému arcibiskupu Arnoštu z Pardubic: „Zajisté jeho (Arnoštovým, pozn. autorky) přičiněním a péčí byl na žádost nejjasnějšího knížete pana Jana, krále českého, a nejnepřemožitelnějšího knížete pana Karla, jeho prvorozeného syna, tehdy markrabí moravského, nyní však zpřízně milosti boží císaře římského, vždy rozmnožitele, a českého krále, jenž šťastně vládne železem a důstojenstvím římského císařství a Českého království, léta Páně 1344 jeho Pražský kostel, jenž byl dříve filiálním neboli sufragánním kostela mohučského, povýšen na metropolitní.“²⁷¹

Ve skutečnosti bylo povýšení pražského biskupského stolce na metropolitní i dílem šťastné shody dalších okolností. Kurie potřebovala v nastávajícím zápase o říšský trůn vyloučit vliv mohučského metropolity, kterým byl tehdy Jindřich z Vírneburgu a který se přidal na stranu císaře Ludvíka Bavora a byl povolán před papežský soud. Metropolitu však potřeboval z politických důvodů i český panovník. Kdyby vznikla samostatná pražská církevní provincie, vyloučila by se tím možnost zásahů mohučského kurfiřta. Jednoznačně by se tím potvrdilo samostatné postavení českého státu a vytvořil i předpoklad silné panovnické vlády. Karel potřebu metropolitního stolce však neobhajoval cíly politicko-mocenskými, ale jaksi zaobaleně důvody jazykové odlišnosti od ostatních diecézí

²⁶⁹ FRB IV, s. 437-438.

²⁷⁰ Jedná se o listinu Klimenta VI. z 30. dubna 1344 viz MBV I, č. 363, 364.

²⁷¹ FRB IV, s. 530.

mohučské provincie. Jazyková odlišnost nabyla samozřejmě žádnou překážkou mezi klérem, protože úředním jazykem církve byla latina. Pro pastorační činnost ale překážkou mohla být, pokud se na ni nebral zřetel. Národní jazyk se totiž připouštěl jedině u kazatelské činnosti. Rozsah a srozumitelnost závisela na jednotlivých kazatelích. Nedostatky pak byly příčinou rozmachu žebravých řádů, které si získávaly popularitu právě kazatelstvím. Karlova argumentace tak nepřímo obviňovala mohučskou metropoli ze zanedbávání kazatelské činnosti v tom, že nevycházela jazykově vstříc českým věřícím.

Jediný rozumný důvod bychom mohli spatřovat v tom, že při kazatelské činnosti v českém jazyce byly věřícím tlumočeny v českém překladu perikopy nebo jiné pasáže z Písma, používané k výkladu perikop. Mohučská metropole neznala stav češtiny a schopnost tohoto jazyka tlumočit posvátné texty. Nedůvěřovala v této otázce ani pražskému biskupovi a omezovala v kazatelské činnosti překládání z Písma, neboť se obávala komolení posvátného textu. V praxi to znamenalo, že farář svým osadníkům předčítal perikopy latinsky a česky pak jen připojoval nějaký výtah nebo komentář. Vzrůstající touha laiků seznámit se s plným zněním perikop, ale i jiných textů Písma, byla v rozporu se stávajícím stavem. Jinými slovy, zřízení pražského metropolitního stolce mělo zaštitit českou kazatelskou činnost v plném rozsahu. S tím by souvisel pozdější Karlův popud, nebo alespoň souhlas k přeložení celého Písma do češtiny.²⁷²

Za Karlova pobytu v Avignonu roku 1365 vyhověl papež i některým císařovým žádostem týkajícím se české církve. Čeští králové vlastnili v diecézi řezenské, bamberské a míšeňské řadu hradů, vesnic a statků. Vzhledem k podřízenosti různým metropolitům (řezenská

²⁷² K tématu blíže viz Kavka 1998, s. 104-106.

diecéze náležela pod Salcburk, míšeňská pod Magdeburk, bamberská podléhala papeži) vzniklo prý mnoho nesrovnalostí a nedorozumění. Proto udělil Urban V. bulou z 28. května 1365 pražskému arcibiskupu a jeho nástupcům titul „*legatus natus*“, čímž se arcibiskupové pražští stali stálými legáty v pražské provincii i ve zmíněných diecézích.²⁷³

O ustanovení arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě apoštolským legátem papežem Urbanem V. podává zprávu i kronikář Beneš Krabice: „*Během svého tamního (v Avignonu, pozn. autorky) pobytu císař, přeje si sám zvelebit a povýšit svůj Pražský kostel, vymohl od pana papeže, aby důstojný otec pan Jan, arcibiskup pražský, a všichni jeho nástupci na věčné časy zastávali úřad legáta ve své pražské provincii jakož i v diecézi řezenské, bamberské a míšeňské. A na znamení tohoto legátství poslal pan papež zmíněnému panu Janovi, arcibiskupu pražskému, stříbrný pozlacený kříž, široký černý klobouk a kápi z tmavočerveného sukna, aby těchto odznaků užíval on a jeho nástupci na území svého legátství. Pan pražský arcibiskup přijal tyto odznaky a psal se od té doby ve svých listech takto: „legát apoštolské stolice.“²⁷⁴*

Nápis rovněž uvádí, že Karel „*zřídil a obdaroval kolej Všech svatých na Hradě*“. Jedná se o nejstarší známou Karlovu fundaci, kterou inicioval 8. ledna 1339.²⁷⁵ Tuto fundaci máme doloženou z mnoha stran. O události se vkrátkosti zmiňuje sám Karel ve *Vita Caroli*²⁷⁶, ale daleko obsírněji ji popisují kronikáři František Pražský²⁷⁷ a Beneš Krabice: „*Téhož roku (1342, pozn. autorky), markrabí*

²⁷³ K tématu blíže viz Kavka 1998, s. 247-248. MBV III, s. 274-275.

²⁷⁴ FRB IV, s. 533.

²⁷⁵ K tématu blíže viz Bobková 2003, s. 167.

²⁷⁶ FRB III, s. 360.

²⁷⁷ FRB IV, s. 436. Kronikář František udává založení kapituly k roku 1343. Zároveň níže připomíná, že založení potvrdil papež Benedikt XII., zemřelý již roku 1342, čímž sám naznačuje, že se s věcí začalo už dříve. Parlěfova stavba kaple byla značně poničena při požáru Pražského

*moravský, prvorozenec pana krále českého, podnikem zbožnou horlivostí a obdržev k tomu souhlasu svého otce Jana, krále českého, a ctihodného otce Jana, biskupa pražského, a kapituly téhož Kostela pražského, vytvořil v královské kapli Všech svatých na Hradě pražském sbor, totiž probošta, děkana, 11 prebend a 10 služebníků, které štědře zaopatřil a jejich kostel bohatě ozdobil mnoha ostatky svatých a jinými skvosty, chtěje a ustanovuje, že obsazování proboštví a prebend má příslušet jemu a jeho nástupcům, králům českým, avšak volba děkana má patřit kapitule téhož sboru. Toto vytvoření a zřízení schválil a potvrdil pan papež Benedikt XII. svým listem zpečetěným bulou.*²⁷⁸

Karlův další zásah do života této kapituly vycházel z nových poměrů ve 2. polovině 14. století. Doposud měla kapitula funkci královské kaple a soustřeďovala tak výkvět učených kleriků, kteří byli ve službách panovníka. Karel zcela účelně spojil kanonikáty Všech svatých s hodnostmi mistrů Karlovy koleje, čímž dal jasně najevo, že respektuje a schvaluje přesun centra učenosti z klášterních a kapitulních škol na rozvíjející se univerzitu.²⁷⁹

Karlovi je také připisován sbor mansionářů v Pražském kostele, který založil a obdaroval veden úctou k Panně Marii. Název *mansionáři* pochází z latinského *maneo* čili *zůstat*.²⁸⁰ Tento sbor duchovních měl tedy trvale zůstat v kostele sv. Víta a pečovat tam o zlepšení úrovně liturgického zpěvu a na počest Panny Marie zpívat každodenně hodinky. Zakládací listinu sboru mansionářů vydal Karel

hradu v roce 1541 a kaple byla později přestavěna. Blíže viz kapitola věnovaná osobě Petra Parléře.

²⁷⁸ FRB IV, s. 492. Karlova listina z 8. ledna 1339 viz RBM IV, č. 2200. Papež Kliment VI.

potvrdil založení k 1. prosinci 1340 viz RBM IV, č. 2204. K tématu blíže viz Hladíková 1984, s.

144 nebo Čornej – Černá – Klosová 2003, s. 3.

²⁷⁹ Hladíková 1984, s. 144.

²⁸⁰ Kábrt J. – Kucharský P. – Schams R. – Vránek Č. – Wittichová D. – Zelinka V. 1996, s. 227.

ještě jako markrabě moravský 5. října 1343²⁸¹. Poté byla potvrzena biskupem Arnoštem a kapitulou 5. ledna 1344²⁸² a papežem Klimentem VI. dne 30. dubna 1344.²⁸³

Mnohem stručněji než František Pražský²⁸⁴, nás o složení a poslání sboru mansionářů zpravuje Beneš Krabice: „Téhož roku (1343, pozn. autorky), Karel, markrabí moravský, prvorozenec pana krále českého, v touze dojit v nebeském životě věčné odplaty za pozemský, ..., a zvláště pro rozšíření služeb božích a ozdobu Pražského kostela, v němž tento kníže zvolil sobě a svým nejbližším hrob, nově zřídil a nadal v témže Pražském kostele sbor mansionářů, totiž 24 osob, z nichž má být 12 kněží, 6 jáhnů a 6 podjáhnů. Ti mají každý den zpívat hodinky z not, podle jejich pořadí a záhlaví (v breviáři), totiž ranní, nešporní i jiné hodinky, a na úsvitě mši o blahoslavené Panně. A to učinil kvůli zázraku, který sám spatřil v Terezu.“²⁸⁵

Důležitým státnickým činem Karla IV. bylo bezesporu založení univerzity v Praze. Triforiový nápis tuto fundaci pouze zmiňuje bez nějakého bližšího časového určení. Ostatně i většina dalších Karlových počinů je uvedena bez jakékoli datace. K této události se opět nejobšírněji vyjadřuje František Pražský, proto z jeho textu vybíráme jen část: „Když tedy slavný pan Karel, český a římský král, pozoroval veliký užitek studia moudrosti a ctnosti, potvrdil nejmilostivější svou královskou listinou, zpečetěnou zlatou bulou, obecně učení ve městě pražském¹, zvažuje nadto, že přednosti ducha jsou znamenitější, vítěčnější a ušlechtilejší než dary přírody a Štěstěny.

²⁸¹ RBM IV, č. 1322.

²⁸² Tamtéž, č. 1369.

²⁸³ MBV I, č. 367.

²⁸⁴ FRB IV, s. 438–439.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 493.

*Protože si přál, aby řečené obecné učení mělo dobré a šťastné výsledky, povolal a svým listem nařídil přivolat mistry a doktory z různých učených zemí a řádně a milostivě se o ně postaral, aby za svou práci měli potřeby tohoto života a štědré zaopatření. Bylo pak pět mistrů teologie, z nichž jeden četl a kázal v Kostele pražském. Jemu ctihodný otec a pán, pan Arnošt, první arcibiskup pražský, obstaral důstojné a hojné zaopatření. Ostatní mistři četli svatou teologii v kláštorech svého řádu.*²⁸⁶

Událost velikého významu, založení nového pražského mostu přes Vltavu místo povodněmi pobořeného mostu Juditina, nám potvrzuje kromě triforiového nápisu také kronikář Beneš Krabice: „Téhož roku (1357, pozn. autorky) položil císař základní neboli první kámen v základu nového pražského mostu na břehu blízko kláštera svatého Klimenta.“²⁸⁷

Karel IV. položil základní kámen k němu dne 9. července na Staroměstské straně. Datum slavnostního založení mostu nebylo zcela jistě zvoleno náhodně, ale v duchu mystického zacházení sletopočty respektovalo vzestupnou a sestupnou symetrickou řadu přirozených lichých čísel: 1, 3, 5, 7, 9, 7, 5, 3, 1. V prvních čtyřech číslech je skryt letopočet, páté označuje den, šesté měsíc a zbývající tři hodiny a minuty. Čísla jsou navíc v pořadí, podle kterého byly tehdy datovány listiny.²⁸⁸

To, že Karel IV. byl „vynikající ctitel božího kultu a kněžstva“ je výrok, který podporuje tvrzení, že vnitřní triforium bylo budováno

²⁸⁶ FRB IV, s. 452. O tomtéž i Beneš Krabice viz FRB IV, s. 517-518. Souhlas se založením univerzity vydal papež Kliment VI. v listině z 26. ledna 1347 v Avignonu. Karel IV. poté založil pražské vysoké učení z titulu českého krále listinou datovanou 7. dubna 1348. Fundaci pak ještě potvrdil jako římský král tzv. eisenaušským diplomem dne 14. ledna 1349 viz RBM V/1, č. 99, s. 50; MBV I, č. 845. K počátkům univerzity viz Svatoš 1995; Bobková – Bartlová 2003, s. 152-168.

²⁸⁷ FRB IV, s. 526. K dataci blíže viz Tomek 1892, s. 41 a pozn. 77. O Karlovu mostu také viz kapitola věnovaná osobě Petra Parléře.

s jednotící ideou memorie za zemřelé, kteří se nějak zasloužili o katedrálu a tím i o vzkvétání katolické církve včeských zemích.²⁸⁹

Jediná událost, kterou triforiový nápis přesně datuje, je úmrtí Karla IV. Nápis přímo říká, že „zemřel v Praze léta Páně 1378 předposledního dne měsíce listopadu ve věku 64 let“.

Pohřební řeč přednesl M. Vojtěch Rankův z Ježova a také Jan Očko z Vlašimě. V českém překladu zněla Očkova řeč takto: „*Léta tisícího třístého sedmdesátého osmého, dne 29. listopadu. Hle já, Karel IV., kdysi postrach celého světa, císař, jenž porážku neznal, leč smrtí pouze byl zdolán, v tomto zde hrobě jsem skryt, ó Bože, kéž ke hvězdám vstoupí duch můj, za to teď prosím, kéž všichni modlí se za mne, ti, jež jsem opustil v smrti i v životě obdařil svou přízní.*“²⁹⁰

Datum úmrtí Karla IV. je správné. Předposlední den měsíce listopadu odpovídá 29. listopadu. Marie Kostíková překládá výraz *penultimus* chybně jako *poslední*²⁹¹ a stejně tak přechází další chybu, když konstatuje, že v nápise „*obsažené zprávy jsou věrohodné*“.²⁹² Uvědomíme-li si, že se Karel IV. narodil roku 1316 (14. května)²⁹³, těžko mohl zemřít ve věku 64 let, jak uvádí triforiový nápis, ale zemřel v 62 letech. Číslovku 64 si poznamenal i Josef Dobrovský roku 1817, kdy nápisy přepisoval na žádost Sulpize Boisserée (viz Příloha č. 12, obr. 3).

Chybný výpočet dožitých Karlových let může vycházet z neznalosti životních dat Karlova života a být důsledkem nedbalého přepisu nápisů při snaze o jejich obnovu v pozdějších letech. Tato nesrovnalost spolu s chybným údajem o založení Svatovítské

²⁸⁸ K číselné symbolice Karlova mostu blíže viz Herold – Horský – Mráz 1984, s. 260.

²⁸⁹ Ke Karlovu vztahu k církvi blíže viz Hledíková 1984, s. 137-155.

²⁹⁰ Kavka 1998, s. 12.

²⁹¹ Kostíková 1999b, s. 155.

²⁹² Kostíková 1999b, s. 154.

²⁹³ FRB III, s. 339.

katedrály nákladním dílem od Karla, a nikoli Jana Lucemburského, činí z jinak poměrně neproblematického nápisu další důležitý dílek mozaiky, která by nám měla ve výsledném obraze ukázat, že nápisy v podobě, v jaké se nám dochovaly dodnes, nemohou být původní, tedy z rozmezí let 1389-1392.

5.13. Jan Lucemburský

Bysta Jana Lucemburského je třináctá v pořadí v závěru triforiového ochozu. Následuje hned za bystou Karla IV. a naproti ní je umístěna bysta manželky Elišky Přemyslovny. Nápis věnovaný Janu Lucemburskému má osm řádků a je velice špatně čitelný, místy nejsou písmena vůbec patrná (viz Příloha č. 13, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 13, obr. 2):

- 1) Iohan(n)es fili(us) henrici imp(er)ator
- 2) comes lutzemburgen(sis) rex boemie
- 3) VIII duxit elizabet filiam
- 4) regis ve(n)ceslai hic moritur in
- 5) bello i(n) fra(n)cia p(er) rege(m) anglie A(nno)
- 6) d(omini) M CCC XLVI i(n) die ruffi hic
- 7) fundavit monaster(iu)m carthusie(nse)
- 8) prope pr<a>gam

Transkripce:

- 1) Iohannes, filius Henrici, imperator,
- 2) comes Lutzemburgensis, rex Boemie
- 3) VIII., duxit Elizabet filiam

- 4) regis Venceslai. Hic moritur in
- 5) bello in Francia per regem Anglie Anno
- 6) domini M CCC XLVI in die Ruffi. Hic
- 7) fundavit monasterium carthusiense
- 8) prope Pragam.

Překlad:

- 1) Jan, syn Jindřicha, císaře,
- 2) vévoda lucemburský, král český
- 3) osmý, oženil se s Eliškou, dcerou
- 4) krále Václava. Tento zemřel ve
- 5) Francii ve válce s králem Anglie léta
- 6) Páně 1346 na den [svatého] Rufa. Tento
- 7) založil klášter kartouzský
- 8) blízko Prahy.

Vznik bysty Jana Lucemburského řadíme rovněž do rozmezí let 1373 – 1375.²⁹⁴ Podle názoru Jaroslava Homolky, by tato bysta také měla být vlastním dílem Petra Parlěře.²⁹⁵ Nos bysty a koruna byly rovněž poškozeny. Postava krále je oděna do jednoduchého pláště.

Při opisu nápisu roku 1817 si Dobrovský poznamenal skoro stejné znění, jaké podává reprodukce v Soupisu památek historických a uměleckých.²⁹⁶ Jediné slovo, ve kterém se rozchází je záměna slova *moritur*, tedy *zemřel* za slovo podobného významu *occiditur*, tedy *zahynul*,²⁹⁷ které by ještě lépe vystihovalo skutečnost, že nezemřel

²⁹⁴ Štroněk 1994, s. 262.

²⁹⁵ Homolka 1984, s. 655.

²⁹⁶ Podlaha – Hilbert 1906, s. 106.

²⁹⁷ Kábrt – Kucharský - Schams – Vránek – Wittichová – Zelinka 1996, s. 284 a 303.

přirozenou smrtí. Dokládá to, že Dobrovský už také musel mít problémy s rozluštěním textu nápisu (viz Příloha č. 13, obr. 3).

Jindřich VII. chtěl původně na český královský trůn dosadit svého bratra Walrama, ale po složitých jednáních s představiteli české šlechty a církve, bylo rozhodnuto nabídnout dědičku českého království, Elišku Přemyslovnu, právě synovi římského císaře a lucemburského hraběte Jindřicha VII., Janu Lucemburskému. Tuto událost nám barvitě popisuje Zbraslavská kronika: „*Mezi oněmi muži, kteří usilovali o společný prospěch Čech, někteří říkali: Hle tento slavný král římský (Jindřich VII., pozn. autorky) má syna Jana a bratra Valrama; jednoho si tedy ztěchto dvou na něm vyžádáme a manželstvím s ním spojíme spanilou naši dívku Elišku, dceru našeho království. Tak povstane řízením Božím v království Českém nový král a nový a dobrý zákon. Byl pak učiněn tento a takový krátký závěr dlouhé porady, že by království více prospěl syn než bratr králův.*“²⁹⁸

Po zvolení otce, Jindřicha VII. císařem, získal Jan Lucemburský v červenci roku 1310 titul hraběte lucemburského. S tímto titulem si také jel dobývat české královské koruny. Poté co Jan Lucemburský s pomocí vojska římského krále a české šlechty dobyl roku 1310 Prahu, korunoval ho mohučský metropolita Petr z Aspeltu na českého krále už 7. února 1311, neboť česká šlechta naléhala na co nejrychlejší řešení.²⁹⁹ Událost nám opět zachycuje Zbraslavská kronika: „*A tak když se velmi vesele sešli do Prahy všichni svolaní velmožové, páni a šlechtici království a zjednotlivých měst váženější osobnosti, hle, dne 4. února, kterýžto den byl tehdy v nejbližší neděli po Očišťování blahoslavené Panny Marie, byl král Jan zároveň s jasnou paní Eliškou v hlavním kostele na Pražském hradě před oltářem svatého Víta*

²⁹⁸ FRB IV, s. 134. Stejnou událost popisuje ve své kronice i František Pražský viz FRB IV, s. 372.

mučedníka královskou korunou pana Petra, mohučského arcibiskupa, tím nádherněji, čím pobožněji korunován.“³⁰⁰

Neděle po Očišťování Panny Marie, které bylo 2. února³⁰¹, připadla roku 1311 na 7. února, nikoli na 4. února.³⁰²

Pokud jde o označení Jana Lucemburského jako osmého krále českého, tak sice můžeme konstatovat nesrovnalost s dnešním počítáním, kdy je Jan Lucemburský uváděn jako 10. český král, avšak musím vzít v potaz také to, jak jej uváděli soudobé prameny. Petr Žitavský mluví o Jindřichu Korutanském jako o tom, který měl královský titul jen podle jména. Rudolfa Habsburského nazývá králem a mluví o jeho zvolení, ale také konstatuje, že nebyl korunován královskou korunou. Neplach počítá Jana Lucemburského také jako 8. českého krále a nepočítá Jindřicha Korutanského a Rudolfa Habsburského: „*To, co jsme nezkušeně sepsali o římských papežích a císařích, jakož i o pohanských a křesťanských knížatech Českého království, a to, co jsme stručně řekli o osmi králích, totiž o Vratislavovi, Vladislavovi, Přemyslovi, Václavovi I., Otakarovi, jenž jsa přemýšlivý byl nazýván také Přemyslem, Václavovi II., Václavovi III. a Janovi, osmém a posledním, nechť postačí. Ostatní pak, o čem se bude psát, se bude týkat skutků a činů nejjasnějšího knížete a pána pana Karla, římského císaře a českého krále.*“³⁰³

Svatba Jana Lucemburského a Elišky (Alžběty) Přemyslovny se konala 1. 9. 1310 v německém Špýru. Byl to poměrně nerovný sňatek, protože Janovi bylo tehdy pouhých 14 let, zatímco Eliška byla asi o čtyři a půl roku starší, takže jí bylo přes 18 let, nikoli 26, jak uvádí

²⁹⁹ Spěvák 1982, s. 70-71.

³⁰⁰ FRB IV, s. 176. O téže události též viz FRB III, s. 479.

³⁰¹ Friedrich 1997, s. 307.

³⁰² Tamtéž, s. 171.

³⁰³ FRB III, s. 482.

kronikář Přibík Pulkava: „*A tak tito páni poslali do Čech a oznámili svrchu řečené věci zmíněné dívce. Ta vzala s sebou významnější pány z Českého království a s radostí přijela do města Špýru, kde tehdy prodléval týž král, a byla s patřičnou poctou římským králem přijata. Král dal řečeného Jana, svého jediného syna, jemuž bylo 14 let, za řádného manžela Elišce, jež byla 26 let stará. I slavila se tamtéž slavná svatba. Když skončila, dosadil římský král Jindřich slavnostně svého syna do Království českého a poslal jeho i královnu Elišku s pány Království českého s velkou poctou zpět do Čech.*“³⁰⁴

Tuto událost nám popisuje daleko méně obšírně než Přibík Pulkava také Zbraslavská kronika³⁰⁵, kronika Františka Pražského³⁰⁶ a Vita Caroli.³⁰⁷ Je jistou zvláštností, že namísto běžné latinské fráze *duxit uxorem*, která se nachází třeba ve Vita Caroli³⁰⁸ se v triforiovém nápise vyskytuje pouze výraz *duxit*. Podobně okleštěná fráze se vyskytuje později v textu Pelcla a Dobrovského z roku 1784, který byl však jasně inspirován triforiovým nápisem, a proto jej nemůžeme brát jako argument pro psaní pouze slova *duxit*: „*Iohannes filius Henrici, comitis de Luczemburga, Imperatoris, Rex Boemiae VIII. duxit Elizabeth, filiam Regis Wenceslai. Hic occiditur in bello in Francia per Regem Angliae, anno Domini MCCCXL in die Ruffi. Hic fundavit Monasterium Carthusiense prope Pragam.*“³⁰⁹

Buď tedy písař málo znalý latiny neznal tuto frázi a slovo *uxorem* zapomněl nebo mohlo být vypuštěno z jiného důvodu. V každém případě takto okleštěná fráze nebyla ve středověku běžná.

³⁰⁴ FRB V, s. 196.

³⁰⁵ FRB IV, s. 150.

³⁰⁶ Tamtéž, s. 373.

³⁰⁷ FRB III, s. 339.

³⁰⁸ „Qui (Johannes) duxit uxorem...“ viz FRB III, s. 339.

³⁰⁹ SRB II, s. 430.

Velice přesný údaj přináší triforiový nápis o smrti Jana Lucemburského slovy „*Tento zemřel ve Francii ve válce s králem Anglie léta Páně 1346 na den [svatého] Rufa*“. O této události máme dostatek dokladů v pramenech také díky působivému vyličení hrdinské smrti českého krále z pera francouzského kronikáře Jeana Froissarta.³¹⁰ Barvitě líčení událostí památné bitvy u Kresčaku roku 1346 se dostalo i do kronik českých kronikářů, jako například Františka Pražského: „*Téhož roku v předvečer svatého Rufa mučedníka.... Když pak šlechtici českého království viděli, že nastane nebezpečí života, radili králi, aby s nimi z bitvy odešel. On odpověděl, že nespáchá takový zločin na své slávě a neočerní proto svou pověst, naopak jim přikázal, aby ho vedli tam, kde nastala větší válečná vřava a třeskot zbraní. Jeden z urozených Českého království mu odpověděl: My vás povedeme tam, odkud se již s vámi nevrátíme. A když to učinili, král český, žel, s mnoha knížaty, pány a rytíři z různých částí světa padl a byl zabit, zatímco jeho syn, jasný kníže Karel, stěží zůstal živ.*“³¹¹

Svátek sv. Rufa připadal ve würzburgské diecézi a většině západokřesťanské Evropy na 27. srpna, ale v Čechách už na 26. srpna.³¹² Proto se také v kronikách doby Karla IV. hovoří o tzv. *vigilii*, tedy *předvečer*u daného svátku. Beneš Krabice píše o události také s uvedením přesného data, ale den sv. Rufa počítá rovněž na 27. srpna, protože datum upřesňuje výrazem *v předvečer*: „*Byl tedy přiveden na bojiště, a hle, v předvečer svatého Rufa mučedníka, 26. dne srpna, král Jan, zraněn mnoha střelami, podlehl smrti a s ním mnoho šlechticů Království českého.*“³¹³

³¹⁰ Froissart 1970, s. 40.

³¹¹ FRB IV, s. 443.

³¹² Bláhová 2001, s. 927. K témuž také viz Friedrich 1997, s. 180 a 328.

³¹³ FRB IV, s. 514. O události píše i Neplach viz FRB III, s. 482.

Nápis nad Janovou bystou nepoužívá stejného způsobu vymezení dne úmrtí. Uvedené datum 26. srpna je sice správné, ale opírá se na rozdíl od kronik o domácí úzus kladení svátku sv. Rufa na 26. srpna, který byl zaveden už od 13. století.³¹⁴ Pozdější zprávy obsažené ve Starých letopisech českých častěji uvádějí ve shodě s kronikami „*rex occiditur in vigilia sancti Ruffi*“.³¹⁵

Poslední údaj nápisu se týká fundace kláštera kartuziánů, jíž byl tento řád vůbec poprvé přiveden do Čech. Základ k novému klášteru položil Jan asi už v roce 1341, ale vlastní nadační listina je až z 1. února 1342.³¹⁶ Zpráva o založení nového kláštera je zmiňovaná k roku 1341 také v kronice Františka Pražského³¹⁷, Beneše Krabice³¹⁸ a Neplacha.³¹⁹ Zřejmě se se stavbou začalo dříve, než byla vydána fundační listina. Jan Lucemburský jej slíbil založit už roku 1333 jako projev své lítosti nad svým hříšným životem, který vedl zejména v Itálii. Svůj úmysl však kvůli nedostatku peněz dlouho odkládal. Fundační listina byla vydána až poté, co některé finanční závazky včetně založení kartuziánského kláštera převzal syn Karel roku 1342 a ještě vyplatil otci 5 000 hřiven stříbra za slib, že král Jan opustí na dobu dvou let království. Teprve pak mohl Jan Lucemburský vydat 1. 2. 1342 vlastní fundační listinu.³²⁰

Klášter byl vybudován na místě dvora, který král Jan Lucemburský koupil za 400 kop grošů od Bomlina z vrchu Újezda a k jehož pozemkům náležely rozsáhlé ovocné sady a mlýny na obou stranách Vltavy. Král dal novým řeholníkům vyplácet na stavbu

³¹⁴ Bláhová 2001, s. 927.

³¹⁵ Čornej – Černá – Klosová 2003, s. 4, 57, 189, 205.

³¹⁶ Zoubek 1870, s. 230.

³¹⁷ FRB IV, s. 432.

³¹⁸ Tamtéž, s. 491-492.

³¹⁹ FRB III, s. 482

³²⁰ Kavka 1998, s. 98-99.

kláštera týdně 8 hřiven z kutnohorské urbury až do výše 2 000 hřiven, povolil jim také odebírat dříví z královských lesů a daroval jim 24 lánů lesa za Zbraslaví a vykázal 1 300 kop grošů na zakoupení důchodů na statcích světských osob.³²¹

Založením kartuziánského kláštera chtěl jistě Jan Lucemburský po sobě zanechat trvalou památku. Právem také tento údaj náleží do textu pamětního triforiového nápisu. Proč tam ale také není uvedeno, že vydal zakládací listinu samotné Svatovítské katedrály, jíž také poukázal zmiňovaný desátek z kutnohorské urbury, je přeci jen jistým pochybením a nesrovnalostí, které si lze vysvětlit jen tak, že za zakladatele byl v době vzniku dnešních nápisů jednoznačně pokládán Karel IV. Pak ale není opět jasné, jak by takovéto pochybení mohlo vzniknout tak brzy po Karlově smrti, tedy mezi lety 1389 – 1392.

5.14. Eliška Přemyslovna

Bysta Elišky Přemyslovny je čtrnáctá v pořadí na jižní straně vnitřního triforiového ochozu. Naproti ní se nachází bysta Jana Lucemburského. Biografický nápis nad ní se dochoval ve velmi špatně čitelném stavu (viz Příloha č. 14, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 14, obr. 2):

- 1) Elizabeth regina boemie mater
- 2) illustrissim<i> p(ri)ncipis d(o)m(ini) karoli
- 3) ro(ma)noru(m) et boemie regis obiit
- 4) in die s(an)c(t)oru<m> cosme et damiani

³²¹ Zoubek 1870, s. 229.

5) martirum

Transkripce:

- 1) Elizabeth, regina Boemie, mater
- 2) illustrissimi principis domini Karoli,
- 3) Romanorum et Boemie regis. Obiit
- 4) in die sanctorum Cosme et Damiani
- 5) martirum.

Překlad:

- 1) Eliška, královna česká, matka
- 2) nejurozenějšího, vznešeného vládce Karla,
- 3) římského a českého krále. Zemřela
- 4) na den svatých Kosmy a Damiána,
- 5) mučedníků.

Vedle portrétu Petra Parléře, je portrétní bysta Elišky Přemyslovny považována za umělecky nejhodnotnější.³²² Zobrazuje Elišku s mírným a laskavým úsměvem ve tváři. Vlasy má zahaleny závojem, její koruna je rovněž zbavena královských lilií a ohlazena do podoby čapky. Na sobě má šaty s vysokým límcem, který zahaluje celý krk.

Pětirádkový nápis nad Eliščinou bystou je dnes tak temný a málo zřetelný, že jej lze jen stěží přečíst. Sděluje nám, že Eliška Přemyslovna, česká královna, byla matkou Karla IV. a zemřela na den sv. Kosmy a Damiána. Dobrovského přepis nápisu se shoduje s dnešním zněním bez jakýchkoli odchylek (viz Příloha č. 14, obr. 3).

³²² Matějček 1954, s. 10.

Eliška Přemyslovna, manželka Jana Lucemburského, byla korunována na českou královnu roku 1311 spolu se svým mužem. Zprávu nám o tom podává Petr Žitavský ve Zbraslavské kronice: „A tak, když se velmi vesele sešli do Prahy všichni svolaní velmožové, páni a šlechtici království a zjednotlivých měst váženější osobnosti, hle, dne 4. února, kterýžto den byl tehdy v nejbližší neděli po Očišťování blahoslavené Panny Marie, byl král Jan zároveň s jasnou paní Eliškou v hlavním kostele na Pražském hradě před oltářem svatého Víta mučedníka královskou korunou od pana Petra, mohučského arcibiskupa, tím nádherněji, čím pobožněji, korunován.“³²³

O tom, že se roku 1316 stala matkou „*nejurozenějšího, vznešeného vládce Karla, římského a českého krále*“ máme mnoho dokladů v soudobé kronikářské literatuře. Petr Žitavský, který měl jistě úzké styky s panovníkovou rodinou, nám zanechal o této události radostnou zprávu: „*Léta Páně 1316 dne 14. května o první hodině se narodil v Pražském městě Václav, prvorozenec pana krále Jana a paní Elišky, královny české a polské, a při jeho narození nastala radost a plesání všem, kteří milovali štěstí krále a království. Tento chlapec byl dne 30. května, totiž na Boží hod svatodušní, v katedrálním Pražském chrámu za přítomnosti pana Balduina, arcibiskupa trevírského, biskupů Jana Pražského a pana Heřmana Prizrenského, od pana Petra, mohučského arcibiskupa, křtem svěcené vody slavnostně znovuzrozen, při čemž z radosti volali a pozdravovali ho.*“³²⁴

Triforiový nápis dále uvádí, že královna Eliška zemřela na den sv. Kosmy a Damiána roku 1330. Den sv. Kosmy a Damiána připadá na

³²³ FRB IV, s. 176-177. Neděle po Hromnicích připadla roku 1311 na 7. února, nikoli na 4. února.

27. září,³²⁵ avšak den úmrtí je zcela chybný. Zbraslavská kronika³²⁶ stejně jako kronika Pulkavova³²⁷ či Vita Caroli³²⁸ shodně uvádějí, že zemřela téměř symbolicky na den sv. Václava, tedy 28. září.³²⁹

Mohlo by se sice zdát, že posunutí data úmrtí o jeden den zpět, je jen nepatrnou chybou, ale je třeba si uvědomit, že při úmrtí nebylo ani tak důležité datum dne, ale svátek svätce, který na ten den zrovna připadal. Podle toho pak byly slouženy hodinky za zemřelého a konány patřičné obřady. Z tohoto pohledu je záměna svátku sv. Václava za svátek sv. Kosmy a Damiána zásadní a je nepravděpodobné, že by se autor nájpisu ve 14. století nebyl obrátil v případě nejistoty pro některou ze zmíněných kronik, kterou měl snadno k dispozici.

5.15. Václav IV.

Bysta Václava IV. se nachází jako patnáctá v pořadí na jižní straně triforiového ochozu naproti bystě Johanny Bavorské. Nájpis nad ní má jen pouhé čtyři řádky a dochoval se nám v téměř nečitelné podobě (viz Příloha č. 15, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 15, obr. 2):

- 1) Wenczeslaus p(ri)mus ro(ma)noru(m)
- 2) et boemie rex comes luce(m)burgen(sis)
- 3) natus se(re)nissimi principis d(o)m(ini)
- 4) karoli III. ro(ma)noru(m) Imp<er>atoris

³²⁴ FRB IV, s. 230. O téže události nás informují ve svých kronikách i František Pražský viz FRB, s. 382 a Přibík Pulkava viz FRB V, s. 200.

³²⁵ Friedrich 1997, s. 312 a 165.

³²⁶ „quatro Kalenda Octobris“ viz FRB IV, s. 303.

³²⁷ FRB V, s. 207.

³²⁸ FRB III, s. 348.

³²⁹ Friedrich 1997, s. 312 a 165.

Transkripce:

- 1) Wenczeslaus, primus Romanorum
- 2) et Boemie rex, comes Lucemburgesis
- 3) natus serenissimi principis, domini
- 4) Karoli III, Romanorum Imperatoris.

Překlad:

- 1) Václav, první římský
- 2) a český král, kníže lucemburský,
- 3) narozený nejjasnějšímu knížeti, panu
- 4) Karlu IV., římskému císaři.

Bysta Václava IV. byla spolu s ostatními bystami královské rodiny v závěru triforiového ochozu osazena mezi lety 1373 – 1375.³³⁰ Ze všech jediné poprsí Václava IV. zachycuje svůj živý vzor ještě v jinošských letech. To by také odpovídalo věku dvanácti až čtrnácti let, které Václav mohl mít, když byla osazována jeho bysta. Jaromír Homolka se domnívá, že tato bysta je také vlastním dílem Petra Parlěře.³³¹ V každém případě musíme konstatovat, že mladický půvab a rozdychtěný úsměv, který hraje Václavovi na tváři v sobě nese jisté známky pokusu o realistický portrét. Bysta se také nevyhnula poškození – otlučený nos, zurážené královské lilie, takže koruna byla následně obroušena do formy čapky.

Dobrovského přepis nápisu se shoduje s průkresem z roku 1857, ze kterého vychází Podlahův a Hilbertův přepis.³³² Nápis nad touto

³³⁰ Šroněk 1994, s. 262.

³³¹ Homolka 1984, s. 655.

³³² Podlaha - Hilbert 1906, s. 114.

bystou musel vzniknout také mezi lety 1389 – 1392, kdy Václav IV. už vládl samostatně jako český a římský král. Uvědomíme-li si, že by nápis měl vzniknout právě v době, kdy Václav panoval jako suverénní panovník v českých zemích a ještě byl římským králem, je čtyřřádkový nápis až neuvěřitelně krátký a jeho obsah příliš neodpovídá důležitosti osoby, kterou charakterizuje. Podíváme-li se na nápisovou plochu okrové barvy, shledáme, že je daleko větší, než by bylo potřeba pro zmíněné čtyři řádky. Vypadá to spíš, že původně bylo počítáno s daleko delším nápisem a je docela možné, že původní nápis také byl mnohem delší a obsažnější. Vždyť pouhé konstatování, že se jedná o prvního římského a českého krále a knížete lucemburského, který se narodil císaři Karlu IV. je opravdu víc než strohé.

Radostnou zprávu o Václavově narození máme zachovanou od Beneše Krabice: „*Léta Páně 1361, když se pan císař se svou manželkou, paní císařovnou Annou, zdržoval v městě Norimberku, narodil se jim vpátek nazítří blahoslaveného Matěje apoštola syn, jemuž bylo u křtu dáno jméno Václav.*“³³³

Roku 1361 svátek sv. Matěje vycházel na středu 24. února, ale Václav se narodil v pátek 26. února, což tedy nebylo nazítří sv. Matěje.³³⁴

Už ve dvou letech byl svým otcem nechán korunovat na českého krále, ale samostatně vládnou začal až od 30. 11. 1376.³³⁵ O Václavově korunovaci českým králem svědčí i další zpráva od Beneše Krabice: „*Léta Páně 1363, v den svatého Víta (15. června, pozn. autorky³³⁶), dal císař prostřednictvím pana Arnošta, arcibiskupa pražského, korunovat svého syna Václava ve druhém roce jeho života*

³³³ FRB IV, s. 527.

³³⁴ Friedrich 1997, s. 143.

³³⁵ Spěváček 1979, s. 691.

³³⁶ Friedrich 1997, s. 152.

*na krále českého a třetího dne nato paní Elišku, svou manželku, na královnu.*³³⁷

Václav byl zvolen římským králem také ještě za otcova života, což se příliš nelíbilo kurfiřtům a o nic více také Ludvíku Bavorskému. Kurfiřti ve volbě spatřovali ohrožení principu volitelnosti a tím i ohrožení kurfiřtské moci vůbec. Volba za života stávajícího panovníka byla krokem k dědičnému království, i když možnost jeho realizace ve 14. století ještě nebyla zcela pravděpodobná.³³⁸ Volba proběhla jednomyslně 10. června 1376 ve Frankfurtu. Václavovi bylo tehdy 15 let. Korunovace následovala 6. července 1376 v Cáchách. Po otcově smrti roku 1378 dosedl Václav IV. na „dvojí“ trůn ve věku 17 let jako král český a římský. Lucemburským knížetem, či vévodou, se stal po smrti svého strýce Václava Lucemburského roku 1383.

Vzhledem k tomu, co o sobě vypovídá sám nápis a jeho stav, je pravděpodobné, že se ani v tomto případě nejedná o původní nápis, který vzniknul za života samotného Václava IV. a jehož činy a zásluhy měl velebit. Vzniknul pravděpodobně v pozdějších letech a jeho stručnost byla nejspíš dána potřebou přizpůsobit obsah nápisu chlapecké bystě Václavově. Proto je z nápisu patrný silný akcent na osobu císaře Karla, ke kterému je Václav uváděn jako syn. Jako by se autor nápisu snažil svůj text přizpůsobit době panování císaře Karla IV. a neuvědomoval si, že nápis vzniknul později než bysty a že by tedy měl být více orientovaný na osobu českého a římského krále Václava IV.

³³⁷ FRB IV, s. 530.

³³⁸ K tématu Václavovy volby a korunovace blíže viz Kavka 1998, s. 300-301, 307-308.

5.16. Johanna Bavorská

Bysta Johanny Bavorské se nachází jako šestnáctá vřadě, hned naproti bystě Václava IV. na jižní straně závěru triforiového ochozu. Nápis nad ní, čítající sedm řádků, je velice špatně čitelný. Písmena jsou značně poškozena zvětráváním pískovce (viz Příloha č. 16, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 16, obr. 2):

- 1) Ioha(n)na ro(ma)nor(u)m et boemie regina
- 2) illusstri<s>simi d(o)m(ini) alb(eri)ci ducis
- 3) holandrie filia Uxor p(ri)ma
- 4) se(re)nissimi pri(n)cipis d(o)m(ini) Wen(czeslai)
- 5) ro(ma)nor(u)m et boemie reg(is) obiit
- 6) A(nno) d(omini) M CCC LXXXVI in vig(i)lia
- 7) circu(m)cisionis d(o)m(ini)

Transkripce:

- 1) Iohanna Romanorum et Boemie regina
- 2) illusstrissimi domini Alberici, ducis
- 3) Holandrie, filia, uxor prima
- 4) serenissimi principis domini Wenczeslai
- 5) Romanorum et Boemie regis. Obiit
- 6) anno domini M CCC LXXXVI in vigilia
- 7) circumcissionis domini.

Překlad:

- 1) Johana, římská a česká královna,
- 2) nejjasnějšího vládce Albrechta, vévody

- 3) Holandského, dcera, první manželka
- 4) nejjasnějšího vládce Václava,
- 5) římského a českého krále. Zemřela
- 6) léta Páně 1386 v předvečer
- 7) obřezání Páně.

Portrét Johanny Bavorské, která se dobou svého vzniku také řadí do let 1373 – 1375³³⁹ nepatří k dílům výraznější umělecké hodnoty. Typově se shoduje s dalšími ženskými bystami triforia. Rozpuštěné vlasy, částečně překryté závojem, a na tváři lehký úsměv. Královské koruně byly rovněž zuráženy lilie. Nebyla však ohlazena do oblých tvarů. Postava je oděna do šatů s dekoltem.

Nápis uvádí krom královniny titulace také Johannin původ a to, že se stala první manželkou českého a římského krále Václava IV. Den jejího úmrtí je uveden odpovídajícím způsobem podle církevního svátku, který na ten den připadl. Dobrovský po některých opravách nakonec došel ke stejnému znění nápisu (viz Příloha č. 16, obr. 3).

Johanna, dcera bavorského vévody a holandského hraběte Albrechta³⁴⁰, byla v deseti letech korunována na českou královnu 17. listopadu 1370 v Praze.³⁴¹ Tyto údaje shrnuje i kronikář Beneš Krabice: „*Téhož roku (1370, pozn. autorky), v neděli v oktávu svatého Martina, což bylo 17. dne měsíce listopadu, nejjasnější paní Johana, dcera bavorského vévody a holandského hraběte Albrechta, ze strany pak matčiny dcera dcery slezského vévody a lehnického pána Ludvíka, jež byla již dříve po předchozím obdržení zákonitého dispenzu od papežské stolice – byla totiž příbuzná našeho pana císaře – provdána*

³³⁹ Šroněk 1994, s. 262-263.

³⁴⁰ Spěváček 1979, s. 663.

³⁴¹ FRB IV, s. 542.

*v Norimberku za našeho pána, českého krále Václava, byla nyní s velikou slávou od ctihodného otce v Kristu, pana Jana, arcibiskupa pražského a legáta apoštolské stolice v Kosteletě pražském korunována na českou královnu.*³⁴²

Přesné datum sňatku Johanny Bavorské a Václava IV. kupodivu neznáme. Sám sňatek musel předcházet papežský dispens od 3. a 4. stupně pokrevnosti.³⁴³ Tento dispens byl vydán 21. září 1370, a proto není nepravděpodobný údaj jednoho pramene, že se svatba konala 29. září, patrně v kostele sv. Sebalda.³⁴⁴

Vzhledem k tomu, že nápis mluví o Johanně jako o první manželce Václava IV., musel vzniknout až po jeho svatbě s druhou manželkou, tedy po 2. květnu 1389.

Johanna Bavorská zemřela podle triforiového nápisu v předvečer obřezání Páně. Svátek obřezání Páně připadal na 1. ledna, tzn. Johanna zemřela 31. prosince.³⁴⁵ Problematické je ale uvedení roku 1386. Dle středověkého počítání byl totiž 31. prosinec připadal už na rok 1387, protože Narozením Páně 25. prosince bylo počátkem nového roku. Například staré letopisy české, které se zmiňují o smrti Johanny, správně uvádějí rok 1387.³⁴⁶ Jak je tedy možné, že by na konci 14. století autoři textu neznali počátek nového letopočtu? Kancelář českých králů užívala jako počátek nového roku datum 25. prosince od nejstarších dob, jen s jistými výjimkami ve 2. pol. 13. století, až do konce vlády Václava IV. Znamenalo by to pak, že nápis a spolu s ním i ostatní vznikl nejdříve po roce 1419. Nicméně ještě i po tomto datu se

³⁴² Tamtéž, s. 542.

³⁴³ MBV III, s. 827, č. 1213.

³⁴⁴ Kavka 1998, s. 2780.

³⁴⁵ Friedrich 1979, s. 321.

³⁴⁶ „Anno Domini M^oCCC LXXXVII° obiit Johanna, regina prima regis Wenceslai Romanorum et Boemie, filii Karoli imperatoris.“ Dále viz Čornej 2003, s. 10, 11.

v Čechách toto počítání užívalo často a to až do počátku 16. století.³⁴⁷ toto je jeden z nejpádňějších důkazů, že nápisy v triforiu Svatovítské katedrály nejsou původní z konce 14. století.

5.17. Arnošt z Pardubic

Bysta Arnošta z Pardubic se nachází jako sedmnáctá vpořadí na jižní straně triforiového ochozu hned po poslední bystě z královské rodiny, po bystě Johanny Bavorské. Nápis skládající se z osmi řádků je poměrně dobře zachovalý, díky čemuž je více méně čitelný. Avšak i zde se projevilo zpráškovatění a zvětrání nápisové plochy (viz Příloha č. 17, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 17, obr. 2):

- 1) Arnestus p(ri)m(us) archiepi<scopus> pragen<sis> fundavit et
- 2) dotavit ac p<er>fecit ad plenum monaster<iu>m s(anc)te
- 3) marie can(onicorum) regulariu(m) i(n) glacz Ite(m)
mo(na)st(er)ia eiusde(m)
- 4) ord(in)is zatzka et i(n) rokičzano ac hospitale i(n) broda boemi
- 5) cali fu(n)davit p(er)fecit et dotavit h(ic) mo(r)it(ur) i(n) rudnicz
A(nno) d(omini)
- 6) M CCC LXIII die ultim[o] mens(is) Junii sepultus
- 7) in glacz p(ri)mus of[f]icium correctoris ad rep(ri)m(en)da(m)
- 8) i(n)sol(en)ciam clericorum i(n)stituit

Transkripce:

- 1) Arnestus, primus archiepiscopus Pragensis, fundavit et

³⁴⁷ Friedrich 1997, s. 82.

- 2) dotavit ac perfecit ad plenum monasterium sancte
- 3) Marie canonicorum regularium in Glacz. Item monasteria eiusdem
- 4) ordinis Zatzka et in Rokiczano ac hospitale in Broda Boemi-
- 5) cali fundavit, perfecit et dotavit. Hic moritur in Rudnicz anno domini
- 6) M CCC LXIII die ultimo mensis Juni, sepultus
- 7) in Glacz. Primus off[fi]cium correctoris ad reprimendam
- 8) insolenciam clericorum instituit.

Překlad:

- 1) Arnošt, první arcibiskup pražský, založil a
- 2) obdaroval a zcela dokončil klášter svaté
- 3) Marie řádových kanovníků v Kladsku. A také kláštery téhož
- 4) řádu [v] Sadské a Rokycanech a špitál v Brodě Čes-
- 5) kém založil, dokončil a obdaroval. Tento zemřel v Roudnici léta Páně
- 6) 1364, poslední den měsíce června, pohřben
- 7) v Kladsku. První úřad korektora pro potlačování
- 8) zpupnosti kněží zřídil.

Na této bystě se projeví nebývalou měrou nové realistické portrétní rysy, které se u byst vzniklých dříve nenachází. Poprvé se tu totiž objevuje plastické zdůraznění svalů ve tváři, na čele a okolo nosu a úst. Tím bylo jistě dosaženo větší životnosti podobizny, ale nemáme jistotu, jak dalece se tím portrét přiblížil své reálné předloze. Nepomůže nám příliš ani srovnání s malířskými vyobrazeními

Arnošta, která jsou také spíše jen obrazy než portréty.³⁴⁸ Bysta Arnošta z Pardubic vznikla minimálně 14 let po jeho smrti, někdy v rozmezí let 1378-1380.³⁴⁹ Postava preláta je oděna do kněžského roucha, na hlavě posazená čapka je pozůstatkem infule, jejíž špice byla uražena. Taktéž nos byl násilně poškozený.

Z rukopisných poznámek Josefa Dobrovského je zřejmé, že čtení tohoto nápisu nebylo zcela jednoduché. V poznámkách chybějí nejen některá slova, ale i celé řádky (viz Příloha č. 17, obr. 3). Postupně nápis rozluštil, neboť závěrečný čistopis se výborně shoduje s textem publikovaným v Soupisu památek historických a uměleckých (viz Příloha č. 17, obr. 2).³⁵⁰ Dokonce už podle svědectví J. T. Berghauera z roku 1736 byl stářím poničený.³⁵¹

Arnošt z Pardubic byl prvním arcibiskupem pražským, který přijal 21. listopadu 1344 při slavnostním ceremoniału pallium (bílou vlněnou šálu s šesti černě vyšitými kříži, upravenou přes ramena do prstence kolem krku, jejíž jeden konec leží na prsou a druhý na zádech³⁵²), odznak papežské pravomoci delegované metropolitům, poté, co bylo 30. dubna 1344 pražské biskupství povýšeno na arcibiskupství a on jmenován arcibiskupem.³⁵³ Slavnostní předání popisuje František Pražský: „*Dříve totiž byl (pražský biskup, pozn. autorky) podřízen arcibiskupovi mohučskému. Proto, když bylo od řečené kurie přineseno pallium, byl ctihodný otec a pán, pan Arnošt, nejbližší neděli před příchodem Páně s prevelikou slávou od četných biskupů sousedních zemí v Pražském kostele vysvěcen na pražského arcibiskupa. I byla slavnost prvního vložení neboli přijetí pallia*

³⁴⁸ K tématu blíže viz Matějček 1954, s. 7.

³⁴⁹ Šroněk 1994, s. 262.

³⁵⁰ Podlaha – Hilbert 1906, s. 116.

³⁵¹ Kostílková 1999b, s. 156.

³⁵² Spěváček 1979, s. 175.

³⁵³ FRB IV, s. 492-493.

osobou řečeného pana Arnošta. Konečně tento první arcibiskup v Království českém přijav pallium vyšel z chrámu a v přítomnosti krále českého a markrabě moravského a mnoha knížat i jiných biskupů založil nový Pražský kostel a chvalně ho stavěl jako umělecké dílo s mistrovskými sochařskými pracemi nikdy v tomto království nevidanými.³⁵⁴

Musíme souhlasit s Marií Kostílkovou, která píše, že je pozoruhodné, že triforiový nápis „neuvádí dobře známé Arnoštovy zásluhy o katedrálu, které vkronice Pražského kostela pečlivě popsal třetí ředitel stavby Beneš Krabice z Weitmile i Arnoštovi životopisci“.³⁵⁵

Autor nápisu si z mnohostranné činnosti Arnošta z Pardubic vybral jeho vybudování a obdarování kláštera Panny Marie v Kladsku pro řád augustiniánů kanovníků. Arnošt fundoval tuto stavbu „pro spásu své duše a duší svých rodičů“ právě v místě, o němž napsal: „Ineme k tomuto místu s obzvláštní vděčností a oddaností“.³⁵⁶ Beneš Krabice o tom píše v Arnoštově životopise: „Zmíněný pan Arnošt pak zřídil slavné proboštství řeholních kanovníků v Kladsku a vybavil je dostatečnými důchody a knihami, drahými ornáty, malbami a znamenitými stavbami. Chtěl dokonce opustit arcibiskupské důstojenství a vyznávat v něm tutěž řeholi, ba zřídil si v něm celu, kam tajně přicházel, spokojiv se jen jedním služebníkem a předstíraje, že jel do Říma, po mnoho dní se tak skrýval a setrval v rozjímání k bohu a

³⁵⁴ Pallium přinesli Arnoštovi z Avignonu pražský kanovník Mikuláš Lucemburský a Mikuláš Hostislavův z Hořovic. Formálně ho Arnoštovi odevzdali už biskupové vratislavský a naratěnský, které k tomu pověřil zvláštním listem papež 25. srpna 1344. FRB IV, s. 437-438. Podobně událost popisuje i Beneš Krabice viz FRB IV, s. 511

³⁵⁵ Kostílková 1999b, s. 156. K Arnoštovým zásluhám a jeho životu viz FRB IV, s. 528-532.

³⁵⁶ Chaloupecký 1941, s. 19. K původu Arnošta z Pardubic a jeho vztahu ke Kladsku blíže viz Chaloupecký 1941.

svaté Panně Marii, již prokazoval horlivé služby, a samojediný navštěvoval ráno kostely.“³⁵⁷

Z dalších fundací pro augustiniány kanovníky nápis uvádí kláštery v Sadské a Rokycanech a špitál v Českém Brodě. I tato založení uvádí Beneš Krabice: „*Také dal znovu zbudovat kláštery řečeného řádu v Sadské, v Jaroměři a v Rokycanech a bohatě je nadal. Postavil a dostatečně zaopatřil nezbytnostmi i příslušenstvím špitály v Českém Brodě, v Příbrami a v Libáni.*“³⁵⁸

Z četných arcibiskupových reforem je jmenována jen jedna, a to zavedení soudního úřadu pro trestné činy duchovních, který se nazýval *officium correctoris*. Tento úřad vysílal po diecézi své zvláštní důvěrníky, tzv. *correctores cleri*, kteří měli dbát o skutečnou reformu a odstranění rozmanitých nedostatků v české církvi. Měli dost rozsáhlé pravomoci, neboť provinilce mohli trestat pokutami, vězením nebo i zbavením benefícia.³⁵⁹

Triforiový nápis zcela správně udává datum a místo úmrtí Arnošta z Pardubic. Stalo se tak v Roudnici 30. června 1364. Tento údaj potvrzuje i Beneš Krabice: „*Tedy léta Páně 1364 ctihodný otec jel kvůli některým svým obtížím a záležitostem svého kostela k panu císaři do Budyšina, kde byl od císaře a všech knížat a urozených uctivě přijat a bylo s ním laskavě jednáno. V den svatých letnic (12. května, pozn. autorky³⁶⁰) měl k lidu velké kázání v obecném jazyce a sloužil veřejně slavnou mši. Byl však brzy zchvácen strašnými horečkami a poznav, že nadešel den jeho odchodu, poručil, aby byl churav převezen do Roudnice. Tam učinil testament, jak mu bylo zvláštním*

³⁵⁷ FRB IV, s. 530. Toto založení Arnošta z Pardubic potvrdil papež Kliment VI. 24. dubna 1352.

³⁵⁸ FRB IV, s. 530. Oba kláštery augustiniánů kanovníků v Sadské a v Rokycanech byly založeny roku 1362.

³⁵⁹ Blíže viz Chaloupecký 1941, s. 100.

³⁶⁰ Friedrich 1997, s. 135.

povolením pana papeže dovoleno, a dal svým služebníkům mnoho darů při zdravém a úplném rozumu, a odešel s velikou sklíčeností a zbožností v srdci k Pánu posledního dne měsíce června, kdy byla neděle, ve svátek Památky svatého Pavla, slavného apoštola, asi v hodinu kompletoria, ve dvacátém roce svého pontifikátu.“

Úmrtí prvního pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic bylo velkou ztrátou nejen pro císaře Karla IV., který v něm našel dlouholetého vzdělaného, všestranného a v mnoha směrech souznějšího přítele a spolupracovníka, ale i pro celé české království. Na vlastní přání byl pochován v Kladsku v chrámu Panny Marie v Kladsku, které se dnes nachází na území Polska. Výběr tohoto místa posledního spočinutí vysvětluje Beneš Krabice slovy: *„Zvolil si též ještě dlouho před svou smrtí hrob ve farním kostele svaté Marie v Kladsku, kde se mu kdysi zjevila blahoslavená Panna, boží rodička, aby se proslavil tím zázrakem, jež chtěl oznámit ve svém smrtelném zápase a ne dříve. Ustanovil, aby tam byla na věčné časy každý den na úsvitě zpívána k počtě této boží rodičky hudební mše s antifonou Salve regina, a nadal ji dostatečnými důchody. Byl pohřben tamtéž před velkým oltářem. Duše jeho necht' odpočívá na nebesích. Amen.“*³⁶¹

Jak již bylo slovy Marie Kostílkové řečeno, je záhadou, proč nápis nezmiňuje především zásluhy o Svatovítskou katedrálu, jako například založení kaple sv. Antonína Poustevníka (dnešní kaple sv. Jana Křtitele) značným nákladem, v níž našly své místo náhrobky Břetislava II. a Svytlahy II. Jako otázka se také nabízí, proč ze všech reformačních zásluh by autor nápisu, za nějž je považován kanovník Václav z Radče, zrovna zdůrazňoval, že Arnošt založil *úřad pro*

³⁶¹ FRB IV, s. 531.

potlačování zpupnosti kněží. Možná právě proto, že autorem dnešních nápisů už nebyl Václav z Radče.

5.18. Jan Očko z Vlašimě

Bysta Jana Očka z Vlašimě se nachází jako osmnáctá v pořadí na jižní straně triforiového ochozu hned naproti bystě svého předchůdce v úřadu, Arnošta z Pardubic. Nápis čítající osm řádků je ve velmi špatném stavu, díky čemuž je skoro úplně nečitelný. Nápisová plocha pod ním je také značně poškozena (viz Příloha č. 18, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 18, obr. 2):

- 1) Iohannes II archiep(is)c(opus) p(ra)gen(sis) p(ri)m(us)
legat<us> dotavit
- 2) altaria s(anc)t[e] marie i(n) capella om(n)i(um) s(an)c(t)orum
s(an)c(t)orum erharde
- 3) et Otilie in ec(c)l(es)ia p(ra)gen(sis) Item construxit dota
- 4) vit hospitale s(an)c(t)e marie sub wissegrado Item
- 5) hospitale s(an)c(t)i Anthonii et s(an)c(t)e Elizabeth in
- 6) hradczano p(r)o clericis pauperibus i(n)f(ir)mis
- 7) hic moritur Anno d(o)m(ini) M CCC LXXX
- 8) die XII mensis Ianuarii orate pro <eo>

Transkripce:

- 1) Iohannes, II archiepiscopus Pragensis, primus legatus, dotavit
- 2) altaria sancte Marie in capella omnium sanctorum. Sanctorum
Erharde
- 3) et Otilie in ecclesia Pragensi. Item construxit dota-

- 4) vit hospitale sancte Marie sub Wissegrado. Item
- 5) hospitale sancti Anthonii et sancte Elizabeth in
- 6) Hradczano pro clericis pauperibus infirmis.
- 7) Hic moritur anno domini M CCC LXXX
- 8) die XII mensis Ianuarii. Orate pro (eo).

Překlad:

- 1) Jan, druhý arcibiskup pražský, první papežský legát, obdaroval
- 2) oltáře svaté Marie v kapli Všech svatých, svatého Erharda
- 3) a Otýlie v Pražském kostele. Také založil
- 4) špitál svaté Marie pod Vyšehradem. Také
- 5) špitál svatého Antonína a svaté Alžběty na
- 6) Hradčanech pro nemocné chudé kleriky.
- 7) Tento zemřel léta Páně 1380
- 8) dne 12. měsíce ledna. Modlete se (za něj).

Na bystě Jana Očka z Vlašimě je nejvíce patrné, že gotická podobizna nebyla většinou brána jako realistický portrét, který se snaží co nejvěrohodněji zachytit portrétovanou osobu. Srovnáme-li totiž jeho portrét v triforiové galerii stvárí, jaká mu byla dána na náhrobku, vypadá to, jako by zde byly portrétovány dvě zcela odlišné osoby. Podobné je to i při srovnání triforiového portrétu s malířskými vyobrazeními Jana Očka, která jsou spíše jen obrazy než portréty.³⁶² Také zde se objevuje oživující plastické zdůraznění svalů ve tváři, na čele a okolo nosu a úst. Bysta Jana Očka vznikla ještě za jeho života mezi lety 1378-1380.³⁶³ Postava preláta je oděna do kněžského roucha, na hlavě má infuli, nos a brada byly násilně poškozeny.

³⁶² K tématu blíže viz Matějček 1954, s. 7.

³⁶³ Šroněk 1994, s. 262.

Přepis nápisu od Josefa Dobrovského z roku 1817 je jasným důkazem, že nápis nebyl na počátku 19. století v nejlepším stavu. Poznámky jsou několikrát opravované, doplňované a přepisované. Přesto, pokud je srovnáme s opisy, které byly pořízeny na základě již zmiňovaných průkresů z roku 1857 a konec konců i dnešním stavem, je patrné, že Dobrovský musel nápis vidět v daleko lepším stavu. Důkazem toho je i římská číslovka XIII, která správně udává den, kdy Jan Očko zemřel (viz Příloha č. 18, č. 3). Správná je číslovka i v konečném čistopise (viz Příloha č. 18, obr. 4). V Soupisu památek historických a uměleckých je otištěno chybně číslo XII.³⁶⁴ Bohužel si původní znění dnes už nemůžeme ověřit přímo na triforiovém nápisu.

Vzhledem k potřebě co nejrychleji obsadit arcibiskupský stolec po smrti Arnošta z Pardubic se pražská kapitula rozhodla už 12. července 1364, pouhých 14 dnů po smrti Arnošta z Pardubic, pro jeho nástupce, olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimě.³⁶⁵ Takto píše o volbě Jana Očka kronikář Beneš Krabice: „*Když tedy tento ctihodný otec (Arnošt z Pardubic, pozn. autorky) jehož památka bude požehnána na věky věkův, zemřel a jeho drobné tělo bylo po slavném pohřbu odevzdáno hrobu, aby Pražský kostel nebyl dlouho bez pastýřské péče, sešli se děkan a kapitula téhož kostela a určili termín volby příštího arcibiskupa na den před svatou Markétou (12. července, pozn. autorky³⁶⁶). Jakmile nadešla tato doba, shromáždili se děkan a kapitula v kapitulní síni a vyzývajíce milosti Ducha svatého, bez jakéhokoli předchozího jednání, ale hned jakoby vnuknutím, všichni*

³⁶⁴ Podlaha – Hilbert 1906, s. 117.

³⁶⁵ K tématu blíže viz Kavka 1998, s. 240-241. Schválení volby papežem Urbanem V. viz MBV III, s. 210, č. 357.

³⁶⁶ Svátek sv. Markéty byl roku 1364 slaven v sobotu 13. července viz Friedrich 1997, s. 134.

*jednomyslně, aniž vůbec někdo odporoval, soustředili své hlasy na nejctihodnějšího v Kristu otce, pana Jana, biskupa olomouckého.*³⁶⁷

Vzhledem k tomu, že čeští králové vlastnili v řezenské, bamberské a míšeňské diecézi řadu hradů, vesnic a statků, ale ty byly podřízeny různým metropolitům, zapříčiňovalo to údajně mnoho nesrovnalostí a nedorozumění. Proto udělil Urban V. bulou z 28. května 1365 pražskému arcibiskupu Janu Očkovi z Vlašimě a jeho nástupcům titul *legatus natus*, čímž se arcibiskupové pražští stali stálými legáty v pražské provincii i ve zmíněných diecézích.³⁶⁸

Z písemných pramenů víme, že nový arcibiskup Jan Očko vysvětil hned 12. ledna 1365 oltář sv. Víta ve Svatovítské katedrále a v chóru mansionářů oltář Panny Marie, ale nemáme zprávy o tom, že by obdaroval oltář stejného zasvěcení v kapli Věch svatých.³⁶⁹

Naopak je nám známo, že těžké poškození zraku Jana Očka z Vlašimě ho přivedlo k úctě ke sv. Otýlii, již právě zasvětil jednu z kaplí Svatovítské katedrály, která byla budována od roku 1367. Navíc po dokončení této kaple zde nechal vymalovat obraz mladé Otýlie v kalichové křtitelnici.³⁷⁰

Další Očkovu fundaci, založení špitálu Panny Marie pod Vyšehradem, popisuje Beneš Krabice takto: „*Ctihodný otec, když ještě zastával biskupskou hodnost v olomouckém kostele, postavil také v Pražském kostele kapli podivuhodného díla, v níž ustanovil kaplana neboli stálého služebníka, zaopatřeného dostatečnými důchody. Tento důstojný otec ještě před svým již zmíněným povýšením také založil špitál pro chudé muže a ženy, totiž pro ty, kteří kdysi bohatí a vážení,*

³⁶⁷ FRB IV, s. 532.

³⁶⁸ K tématu blíže viz Kavka 1998, s. 247-248. MBV III, s. 274-275. Událost popisuje i Beneš Krabice viz FRB IV, s. 533. Neplach viz FRB IV, s. 484, nebo kapitola věnovaná osobě Karla IV.

³⁶⁹ FRB IV, s. 533.

³⁷⁰ Kořán 1994, s. 102.

*potom však upadli v chudobu, aby takoví nebyli nuceni khanbě své i svých přátel žebrat dům od domu. A ten špitál, nadaný dostatečnými důchody, umístil na dosti půvabném místě pod vrchem Vyšehradem.*³⁷¹

Pro chudé a nemocné duchovní založil roku 1374, právě na den sv. Alžběty (19. listopadu, pozn. autorky³⁷²) i hospitál sv. Alžběty a sv. Antonína na Hradčanech. Beneš Krabice nám o této události také zanechal zprávu: „*Téhož roku (1374, pozn. autorky), v den Alžběty, vysvětil též ctihodný otec (Jan Očko, pozn. autorky) nový špitál na Hradčanech k počtě jména svatého Antonína a svaté Alžběty. Tento špitál založil a velkolepě nadal sám pan arcibiskup, aby tam měli útulek chudí kněží a nemocní klerikové Pražského kostela a jeho diecéze.*“³⁷³

Jak již bylo řečeno, údaj o datu úmrtí Jana Očka z Vlašimě je v nápisu na triforiu uveden špatně. Jan Očko zemřel 14. ledna roku 1380³⁷⁴, nikoli 12. ledna, jak uvádí nápis. Josef Dobrovský si však roku 1817 poznamenal, patrně podle méně poničeného nápisu, ještě datum 14. ledna, tedy datum správné. Datum 14. ledna se objevuje i ve *Scriptores rerum bohemicarum*: „*Domini MCCCLXXX perceptis Sacramentis, videlicet salutari vitatico corporis Dominici, extrema unctione, in fidei unitate die XIII mensis Ianuarii, hora noctis XI vel quasi plenus deierum migravit ad Dominum, videlicet anno aetatis suae LXXVII.*“³⁷⁵

Je zvláštní, že nápis nad bystou Jana Očka nezmiňuje, že 17. září 1378 dosáhl titulu kardinála-kněze baziliky dvanácti apoštolů, neboť tak byl prvním Čechem, který se stal kardinálem.³⁷⁶ Nápis jinak

³⁷¹ FRB IV, s. 532.

³⁷² Friedrich 1997, s. 283.

³⁷³ FRB IV, s. 548.

³⁷⁴ Spěváček 1979, s. 568.

³⁷⁵ SRB II, s. 442.

³⁷⁶ MBV V, s. 46, č. 49. K témuž blíže viz Kavka 1998, s. 331.

neobsahuje další závažnější chyby, které by dokazovaly jeho nepůvodnost.

5.19. Jan z Jenštejna

Bysta Jana z Jenštejna se nachází jako devatenáctá v pořadí na jižní straně triforiového ochozu chronologicky po bystě Jana Očka z Vlašimě, svého předchůdce. Nápis skládající se z šesti řádků je ve velmi zuboženém stavu, takže lze jen stěží přečíst některá písmena, natožpak celý nápis. Na nápisové ploše se projevilo zpráškovatění a zvětrání (viz Příloha č. 19, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 19, obr. 2):

- 1) Iohannes tertius archiep(is)c(opus)
- 2) p(ra)gen(sis) apostolici sedis legatus
- 3) s<e>c<un>d(us) olim ep<iscop>us misnen(sis) hic re-
- 4) dificavit castru(m) keisperg cu(m)
- 5) magnis muris et turrim forti
- 6) castro fundavit

Transkripce:

- 1) Iohannes, tertius archiepiscopus
- 2) Pragensis apostolici sedis legatus
- 3) secundus, olim episcopus misnensis. Hic re-
- 4) dificavit castrum Keisperg cum
- 5) magnis muris et turrim forti
- 6) castro fundavit.

Překlad:

- 1) Jan, třetí arcibiskup
- 2) pražský, apoštolské stolice legát
- 3) druhý, dříve biskup míšeňský. Tento znovu
- 4) postavil hrad Kyšperk s
- 5) velkými hradbami a založil věž
- 6) pro silný hrad.

Bysta Jana z Jenštejna, která vznikla mezi lety 1378-1380,³⁷⁷ byla také vytvořena ještě za života osobnosti, kterou představuje. Mohli bychom zde tedy hledat alespoň částečnou tendenci po vystižení reálné podoby portrétované osoby. Podle Jaroslava Homolky i tato bysta vděčí za svůj realismus poučení na římských bystách z císařovy sbírky.³⁷⁸ Přesto bystu Jana z Jenštejna pojí typová příbuznost s bystami Leonarda Buška, Mikuláše Holubce a Ondřeje Kotlíka, která se projevuje okrouhlými masitými obličejí s výrazně vyvedeným svalstvem tváří, čela i okolo úst.³⁷⁹ Jan z Jenštejna má na hlavě infuli a je oděn do jednoduchého kněžského roucha. Nos je jako u mnohých jiných byst uražen.

Z poznámek Josefa Dobrovského je také patrné, že nápis nebyl snadno rozluštitelný hned při prvním čtení (viz Příloha č. 19, obr. 3). Čistopis už se v mnohém shoduje se zněním v Soupisu památek historických a uměleckých³⁸⁰, až na poslední řádku, ve které se rozchází. V Soupisu je na posledním, šestém řádku nejdříve velká mezera a pak pouze slova *castro fundavit*. Oproti tomu v Dobrovského čistopise tuto mezeru vyplňuje dokončení posledního slova z pátého

³⁷⁷ Šroněk 1994, s. 262.

³⁷⁸ Homolka 1984, s. 381.

³⁷⁹ Matějček 1954, s. 7.

³⁸⁰ Podlaha – Hilbert 1906, s. 118.

řádku *forti-ssimam* a ještě *in dicto*, takže poslední věta podle Dobrovského správně zní: „*Hic reaedifikavit castrum Keisperg cum magnis muris et turrim fortissimam in dicto castro fundavit*“ (viz Příloha č. 19, obr. 4). Na významu textu toto doplnění mnoho nemění, ale opět zde máme důkaz, že nápisy byly už roku 1857 značně poškozeny, dokonce více než roku 1817, kdy své opisy pořídil Josef Dobrovský.

Jan z Jenštejna, který byl od roku 1375 míšeňským biskupem³⁸¹, nastoupil do arcibiskupského úřadu po Janu Očkovi z Vlašimě. 17. září 1378 jmenoval papež Urban V. 29 nových kardinálů, mezi nimiž i Jan Očko z Vlašimě dosáhl titul kardinála-kněze baziliky dvanácti apoštolů. Tento titul dosud náležel Robertu Ženevskému. Jan Očko tak byl prvním Čechem, který se stal kardinálem. Důvod Očkova povýšení tkvěl mimo jiné i v tom, že se jeho arcibiskupský úřad chýlil ke konci. V říjnu 1378 papež souhlasil s Očkovou rezignací a 20. října 1378 byl na pražský stolec jmenován dosavadní míšeňský biskup Jan z Jenštejna, jeho synovec. Tím po svém předchůdci převzal i úřad papežského legáta.³⁸²

Vzhledem k tomu, že vše proběhlo tak rychle, je zřejmé, že záměna byla už dříve projednávána. Nejspíš sám Karel cítil potřebu nahradit staříckého Jana Očka někým mladším. Bula s Jenštejnovým jmenováním se dostala do Prahy se značným zpožděním, ale ani to nevysvětluje záhadu, proč nový arcibiskup byl jmenován do svého úřadu až 19. března 1379.³⁸³

Druhá část textu popisuje stavební činnost Jana z Jenštejna na hradě Kyšperk, který byl v držení církve od třicátých let 14. století,

³⁸¹ Kavka 1998, s. 302.

³⁸² Blíže viz Kavka 1998, s. 331.

³⁸³ Spěváček 1979, s. 657.

kdy jej koupil pražský biskup Jan IV. z Dražic. V majetku biskupství a poté arcibiskupství se hradu dostávalo průběžné údržby a arcibiskup Jan z Jenštejna ho výrazně přestavěl. Pokud doplníme triforiový nápis o chybějící část, kterou si poznamenal Dobrovský, dostaneme jeho původní znění, které říká: „*Hic reaedifikavit castrum Keisperg cum magnis muris et turrim fortissimam in dicto castro fundavit*“.³⁸⁴ Což bychom mohli přeložit slovy: „*Tento znovu vybudoval hrad Kyšperk s velkými hradbami a nejpevnější věž založil v řečeném hradě*“.

Podle svědectví kronikáře Beneše Krabice z Weitmile tu Jan z Jenštejna investoval „dobrých 1500 kop“.³⁸⁵ Pozůstatky Jenštejnovy tehdejší stavební činnosti jsou zbytky velké čtverhranné věže, která měla rozměry 10 x 15 m a byla na východní straně vklíněna do hradební zdi a východní polovina, která zni dosud stojí, má ještě nad přízemím kromě podkroví tři patra se stopami trámových stropů. Na jižním konci protáhlého, k jihu se svažujícího hradního oválu, jsou zachovány zbytky zdí a valených kleneb další obytné budovy, kníž patrně patřila i kaple, postavená Janem z Jenštejna. Palác byl totiž, jak se zdá, k starší hradební zdi přistaven až dodatečně.³⁸⁶

Zvláštní název hradu Kyšperk je zkomolením německého Geiersberg a střídá se pojmenováním Krsperk, Kaisperk, Kyersperk v některých starých pamětech. Český překlad, který se také vyskytuje, zní Supí hora.³⁸⁷

Tento nápis nevykazuje žádné faktické chyby, ale přesto je zarážející, že místo jmenování zásluh na stavbě Svatovítské katedrály, jmenuje stavební činnost Jana z Jenštejna na jeho soukromých

³⁸⁴ Fond J. Dobrovský

³⁸⁵ Menclová 1976, s. 390-391.

³⁸⁶ Menclová 1976, s. 390-391.

³⁸⁷ Sedláček 1882, s. 335.

državách. V tomto smyslu pak jeho obsah příliš neodpovídá ideji triforia jako memorie za zemřelé.

5.20. Mikuláš Holubec

Bysta Mikuláše Holubce se nachází na jižní straně triforiového ochozu jako poslední v pořadí za bystou Leonarda Buška. Čtyři řádky nápisu uvedeného nad ní patří také k těm dobře čitelným, které se dochovaly v lepším stavu (viz Příloha č. 20, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 20, obr. 2):

- 1) Nicolaus dictus holubecz
- 2) canonicus pragen(sis) s<e>cundus
- 3) director fabrice pragen(sis) hic
- 4) obiit Anno d(omini) M CCC LV

Transkripce:

- 1) Nicolaus, dictus Holubecz,
- 2) canonicus Pragensis, secundus
- 3) director fabrice Pragensis. Hic
- 4) obiit anno domini M CCC LV.

Překlad:

- 1) Mikuláš, řečený Holubec,
- 2) kanovník pražský, druhý
- 3) ředitel pražské stavby. Tento
- 4) zemřel léta Páně 1355.

Triforiová bysta Mikuláše Holubce vznikla rovněž někdy v rozmezí let 1378 – 1380, tedy také po jeho smrti.³⁸⁸ Jedná se o další imaginární portrét, vzniklý až po smrti své živé předlohy, který však nese určité individuální rysy. Postava je oděna do pláště s kapucí, která odhaluje jeho levé ucho. Není jasné, co toto umělecky uvolněné ztvárnění mělo přesně znamenat, ale z uměleckého hlediska je bysta Mikuláše Holubce řazena mezi díla mistrovská.³⁸⁹

Nápis nad bystou Mikuláše Holubce sděluje, že se jedná o druhého ředitele stavby Svatovítské katedrály, který byl delegovaný do svého úřadu rovněž z řad kanovníků pražských. Stejně jako u prvního ředitele stavby, Leonarda Buška, nesouhlasí ani zde datum úmrtí, které je uváděno k roku 1355. Na tuto chybu upozornil až Josef Neuwirth rovněž v souvislosti s datací úmrtí Holubcova předchůdce v úřadu, Leonarda Buška.³⁹⁰

Dobrovského přepis nápisu také není bez zjevného přepisování a dopisování, ale ve výsledné podobě se shoduje s dnešním stavem. Tyto opravy se rozhodně netýkají letopočtu Holubcovy smrti, tam si Dobrovský byl zřejmě jist, že správně čte římskou číslici MCCCLV (viz Příloha č. 20, obr. 3).

Podle všech nám známých dochovaných zpráv nemohl Mikuláš Holubec zemřít dříve jak roku 1359. Roku 1356 byl Mikuláš Holubec za přítomnosti představené konventu a kláštera dominikánek sv. Anny na Újezdě pod kopcem Petřínem potvrzen do úřadu pro kapli sv. Michala pod Vyšehradem slovy: „*Nicolaus dictus Holubecz fuit confirmatus...*“.³⁹¹ Toto obročí bylo uprázdněné, zřejmě předchozí

³⁸⁸Šroněk 1994, s. 262-263.

Kotíková 1940, s. 26-27.

Neuwirth 1890, s. 389-390.

¹ Liber primus confirmationum, s. 7.

Holubcovou smrtí, až 7. listopadu 1360, kdy na jeho místo byl jmenován farář Heřman z pražského kostela kapucínů.³⁹² Kromě toho je *Nicolaus Holubicz* 1356 zmiňován při příležitosti koupě domu.³⁹³

Tyto údaje jasně popírají, že by Mikuláš Holubec zemřel roku 1355. Jeho skutečné úmrtí může být na základě našich zjištění stanoveno asi na rok 1359. Vzhledem k chybnému datu úmrtí u Holubcova předchůdce, Leonarda Buška, a dalším nesrovnalostem v nápisech, nejspíš neobstojí jednoduché řešení, že Holubcův biografický nápis sešel natolik, že z původní římské číslovky MCCCLVIII zbyla dnešní MCCCLV. Nemáme k dispozici dřívější přepisy nápisů, abychom mohli jakkoli dokázat správnost roku 1355. Bohužel ani tento nápis nemůže podpořit představu, že se nám do dnešní doby dochovaly nápisy středověké.

5.21. Bušek Leonardův

Bysta Buška Leonarda je umístěna do nadpraží průchodů na jižní straně triforiového ochozu jako předposlední v pořadí. Krátký čtyřřádkový nápis, který se nad ní nachází, patří rovněž mezi ty zachovalejší, a díky tomu dodnes poměrně dobře čitelné (viz Příloha č. 21, obr. 1).

Transliterace (viz Příloha č. 21, obr. 2):

- 1) Busco leonardi archidiacon(us)
- 2) curimensis canonicus p(ra)gen(sis)
- 3) primus fabrice director

³⁹² Tamtéž, s. 135.

³⁹³ Tomek 1871, s. 235.

4) obiit anno d(o)m(ini) M CCC L

Transkripce:

- 1) Busco Leonardi, archidiaconus
- 2) curimensis, canonicus Pragensis,
- 3) primus fabrice director.
- 4) Obiit anno domini M CCC L.

Překlad:

- 1) Bušek [syn] Leonardův, arcijáhen
- 2) kouřimský, kanovník pražský,
- 3) první ředitel stavby.
- 4) Zemřel léta Páně 1350.

Triforiová bysta znázorňující Buška Leonarda vznikla někdy mezi lety 1378 – 1380, tedy až po jeho smrti.³⁹⁴ Jedná se tudíž o imaginární portrét, který podléhá společné typové příbuznosti s ostatními portréty ředitelů stavby, vyjma portrétu Václava z Radče. Tyto bysty se vyznačují okrouhlými masitými obličejí se silně vypracovaným svalstvem tváří, čela i okolí úst. I výrazová charakteristika, jakýsi mírně trpký úsměv, mají tyto bysty podobný. Postava je oděna do jednoduchého šatu a na hlavě má posazený jednoduchý biret.

Jak již bylo řečeno dozor nad prováděním stavby katedrály připadal kapitule, z řad jejíž kanovníků se vybírali „custodes, procuratores fabricae, magistri directores“.³⁹⁵ To, že se bysta Buška Leonarda a dalších čtyř kanovníků nachází po boku portrétů

³⁹⁴Šroněk 1994, s. 262-263.

³⁹⁵Benešová 1994, s. 25.

panovnické rodiny, arcibiskupů a stavitelů, svědčí o důležité roli pražských ředitelů.

Nápis nad bystou Buška Leonarda nás informuje o tom, že první ředitel stavby Svatovítské katedrály byl, než se stal kanovníkem pražským, arcijáhmem v Kouřimi. V každém případě u prvního ředitele stavby Svatovítského chrámu, Buška Leonarda, nesouhlasí datum jeho úmrtí, které je datováno k roku 1350. Na tento problém poprvé upozornil Josef Neuwirth.³⁹⁶

Pokud se podíváme na Dobrovského přepis nápisu, shledáme, že přepis i tohoto nápisu mu činil jisté obtíže. V jednom z přepisů postrádáme výraz *Leonardi*, který do druhého dodatečně dopsal. V obou dochovaných opisech chybí výraz *domini*, který je v originále triforiového nápisu uveden zkratkou *dm*. Jinak ostatní části, včetně inkriminovaného letopočtu, četl shodně s dnešní podobou nápisu (viz Příloha č. 21, obr. 3).

Dokázání této chyby je snadné, neboť „*Busco Curimensis archidiaconus*“ je uváděn jako žijící například ještě roku 1352 při příležitosti založení oltáře sv. Antonína v novém chóru Svatovítské katedrály.³⁹⁷ Nacházíme jej naživu i mnohem později, a to roku 1372, kdy je zmiňován vedle Beneše Krabice z Weitmile, tehdejšího ředitele stavby: „*Honorabiles viri et domini Busco Curimensis et Benesius Zacensis archidiaconi et canonici directoresque fabrice Pragensis ecclesiae recognoverunt...*“³⁹⁸ Kromě toho je zmiňován až do roku 1371 opakovaně v potvrzovací formuli v pozemkových nadačních knihách pro církevní majetek *Libri erectionum*.³⁹⁹

³⁹⁶ Neuwirth 1980, s. 389-390.

³⁹⁷ Tomek 1871, s. 106.

³⁹⁸ Tamtéž, s. 107.

³⁹⁹ *Libri erectionum* 1875, s. s. 41, 50, 60, 72, 73, 74, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 84, 85, tak jako s. 49, 63, 68 a 81. Na straně 81 je Bušek zvláště jmenován jako „arcijáhen kouřimský“.

Přesto, že datum úmrtí Buška Leonarda k roku 1350 není správné, ve shodě se zněním triforiového nápisu jej nacházíme nekriticky citované i v odborné literatuře.⁴⁰⁰ Na chybu v dataci Buškova úmrtí upozornila i Marie Kostílková při prezentaci nových poznatků o triforiových nápisech ve zmiňovaném vědecko-populárním pořadu ČT2.⁴⁰¹ To, že se právě u tohoto nápisu a nápisu nad bystou Mikuláše Holubce, zachovalo v pískovci nejvíc stříbra z původních nápisů, vedlo Kostílkovou k utvrzení se v představě o Hankově a Horčíčkově falzifikátorském zásahu do nápisů. Kostílková si to vysvětlovala tak, že padělatelé už měli při svém výkonu zřejmě naspěch, což se prý projevilo nejvíce u těchto bust, které jsou až na konci řady. Nikde však neobjasňuje, kde nabyla jistoty, že padělatelé si oba zmiňované nápisy nechaly až na konec a naopak nezačali právě u nich.

Každopádně Bušek Leonard nezemřel roku 1350, ale nejdříve roku 1372, jak dokládá poslední známá zmínka o něm. Není sice vyloučeno, že v době vzniku nápisů, někdy mezi lety 1389-1392 neměl pravděpodobný autor nápisů Václav z Radče a jeho poradci k dispozici spolehlivý pramen, který by dokládal rok úmrtí Buška Leonarda, ale není ani příliš pravděpodobné, že by se mohli splést o více než 20 let. Bohužel i tento nápis nepřispívá svou chybou k naší jistotě o původ nápisů z doby parlérovské huti.

⁴⁰⁰ Spěváček 1979, s. 669. Hlobil 1994, s. 82.

⁴⁰¹ Nesměrák 1997, s. 45-50.

6. Srovnání jednotlivých nápisů

Z dosavadního rozboru je zřejmé, že jednotlivé nápisy se dochovaly v různém stupni poškození a čitelnosti, že některé obsahují více chyb, zatímco další jsou zcela bezchybné. Nápisy se zásadně liší také v tom, jak jsou dlouhé, obsažné a výstižné. Následující srovnání by mělo v krátkosti poukázat na jednotlivé rozdíly a zvýraznit je.

V kapitole věnované výjimečnosti a smyslu triforiové portrétní galerie jsme ukázali, že triforium mělo svou jednotící myšlenku. Bylo koncipováno jako meimorie za osoby, které se zasloužili o stavbu katedrály a tím i o slávu církve a spásu vlastní duše. Tomu by také měly odpovídat některé slovní formule v textech a samotný výběr faktů, které byly zvěčněny. Nicméně tento předpoklad zcela neodpovídá realitě. Abychom mohli provést srovnání jednotlivých nápisů, nemůžeme s nimi pracovat jako s homogenním celkem. Musíme naopak nápisy rozčlenit do menších podskupin podle společenského postavení popisovaných osob. Vznikne nám tak pět základních skupin – panovníci, panovnice, arcibiskupové, ředitelé stavby a stavitelé. Podívejme se blíže na jednotlivé rozdíly.

Do první skupiny (viz tabulka 1), věnované panovníkům, řadíme Jana Lucemburského, Karla IV., Václav IV., Jana Jindřicha a Václava, vévodu Lucemburského. U všech panovníků je uvedena jejich titulace. Jen u Jana Lucemburského je přidána i číslovka, která udává, kolikátým českým králem byl. Vzhledem k poškození nápisu a problematice doby jeho vzniku, je zcela možné, že číslovka *VIII* mohla být vepsána na místo původního slova *uxorem*, které bylo nečitelné.

Kromě nápisu věnovanému Karu IV., jsou u všech ostatních zmiňovány rodinné vazby, z čehož u Jana Jindřicha, Václava IV. a

vévody Václava jsou uváděny ve vztahu ke Karlu IV. Jan Lucemburský je citován jako syn císaře Jindřicha a také pouze u něj je uvedena manželka. Tento způsob zaznamenání rodinných vazeb budí dojem, že text nápisů byl koncipován právě ve vztahu ke Karlovi IV. a ne k Václavovi IV.

Pokud by dnešní nápisy skutečně vznikly mezi lety 1389 a 1392, pak je otázkou, proč rodinné vazby nebyly vztaženy k osobě Václava IV. S tím souvisí i neodpovídající délka a přílišná stručnost nápisu věnovanému jeho osobě.

Zásluhy o stavbu Svatovítské katedrály jsou uvedeny pouze u Karla IV. Postrádáme zde zmínku o tom, že Jan Lucemburský daroval už roku 1341 desátek z kutnohorské urbury právě na stavbu katedrály, čímž po stránce finanční umožnil její založení. U Karla IV. nacházíme i další fundátorské činy, ať už ve vztahu k církvi nebo k českému království a jeho prosperitě a vzdělanosti. Zásluhy ve vztahu k církvi se objevují už jen u Jana Lucemburského a Jana Jindřicha. Jakékoli další počiny nejsou ani u nich, ani u ostatních osob uvedeny vůbec.

Kromě osoby Václava IV. je u všech ostatních uvedeno datum úmrtí. Tento fakt by mohl odpovídat dataci nápisů do období panování Václava IV., ale pravděpodobnější je, že nápis byl přizpůsoben stáří, v jakém byl Václav IV. na triforiu zobrazen. Jen u osoby Jana Lucemburského forma data úmrtí odpovídá pro středověk typickému způsobu uvádění k církevnímu svátku, který na ten den připadal. U ostatních je uveden buď jen rok úmrtí (vévoda Václav), nebo dokonce i den a věk (Karel IV., Jan Jindřich), ale ve formě prosté datace.

Do druhé skupiny (viz tabulka 2), která představuje panovnice, byly zařazeny všechny ženy-manželky: Eliška Přemyslovna, Blanka z Vaois, Anna Falcká, Anna Svídnická, Alžběta Pomořanská a

Johanna Bavorská. U většiny z nich je, podobně jako u panovníků, uvedena titulace. Nemá ji pouze Anna Svídnická a Alžběta Pomořanská, u nichž je místo titulace uveden původ či rodinné vazby. Obě tyto charakteristiky v sobě zahrnuje nápis nad bystou Johanny Bavorské. U ní je také jako u jediné uveden manžel. Důležitou součástí nápisů u Elišky Přemyslovny, Anny Svídnické a Alžběty Pomořanské je zcela pochopitelně vyjmenování dětí, které za svůj život přivedly na svět a které měly významné postavení.

Zásluhy o kostel uvádí jen nápis nad bystou Blanky z Valois a Anny Falcké, i když i ostatní panovnice nemohly zůstat bez zásluh. U Elišky Přemyslovny je tento údaj pochopitelně zcela irelevantní, neboť zemřela dříve, než byla katedrála založena.

Poslední část textu nápisu je pochopitelně věnován dataci úmrtí. Opět se ale neobjevuje u všech osob dané skupiny. Tam, kde je uvedena důsledně, dodržuje, narozdíl od nápisů u panovníků, způsob datace ke dni církevního svátku.

Třetí skupinu představují arcibiskupové pražští (viz tabulka 3): Arnošt z Pardubic, Jan Očko z Vlašimě a Jan z Jenštejna. I u této skupiny máme v nápisech obsaženu titulaci, i když se liší v několika bodech. U Arnošta z Pardubic je uvedeno pouze, že se jedná o arcibiskupa. Naopak Jan Očko má uveden i titul papežského legáta, ale chybí důležitá informace, že byl zvolen prvním českým kardinálem. Navíc u něj jako u jediného je pořadí arcibiskupského úřadu uvedeno římskou číslicí *II* namísto přídavným jménem *secundus*. Jan z Jenštejna je také titulován jako arcibiskup a legát, ale navíc je ještě zmíněn jeho předešlý biskupský úřad v Míšni.

Zásluhy o kostel jsou kupodivu uvedeny jen u Jana Očka z Vlašimě, což je vzhledem k nesporným zásluhám Arnošta z Pardubic

velkým nedostatkem. Zásluhy jiného charakteru, jako zakládání klášterů, špitálů a jiných prospěšných institucí, jsou připisovány Arnoštu z Pardubic a Janu Očkovi z Vlašimě. Zarážející je, že u Jana z Jenštejna je zmíněna jen péče o jeho vlastní majetek, nikoli zbožná nadace či zásluha o stavbu katedrály a její zvelebení. Datum úmrtí nacházíme jen u prvních dvou arcibiskupů a má formu prosté datace bez uvedení církevního svátku.

Čtvrtá skupina v sobě zahrnuje ředitele stavby (viz tabulka 4): kanovníky Buška Leonarda, Mikuláše Holubce, Beneše Krabice z Weitmile, Ondřeje Kotlíka a Václava z Radče. Všech pět ředitelů stavby má titul kanovník pražský, avšak pouze u Mikuláše Holubce tím titulace končí. Beneš Krabice z Weitmile je navíc charakterizován jako učený kanovník a u ostatních je navíc uveden i jiný titul. U všech pěti je správně označeno pořadí, v němž nastoupili do funkce ředitele stavby. Pouze u Ondřeje Kotlíka je namísto slova *quartus* římská číslice *IV*. Přímo jmenované zásluhy o kostel uvádí jen nápis u Václava z Radče, ale jak už bylo řečeno, nezní příliš lichotivě, když říká, že *celý chór pražský opatřil klenbou z peněz stavby*.

U prvních čtyř je zaznamenán rok úmrtí, ale bez bližšího data. Přesné datum máme jen u Beneše Krabice z Weitmile, které je však také bez uvedení církevního svátku, který na ten den připadal. Tato forma ostatně převládá u většiny nápisů. U Jana z Jenštejna tento údaj chybí, což by odpovídalo skutečnosti, že zemřel později, než byly nápisy napsány. Je ovšem otázkou, zda se jedná o nápisy dochované dodnes.

Pátá skupina je nejmenší, neboť do ní řadíme jen první dva stavitele (viz tabulka 5) – Matyáše z Arrasu a Petra Parlěře. U obou z nich je uveden více či méně problematický původ a u Petra Parlěře

dokonce i rodinná vazba. Největší část je zcela pochopitelně věnována zásluhám na stavbě katedrály. U Petra Parlěře máme v nápise doloženy ještě jiné stavby, které začal, případně i dokončil.

Datum úmrtí je uvedeno pouze u Matyáše z Arrasu, neboť Petr Parlěř zemřel až roku 1399, tedy v době, kdy středověké nápisy byly v katedrále už dohotoveny. Otázkou je, stejně jako u jiných nápisů s podobně chybějícím údajem, zda to můžeme považovat ve srovnání s jinak závažnými chybami za argument, který podporuje středověký původ nápisů. Může to být také jen odrazem částečně zchovalého stavu, v jakém nápisy byly, když byly později přepsány či obnoveny.

V každém případě srovnání, které jsme provedli, jasně ukázalo, že jednotlivé nápisy neodpovídají z různých důvodů zcela jednotící ideji, memoriální intenci, která by je měla spojovat. Datace úmrtí jsou většinou bez církevního svátku, zásluhy na svatbě katedrály se neobjevují ani zdaleka všude, titulace není úplná a často chybí zcela a stejné údaje bývají u jednotlivých osob podávány pokaždé v jiné formě. Církevní slovní formule typu *orate pro (eo)*, se objevují jen ojediněle a hodnocení vztahu k církvi jako takové nacházím jen u Karla IV. ve větě *Amator cultus divini et cleri precipuus*.

7. Závěr

Nápisy ve vnitřním triforiu Svatovítské katedrály vytvářejí spolu s portrétní galerií zcela unikátní celek a zkulturně historického hlediska mají veliký význam, nejen pro poznání historie samotné, ale především pro pochopení širších kulturně společenských reálií a hodnot.

Vznik těchto nápisů je, vzhledem k hraničním údajům, které obsahují, doposud řazen do rozmezí let 1389 – 1392. Je to období působení Václava z Radče, pátého ředitele stavby, jenž převzal svůj úřad roku 1380. Pokud předpokládáme, že údaj o zaklenutí chóru k roku 1385, jak jej uvádí nápis na kamenné pamětní desce vedle jižního portálu katedrály, je správný, pak nápis věnovaný Václavu z Radče mohl vzniknout až po jejím zaklenutí, tedy nejdříve roku 1385, ale spíše až po dokončení portrétní galerie roku 1389. Druhé hraniční datum je dáno faktem, že žádný z nápisů neobsahuje důležitou informaci o položení základního kamene západní části katedrály. Kromě těchto vymezujících údajů, poskytují nápisy celou řadu dalších dat a informací, které v zásadě neodporují domněnce, že se jedná o původní nápisy vzniklé ve vymezeném období.

Cílem této práce však mělo být potvrzení předpokládané doby vzniku, a tím i „pravosti“ nápisů, nebo naopak její vyloučení na základě ověření věrohodnosti výpovědí jednotlivých nápisů srovnáním jejich obsahu s jinými, nezávislými zprávami.

Tímto způsobem byly nalezeny mnohé chyby, které naopak svědčí o pozdějším vzniku dnešních nápisů. Ať už se jedná o známe chyby v nápise nad bystou Petra Parlěře, které celou problematiku bádání o jejich pravosti otevřely, přes méně známé chyby v dataci

úmrtí ředitelů stavby, kanovníků Mikuláše Holubce a Leonarda Buška, ale také Elišky Přemyslovny, Johanny Bavorské, Jana Očka z Vlašimě či vévody Václava Lucemburského. Chybný je i údaj týkající se věku, v němž zemřel císař Karel IV. Nápis nad bystou Anny Svídnické nejen že neobsahuje mnoho informací o její osobě a zásluhách, ale ještě navíc je část z nich zcela scestná a chybná. Zmatené informace obsahuje i nápis u Matyáše z Arrasu, který směšuje několik událostí a jejich dataci dohromady.

Celkovým a všestranným rozbořem všech textů nápisů se ukázalo, že nápisy obsahují celou řadu chyb a nesrovnalostí, které jsou natolik závažné, že se lze jen stěží domnívat, že by nápisy byly skutečně původní, tedy ještě z doby působení parléřovské huti na konci 14. století. Ve vědeckých kruzích bylo několikrát konstatováno, že informační stránka nápisů je z historického hlediska už jen málo přínosná. Přesto i tato práce odhalila další nesrovnalosti, jako je například faktické založení katedrály sv. Víta již Janem Lucemburským roku 1341, které mají z historického hlediska velký význam.

Nápisy jsou v současné době ve velmi špatném stavu a jistě by si zasloužily restaurátorský zásah. Tuto skutečnost potvrdil i Petr Chotěbor, který má na starosti památkovou péči v rámci Kanceláře prezidenta republiky. V 90. letech byly během natáčení pořadu z cyklu Lapidárium⁴⁰² pouze manifestovány nové možnosti moderní doby, ale k ničemu zásadnímu nedošlo, protože Pražský hrad nakonec neobjednal průzkumy nápisů přímo na místě. Zkoumány byly pouze staré vzorky, které měli restaurátoři Bergerovi doma a žádná nová

⁴⁰² K pořadu blíže viz Nesměrák 1997.

zpráva nebyla napsána, protože ta měla být až výsledkem průzkumu.⁴⁰³

V tomto případě by také bylo potřeba, aby nápisy byly znovu prozkoumány za pomoci moderních špičkových mikroskopů přímo na místě a nikoli jen jejich staré vzorky ze 70. let. Možná bychom pak získaly další důkazy, které by potvrdily, že zbytky zlata a stříbra v pórech pískovce, jsou skutečně pozůstatkem nápisů původních, které nebyly napsány jen obyčejnou rumělkou, ale ušlechtilými barvami z drahých kovů, což by daleko více odpovídalo důstojnosti místa. Také by bylo možné prověřit, zda nápisové plochy, neúměrně velké některým nápisům, zejména u Václava IV. a Anny Svidnické, jsou skutečně pozůstatkem původně mnohem delších nápisů.

Z důvodů, které jsme již uvedli ve shodě s názorem Ivo Hlobila, se nám zdá velice nepravděpodobné, že by nápisy byly dílem známých padělatelů Hanky a Horčičky, a tudíž pocházely z doby obrozeneckých panslavistických a vlasteneckých vzednutí. Jaromír Homolka v roce 1978 uvažoval o původu dnešních nápisů z doby Vladislava Jagellonského (1471 – 1516), ale jeho zjištění nebyla doposud publikována a jejich náznak se dostal na veřejnost jen díky článku Ivo Hlobila v časopise Dějiny a současnost.⁴⁰⁴

Nám se jeví jako pravděpodobnější možnost, že dnešní nápisy jsou z rudolfínské doby, tedy zhruba z rozmezí období let 1576 – 1611. Byla to totiž doba, která přinesla nejen Pražskému hradu všestranný rozvoj, ale také řadu úprav a přestaveb. Tehdy také mohla vzniknout potřeba opravit či nahradit už poškozené nápisy.

⁴⁰³ Citováno z mé osobní korespondence s Tomášem Bergerem.

⁴⁰⁴ Hlobil 1995, s. 57.

Bylo by tudíž potřeba dalšího bádání v této problematice, které by přineslo jasnější řešení skutečného původu dnešních nápisů a poodhalilo roušku osudu nápisů původních, středověkých.

*hypotéza
byla?*

8. Prameny

8.1. Edice pramenů

CDM VII

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII., ed. J. Chytil, Brno 1858.

CDM X

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae X., ed. J. Chytil, Brno 1858.

FRB III

Fontes rerum Bohemicarum III./sv. 4-6, ed. Josef Emler, Praha 1882.

FRB IV

Fontes rerum Bohemicarum IV., ed. Josef Emler, Praha 1884.

FRB V

Fontes rerum Bohemicarum V., edd. Josef Emler – Jaroslav Goll – Jan Gebauer, Praha 1893.

FRB, Series nova 1997

Chronicon Francisci Pragensis – Kronika Františka Pražského, Fontes rerum Bohemicarum. Series nova, tomus I. Ed. Jana Zachová, Praha 1997.

NK

- Národní knihovna ČR

Václav Hájek z Libočan

Václav Hájek z Libočan, O nešťastné příhodie kteráž se stala skrze oheň v Menším Městě Pražském a na Hradě Swatého Wacslawa i na Hradčanech etc. Leta M.D.XXXXI., sg. 54 I 1484

Kroniky doby Karla IV. 1987

Kroniky doby Karla IV. (edd. M. Bláhová – J. Eršil – J. Pavel – J. Zachová), Praha 1987.

Libri erectionum 1875

Libri erectionum archidieoecesis Pragensis saeculo XIV. et XV., liber I. (1358 – 1376), ed. Clementis Borový, Pragae 1875.

Liber primus confirmationum

Liber primus confirmationum I., ed. František Antonín Tingl, Pragae 1867 s. 7.

Liber confirmationum

Liber confirmationum VII., ed. Josef Emler, Pragae 1886.

MBV I

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus I, ed.
Ladislav Klicman, Praha 1903.

MBV III

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus III, ed.
Ladislav Klicman, Praha 1944.

MBV V

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia, tomus V, ed.
Karel Krofta, Praha 1903.

Dobner 1764-85

Monumenta historica Boemiae, tomus III. ed. Gelasius Dobner, Pragae
1764-85.

RBM III

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, tomus
III. ed. Josef Emler, Praha 1890.

Regesta IV

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae, tomus
IV. ed. Josef Emler, Praha 1892.

SRB II

Scriptores rerum Bohemicarum II., Series ducorum et regum Boemiae,
edd. Franciscus Martinus Pelzel – Iosephus Dobrowsky, Pragae 1784.

Podlaha 1912

Podlaha A., Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora. Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli Pragensis, X. Praegae 1912.

Karel IV. Lucemburský 1970

Karel IV. Lucemburský, Vlastní životopis, ed. J. Pavel, Praha 1970.

Kostílková – Petrasová 1999

Kostílková M. – Petrasová T., Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském I, Praha 1999.

Neuwirth 1890

Neuwirth J., Die Wochenrechnungen und der Betrieb des Prager Dombaues in den Jahren 1372–1378, Prag 1890.

8.2. Archivní materiál

Adamec - Adamcová 1974

- Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu

Adamec Q. – Adamcová J., Zprávy z restaurování portrétních byst vnitřního triforia katedrály sv. Víta, Praha 1974.

APH

Praha, Archiv Pražského hradu

KA

Praha, Archiv metropolitní kapituly u Sv. Víta, sg. 152.

Praha, Archiv metropolitní kapituly u Sv. Víta, cod. XI/1-2.

Berger – Bergerová 1972

- Oddělení uměleckých sbírek Správy Pražského hradu.

Berger V. – Bergerová A., Triforium Chrámu sv. Víta. Průzkum nápisů. Zprávy z restaurování, Praha 1972.

– rukopis v Archivu Metropolitní kapituly u sv. Víta APH

Hilarius z Litoměřic, Series Archiepiscopum Pragensem (1344-1420), (fol. 456) Sig. cod. XXV, mikrofilm č. 89; chart., saec. XV., ff. 162, 215x16 cm, involv e fragmento cuiusadm antiphonarii saec. XIII. confectum.

Praha, Literární archiv Památníku národního písemnictví

Fond J. Dobrovský

Dobrovský J., Ex ambitu superiori Pragensi ecclesiae., 1817, (fond Pozůstalost Josefa Dobrovského, sig. 1/5/30; 4933 a,b).

Kurze Beschreibung der Metropolitankirche St. Veit ob dem prager Schlosse, Prag 1798 – anonymní rukopis, zde „Henrici Arleri de Polonia”

9. Použitá literatura

Allgemeines Lexikon

Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler, (Thieme U. – Becker F.)
26, Leipzig 1932.

Ambros 1858

Ambros A., Der Dom zu Prag, Praha 1858.

Bartlová 2005

Bartlová M., Parlerbauten - Architektur, Skulptur, Restaurierung,
(recenze), Galéria, Bratislava 2005, s. 185 – 188.

Baum 1874

Baum A., Jak se píše historie umění českého. Památky. Listy pro
archeologii a historii 9, Praha 1874.

Benešovská 1994

Benešovská K., Architektura. in: Katedrála sv. Víta v Praze, Praha
1994, s. 26-65.

Benešovská 1999

Benešovská K., Založení katedrální huti v Praze, in: Petr Parlář.
Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 8-11.

Birnbaum 1931

Birnbaum V., Beiträge zur Parlerforschung, Prager Rundschau, Prag
1931.

Birnbaum 1930

Birnbaum V., Chrám sv. Víta. Kniha o Praze I, Praha 1930, s. 17-40.

Birnbaum 1929

Birnbaum V., Kdy přišel Petr Parléř do Prahy?, Umění 2, 1929, s. 51-56.

Birnbaum 1947

Birnbaum V., K datování portrétní galerie v triforiu chrámu svatovítského, in: Listy zdějin umění, Praha 1947, s. 120-145.

Bláhová 2001

Bláhová M., Historická chronologie, Praha 2001.

Blažíček 1954.

Blažíček J. O., Karlův most, Praha 1954.

Bobková 2003

Bobková L., Velké dějiny zemí Koruny české IV.a, Praha a Litomyšl 2003.

Bobková – Bartlová 2003

Bobková L. – Bartlová M., Velké dějiny zemí Koruny české IV.b, Praha a Litomyšl 2003.

Bock 1857

Bock F., Die Inschriften und Büsten der Gallerie im Dome von St. Veit zu Prag, Mittheilungen der Kaiserl. Königl. Central – Commission, II., Band, 1857, s. 185-186.

Bravermanová 1999

Bravermanová M., Funerálie z hrobů Matyáše z Arrasu a Petra Parlěře, in: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 143-148.

Buben 1994

Buben M., Encyklopedie heraldiky, Praha 1994, s. 174.

Burian 1971

Burian J., Katedrála sv. Víta na Pražském hradě. Praha 1971.

Čornej – Bělina – Kučera – Mikulec – Státníková – Vlk 1997

Čornej P. – Bělina P. – Kučera J. P. – Mikulec J. – Státníková P. – Vlk J., Dějiny Prahy I, Praha a Litomyšl 1997.

Čornej – Černá – Klosová 2003

Čornej P. – Černá A. M. – Klosová M., Prameny dějin českých. Nová řada, II. díl, Staré letopisy české, Praha 2003.

Encyklopedie 2004

Encyklopedie českých architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, (ed. P. Vlček), Praha 2004.

Friedrich 1997

Friedrich G., Rukověť křesťanské chronologie, Praha 1997.

Froissart 1977

Froissart J., Kronika stoleté války. Praha 1977.

Glückselig 1855

Glückselig L., Der Prager Dom zu St. Veit, Prag 1855.

Grueber 1873-74

Grueber B., Die Kunst die Mittelalters in Böhmen, tomus II, Pragae 1873-74.

Herold – Horský – Mráz 1984

Herold V. – Horský Z. – Mráz M., Filozofie a přírodní vědy v době Karlově, in: Karolus Quartus, Praha 1984.

Hledíková 1984

Hladíková Z., Karel IV. a církev, in: Karolus Quartus, Praha 1984.

Hlobil 1994a

Hlobil I., Parléřovská huť a stavba katedrály sv. Víta za Karla IV. in: Katedrála sv. Víta. Stavba, Praha 1994, s. 49-75.

Hlobil 1994

Hlobil I., Sochařství, in: Katedrála sv. Víta v Praze, Praha 1994, s. 66-95.

Hlobil 1995

Hlobil I., Nápisy v triforiu Svatovítské katedrály, Dějiny a současnost 17, 1995, s. 56-57.

Hlobil 1999

Hlobil I., Hut' svatovítské katedrály za Petra Parlěře, in: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 11-15.

Hlobil 1999a

Hlobil I., Sochařská výzdoba v přízemí katedrály, in: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 83-93.

Hlobil 1999b

Hlobil I., Vnitřní triforium, in: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 94-102.

Hlobil 1999c

Hlobil I., Vnější triforium, in: Petr Parlěř. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 103-109.

Homolka 1978

Homolka J., Ikonografie katedrály sv. Víta v Praze. Umění XXVI, 1978, s. 564-575.

Homolka 1984

Homolka J., Karel IV. a pražské dvorské sochařství. in: Karolus Quartus, Praha 1984.

Chaloupecký 1941

Chaloupecký V., Arnošt z Pardubic, první arcibiskup pražský (1346 – 1364), Praha 1941.

Chotěbor 1994

Chotěbor P., Pražský hrad. Podrobný průvodce, Praha 1994.

Chotěbor 1999

Chotěbor P., Stavební hut' ve středověku, in: Petr Parlář. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 7-8.

Kábrt – Kucharský - Schams – Vránek – Wittichová – Zelinka 1996

Kábrt J. – Kucharský P. - Schams R. - Vránek Č. – Wittichová D. – Zelinka V., Latinsko český slovník, Praha 1996.

Kavka 1998

Kavka F., Karel IV. Historie života velkého vladaře, Praha 1998.

Kavka 2002

Kavka F., Čtyři ženy Karla IV., Praha a Litomyšl 2002.

Kletzl 1928

Kletzl O., Sulpiz Boisserée und Joseph Dobrovský: Ein Brief Wechsel als beitrage zur Parlerforschung. 19. October 1817, Heidelberg 1928.

Kletzl 1928a

Kletzl O., Ein Briefwechsel G. Th. Legis-Glückseligs mit Wenzel Hanka, Heidelberg 1928.

Kořán 1994

Kořán I., Podíl arcibiskupů na zlatém století české gotiky, in: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, Praha 1994, s. 97-113.

Kostílková 1999

Kostílková M., Chronologie stavby a rekonstrukce pražské katedrály, in: Petr Parlář. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 162-164.

Kostílková 1999a

Kostílková M., Pamětní deska o stavbě katedrály v letech 1344-1396, in: Petr Parlář. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 194-151.

Kostílková 1999b

Kostílková M., Nápis nad bystami ve vnitřním triforiu chrámu sv. Víta, in: Petr Parlář. Svatovítská katedrála 1356-1399, Praha 1999, s. 152-157.

Kostílková – Petrasová 1999

Kostílková M. – Petrasová T., Jednota pro dostavění Chrámu sv. Víta na Hradě pražském I., Praha 1999.

Kotíková 1940

Kotíková Z., Katedrála sv. Víta. Poklady národního umění, Praha 1940.

Kotrba 1970

Kotrba V., Architektura, in: České umění gotické 1350 – 1420, Praha 1970.

Kotrba 1971

Kotrba V., Kdy přišel Petr Parléř do Prahy. Příspěvek k historickým počátkům parléřovské gotiky ve střední Evropě, Umění XIX, 1971, s. 109-131.

Kutal 1962

Kutal A., České gotické sochařství 1350 – 1450. Praha 1962.

Líbal 1984

Líbal D., Architektura doby Karlovy v českých zemích, in: Karolus Quartus, Praha 1984.

Mádl 1891

Mádl K. B., O pokladu svatovítském, in: Zlatá Praha, 1891, s. 568

Matějček 1954

Matějček A., Gotická plastika v chrámu sv. Víta v Praze, Umění II., Praha 1954, s. 1-17.

Menclová 1976

Menclová D., České hrady 1/ 2. Praha 1976.

Mikovec – Zap 1865a

Mikovec F. B. – Zap K. V., Poprsí Matyáše z Arrasu a Petra Parlěře, stavitelův hlavního chrámu u sv. Víta na hradě pražském, Starožitnosti a památky země české II. Praha 1865, s. 216-218.

Mikovec – Zap 1865

Mikovec F. B. – Zap K. V., Václav z Radče a jeho poprsí v metropolitánském chrámu pražském, in: Starožitnosti a památky země české II, Praha 1865, s. 85-90.

Nechutová 1995

Nechutová, J.: Středověká latina. 1. vyd. Brno 1995.

Nesměrák 1997

Nesměrák K., Václav Hanka a triforium katedrály sv. Víta, in: Almanach rukopisné obrany IV, Praha 1997, s. 42-50.

Neumann 2001

Neumann J., Malíř František Horčíčka a Hankova falza, in: Falza a podvody české historie, Praha 2001, s. 108 – 127.

Neuwirth 1891

Neuwirth J., Petr Parler von Gmünd, Dombaumeister in Prag und seine Familie, Prag 1891, s. 1-383.

Neuwirth 1893

Neuwirth J., Geschichte der bildenden Kunst in Böhmen, Prag 1893.

Pelzel 1780

Pelzel F. M., Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen, 1. Theil, Prag 1780.

Pelzel 1781

Pelzel F. M., Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen, 2. Theil, Prag 1781.

Podlaha – Hilbert 1906

Podlaha A. – Hilbert K., Metropolitní chrám sv. Víta v Praze. Soupis památek historických a uměleckých v Království českém, I., Praha 1906.

Podlaha – Šittler 1903

Podlaha A. – Šittler E., Chrámový poklad u sv. Víta v Praze, Praha 1903.

Podlaha – Šittler 1903a

Podlaha A. – Šittler E., Soupis památek historických a uměleckých v Království českém. Poklad svatovítský, Praha 1903.

Pubička 1793

Pubička F., Chronologische Geschichte Böhmens unter dem König Karl, 5. díl, sv. II., Prag 1793.

Samek 1994

Samek B., Umělecké památky Moravy a Slezska 1 (A – I), Praha 1994.

Sedláček 1882

Sedláček A., Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV. Praha 1882-91.

Schnaase 1874

Schnaase C., Geschichte der bildenden Künste im Mittelalter, 4, Düsseldorf 1874.

Schwarz 1997

Schwarz M. V., Felix Bohemia Sedes Imperii. Der Prager Veitsdom als Grabkirche Kaiser Karls IV., in: Grabmäler der Luxemburg. Image und Memoriam eines Keiserhauses, Luxemburg 1997, s. 123-153.

Slovník středověké latiny 1995

Slovník středověké latiny v Českých zemích, Praha 1995. (Až do 15. dílu = ia – incipio)

Sokol 1969

Sokol J., Parlérův kostel Všech svatých na Pražském hradě, *Umění XVII*, Praha 1969, s. 574-582.

Spěváček 1979

Spěváček J., Karel IV. Život a dílo, Praha 1979.

Spěváček 1982

Spěváček J., Král diplomat, Praha 1982.

Stejskal 1984

Stejskal K., Karel jako sběratel, in: Karolus Quartus (sborník), (ed. V. Vaněček), Praha 1984.

Svatoš 1995

Svatoš M., Dějiny Univerzity Karlovy (1347/48-1622), I. díl, Praha 1995.

Swoboda 1940

Swoboda K. M., Peter Parler, der Baukünstler und Bildhauer, Vídeň 1940.

Šroněk 1994

Šroněk M., Výzdoba a zařízení katedrály, in: Katedrála sv. Víta v Praze, Praha 1994, s. 259 -279.

Tadra 1880

Tadra F., Cancellaria Arnesti, Archiv für österreichische Geschichte, Band LXI, 2. Theil, Viena 1880.

Tomek 1892

Tomek V. V., Dějepis města Prahy II., Praha 1892.

Tomek 1861

Tomek V.V., Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě pražském I, Památky IV, Praha 1861, s. 49-61.

Tomek 1861a

Tomek V.V., Příběhy stavby kostela sv. Víta na hradě pražském II, Památky IV, Praha 1861, s. 110-120.

Tomek 1871

Tomek W.W., Základy staršího místopisu pražského, I.- IV., Praha 1871.

Vítovský 1994

Vítovský J., Stavitel Karlova mostu mistr Oto, in: Zprávy památkové péče 1, Praha 1994, s. 1-6.

Vlček 2004

Encyklopedie českých architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, ed. Pavel Vlček. Praha 2004.

Zoubek 1870

Zoubek F. J., Zahrada Panny Marie u Prahy - na Smíchově, in: Památky archeologické a místopisné. díl VIII., r. 1868-1869, Praha 1870, s. 229-231.

10. Přílohy

- Příloha č. 1: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Václava z Radče
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Václava z Radče
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Václava z Radče
- Příloha č. 2: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Matyáše z Arrasu
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Matyáše z Arrasu
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Matyáše z Arrasu
- Příloha č. 3: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Petra Parlěře
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Petra Parlěře
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Petra Parlěře
- Příloha č. 4: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Ondřeje Kotlíka
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Ondřeje Kotlíka
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Ondřeje Kotlíka
- Příloha č. 5: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Beneše Krabice z Weitmile
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Beneše Krabice z Weitmile
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Beneše Krabice z Weitmile

Příloha č. 6: obr. 1 – Fotografie triforiového nájpisu vévody Václava
obr. 2 – Přepis triforiového nájpisu vévody Václava
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nájpisu vévody
Václava

Příloha č. 7: obr. 1 – Fotografie triforiového nájpisu Jana Jindřicha
obr. 2 – Přepis triforiového nájpisu Jana Jindřicha
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nájpisu Jana
Jindřicha

Příloha č. 8: obr. 1 – Fotografie triforiového nájpisu Blanky z Valois
obr. 2 – Přepis triforiového nájpisu Blanky z Valois
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nájpisu Blanky z
Valois

Příloha č. 9: obr. 1 – Fotografie triforiového nájpisu Anny Falcké
obr. 2 – Přepis triforiového nájpisu Anny Falcké
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nájpisu Anny
Falcké

Příloha č. 10: obr. 1 – Fotografie triforiového nájpisu Anny Svídnické
obr. 2 – Přepis triforiového nájpisu Anny Svídnické
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nájpisu Anny
Svídnické

Příloha č. 11: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Alžběty

Pomořanské

obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Alžběty Pomořanské

obr. 3 – Dobrovského přepis trifriového nápisu Alžběty

Pomořanské

Příloha č. 12: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Karla IV.

obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Karla IV.

obr. 3 – Dobrovského přepis trifriového nápisu Karla IV.

Příloha č. 13: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Jana

Lucemburského

obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Jana Lucemburského

obr. 3 – Dobrovského přepis trifriového nápisu Jana

Lucemburského

Příloha č. 14: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Elišky

Přemyslovny

obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Elišky

Přemyslovny

obr. 3 – Dobrovského přepis trifriového nápisu Elišky

Přemyslovny

Příloha č. 15: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Václava IV.

obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Václava IV.

obr. 3 – Dobrovského přepis trifriového nápisu

Václava IV.

Příloha č. 16: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Johanny Bavorské
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Johanny Bavorské
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Johanny
Bavorské

Příloha č. 17: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Arnošta z
Pardubic
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Arnošta z
Pardubic
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Arnošta z
Pardubic

Příloha č. 18: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Jana Očka
z Vlašimě
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Jana Očka
z Vlašimě
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Jana Očka
z Vlašimě

Příloha č. 19: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Jana z Jenštejna
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Jana z Jenštejna
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Jana z
Jenštejna

Příloha č. 20: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Mikuláše Holubce
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Mikuláše Holubce
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Mikuláše
Holubce

Příloha č. 21: obr. 1 – Fotografie triforiového nápisu Buška Leonarda
obr. 2 – Přepis triforiového nápisu Buška Leonarda
obr. 3 – Dobrovského přepis triforiového nápisu Buška
Leonarda

Srovnávací tabulka č. 1: Panovníci

Srovnávací tabulka č. 2: Panovnice

Srovnávací tabulka č. 5: Arcibiskupové

Srovnávací tabulka č. 5: Ředitelé stavby

Srovnávací tabulka č. 5: Stavitelé

Příloha č.1

obr. 1

obr.2

Wenceslaus de radre Cam¹¹⁸⁵
pign. 7 decan¹¹⁸⁵ p¹¹⁸⁵ p¹¹⁸⁵ appol¹¹⁸⁵
pign. dircor fabric¹¹⁸⁵ qu¹¹⁸⁵
qu¹¹⁸⁵ tota¹¹⁸⁵ Chorum. pragen¹¹⁸⁵
belandunam procuravit die
pecun¹¹⁸⁵ fabric¹¹⁸⁵

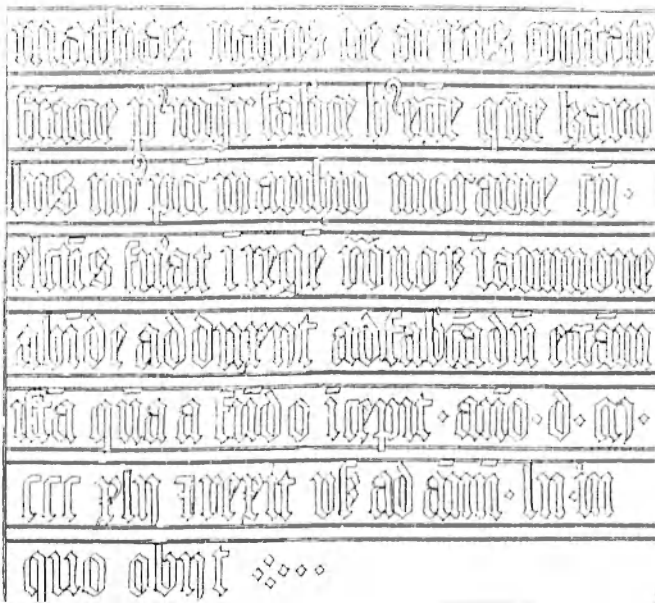
<p>tungen. natus Joannem Principis Romani Karoli III. Romanorum Imperatoris. et ap. Bergh. 401.</p>	<p>Johanna Romanorum (57) Ernestus de tertia p[ro]prietate Verobator</p>
<p>Wenceslaus de Sadez Can. Mag. Recan. ecclesie Scti spiritus. Mag. Director fabricae VI, qui totum chorum Pragen. de perulio testudinari prote- gerit.</p>	<p>(5) Pragen F. fabricae 2. Mathias natus de Aras - v. fol. 100 3. Petrus Henricus Wleri - v. fol. (4)</p>
<p>Andreas dictus Kottlix, Canonicus et Starosta S. Petri in ecclesia Pragen. Director fabricae III Obiit a. d. M. CCC. L. XXX. Anno viii</p>	<p>(5) Benetius</p>
<p>Bulco Archiepiscopus Curie magis Canonicus Pragen et primus fabricae Directo obiit a. d. M. CCC. L.</p>	<p>Wenceslaus Dux Luxemburgi Johannes Marchio Moraviae (Pragensis) A. d. M. CCC.</p>
	<p>ibidem regnabat Carolus rex prae</p>

Příloha č.2

obr. 1

obr.2

no. 100. l. 1. in quo scribitur.

127. 129. Carol IV. 127. 129.
MAGISTER DE COLONIA DE TEGE...

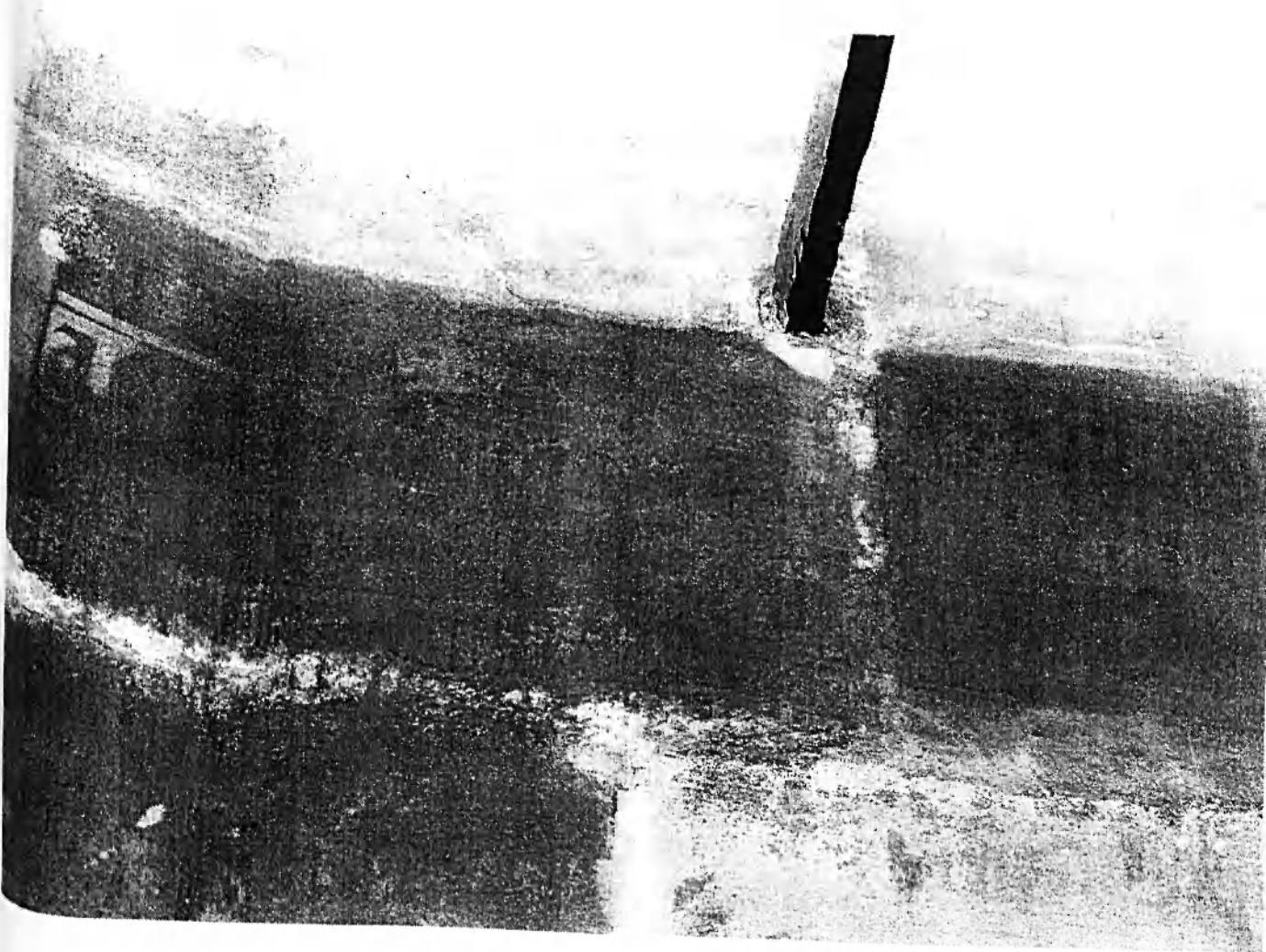
Henrici Henrici De
Colonia, Magistri de Gem
minda in Cuera, secundus
Magister hujus fabricae, quem
Imperator Karolus quartus
adduxit de dicta civitate et
fecit eum Magistrum hujus
ecclesie et tunc fuerat
annorum X. VIII. et incepit
regere A. D. M. CCC. LVI. et
perfectit eorum istum A. D.

Polonia Magri

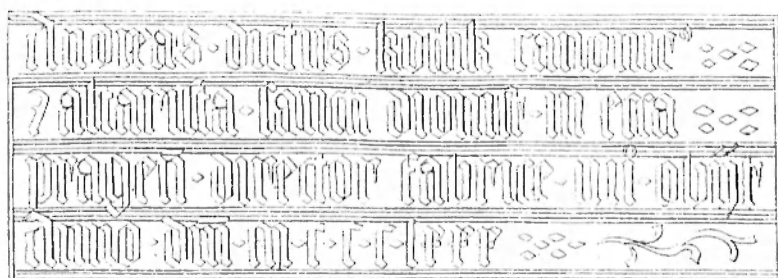
M. CCC. LX. VII. quo anno incepit sedilia chori illius
et perfectit eorum omnium et infra tempus
Sanctorum, et rexit p[ar]tem præscriptam etiam
Mullagiae, et incepit a fundo
chorum in Colonia circa Albeam. 77. 2. 27. 533.

Příloha č.4

obr. 1

obr.2

Wenceslaus de Saxe, Cam.
Mag. Rican. ecclesie Scti.
gemin. Prinj. Director fabricae
V, qui totum choram Sagen.
de peculiaribus testudinari protu
ruit.

4. Andreas dictus Koffler,
Canonius et Thariffa S.
Decanus in ecclesia Sagen.
Director fabricae III
Anno M C C L X X X.
anno vii

~~Rufus Thidiatonus Peri
monis Canonius Sagen
his primus fabricae Directo
obit etc. M C C L.~~

Johanna Romanorum
(17) Ernestus
Verlatus

(5) Praen
Kunth, dat. 17. 11. 1711
Johann 1711
althaus

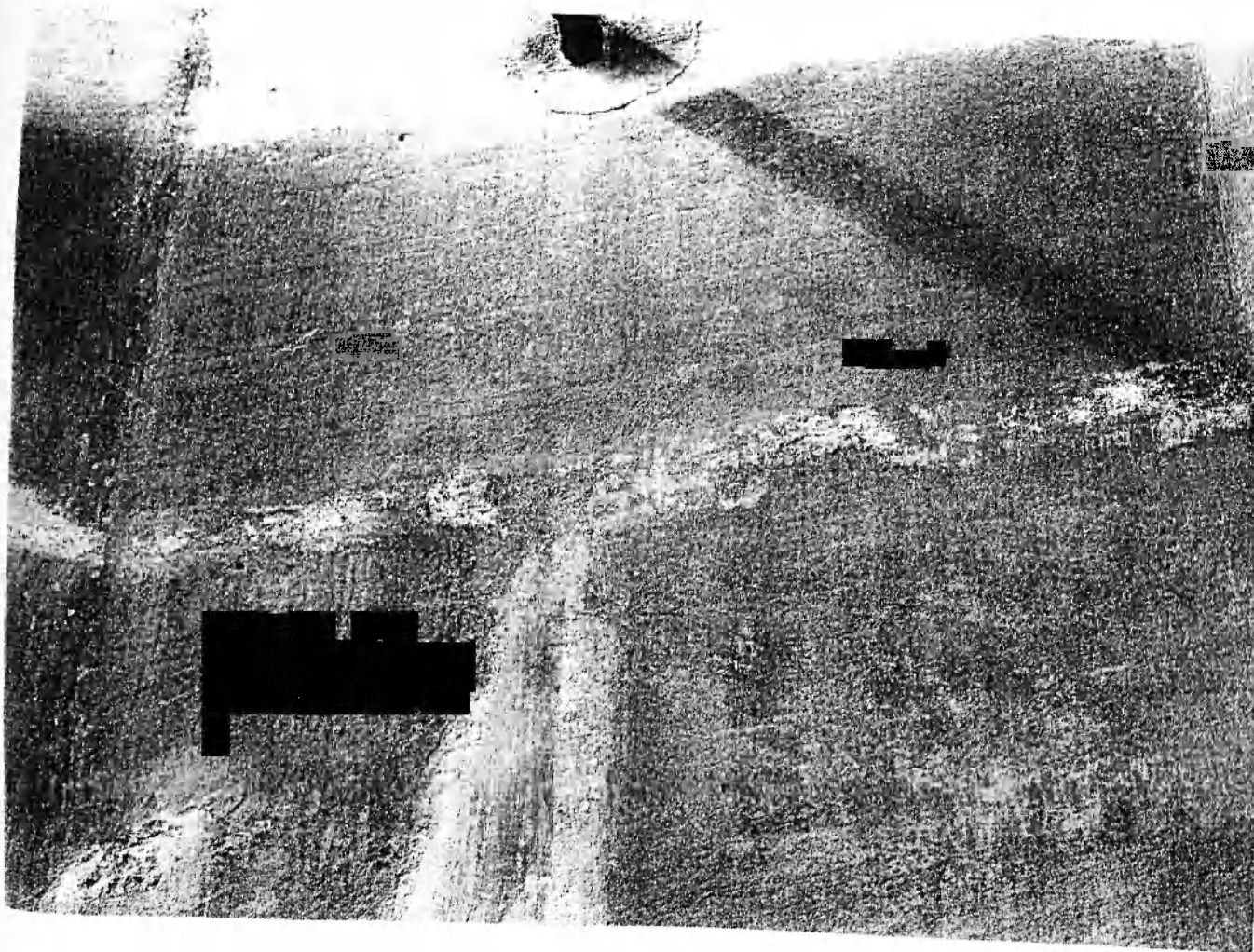
F fabricae)
1. Mathias natus de Arras - u. fol. m. m. m.
2. Petrus Henrici Alerii - u. fol. m. m. m.
(4)

(8) Beneficiis

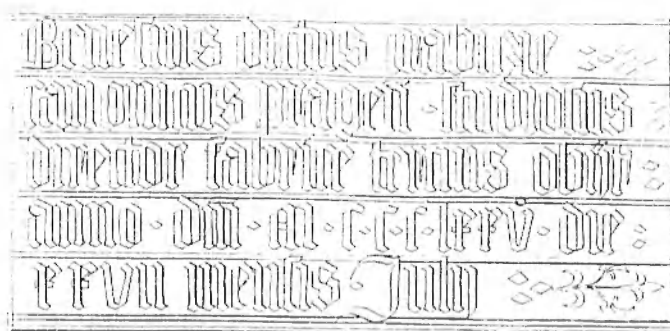
Wenceslaus Dux Lucomburg.
Johannes Marthio (Moravice
Prunice)
A. d. M. CCC.
- ibidem sepulchus
- cartusien. prope Altmann

Příloha č.5

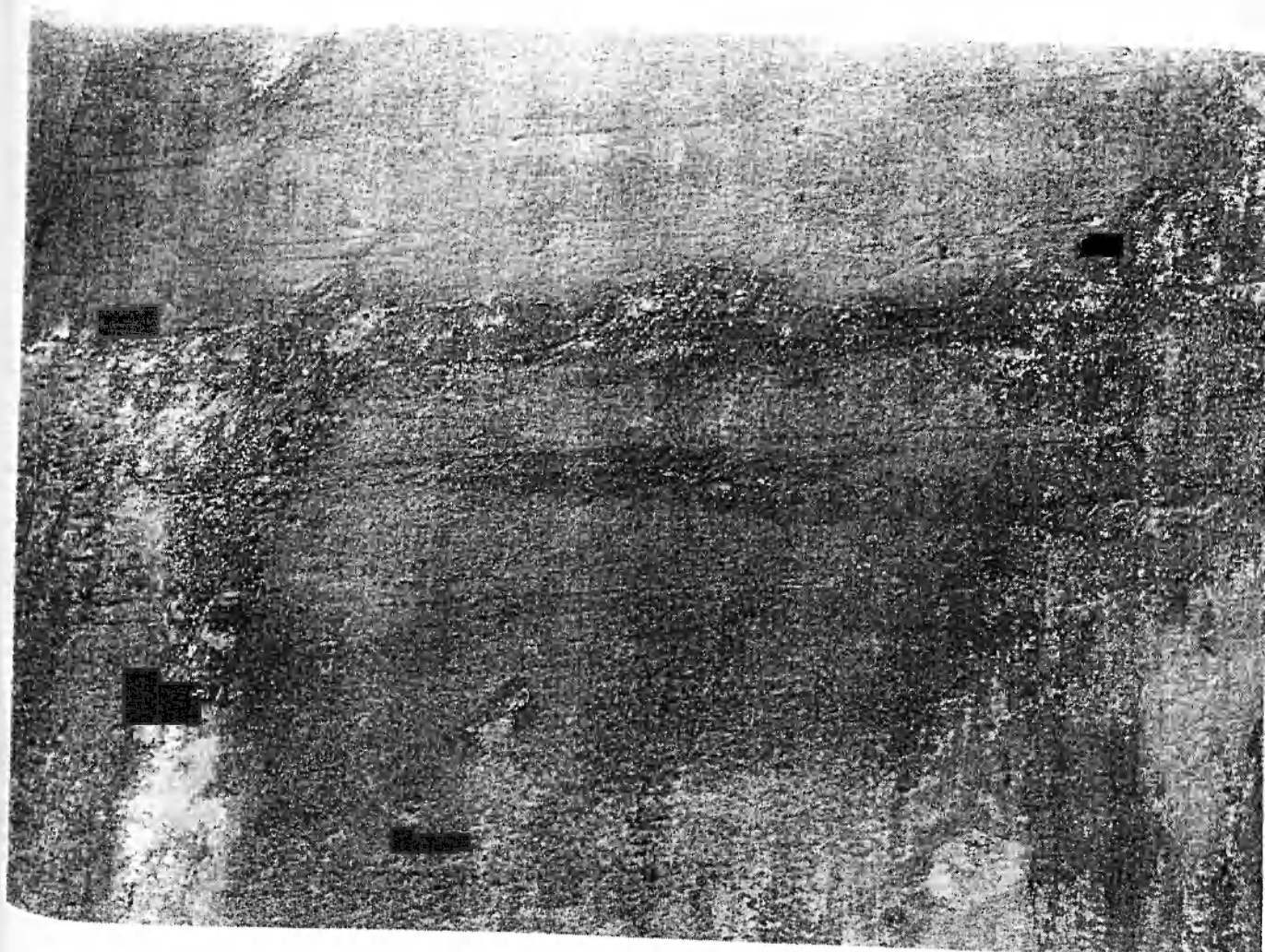
obr. 1

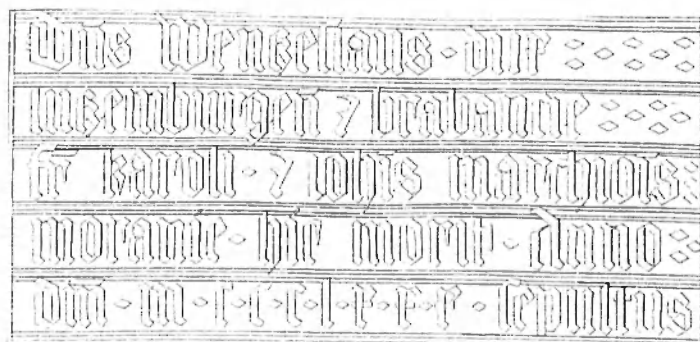
obr.2

obr. 1

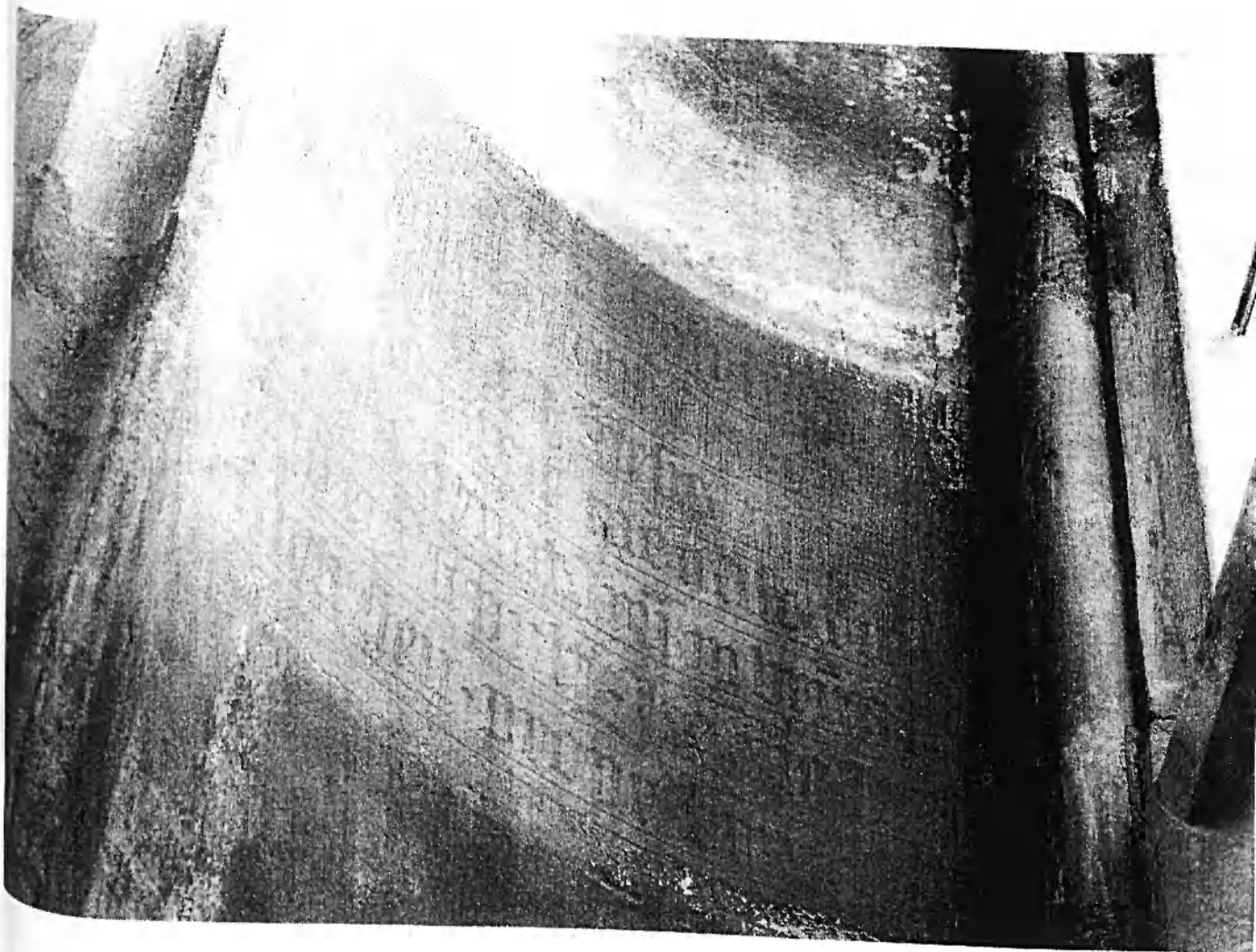
obr.2

6.
Dns Wenzeslaus dux
Lutemburgen et Arabancie
~~Regis~~
et Karoli et Johis marchionis
Moraue..... morit^o anno
dni M. CCC. LXXX. sepultus

obr. 1

obr.2

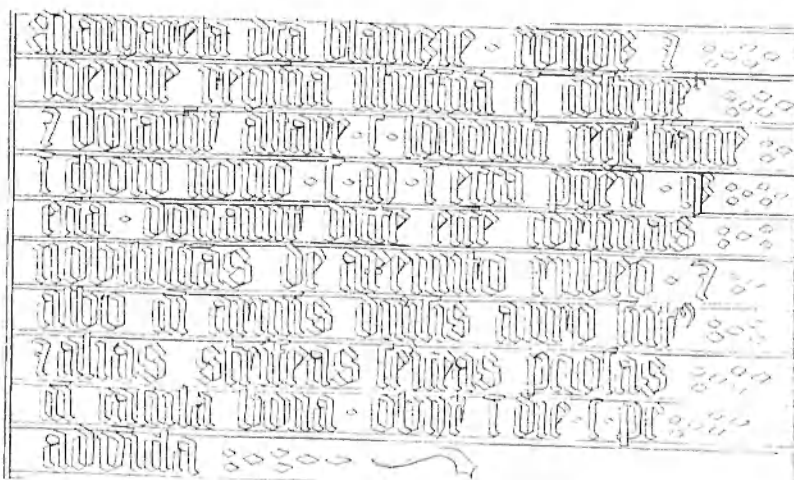
Johannes - fr - karoli - marchio
indivulsi moni - a - d - m - ccc -
l - xxv - die - xii - mensis - noverbr
hic - obdormit - monasterium
veteris - benedictini - in - brunnia -
abbeum - septuag - Ste - monasterium
Carthagen - prope - brunnia -

7.
 Dns Johannes Tirolis marchio /
 moravie mort² a. d. M. CCC.
 LXXV
 .. XV mēsis nouemb. hic cō.
 Struxit monasterium
 fratrum b. fran. .. mī in brūa
 ibidem sepultus in monasteriū
 cartusien. prope Brūnā

obr. 1

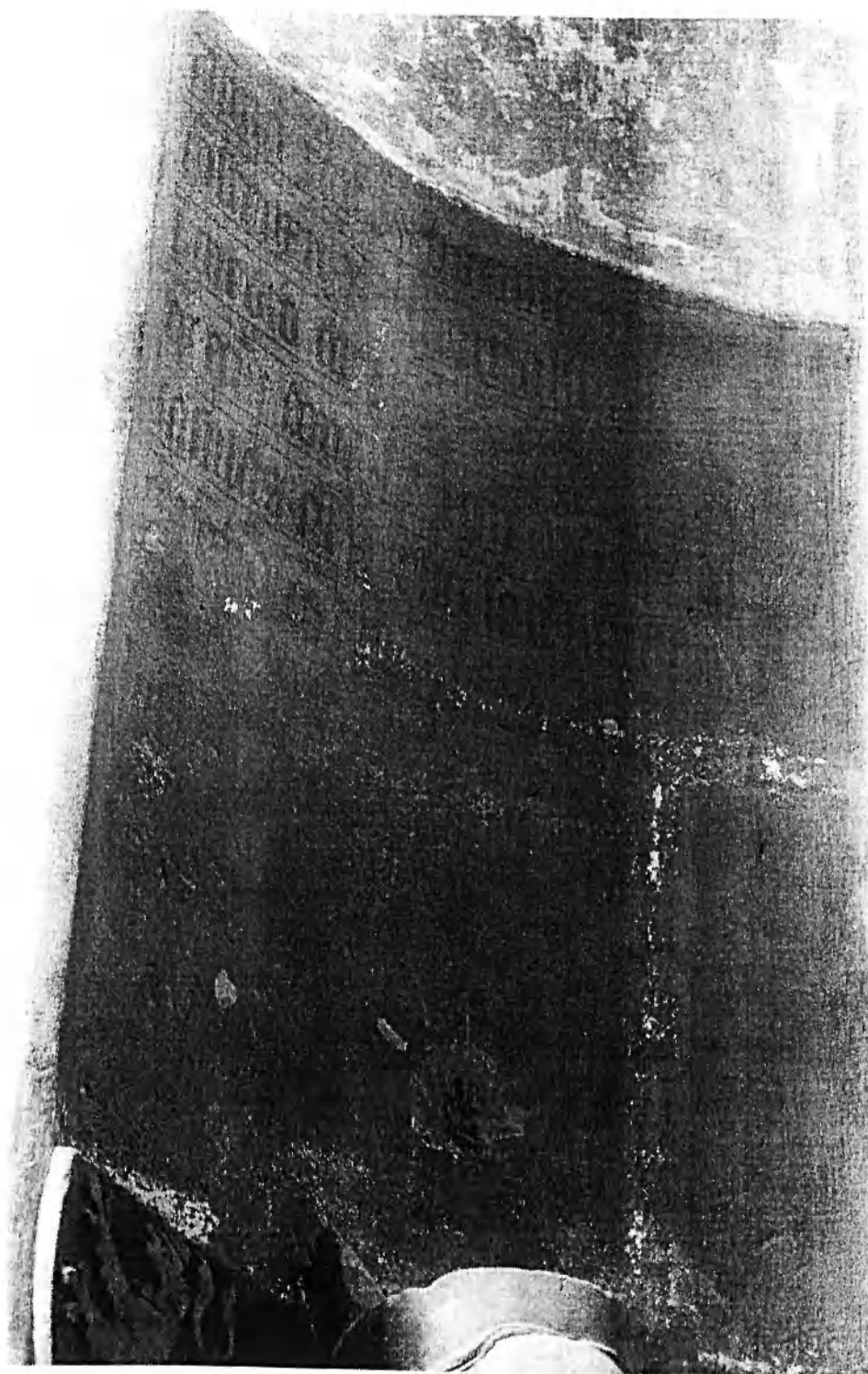
obr.2

8

Margareta dca Blantzie honor
 et boemie regina illustra que construx
 et dotau.. altare s. Ludouici regis francie
 i choro nouo s. m.. ect.. pgen. que
 etiam donauit dte ecce cortinas
 nobilissimas de axemito rubeo et
 albo cum armis francis auro sut
 et alias trificas sericeas preciosas
 cu casula bona. obiit die s. pe
 ad vicia.

obr. 1

obr.2

Alma vobis 7 bovine regna que
vobis dedit 7 dicitur altare 7 dicitur
vobis dicitur dicitur 7 dicitur dicitur
7 dicitur dicitur dicitur dicitur
7 dicitur dicitur dicitur dicitur
7 dicitur dicitur dicitur dicitur
7 dicitur dicitur dicitur dicitur
7 dicitur dicitur dicitur dicitur

Anna rex et boem̄e reḡia que | 9
 cōstruxit et donavit altare s. nicolai |
 ī medio chori s. m. ī eccl̄a p̄uen |
 que etiā donavit eccl̄e p̄dicte duas |
 tabulas cum perlis p̄tiosissimas |
 coronamque suā p̄ decore sepulchri |
 capitulini Ne. m̄ sic donavit cū |
 certinis camere sue obit in |
 p̄sentiōe s̄c̄e Marie zc.

obr. 1

obr.2

Anna de bobna . de regno
dalmanie . mater domini
wenceslai . regis . romorum
7 bobnar : : : : K

Anna de Bohemia de regno
Dalmacie mater domini ~~Wenceslai~~
Wenceslai regis mororum
et Boemie.

10

obr. 1

obr.2

Elisabet de Iherusa filia dnois
volhulan - marie legationum
regis - ungarie ⁊ marchionis
brandeburgici - Johannis duc
Borunien ⁊ dnois regnie
anglie

Karolus III imperator romanorum et
 boemie rex h[ic] fundavit novam pragen.
 de sumptuoso opere ut apparet de sumptu
 primus laboravit h[ic] e[st] impetravit a sede
 ap[osto]lica ecc[lesi]am pragen. e[st]q[ue] i[n] metropolitana
 p[ro]p[ter] clem[entem] p[ap]am VI archiep[iscopu]m legatu[m]
 ap[osto]licu[m] sed[em] f[aci] p[ro]curavit p[ro] d[omi]n[u]m urbanu[m]
 p[ro]p[ri]am VIII collegam om[n]iu[m] scorum
 i[n] castro et mansionarios i[n] ecc[lesi]a p[ro]gen.
 instituit et dotavit. Studiu[m] suu[m] institui
 pote[n]t[ia] novu[m] p[ro] multitudine laborari p[re]cipit
 amator cultu[m] d[omi]ni et clerici i[n] d[omi]no
 meritor[um] p[ro]p[ter] a. d. M. CC. LXXVIII die
 p[re]sentia novembrii etate sue anno LXIII.

Příloha č.13

obr. 1

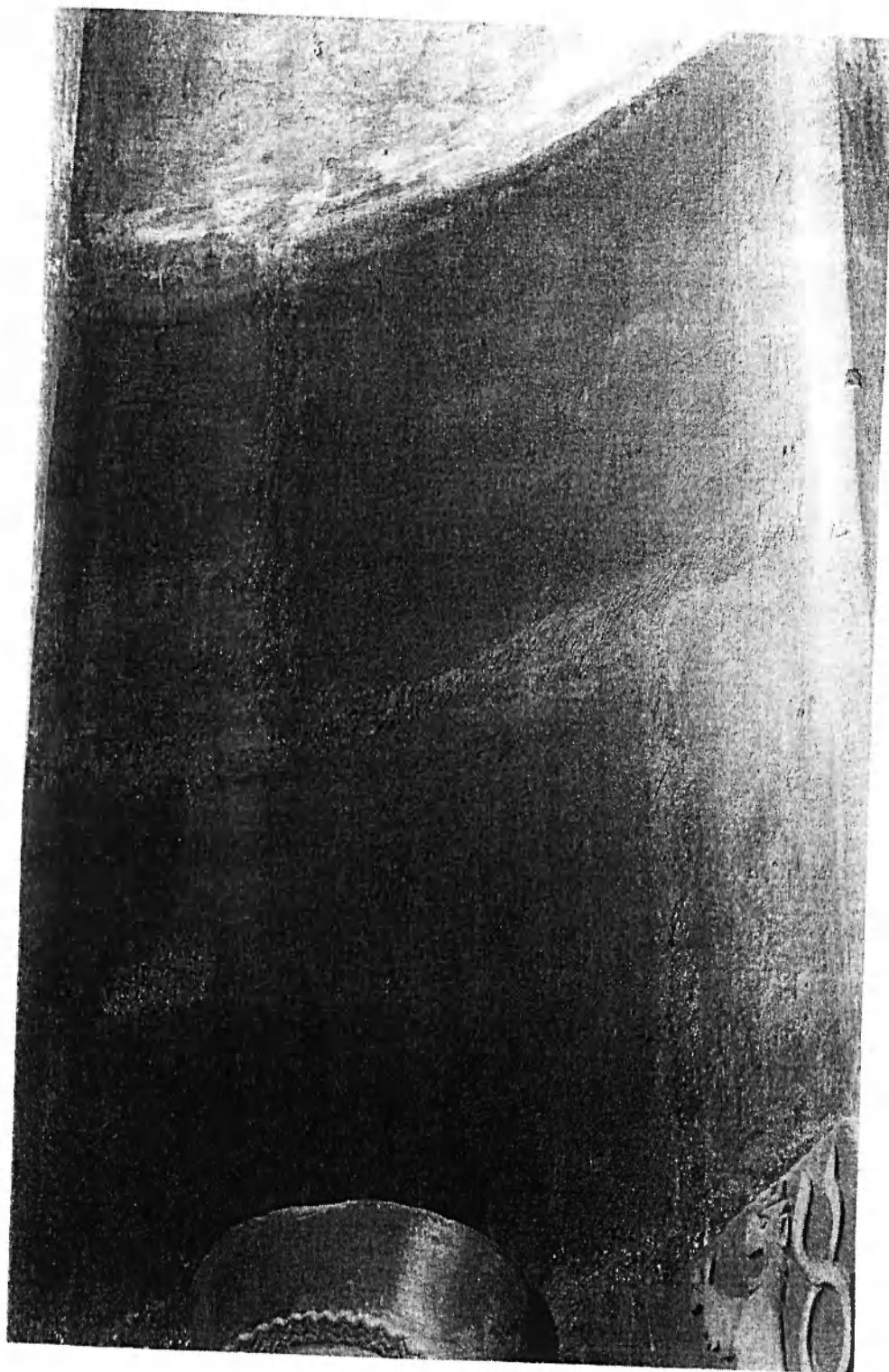

obr.2

Johannes filii hermanni - mandator
omnis hinc inde regni - per hunc
vobis - omni elisabeti - illam
requis - vendit - hinc - mandator
id est - i - vobis - pater - mandator - filii
d - ad - ecc - xviii die - hinc - hinc
mandator - mandator - mandator
mandator - mandator

Johannes filius henrici imperatoris
comes lucemburg rex boemie
VIII° duxit Elizabeth filium
regis veteris hie occiditur in
bello in francia pro rege anglie a.
d. m. ccc. XLVI° die ruffi hie
fundavit monasterium cartusien.
prope pragam.

obr. 1

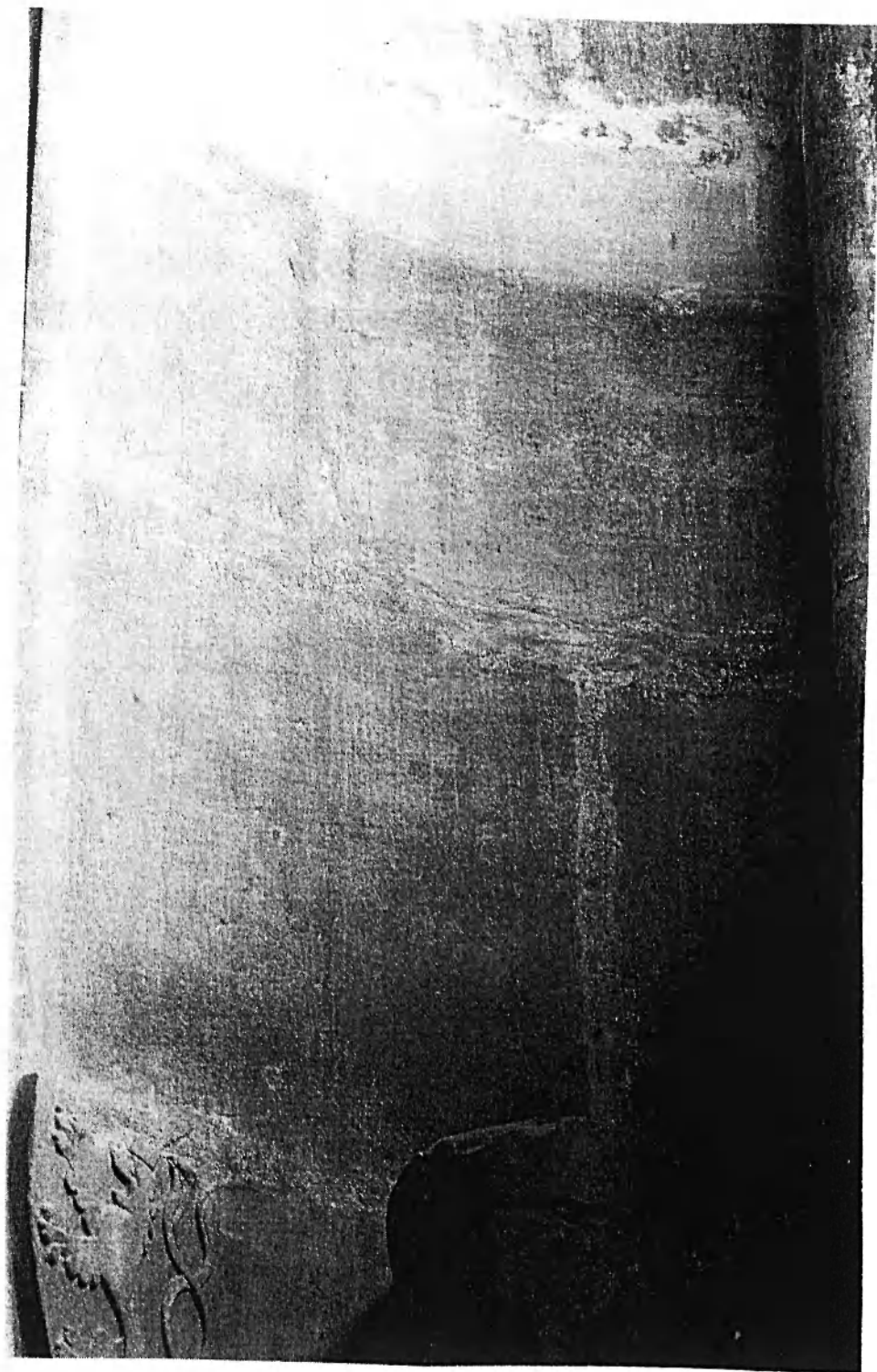

obr.2

Elizabeth regina boemie mater
albrechtina - dñe dñi karoli
quoniam & boemie regis obiit
in die - sedit colere & dñam
margaritam

Elizabeta
illust^{iss}issimi
tonorum
perato
moritur

obr. 1

obr.2

Wenceslaus primus Romanorum
7. bohemie rex. comes bohemie
marchis ceterum principis. dñi
Karoli. imp. Romanorum Imperatoris.

obr. 1

obr.2

Johanna Prowe & Berthe Regina
Ulrichshausen. dñi archiducis
holandice. filia. uxoris p̄ua
reicshausen principis. dñi. Wern
Prowe & Berthe reg. obiit
M. D. C. C. C. L. XXXVI. m̄vig. ha
ndriehausen. dñi

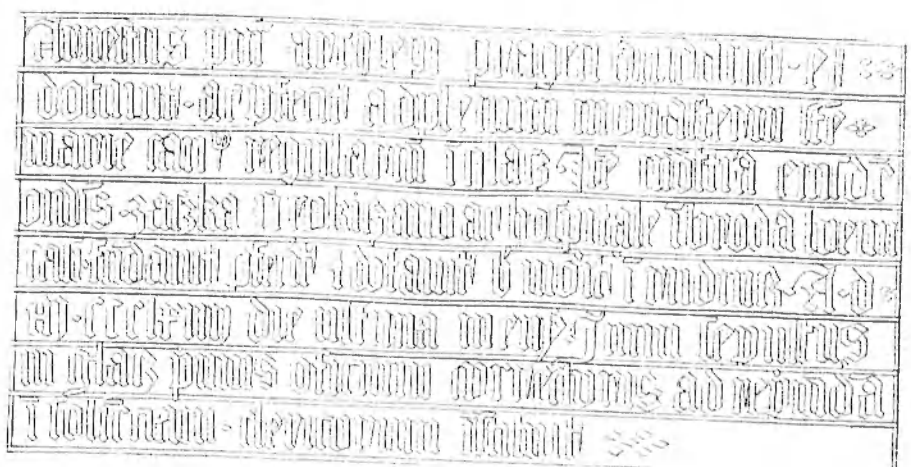
1. Johanna Roman^{c.}orum et Bohemice Regina Illustrissimi Domini Alberti ducis Hollandie filia Uxor prima serenissimi Principis Domini Wenc. Roman. et Bohemie Regis obiit A.D. MCCC LXXXVI in Vigilia Circumcisionis Domini p. 368 D. 494.

2. Elisabetha Helmi - - -

obr. 1

obr.2

317

Ernestus p̄s archiepi. pragen.
 fundavit et
 dotavit ac p̄fecit ad plenum monasterium
 stē
 Marie canz regularium in glag item mōstrā
 eudem
 ordinis Sacra et in Volatians ac hospitale in
 brodā boemi
 tali fundavit p̄fecit et dotavit h̄c mōtē in
 rudnicz a. d.
 M. CCC. LXIII. die. Nimo mens. iunii. s̄m̄tus
 in glag p̄m̄ur officium correctoris ad
 resp̄m̄dā
 i soliciam clericorum instituit.

Obr.3

18) Joannes archiepiscopus Pragae p[ri]m[us] (18)
 Legatus p[ri]m[us] dotavit altare
 S. Mariæ sub Walsekrodo
 Item con[firm]avit et dotavit ecc[lesi]am p[re]gen[sem] Item
 dotavit et dotavit ... S. Mariæ sub Walsekrodo
 Item hospitale S. Antonii hospitale S. Anthonii et S. C[ecili]e
 S. Elizabeth ... Clerici p[ro] hradgano p[ro] clericis p[ro] parochia
 S. Elizabeth ... Hic mori
 die XVIII mensis Januarii die XIII mensis Januarii

19) Joannes archiepiscopus
 III

20) Nicolaus dictus Holubus (20)
 canonicus p[ri]m[us] de
 rector fabricae
 anno ... hic obiit anno domini 1355

21) Busco Corradi archidiaconus Curimensis (21)
 canonicus p[ri]m[us] de
 p[ri]m[us] fabricae direct[or]
 obiit an. M CCL. [Et reg. 307.]

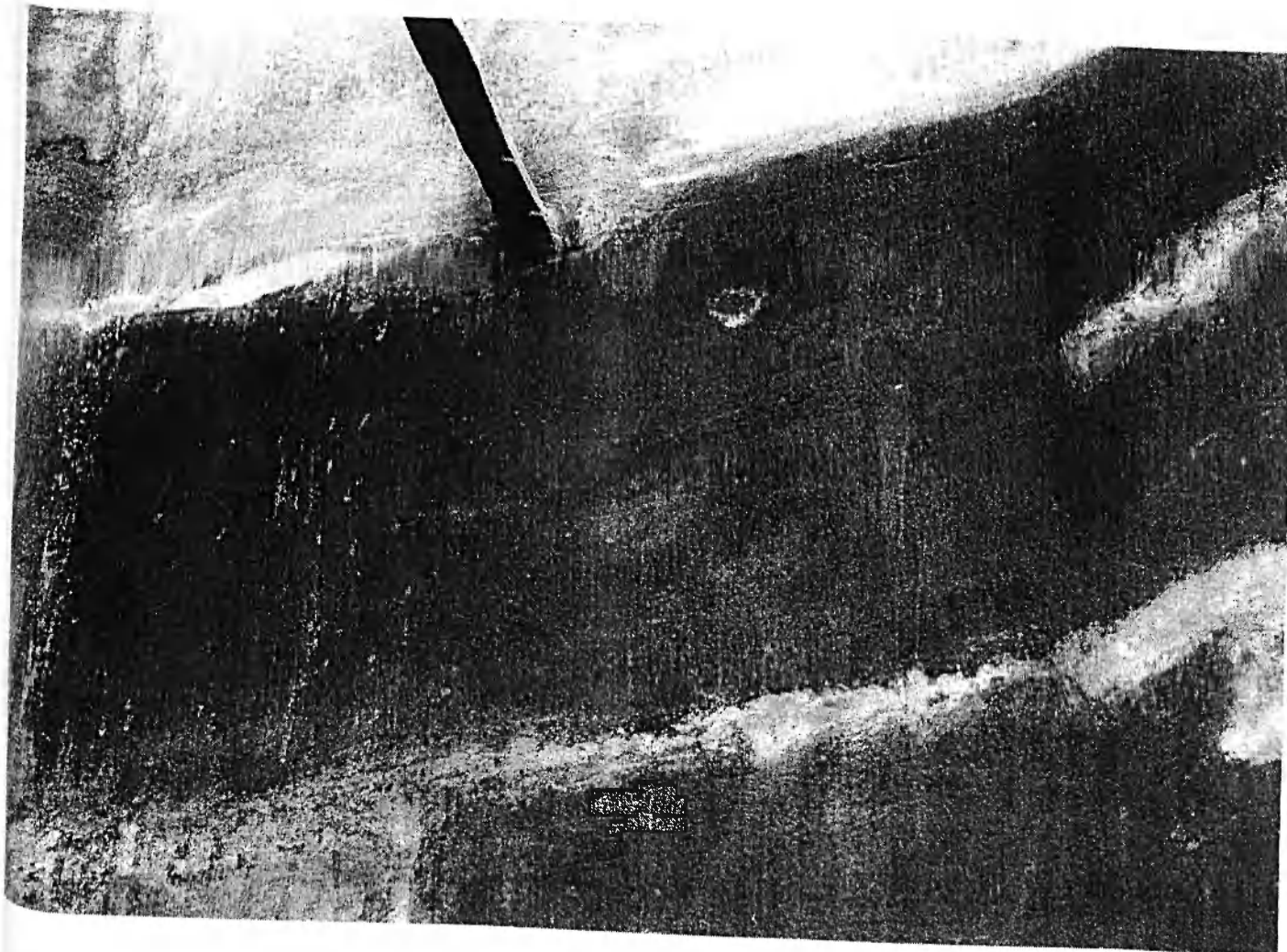
Obr.4

Item monasteria ejusdem ordinis Sacra ex
 sollicitudine ac hospitale in Broda Boemicali
 fundavit, perfecit et dotavit. Hic moritur in
 exilio anno domini M. CCC. LXXXIII die ultima mensis
 Julii. Regulus est in Sacra. Primus officium
 correctionis ad reprimendam insolentiam clericorum
 non infirmavit.

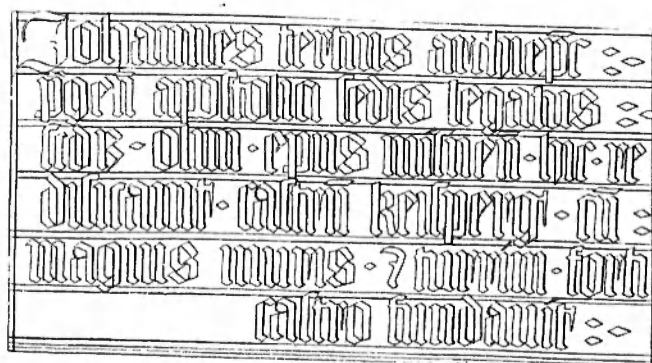
Joannes secundus Archiepiscopus Pragensis
 p[ri]m[us] dotavit legatus altaria S. Mariæ in
 sacello omnium Sanctorum, S. Erhardi et Ottilie
 in ecclesia pragensi. Confirmavit et dotavit
 hospitale S. Mariæ sub Walsekrodo. Item hospita
 le S. Antonii et S. Elizabeth in Hradczano pro
 clericis pauperibus et infirmis. Hic moritur
 anno domini M. CCC. LXXX die XIII mensis Januarii.

Joannes tertius archiepiscopus Pragensis
 ap[osto]lica sedis legatus secundus olim episcopus
 p[ro] Misensibus. Hic reaedificavit castrum

obr. 1

obr.2

19

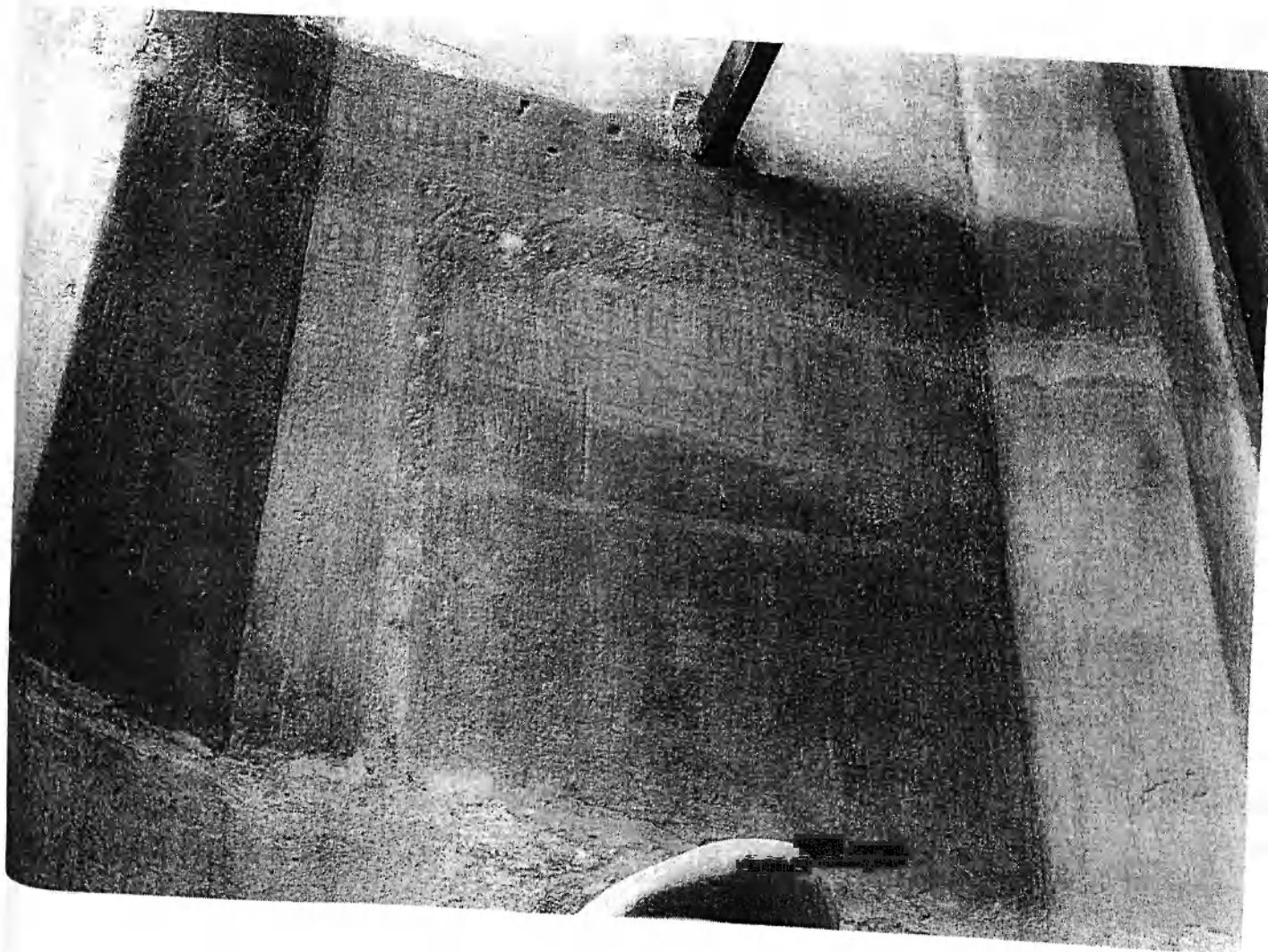
Johannes .. eius archiepiscopus et
 Dns legatus et
 episcopus misit hic re,
 Weisberg cum et
 al. et Turrim fort
 fundavit.

Item manserit ejusdem ordinis Saccza ex in
 Rokitzano ac hospitale in Brada Boemicali
 fundavit, perfecit ac dotavit. Hic moritur in
 eundem anno domini M.ccc.lxiii die ultima mensis
 Junii. Sepultus est in Saccz. Primus officium
 correctionis ad reprinendam insolentiam clericorum
 non instituit.

Joannes secundus Archiepiscopus Pragensis
 primus dotavit legatus altaria S. Marie in
 sacello omnium Sanctorum, S. Erhardi et Otthobii
 in ecclesia pragensi. Construxit et dotavit
 hospitale S. Marie sub Wyssgrado. Item hospita-
 le S. Antonii et S. Elizabeth in Gradeciano pro
 clericis pauperibus et infirmis. Hic moritur
 anno domini M.ccc.lxxx die xliij mensis Januarii.

Joannes tertius archiepiscopus Pragensis
 apostolicus sedis legatus secundus olim episcopus
 Misnensis. Hic reaedificavit caput
 in cum magno

obr. 1

obr.2

Nicolaus dictus - hohubec :
canonicus prageni - laudus
director fabricae prageni hic
obijt Anno . D . M . C . C . C . I . V .

(18) Joannes archiepiscopus pagen. p^m (18).
 Legatus p^m p^m doctavit allare
 ad V. Maria capella oratorium p^m
 Curiam... Item con. # et an. i. etia p^m. Item...
 truxit et doctavit... Vini. vit. hospitale s^ce marie sub...
 nis Marice sub Witschruo
 Item) hospitale s^ci Antonii hospitale s^ci anthonii et s^ce
 etc. Elizabeth f... Clerici p^m hradgano p^m clerico s^ce elizabeth
 Pragensibus... Hic mori
 cur An. Dom. M. CCC. LXX. Hic mortuus ano dni M. CCC. LXX.
 Die XIII mensis Januarii die XIII mensis Januarii

(19) Joannes archiepiscopus
 III.

(19)

(20) Nicolaus dictus Halabur
 canonicus pagen. s^ci
 secundus director fabricae
 s^ci pagen. s^ci. Obiit Hic
 anno dⁿi M. CCC. LVI.
 Idem. 308. hic obiit anno domini 1355.

(20)

(21) Busco Leopardi
 archidiaconus Curimensis
 canonicus pagen. s^ci
 primus fabricae director
 Obiit. an. M. CCC. LVI. Idem. 307.

(21)

obr. 1

obr.2

Bartholomaeo leonardi archidiacono
curie palatinis canonici pgrin
viniensis fabrice director
obijt anno dmi m. c. c. c. l.

Srovnávací tabulka 1 – panovníci

jméno	Iohannes/ Jan	Karolus III/ Karel IV.	Iohannes/ Jan	Dominus Wenczeslaus/ Pan Václav	Wenczeslaus/ Václav
titulace	comes lutzemburgensis, rex Boemie VIII / vévoda lucemburský, král český osmý	imperator Romanorum et Boemie rex/ císař římský a král Čech	marchio Moravie/ markrabě moravský	dux Luczemburgensis et Brabancie/ vévoda lucemburský a brabantský	primus Romanorum et Boemie rex, comes Lucemburgensis/ první římský a český král, kníže lucemburský
rodinný původ	filius Henrici, imperator/ syn Jindřicha, císaře		frater Karoli/ bratr Karla	frater Karoli et Iohannis marchionis Moravie/ bratr Karla a Jana, markraběte moravského	natus serenissimi principis, domini Karoli III, Romanorum Imperatoris./ narozený nejjasnějšímu knížeti, panu Karlu IV., římskému císaři.
manželka	duxit Elizabet filiam regis Venceslai/ oženil se s Eliškou, dcerou krále Václava				
zásluhy o kostel		hic fundavit novam Pragensem ecclesiam de sumptuoso opere ut ap(p)aret ac sumptibus propriis laboravit hic eciam impetravit a sede apostolica ecclesiam			

		<p>Pragensem erigi in metropolitanam per Clementem papam VI/ tento založil nový Pražský kostel nákladným dílem, jak je zjevné, a nákladem vlastním se tento přičinil a dosáhl od apoštolské stolice povýšení Pražského kostela na metropolitní prostřednictvím papeže Klimenta VI.</p>			
<p>jiné zásluhy</p>	<p>Hic fundavit monasterium carthusiense prope Pragam./ Tento založil klášter kartouzský blízko Prahy.</p>	<p>et archiepiscopum legatum apostolice sedis fieri procuravit per dominum Urbanum papam Vtum, collegium omnium sanctorum in castro et mansionarios in ecclesia Pragensi instituit et dotavit, studium Pragense instituit, pontem novum per Multauiam laborare precepit/</p>	<p>Hic construxit monasterium fratrum hermitarum in Brunna ibidem sepultus. Item monasterium Cartusiensie prope Brunna./ Tento sestavil klášter bratrů poustevníků v Brně. tamtéž pohřben. A také klášter kartuziánský blízko Brna</p>		

		<p>a arcibiskupa apoštolským legátem nechal ustanovit prostřednictvím papeže Urbana V., kolej Všech svatých na Hradě a sbor mansionářů v kostele Pražském zřídil a obdaroval, studium pražské zřídil, nový most přes Vltavu budovat nařídil</p> <p>Amator cultus divini et cleri precipuus/ Vynikající ctitel božího kultu a duchovenstva.</p>			
úmrtí	<p>Hic moritur in bello in Francia per regem Anglie Anno domini M CCC XLVI in die Ruffi/ Tento zemřel ve válce ve Francii skrze krále Anglie léta Páně 1346 na den [svatého] Rufa</p>	<p>Moritur Prage anno domini M CCC LXXVIII die penultima novembris etatis sue anno LXIII/ Zemřel v Praze léta Páně 1378. Předposledního dne měsíce listopadu ve věku 64 let.</p>	<p>morit anno domini M CCC LXXV die XII mensis Novembris/ zemřel léta Páně 1375 dne 12. měsíce listopadu</p>	<p>Hic morit Anno domini M CCC LXXX sepultus./ Tento zemřel léta Páně 1380 a byl pochován.</p>	

Srovnávací tabulka 2 – panovnice

jméno	Elizabeth/ Eliška Přemyslovna	Margareta dicta Blanczie/ Markéta, řečená Blanka	Anna/ Anna	Anna/ Anna	Elizabet/ Alžběta	Johanna/ Johana
titulace	regina Boemie/ královna česká	Romanorum et Boemie regina illustrissima/ římská a česká královna nejvznešenější	Romanorum et Boemie regina/ římská a česká královna			Romanorum et Boemie regina/ římská a česká královna
rodinný původ				de Bosna de regno Dalmacie/ z Bosny z království dalmatského	de Stetina, filia ducis Bohuslai / ze Štětína, dcera vévody Bohuslava	illustrissimi domini Alberici, ducis Holandrie, filia/ nejjasnějšího vládce Alberika, vévody Holandského, dcera
manžel						uxor prima serenissimi principis domini Wenczeslai Romanorum et Boemie regis./ první manželka nejjasnějšího vládce Václava, římského a českého krále.

potomstvo	mater illustrissimi principis domini Karoli, Romanorum et Boemie Regis/ matka nejurozenějšího vznešeného vládce Karla, římského a českého krále			mater domini Wenczeslai regis Romanorum et Boemie./ matka vládce Václava, krále římského a českého.	mater Sigismundi, regis Ungarie et marchionis Brandeburgesi, Johannis ducis Gorliczensis et Anne regine Anglie./ matka Zikmunda krále uherského a markraběte braniborského, Jana vévody Zhořeleckého a Anny královny Anglie.	
zásluhy o kostel		que construxit et dotavit altare sancti Ludovici, regis Francie, in choro novo sancte Marie in ecclesia Pragensi, quam eciam donavit dicte	que construxit et dotavit altare sancti Nicolai in medio chori sancte Marie in ecclesia Pragensi, qua eciam donavit ecclesie predicte duas			

		<p>ecclesie cortinas nobilissimas de axemito rubeo et albo cum armis diversis auro sutis et alias strifeas sericeas preciosas cum casula bona/ která založila oltář sv. Ludvíka, krále Francie, v novém chóru sv. Marie v Pražském kostele, která také darovala řečenému kostelu závěsy nejznamenitější z rudého sametu a bílého, s různými erby přišitými zlatem a jiné pruhované velice cenné hedvábné s krásnou kasulí</p>
--	--	--

<p>casulas cum perlis solempnisimas. Coronamque suam pro de chore sepulchri beatissimi Wenceslai imperatoris pie donavit cum cortinis camere sue./</p> <p>kteřá založila oltář svatého Mikuláše uprostřed chóru svaté Marie v Pražském kostele, kteřá také darovala kostelu prve řečenému dvě kasule s perlami nejslavnostnějšími a svou korunu na ozdobu hrobu blahoslaveného Václava, knížete, zbožně darovala se</p>			
--	--	--	--

			závěsy ze své místnosti.
úmrtí	Obiit in die sanctorum Cosme et Damiani, martirum/ Zemřela na den svatých Kosmy a Damiána, mučedníků.	Obiit in die sancti Petri ad vincula./ Zemřela na den svatého Petra v okovech.	Obiit in purificatione sancte Marie./ Zemřela na den Očišťování svaté P. Marie.

		Obiit anno domini M CCC LXXXVI in vigilia circumcisionis domini. /Zemřela léta Páně 1386 v předvečer obřezání Páně.

Srovnávací tabulka č. 3 – arcibiskupové

jméno	Arnestus/ Arnošt	Iohannes/ Jan	Iohannes/ Jan
titulace	primus archiepiscopus Pragensis/ první arcibiskup pražský	II archiepiscopus Pragensis, primus legatus/ druhý arcibiskup pražský. první papežský legát	tertius archiepiscopus Pragensis apostolici sedis legatus, secundus olim episcopus misenensis/ třetí arcibiskup pražský. apoštolské stolice legát druhý. dříve biskup míšeňský
zásluhy o kostel		dotavit altaria sancte Marie in capella omnium sanctorum. Sanctorum Erharde et Otilie in ecclesia Pragensi./ obdaroval oltáře svaté Marie v kapli Všech svatých, svatého Erharda a Otýlie v Pražském kostele.	
jiné zásluhy	fundavit et dotavit ac perfecit ad plenum monasterium sancte Marie canonicorum regularium in Glacz. Item monasteria eiusdem ordinis Zatzka et in Rokiczano ac hospitale in Broda Boemicali fundavit, perfecit et dotavit/ založil a obdaroval a zcela dokončil klášter svaté Marie řádových kanovníků v Kladsku. A také kláštery téhož řádu [v] Sadské a Rokycanech a špitál v Brodě Českém založil, dokončil a	Item construxit dotavit hospitale sancte Marie sub Wissegrado. Item hospitale sancti Anthonii et sancte Elizabeth in Hradczano pro clericis pauperibus infirmis. /Také založil špitál svaté Marie pod Vyšehradem. Také špitál svatého Antonína a svaté Alžběty na Hradčanech pro nemocné chudé kleriky.	Hic redificavit castrum Keisperg cum magnis muris et turrim forti castro fundavit./ Tento znovu postavil hrad Kyšperk s velkými hradbami a založil věž pro silný hrad.

	<p>obdaroval.</p> <p>Primus of[]ficium correctoris ad reprimendam insolenciam clericorum instituit./</p> <p>První úřad korektora pro potlačování zpupnosti kněží zřídil.</p>		
úmrť	<p>Hic moritur in Rudnicz anno domini M CCC LXIII die ultimo mensis Juni, sepultus in Glacz./</p> <p>Tento zemřel v Roudnici léta Páně 1364. poslední den měsíce června, pohřben v Kladsku.</p>	<p>Hic moritur anno domini M CCC LXXX die XII mensis Ianuarii. Orate pro (eo)./</p> <p>Tento zemřel léta Páně 1380 dne 12. měsíce ledna. Modlete se (za něj).</p>	

Srovnávací tabulka č. 4 – ředitelé stavby

jméno	Busco Leonardi/ Bušek Leonardův	Nicolaus, dictus Holubecz/ Mikuláš Holubec	Benesius, dictus Crabiczie/ Beneš Krabice	Andreas, dictus Kotlik/ Ondřej Kotlík	Wenczeslaus de Radecz/ Václav z Radče
titulace	archidiaconus curimensis, canonicus Pragensis/ arcijáhen kouřimský, kanovník pražský	canonicus Pragensis/ kanovník pražský	canonicus Pragensis studiosus/ učený kanovník pražský	canonicus et altarista sancti Dionisii in ecclesia Pragensis/ kanovník a oltářník svatého Diviše v kostele pražském	canonicus Pragensis et decanus ecclesie sancti Appolinaris Pragensis/ kanovník pražský a děkan kostela sv. Apolináře pražského
funkce	primus director fabrice/ první ředitel stavby	secundus director fabrice/ druhý ředitel pražské stavby	director fabrice tercius/ třetí ředitel stavby	director fabrice III./ čtvrtý ředitel stavby	director fabrice quintus/ pátý ředitel stavby
zásluhy o kostel					qui totum chorum Pragensem testudinari procuravit de pecuniis fabrice/ který celý chór pražský opatřil klenbou z peněz stavby
úmrtí	Obiit anno domini MCCCL/ zemřel léta Páně 1350	Hic obiit anno domini MCCCLV/ zemřel léta Páně 1355	Obiit anno domini MCCCLXXV, die XXVII mensis Julii/ zemřel léta Páně 1375. dne 27. měsíce července	Obiit anno domini MCCCLXXX/ zemřel léta Páně 1380	

Srovnávací tabulka č. 5 – stavitelé

jméno	Mathias/ Matyáš	Petrus/ Petr
původ	natus de Arras civitate Francie/ narozený ve městě Arrasu ve Francii	Henrici parleri de Polonia, magistri de Gemunden in Suevia/ [syn] Jindřicha parléře z Polska, mistr z Gmündu ve Švábsku
stavba kostela	primus magister fabrice huius ecclesie quem Karolus III. praesens marchio Moravie cum electus fuerat in regem Romanorum in avinione abinde adduxiit ad fabricandum ecclesiam istam, quam a fundamento incepit anno domini M CCC XLII. Et rexit usque ad annum LII/ první mistr huti tohoto kostela, kterého Karel IV., tehdy markrabě moravský, když byl zvolen římským králem v Avignonu, odtud přivedl, aby postavil kostel onen, který od základů začal léta Páně 1342 a řídil až do roku 52	secundus magister huius fabrice, quem imperator Karolus III. adduxit de dicta civitate et fecit eum magistrum huius ecclesie, et tunc fuerat annorum XXIII, et incepit regere anno domini M CCC LVI , et perfecit chorum istum anno domini M CCC LXXXVI , quo anno incepit sedilia chori illius/ druhý mistr této huti, kterého císař Karel IV. přivedl z řečeného města a učinil jej mistrem tohoto kostela. A tehdy mu bylo dvacet tři let a začal řídit [stavbu] roku 1356. a dokončil tento chór léta Páně 1386, kteréhožto roku začal [zhotovovat] stolice onoho kůru
jiné stavby		et infra tempus prescriptum eciam incepit et perfecit chorum Omnium sanctorum, et rexit pontem Multavie, et incepit a fundo chorum in Colonya circa Albiam/ a v napřed napsaném čase také začal a dokončil chór Všech svatých a řídil [stavbu] vltavského mostu a začal od základu chór v Kolíně nad Labem
úmrtí	Et rexit usque ad annum LH in quo obiit./ řídil až do roku 52. ve kterém zemřel.	